

მისილ ქარაძე

გამოძიების ღამთაუჩების ძირითადი საკითხები

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თ ბ ი ლ ი ს ი — 1972

წიგნში განხილულია სისხლის სამართლის საქმის წინასწარი გამოძიების დამთავრების ძირითადი საკითხები. მოქმედ კანონმდებლობაზე დაყრდნობით გაშუქებულია საგამომძიებლო პრაქტიკის მიხედვით სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძვლები.

წიგნი განკუთვნილია პროკურატურისა და საგამომძიებლო დარგის მუშაკებისათვის. იგი დახმარებას გაუწევს აგრეთვე იურიდიული ფაკულტეტის სტუდენტებსა და აღნიშნული საკითხით დაინტერესებულ ყველა პირს.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა საბჭოთა საზოგადოებისათვის ყოველთვის იყო და არის გადაუდებელი ამოცანა. სოციალისტური სახელმწიფო იბრძვის არა მარტო საერთოდ დანაშაულის შემცირებისათვის, არამედ მისი სრული ლიკვიდაციისათვის.

სოციალისტური კანონიერების განმტკიცება, სხვა ღონისძიებებთან ერთად, უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს დანაშაულის მაღალკვალიფიციური, ობიექტური და ყოველმხრივი გამოძიებით.

წინასწარი გამოძიების ჩატარება ზუსტად და სრულყოფილად არის მოწესრიგებული სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით.

წინასწარი გამოძიების შესახებ მსჯელობისას უნდა გვახსოვდეს, რომ კანონმდებელი სათანადო ნორმების დაცვით ითხოვს მის ჩატარებას და რაიმე გამოწვევის არ დაიშვება.

წინასწარი გამოძიების ჩატარების შესახებ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონით დადგენილი წესი ერთიანი და სავალდებულოა ამ მხრივ უფლებამოსილი ყველა პირისათვის.

საპროცესო კანონმდებლობა მტკიცედ მოითხოვს მოქმედა კანონმდებლობის სწორ გამოყენებას, რამაც უნდა უზრუნველყოს დანაშაულის სწრაფი, სრული გახსნა და დამნაშავე პირის სამართლიანი დასჯა.

როგორც წესი, გამოძიების ამოცანაა სრული სიზუსტით აღადგინოს სინამდვილეში მომხდარი ფაქტი.

სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას ობიექტური ქეშმარიტების დადგენა გულისხმობს მომხდარი ფაქტის სწორ აღქმას, ამ ფაქტის აღდგენა-დაზუსტებას საგამომძიებლო მოქ-

მედებათა საშუალებით იმ სახით, როგორც ამას ადგილი ჰქონდა ცხოვრებაში. კანონით გათვალისწინებულ საგამომძიებლო მოქმედებათა განხორციელების შედეგად გამოძიებული მომხდარი ფაქტის უტყუარობაზე დამამტკიცებელ საბუთებს კრებს და ანაღიზებს როგორც თვით დანაშაულს, ისე იმ გარემოებებს, რომლებმაც ხელი შეუწყვეს ან უშუალოდ განაპირობეს ამა თუ იმ დანაშაულის ჩადენა.

წინასწარი გამოძიების მიერ დგინდება არა მარტო დანაშაულის ჩადენის კონკრეტული ფაქტი და ამ დანაშაულის ჩადენი კონკრეტული პირი, არამედ ყველა ის პირობაც, რომლებმაც გამოიწვიეს დანაშაული ან გარკვეული აზრით ხელი შეუწყვეს მის ჩადენას.

სისხლის სამართლის საქმის გამოძიებისას წინასწარი გამოძიების დამთავრება მნიშვნელოვანი ეტაპია. ამ დროისათვის გამოძიებული აჯამებს მის მიერ ჩატარებულ მუშაობას, ანალიზს უკეთებს და კრიტიკულად აფასებს საქმეზე შეკრებილ მასალებს. როცა გამოძიებული დაასკვნის, რომ საქმეზე ჩატარებულია სრულყოფილი გამოძიება და გადაჭრილია მის წინაშე დასმული ყველა ამოცანა, იგი წყვეტს მტკიცებულებათა შეკრებას, წესრიგში მოჰყავს საგამომძიებლო მასალები და იღებს გადაწყვეტილებას საქმის შემდგომი წარმართვისათვის¹.

საქმის წინასწარი გამოძიება მთავრდება:

1) საბრალდებო დასკვნის შედგენით და საქმის არსებითად განსახილველად სასამართლოში წარმართვით;

2) საქმის სასამართლოში გაგზავნის შესახებ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების საკითხის განსახილველად დადგენილების გამოტანით;

3) საქმის შეწყვეტის შესახებ დადგენილების გამოტანით.

საბჭოთა სისხლის სამართლის პროცესმა სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1966 წლის ბრძანებულების საფუძველზე სცნო საქმის დამთავრების კიდევ ერთი სახე:

¹ იხ. Г. М. Миньковский. Окончание предварительного расследования и право обвиняемого на защиту, М., 1957; Н. А. Якубович, Окончание предварительного следствия по делам, направляемым в суд, М., 1970.

მოცემულ შემთხვევაში საქმე მთავრდება პარტლწესრიგის დამრღვევის მიმართ ოქმის შედგენით. საქმის ასეთი დამთავრება დამახასიათებელია მარტოოდენ იმ ქმედების ჩადენისას, რომელიც გათვალისწინებულია საქართველოს სსრ სსკ 228-ე მუხლის პირველი ნაწილით და მოკავშირე რესპუბლიკების სს კოდექსების შესაბამისი მუხლებით.

მოკვლევის ორგანოებს, რომელთა კომპეტენციაში აღნიშნული კატეგორიის საქმეთა წარმოება შედის, არ გამოაქვთ დადგენილება საქმის აღძვრის შესახებ და, აქედან გამომდინარე, საქმე მთავრდება არა საბრალდებო დასკვნის შედგენით, არამედ იგი წარიმართება სასამართლოში სსკ 228-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩამდენი პირის დაკავების ოქმით.

სისხლის სამართლის საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრების ჩვეულებრივი ფორმაა საბრალდებო დასკვნის შედგენა საქმის სასამართლოში წარმართვის მიზნით. როგორც წესი, გამომძიებელი, კრებს რა მომხდარი დანაშაულის შესახებ დამამტკიცებელ საბუთებს და ავლენს დანაშაულის ჩამდენ კონკრეტულ პირს, საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრების შემდეგ ადგენს საბრალდებო დასკვნას. საქმის მასალების გაცნობის შემდეგ პროკურორი ამტკიცებს საბრალდებო დასკვნას და საქმე სასამართლოში იგზავნება არსებითად განსახილველად.

თუ სამედიცინო ექსპერტიზით დანაშაულის ჩამდენი პირის შეურაცხადობა დადასტურდება, საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრების შემდეგ საბრალდებო დასკვნა არ დგება, მაგრამ გამომძიებელს გამოაქვს დადგენილება (რომელსაც უნდა დაეთანხმოს ზედამხედველი პროკურორი) საქმის სასამართლოში წარმართვის შესახებ, დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ სამედიცინო იძულებითი ღონისძიებების გამოყენების საკითხის განსახილველად. დადგენილებაში გამომძიებელმა უნდა მიუთითოს არა მარტო დანაშაულის ჩადენის დროზე, ადგილსა და დანაშაულის ჩადენის ხერხზე, არამედ სათანადოდ უნდა გააანალიზოს ის მტკიცებულებანი, რომელთა საფუძველზეც დადასტურდა შეურაცხადად ცნობილი პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა.

ამდენად, აღნიშნული კატეგორიის საქმეთა გამოძიებისას გამოძიებლის ამოცანაა არა მარტო პირის სულიერი ავადმყოფობის ხარისხის და მისი საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის განსაზღვრა, არამედ ასეთი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის დადგენა¹.

წინასწარი გამოძიების დამთავრების საკითხს მრავალი სპეციალური გამოკვლევა მიეძღვნა, იგი საკმაოდ სრულყოფილადაც არის გაშუქებული².

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ძირითადად საგამომძიებლო პრაქტიკა სწორად პასუხობს იმ მოთხოვნებს, რომელთა დაცვაც სავალდებულოა წინასწარი გამოძიების დამთავრებისას საქმეზე საბრალდებო დასკვნის შედგენის დროს და დადგენილებით საქმის სასამართლოში წარმართვის შემთხვევებში პირის მიმართ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების გამოყენებისათვის, მხოლოდ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სპეციალურ იურიდიულ ლიტერატურაში საკმაოდ არ არის გაშუქებული წინასწარი გამოძიების დამთავრების საკითხი საქმის წარმოებით შეწყვეტის თაობაზე. შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ საქმის წარმოებით შეწყვეტის ზოგიერთი პრობლემა დაუმუშავებელია, მხოლოდ მის ცალკეულ საკითხებს მიეძღვნა რამდენიმე მცირე მოცულობის გამოკვლევა. შედა-

¹ იხ. П. С. Элькин д. Расследование и судебное рассмотрение дел о невменяемых, Л., 1959, стр. 50—52.

² იხ. Г. М. Миньковский. Окончание предварительного расследования и право обвиняемого на защиту, М., 1957; М. С. Строгович. Курс советского уголовного процесса, М., 1958, стр. 335—349; М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, том II, М., 1970, стр. 141—167; М. А. Чельцов. Советский уголовный процесс, М., 1962, стр. 327—342; Н. А. Якубович. Окончание предварительного следствия по делам, направляемым в суд, М., 1970; Л. А. Мариупольский, В. Ф. Статкус, В. С. Тульчиня. Обвинительное заключение в советском уголовном процессе, М., 1969; П. Поплавский. Объявление обвиняемому об окончании следствия и предъявление ему материалов дела, «Соцзаконодательство», 1965, № 7 и др.

რებით სრულყოფილად არის დამუშავებული საქმის წარმოებით შეწყვეტის ისეთი საკითხი, როგორიცაა დამნაშავე პირის მიმართ საზოგადოებრივი ხასიათის ზემოქმედების ღონისძიებათა გატარება¹.

საგამომძიებლო და სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით კი აღნიშნულ საკითხს მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს, რათა სრულყოფილად იქნეს შესწავლილი საქმის შეწყვეტის ცალკეული საფუძვლები და საგამომძიებლო პრაქტიკა წარმოებით შეწყვეტილ საქმეთა ანალიზის საფუძველზე.

როგორც მონაცემები ცხადყოფს, საქართველოს სს რესპუბლიკის საგამომძიებლო ორგანოების მიერ 1967, 1968, 1969 და 1970 წლებში შესაბამისად წარმოებით შეწყდა გამოძიებით დამთავრებულ საქმეთა 31,8, 26,4, 23,9 და 23 პროცენტი. დაახლოებით ანალოგიური მაჩვენებლებია სსრ კავშირის მასშტაბით. უფრო მეტიც, ცალკეული რაიონების საგამომძიებლო ქვეგანყოფილებებსა და პროკურატურებში შეწყვეტილ საქმეთა პროცენტი საგრძნობლად აღემატება საბრალდებო დასკვნით სასამართლოში გადაგზავნილ საქმეთა რაოდენობას².

როგორც სამართლიანად შენიშნავს მ. სტროგოვიჩი, სის-

¹ იხ. Н. Ф. Кузнецова. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд, М. 1964; В. Г. Степанов. Прекращение производства по делу с передачей виновного на поруки в процессе предварительного расследования, М., 1969; К. К. Вавилов. Об основаниях освобождения от уголовной ответственности, «Вестник Ленинградского Университета», 1963, № 5, вып. 1, стр. 109; Г. А. Мендельсон. Передача на поруки лиц, совершивших преступления, не представляющие большой общественной опасности, изд., МГУ, 1963, стр. 34—36; А. Д. Пионтковский. Усиление роли общественности в борьбе с преступностью и некоторые вопросы теории советского уголовного права, «Советское государство и право», 1961, № 4.

² მაგალითად, 1969 წელს ბოლნისის რაიონის პროკურატურაში წარმოებით შეწყდა გამოძიებით დამთავრებულ საქმეთა 54, ხოლო გარდაპნის რაიონის პროკურატურაში 51 პროცენტი, 1970 წელს კი შესაბამისად 48 და 45 პროცენტი.

ხლის სამართლის საქმეთა შეწყვეტის მიზეზები საფუძვლიანად უნდა იქნას შესწავლილი¹.

წინამდებარე შრომაში სხვა საკითხებთან ერთად განხილულია როგორც სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის საფუძვლების ცალკეული თავისებურებანი, ისე ამ საფუძვლების შედეგად საქმეთა შეწყვეტის პრაქტიკა. ჩვენი მიზანია ავსახოთ საქმის შეწყვეტის საფუძვლების სწორი პრაქტიკა და მივუთითოთ იმ ხარვეზებზე, რომლებსაც ადგილი აქვს კონკრეტულ საქმეთა შეწყვეტის დროს.

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, М., 1970, т. II, стр. 177.

გამომძიების შეჩერებისა და დამთავრების საფუძვლები

1. გამომძიების შეჩერების ზოგადი საფუძვლები

წინასწარი გამოძიების პროცესში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ისეთ ობიექტურ ფაქტებს, რომლის გამოც შეუძლებელი გახდება საქმის კანონით დადგენილ ვადაში დამთავრება და ამასთან ერთად წამოიჭრას საქმის წარმოებით შეჩერების საკითხიც.

სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეჩერება არ ნიშნავს მის დამთავრებას, პირველი განსხვავდება მეორესაგან, როგორც თავისი არსით, ისევე სამართლებრივი შედეგებით. წინასწარი გამოძიების შეჩერება საქმის წარმოების დროებით შეწყვეტას წარმოადგენს. გამოძიების შეჩერების შესახებ გამოძიებელს გამოაქვს დასაბუთებული დადგენილება, რომლის საფუძველზეც საქმეზე საგამომძიებლო მოქმედებების წარმოება დროებით წყდება.

წინასწარი გამოძიების წარმოებისათვის ზელშეშლელი ყველა გარემოება, მაგალითად, ბრალდებულის ეტაპირების გაკიანურება, ფინანსური რევიზიის დაუმთავრებლობა, მოწმეების არარსებობა და სხვა გამოძიების შეჩერების საფუძველს არ იძლევა, თუმცა ეს ფაქტები, ბუნებრივია, ხელს უშლის საქმის დროულად დამთავრებას.

წინასწარი გამოძიების შეჩერების აუცილებელი პირობაა დადგენილ იქნეს ქმედობა, რომელიც შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს. თუ გამოსაკვლევი ქმედობა დადგენილი არ არის ან მოკლებულია დანაშაულებრივ ხასიათს, წინასწარი გამოძიება კი არ შეჩერდება, არამედ შეწყდება.

წინასწარი გამოძიების შეჩერების საფუძვლები განსაზღვრულია კანონით. საქართველოს სრ სსსკ¹ 196-ე მუხლის თა-

¹ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი.

ნახმად, წინასწარი გამოძიება შეჩერდება იმ შემთხვევაში, თუ: 1) ბრალდებული დაემალა გამოძიებას ან სასამართლოს, ან როდესაც სხვა მიზეზების გამო დაუდგენელია მისი ადგილსამყოფელი; 2) ბრალდებული შეპყრობილია ფსიქიკური ან სხვა მძიმე ავადმყოფობით, რაც უნდა დაადსტუროს სამედიცინო დაწესებულებაში მომუშავე ექიმმა; 3) დადგენილი არ არის პირი, რომელიც მისაცემია პასუხისგებაში, როგორც ბრალდებული.

წინასწარი გამოძიების შეჩერების ეს საფუძვლები ამომწურავია და გამოძიების შესაჩერებლად საკმარისია ერთ-ერთიც. რაიმე სხვა საფუძვლით გამოძიების შეჩერება დაუშვებელია. ამიტომ კანონის უხეში დარღვევაა, როდესაც გამოძიებას აჩერებენ მოწმის სხვაგან წასვლის ან ექსპერტიზის დაუმთავრებლობის გამო და ა. შ.

თუ ბრალდებულის ადგილსამყოფელი ცნობილი არ არის, გამოძიება შეჩერდება მის დაძებნამდე, ხოლო ავადმყოფობის გამო — გამოჯანმრთელობამდე, ამასთან გამოძიებელს უფლება აქვს მოათავსოს ბრალდებული სამკურნალო დაწესებულებაში ავადმყოფობის გამოსარკვევად. იმ შემთხვევაში, თუ ბრალდებული განუკურნებლად იქნება მიჩნეული, საქმე ან ისპობა, ან გადაეცემა სასამართლოს დამნაშავეისათვის სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შესაფარებლად.

წინასწარი გამოძიების სტადიაში საქმის შეჩერების პროცესუალური წესი განსაზღვრულია კანონით, კერძოდ, საქართველოს სსრ სსსკ 196-ე მუხლით. ამ ნორმების თანახმად, თუკი არსებობს საამისო საფუძვლები, გამოძიებელს გამოაქვს დასაბუთებული დადგენილება წინასწარი გამოძიების შეჩერების თაობაზე, სადაც მოკლედ აიწერება ჩადენილი დანაშაულის არსი და აღინიშნება საქმის წარმოებით შეჩერების მიზეზი. თუ საქმეში ჩაბმულია ორი ან რამდენიმე ბრალდებული, ხოლო, საქმის შეჩერების საფუძველი არ შეეხება ყველა ბრალდებულს, გამოძიებელს შეუძლია გამოყოს და წარმოებით შეაჩეროს საქმე. ეს უკანასკნელი დასაშვებია იმ შემთხვევაში, როდესაც საქმის მასალების გამოყოფა ცალკეულ ბრალდებულთა მიმართ უარყოფით გავლენას არ ახდენს გამოძიების სისრულესა და ყოველმხრივობაზე.

წინასწარი გამოძიების შეჩერება ბრალდებულის ავადმყოფობის გამო შესაძლებელია როგორც გამოძიების ვადის გასვლისას, ასევე მანამდე. ეს საკითხი შეიძლება წამოიჭრას ან გამოძიებლის ინიციატივით, ან დაინტერესებული პირების შეამდგომლობით.

როდესაც ცნობილი არ არის ბრალდებულის ადგილსამყოფელი ან დადგენილი არ არის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მისაცემი პირი, გამოძიება შეიძლება შეჩერდეს მხოლოდ გამოძიების ვადის გასვლისას. წინასწარი გამოძიების შეჩერებამდე გამოძიებელი ვალდებულია შეასრულოს ყველა ის საგამომძიებლო მოქმედება, რაც კი შესაძლებელია ბრალდებულის დაუსწრებლად, მიიღოს ღონისძიებები მის მოსაძებნად, აგრეთვე დანაშაულის ჩამდენი პირის დასადგენად.

პრაქტიკაში გვხვდება შემთხვევები, როდესაც საქმე შეჩერებულია გამოძიების ვადის გასვლამდე და გამოძიებელს ბრალდებულის დასაძებნად სათანადო ზომები არ მიუღია. ამის შედეგად გამოკვლეული არ არის რიგი მნიშვნელოვანი გარემოებანი, ამიტომ ხშირად, ბრალდებულის დაკავების შემდეგ, შეუძლებელი ხდება საქმის ნაჩქარევი შეჩერებით გამოწვეული ხარვეზების გამოსწორება. რასაკვირველია, ასეთი პრაქტიკა არასწორია, ეწინააღმდეგება კანონს და უნდა აღიკვეთოს.

თუ ცნობილი არ არის ბრალდებულის ან იმ პირის ადგილსამყოფელი, რომლის მიმართაც ბრალდების წაყენების მასალები არსებობს, გამოძიებელი გამოაცხადებს ძებნას, რასაც ავალებს მოკვლევის ორგანოებს და თანაც იგი ვალდებულია უშუალო ღონისძიებანი მიიღოს მის მოსაძებნად.

თუ კანონიერი საფუძველი არსებობს, გამოძიებელს შეუძლია მოსაძებნ პირს, აღმოჩენის შემთხვევაში, პროკურორის სანქციით აღკვეთის ღონისძიებად შეურჩიოს პატიმრობა. ძებნა შეიძლება გამოცხადდეს როგორც წინასწარი გამოძიების წარმოების დროს, ისე მის შეჩერებასთან ერთად.

შეჩერებული საქმის წარმოება უნდა შეწყდეს საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის 49-ე მუხლით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგ.

1971 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, საქართველოს რეს-

პუბლიკაში შეჩერებულ საქმეთა საერთო ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ძირითადად წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის ორგანოებმა საქმე სწორად შეაჩერეს საქართველოს სსრ სსსკ 196-ე მუხლის საფუძველზე.

ამასთან, გამოირკვა, რომ უმრავლეს შემთხვევაში საქმეები შეჩერებულია მათი გაუხსნელობის მოტივით, ე. ი. დამნაშავეს დაუდგენლობის გამო. ასეთი საქმეები 85 პროცენტს შეადგენს, 12 პროცენტი შეჩერებულია ბრალდებულის დამალვისა და მისი ადგილსამყოფელის დაუდგენლობის გამო, ხოლო 3 პროცენტი კი ბრალდებულის ავადმყოფობასთან დაკავშირებით.

გაუხსნელობის მოტივით შეჩერებულ საქმეთა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ცალკეული დანაშაულის გახსნა და დამნაშავე პირის დადგენა ვერ მოხერხდა საქმის სირთულის, მტკიცებულებათა შეკრების სიძნელისა და სხვა ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო.

მაგრამ უმრავლეს შემთხვევაში დანაშაულის გახსნა ვერ მოხერხდა ოპერატიული და საგამომძიებლო მუშაობის არასათანადო ორგანიზაციის შედეგად, კერძოდ, პროკურატურისა და შინაგან საქმეთა ორგანოებში გამოძიებისადმი მუდმივი და ეფექტიანი კონტროლის უქონლობის, პირველად საგამომძიებლო მოქმედებათა არადროულად და უხარისხოდ ჩატარების გამო; კრიმინალისტიკური ტექნიკის გამოუყენებლობის, შემთხვევის ადგილიდან ნივთმტკიცებათა აღებისა და დამაგრებისათვის, მტკიცებულებათა გამოვლენისა და მათი პროცესუალურად სწორად გაფორმების უცოდინარობის, შემთხვევის ადგილზე გამომძიებლის დავიანებით მისვლის, ოპერატიულ სამძებრო ღონისძიებათა სუსტად გატარების, პროკურორების მიერ მოკვლევის, სამძებრო განყოფილებათა თანამშრომელთა და გამოძიებლებისადმი სათანადო ზედამხედველობისა და დახმარების აღმოუჩენლობის შედეგად.

საქმის შეჩერებისას გამომძიებლები ზოგჯერ არ ასრულებენ საქართველოს სსრ სსსკ 198-ე მუხლის მოთხოვნას — მიიღოს დონისძიებანი როგორც პირადად, ისე მოკვლევის ორგანოების მეშვეობით დანაშაულის გახსნისა და დამნაშავე პირის დასადაგენად.

მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითი:

1967 წლის 2 ოქტომბერს საქართველოს სსრ შინაგან საქმეთა სამინისტროს სიღნაღის რაიგანყოფილებაში აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე ავტომანქანის დაჯახების შედეგად მოქალაქე ს-ს გარდაცვალების გამო. 29 ოქტომბერს საქმე შეჩერდა დამნაშავეს დაუდგენლობის მოტივით და იგი გადაეგზავნა საგამომძიებლო ჯგუფს. ანალოგიურ შემთხვევას ჰქონდა ადგილი სხვა დროსაც, როდესაც ავტომანქანა დაეჯახა მოქალაქე ჩ-ს.

ზოგჯერ საქმე ჩერდება ბრალდებულის დამალვის მოტივით ან მისი ადგილსამყოფლის დაუდგენლობის გამო. სინამდვილეში კი გამოძიებით შეუმოწმებელია ბრალდებულის დამალვის ფაქტი. ზემოაღნიშნულ შემთხვევებში ბრალდებულის ადგილსამყოფლის დადგენის მიზნით არ დაუკითხიათ ბრალდებულის ნათესავები. ასეთ პირობებში საქმის შეჩერება არასწორია და ეწინააღმდეგება ჩვენი საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნებს.

მაგალითად, 1970 წლის მაისში ქ. რუსთავის საგამომძიებლო განყოფილებაში მიღებულ იქნა მასალები მოქალაქე ე-ს მიერ ბოროტი ხულიგნობის ჩადენის შესახებ. გამომძიებელმა აღნიშნული მასალების საფუძველზე საქმე აღძრა დაგვიანებით, რის შემდეგ ერთპიროვნულად შეადგინა ოქმი ე-ს ადგილსამყოფლის დაუდგენლობის თაობაზე და საქმე შეაჩერა. საქმის შეჩერების კანონიერების შემოწმებით გამოირკვა, რომ მოქალაქე ე. მუშაობდა ექიმად რუსთავის ქალაქის საავადმყოფოში და ხულიგნობის ჩადენის დღიდან ქალაქიდან არ გასულა.

ანალოგიურ შემთხვევას ჰქონდა ადგილი სამხრეთ ოსეთის საგამომძიებლო განყოფილების მიერ კ-ს ბრალდების საქმის შეჩერებისას. საქმე შეჩერდა კ-ს მიმალვის გამო. სინამდვილეში კი ბრალდებული მუშაობდა ცხინვალის ქარსანა აელექტროენერგობაში. შინის მთავარ ენერგეტიკოსად და ცხინვალიდან არც გასულა.

საქმეთა შესწავლით გამოირკვა, რომ მრავალ შემთხვევაში გამოძიებლისა და მომკვლევის მიერ საქმის შეჩერება ხდება დაგვიანებით, ვადის ამოწურვის მოტივით. ამის პასუხად, რომ გამოძიებლებმა საქართველოს სსრ სსსკ 134-ე მუხლის

საფუძველზე, გამოიტანონ დადგენილება ვადის გაგრძელების შესახებ, ახდენენ საქმის შეჩერებას, შემდეგ არის შემთხვევები, როცა თვითონვე აუქმებენ საქმის შეჩერების დადგენილებას და ერთი თვით აწარმოებენ წინასწარ გამოძიებას, რის თანხმობასაც რაიონის პროკურორი იძლევა. ასეთი პრაქტიკა გაუმართლებელია და იგი უნდა აღიკვეთოს.

ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში ზედამხედველი პროკურორი ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეამოწმოს სისხლის სამართლის საქმის შეჩერების საფუძველი, გააუქმოს მოკვლევის ან გამომძიებლის დაუსაბუთებელი, აშკარად კანონსაწინააღმდეგო დადგენილება და ქმედითი ზომები მიიღოს სრულყოფილი გამოძიების ჩასატარებლად.

ჩვეულებრივ პირობებში, თუ საქმე საქართველოს სსრ სსსკ 196-ე მუხლის მოთხოვნათა საფუძველზე შეჩერდა, წინასწარი გამოძიება უნდა განახლდეს გამომძიებლის დასაბუთებული დადგენილებით საქმის შეჩერების საფუძვლის მოხსნის ან დამატებითი საგამომძიებლო მოქმედების ჩატარების საჭიროების ცნობის შემდეგ. ყველა სხვა შემთხვევაში ზედამხედველმა პროკურორმა დადგენილება დაუყოვნებლივ უნდა გააუქმოს და კანონის დარღვევის აღსაკვეთად მიიღოს ზომები.

2. გამოძიების დამთავრება სისხლის სამართლის საქმის სასამართლოში გადაგზავნით

თანხმად კანონისა (საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლი), წინასწარი გამოძიება მთავრდება საბრალდებო დასკვნის შედგენით ან დადგენილების გამოტანით საქმის სასამართლოში გადასაგზავნად და განსახილველად დამნაშავეისათვის სამედიცინო ზასიათის იძულებითი ღონისძიებების გამოყენების მიზნით, ანდა საქმის შეწყვეტის დადგენილებით¹. პრაქტიკაში უმეტესად წინასწარი გამოძიება საბრალდებო დასკვნის

¹ როცა სისხლის სამართლის საქმის წარმოება მთავრდება მისი შეწყვეტით, იგი სასამართლოს განსახილველად არ გადაეცემა. ამ შემთხვევაში ჩატარებული გამოძიება დამთავრებულად ითვლება, ხოლო საქმის წარმოება — შეწყვეტილად. სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საკითხს უფრო დაწვრილებით განვიხილავთ ქვემოთ.

შედგენით და საქმის სასამართლოში წარმართვით მთავრდება. ეს გასაგებიცაა, თუკი საქმე საფუძვლიანად იქნება აღძრული და გამოძიება კანონის მოთხოვნებთან ზუსტი შესაბამისობით ჩატარდება, ბუნებრივია, საქმე საბრალოდ დასკვნის შედგენით დამთავრდება.

რაკი გამომძიებელი მიიჩნევს, რომ შეკრებილი დამამტყიცებელი საბუთები საბრალოდ დასკვნის შესადგენად საკმარისია, გამოძიებას ამთავრებს და იგი ვალდებულია ეს გამოუცხადოს დაზარალებულს, სამოქალაქო მოსარჩლეს, სამოქალაქო მოპასუხეს ან მათ წარმომადგენლებს და ამავე დროს განუმარტოს მათ გაეცნონ საქმის მასალებს კანონით დადგენილ ფარგლებში (საქართველოს სსრ სსსკ 201-ე მუხლი).

აღნიშნულ პირებს წინასწარი გამოძიების დამთავრება ეცნობებათ წერილობით ან გამომძიებელთან გამოძახების დროს. წერილობით შეტყობინებაში მითითებული უნდა იქნეს აგრეთვე სად და როდის შეეძლება მათ სისხლის სამართლის საქმის გაცნობა.

საქმის მასალების გაცნობა წარმოადგენს დაზარალებულის, სამოქალაქო მოსარჩლის, სამოქალაქო მოპასუხისა და მათი წარმომადგენლების უფლებას და არა ვალდებულებას. ამიტომ გამომძიებელს არ შეუძლია აიძულოს ისინი გაეცნონ საქმის მასალებს. თუ აღნიშნულ პირებს არ სურთ ისარგებლონ თავიანთი უფლებით, ეს ვერ დააბრკოლებს საქმის შემდგომ წარმოებას, მაგრამ თუ ისინი საქმის გაცნობის ძურვილს გამოთქვამენ, გამომძიებელი ვალდებულია ამისათვის ყოველგვარი პირობები შექმნას.

ხსენებული პირების მიერ საქმის მასალების გაცნობის თანმიმდევრობის საკითხი კანონით განსაზღვრული არ არის. ამიტომ გამომძიებელს შეუძლია საამისოდ აირჩიოს უფრო მოსახერხებელი ვარიანტი, საქმეში გამავალი პირების ინტერესების გათვალისწინებით. კანონით განსაზღვრული არ არის აგრეთვე დრო, რომლის განმავლობაში უნდა მოხდეს მათ მიერ საქმის მასალების გაცნობა. როგორც წესი, დაზარალებული, სამოქალაქო მოსარჩლე და სამოქალაქო მოპასუხე საქმის მასალებს ცალ-ცალკე ეცნობიან.

კანონის თანახმად, თუ აღნიშნულ პირთაგან რომელიმე

სიტყვიერად ან წერილობით საქმის მასალების გაცნობა მოითხოვა, გამომძიებელი დაზარალებულსა და სამოქალაქო მოსარჩლეს ან მათ წარმომადგენლებს აცნობს საქმის მთელ მასალებს, ჩოლო სამოქალაქო მოპასუხეს ან მის წარმომადგენელს — საქმის იმ მასალებს, რომლებიც განცხადებულ სარჩელს შეეხება.

საქმის მასალების გაცნობის შესახებ დგება ოქმი თითოეული პირის მიმართ ცალ-ცალკე. მასში მითითებული უნდა იყოს თუ რა დოკუმენტებს და რა დროის მანძილზე ეცნობოდა პროცესის მოცემული მონაწილე საქმის მასალებს და რა შუამდგომლობები განაცხადა მან. შუამდგომლობებს (წერილობითი დაერთება საქმეს, სიტყვიერი კი ფიქსირებული იქნება ოქმში) განიხილავს გამომძიებელი და გამოაქვს დასაბუთებული დადგენილება მისი დაკმაყოფილების ან უარის თქმის შესახებ. დადგენილება გამოეცხადება შუამდგომლობის შემტან პირს.

გამომძიებელი გააცნობს რა საქმის მასალებს დაზარალებულს, სამოქალაქო მოსარჩლეს, სამოქალაქო მოპასუხეს და მათ წარმომადგენლებს, ვალდებულია გამოუცხადოს ბრალდებულს, რომ მისი საქმის გამოძიება დამთავრდა და უფლება აქვს გაეცნოს მასალებს, როგორც პირადად, ისე დამცველის დახმარებით, აგრეთვე იშუამდგომლოს წინასწარი გამომძიების შევსების შესახებ.

თუ ბრალდებული შუამდგომლობს დამცველის გამოწვევას წარმოებაში მყოფი საქმის გასაცნობად ან თუ ეს საჭიროდ ცნეს გამომძიებელმა და პროკურორმა, ან ბრალდებულის მიერ შერჩეული დამცველი არ გამოცხადდება ხუთი დღე-ღამის განმავლობაში, გამომძიებელი იღებს ზომებს სხვა დამცველის გამოსაწვევად.

როცა საქმეში რამდენიმე ბრალდებულია, თითოეული მათგანს წარედგინება საქმის მთელი მასალა.

ბრალდებულისა და დამცველის მიერ საქმის მასალების გაცნობის შემდეგ გამომძიებელი ვალდებულია შეეკითხოს მათ ხომ არ შუამდგომლობენ ისინი გამომძიების შევსებას და სახელდობრ რით.

ბრალდებულს უფლება აქვს საქმის მასალების გაცნობისას

ამოიწეროს იქედან საჭირო ცნობები (საქართველოს სსრ სსსკ 202-ე მუხლი).

საქმის მთელი მასალების გაცნობის დროს ბრალდებულის დამცველს უფლება აქვს:

1) გაეცნოს საქმის მთელ მასალას და ამოიწეროს იქიდან საჭირო ცნობები;

2) ბრალდებულთან ერთად იმსჯელოს შუამდგომლობათა განცხადების საკითხზე;

3) შუამდგომლობა განაცხადოს საგამომძიებლო მოქმედებათა შესრულების, დამამტკიცებელი საბუთების გამოთხოვისა და საქმეზე დართვის, და საქმისათვის მნიშვნელოვანი ყველა სხვა საკითხის შესახებ;

4) აცილება მისცეს გამომძიებელს, პროკურორს, ექსპერტს, თარჯიმანს;

5) პროკურორთან გაასაჩივროს გამომძიებლის ის მოქმედება, რომელიც არღვევს ან ზღუდავს დამცველის ან ბრალდებულის უფლებებს;

6) ბრალდებული ინახულოს განმარტოებით;

7) გამომძიებლის ნებართვით დაესწროს იმ საგამომძიებლო მოქმედებათა წარმოებას, რაც ბრალდებულის ან დამცველის მიერ საქმის მასალების გაცნობის დროს დამატებით აღძრულ შუამდგომლობათა გამო სრულდება (საქართველოს სსრ სსსკ 203-ე მუხლი).

ბრალდებულისა და მისი დამცველისათვის საქმის ყველა მასალის გასაცნობად წარდგენის შესახებ გამომძიებელი ადგენს ოქმს, სადაც აღინიშნება, რომ ბრალდებულს გამოეცხადა წინასწარი გამოძიების დამთავრება და განემარტა თავისი უფლებები, ამასთან ამ ოქმში აისახება, რა მასალები, რამდენ ტომად და ფურცლად წარედგინა ბრალდებულს გასაცნობად, სად და რა დროის განმავლობაში წარმოებდა საქმის გაცნობა, რა შუამდგომლობანი აღძრეს ბრალდებულმა და მისმა დამცველმა და რა შენიშვნები გააკეთეს მათ. ოქმში აღინიშნება აგრეთვე ბრალდებულის მიერ საქმის მასალების გაცნობაზე უარის თქმა, ჩამოყალიბდება ამის თაობაზე ბრალდებულის მოტივები, თუ კი ამას იგი განაცხადებს (საქართველოს სსრ სსსკ 204-ე მუხლი).

წინასწარი გამოძიების შევსების შესახებ შუამდგომლობა შეიძლება აღიძრას, როგორც ზეპირად, ისე წერილობით. ზეპირი შუამდგომლობა იწერება ოქმში, ხოლო წერილობითი შეიტანება ოქმში და ამასთან დაერთება საქმეს.

გამომძიებელი განიხილავს შუამდგომლობას და გამოიტანს დასაბუთებულ დადგენილებას მის დაკმაყოფილების ან უარყოფის შესახებ, რაც გამოეცხადება ბრალდებულსა და მის დამცველს.

წინასწარი გამოძიების პროცესში ბრალდებულის ზემოაღნიშნული უფლებების გამოყენებას დიდი მნიშვნელობა აქვს დაუსაბუთებლად სამართალში მიცემის თავიდან ასაცილებლად და სასამართლო გამოძიების სისრულისა და სამართლიანი განაჩენის გამოსატანად.

თუ გამოძიების მასალების გაცნობის შემდეგ ბრალდებული წარადგენს თავის მოსაზრებებს წაყენებული ბრალდების წინააღმდეგ, გამომძიებელი ვალდებულია შეამოწმოს ყოველივე ეს და ამის მიხედვით განსაზღვროს საქმის შემდგომი მსვლელობა.

გამომძიებელი საქმის მასალებს გააცნობს რა პროცესის მონაწილეებს, განიხილავს მათ შუამდგომლობებს, ყოველივე ამას გააფორმებს სათანადო პროცესუალური წესით და შეადგენს საბრალდებო დასკვნას. საბრალდებო დასკვნა წარმოადგენს წინასწარი გამოძიების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პროცესუალურ აქტს, რითაც არსებითად მთავრდება წინასწარი გამოძიება.

საბრალდებო დასკვნაში გადმოცემული უნდა იყოს წინასწარი გამოძიების შედეგები, გამოძიებით დადგენილი ბრალდების ფორმულირება, საქმის სასამართლოში წარმართვის შესახებ გამომძიებლის გადაწყვეტილება. საბრალდებო დასკვნის საფუძველზე ხდება ბრალდებულის სამართალში მიცემა, სისხლის სამართლის საქმის არსებითად განხილვა.

საბრალდებო დასკვნა, მ. სტროგოვიჩის სამართლიანი შენიშვნით, წარმოადგენს ბრალმდებელი ხელისუფლების აქტს, ე. ი. იმ ორგანოს აქტს, რომელიც ახორციელებს საბრალდებო ფუნქციას, მხარს უჭერს ბრალდებას სასამართლოში. საბრალდებო დასკვნა განსაზღვრავს სამსჯავრო განხილვის მო-

ცულობასა და ფარგლებს, იგი ადგენს იმ ფაქტებს, რომლებიც გამოკვლეული უნდა იქნეს სამსჯავრო გამოძიებაზე; განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომელთა ქმედობა სამსჯავრო განხილვის საგანი უნდა გახდეს.

სასამართლო აპამართლებს მხოლოდ იმ პირებს, რომლებსაც საბრალდებო დასკვნით ბრალი ედებათ დანაშაულის ჩადენაში და აპამართლებს მარტოოდენ იმ ქმედობებისათვის, რაც საბრალდებო დასკვნაშია მოცემული.

საბრალდებო დასკვნას დიდი მნიშვნელობა აქვს ბრალდებულის დაცვის უფლების განხორციელების თვალსაზრისითაც. იგი საქმის სამსჯავრო განხილვამდე ბარდება სამართალში მიცემულს, რითაც მას საშუალება ეძლევა წინასწარ იცოდეს რაში ედება ბრალი, რა ფაქტები იქნება გამოკვლეული სამსჯავრო სხდომაზე, ამით კი დაცვისათვის მოსამზადებლად დრო და პირობები ეძლევა; საბრალდებო დასკვნა ეხმარება სასამართლოს, სახელმწიფო ბრალმდებელს და პროცესის სხვა მონაწილეებს ეფექტიანად და მომზადებულად განახორციელონ თავიანთი პროცესუალური ფუნქციები, უკეთ გაერკვნენ ბრალდების არსში და საქმის ყველა გარემოებაში.

ამგვარად, საბრალდებო დასკვნა უდიდესი პროცესუალური მნიშვნელობის დოკუმენტია. ამიტომ იგი უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნებს. კანონით განსაზღვრულია საბრალდებო დასკვნის შედგენის წესი, ის მოთხოვნები, რასაც უნდა შეესაბამებოდეს საბრალდებო დასკვნის შინაარსი და ფორმა. საქართველოს სსრ სსსკ 206-ე მუხლის თანახმად, საბრალდებო დასკვნა შედგება ორი ნაწილისაგან (აღწერილობითი და საჩუქოლუციო). საბრალდებო დასკვნის ასეთი სტრუქტურა დადგენილია სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებითაც. გამოჩაქლისს შეადგენს ყაზახეთისა და სომხეთის სსრ საპროცესო კოდექსები. ამ კოდექსებით, საბრალდებო დასკვნა შედგება სამი ნაწილისაგან (შესავალი, აღწერილობითი და საჩუქოლუციო). იურიდიულ ლიტერატურასა და პრაქტიკაშიც სწორედ ასეთი სქემაა აღიარებული.

უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ საბრალდებო დასკვნის შემადგენელი ნაწილები:

საბრალდებო დასკვნის შესავალ ნაწილში აღინიშნება საქმის ნომერი, ბრალდებულის სახელი, მამის სახელი და გვარი. აგრეთვე სისხლის სამართლის კოდექსის ის მუხლი, რომლითაც ბრალი ედება ბრალდებულს. ჯგუფურ საქმეებზე შესავალ ნაწილში უნდა აღინიშნოს ეს მონაცემები თითოეული ბრალდებულის მიმართ ცალ-ცალკე, მაგრამ თუ რამდენიმე ბრალდებულის ქმედობა დაკვალიფიცირებულია ერთი და იგივე მუხლით, მაშინ ამ მუხლის განმეორება თითოეული ბრალდებულის მიმართ ცალ-ცალკე სავალდებულო არ არის.

საბრალდებო დასკვნის აღწერილობითი ნაწილი ყველაზე მნიშვნელოვანი და საპასუხისმგებლოა. საქართველოს სსრ სსსკ 206-ე მუხლის თანახმად, აღწერილობით ნაწილში გადმოცემული უნდა იყოს საქმის არსი ისე, როგორც ეს დადგენილია წინასწარი გამოძიებით. აქ მითითებული უნდა იქნეს დანაშაულის ჩადენის ადგილი, დრო, ხერხები, მოტივები, შედეგები და საქმის სხვა არსებითი გარემოებანი; ცნობები დაზარალებულის შესახებ, მტკიცებულებანი, რომლებიც ადგენენ დანაშაულს და ბრალდებულის ბრალს. ბრალდებულის ბრალის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებები, ბრალდებულის მიერ თავის დასაცავად მოტანილი დასკვნები და მათი შემოწმების შედეგები.

კანონში მითითებული გარემოებების ეს ჩუსხა ამომწურავი არ არის. საბრალდებო დასკვნის აღწერილობით ნაწილში შეიძლება გადმოცემულ იქნეს დანაშაულის გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი პირობები, რომელიმე ბრალდებულის მიმართ საქმის შეწყვეტის გამომწვევი გარემოებანი და ა. შ.

საბრალდებო დასკვნის აღწერილობითი ნაწილის შედგენა დამოკიდებულია საქმის სპეციფიკასა და მტკიცების თავისებურებებზე. პრაქტიკამ შეიმუშავა აღწერილობითი ნაწილის შედგენის შემდეგი სქემა:

ა) გარემოებები, რომლებიც საფუძვლად დაედო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას;

ბ) წინასწარი გამოძიებით დადგენილი ფაქტიური გარემოებანი და მტკიცებულებანი, რომლებიც ამ გარემოებებს ადგენენ;

გ) ცნობები პიროვნების შესახებ;

დ) ბრალდების არსის შესახებ ბრალდებულის მიერ წარდგენილი ახსნა-განმარტება და ამ განმარტებათა შემოწმების შედეგები.

აღწერილობითი ნაწილის გადმოცემა იწყება იმ საბაბის აღნიშვნით, რომელიც საფუძვლად დაედო საქმის აღძვრას. მაგალითად, გაფლანგვის საქმეზე საბრალდებო დასკვნის აღწერილობითი ნაწილი იწყება ჩატარებული რევიზიის აქტით, რომელმაც გამოავლინა დანაკლისი, დოკუმენტების არასწორი აღრიცხვანობა და ა. შ.

საბრალდებო დასკვნის აღწერილობით ნაწილში საქმის აღძვრის საბაბი მოკლედ უნდა იყოს გადმოცემული, რადგან ბრალდებულის სამართალში ზისაცემად არსებითი მნიშვნელობა აქვს არა იმას, თუ რით დაიწყო გამოძიება, არამედ რით გათავდა იგი, ე. ი. რა დადგინდა გამოძიებით.

საქმის აღძვრის საბაბზე მითითების შემდეგ საბრალდებო დასკვნაში უნდა გადმოიყოს საქმის ყველა ფაქტიური გარემოება. პრაქტიკამ გამოიმუშავა ფაქტიური გარემოებების გადმოცემის რამოდენიმე ხერხი, რომელთაგან ძირითადია ქრონოლოგიური, სისტემატური და შერეული.

ქრონოლოგიური ხერხის გამოყენებისას საქმის ფაქტიური გარემოებები უნდა აღიწეროს წინასწარი გამოძიებით დადგენილი წესითა და სახით. ამ ხერხის გამოყენება მიზანშეწონილია იმ შემთხვევაში, როდესაც ბრალდება აგებულია არაპირდაპირ მტკიცებებზე, ხოლო, როდესაც მტკიცება ზორციელებოდა პირდაპირი მტკიცებულებებით, მიზანშეწონილია გამოყენებულ იქნეს სისტემატური მეთოდი, ე. ი. ფაქტიური გარემოებები გადმოიყოს იმ თანმიმდევრობით, როგორ განხორციელდა დანაშაული. ამ ხერხის გამოყენებისას გადმოიცემა, უწინარეს ყოვლისა, გამოძიების შედეგი, ე. ი. საქმით დადგენილი ის საზოგადოებრივად საშიში და მართლსაწინააღმდეგო ფაქტები, რომლებიც ქმნიან ბრალდებულისათვის ინკრიმინირებული დანაშაულის შემადგენლობას. უფრო ხშირად კი, განსაკუთრებით რთული, მრავალეპიზოდური საქმეების დროს იყენებენ შერეულ მეთოდს, რომელიც შეიცავს როგორც ქრონოლოგიური, ასევე სისტემატური მეთოდის ელემენტებს.

საქმის ფაქტიური გარემოებების გადმოცემისას საბრალ-

დებო დასკვნის აღწერილობით ნაწილში მოტანილი უნდა იყოს დამამტკიცებელი საბუთები, მიეთითოს იმ მტკიცებულებებზე, რომლებიც ადგენენ საქმისათვის მნიშვნელოვან გარემოებებს. საბრალდებო დასკვნაში ამა თუ იმ ფაქტის ან გარემოების არსებობის ან არარსებობის შესახებ მოცემული მოტივირება დადასტურებული უნდა იყოს საქმეში არსებული დამამტკიცებელი საბუთით.

გამომძიებელმა დამამტკიცებელი საბუთები უნდა დაიმოწმოს საქმის ფაქტიურ გარემოებათა გადმოცემის მკვლელობის მიხედვით ისე, რომ ყოველი ცალკეული ფაქტის გადმოცემა დასტურდებოდეს დამამტკიცებელი საბუთის მითითებით. არასწორი მეთოდია, როცა გამომძიებელი მთელ რიგ შემთხვევებსა და ფაქტებს გადმოსცემს თითოეულის დამამტკიცებელი საბუთების მიუთითებლად, ხოლო შემდეგ ერთბაშად მოიტანს ყველა ამ შემთხვევისა და ფაქტის შესახებ არსებულ დამამტკიცებელ საბუთებს.

საბრალდებო დასკვნის აღწერილობით ნაწილში მოიყვანება მონაცემები, რომლებიც ახსიათებს ბრალდებულს: ცნობები ნასამართლობის, დისციპლინური წახალისების ან სასჯელის, სამსახურში და ყოფაცხოვრებაში ქცევის შესახებ და სხვა ისეთი მონაცემები, რომლებსაც შეიძლება მნიშვნელობა ჰქონდეთ სასამართლოსათვის ბრალეულობის საკითხის გადაწყვეტისა და სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის.

საბრალდებო დასკვნის აღწერილობით ნაწილში მოიყვანება ბრალდებულის განმარტება მისთვის წაყენებული ბრალდების თაობაზე. თუ ბრალდებულმა თავი დამნაშავედ ცნო, მოკლედ უნდა აღინიშნოს, რით ხსნის იგი თავის მოქმედებას, ხოლო თუ ბრალდებულმა თავი დამნაშავედ არ ცნო, აღინიშნება რა მოსაზრებები და დამამტკიცებელი საბუთები წარმოადგინა მან თავის დასაცავად. ამ შემთხვევაში საბრალდებო დასკვნაში უნდა აღინიშნოს ბრალდებულის განმარტების გამბათილებელი გარემოებანი.

საბრალდებო დასკვნის სარეზოლუციო ნაწილი შეიცავს იურიდიულ დასკვნებს, ე. ი. აღწერილობით ნაწილში გადმოცემული ფაქტიური გარემოებების იურიდიულ შეფასებას. ამ ნაწილში გადმოცემული უნდა იყოს ბრალდებულის ანკეტუ-

რი მონაცემები, ბრალდების ფორმულირება და მისი იური-
დიული კვალიფიკაცია.

საბრალდებო დასკვნის ბოლოს აღინიშნება მისი შედგენის
დრო და ადგილი, აგრეთვე სასამართლო, რომელსაც საქმე
ექვემდებარება.

საბრალდებო დასკვნას ხელს აწერს გამომძიებელი.

საბრალდებო დასკვნას ერთვის იმ პირთა სია, რომლებიც
გამომძიებლის აზრით, უნდა დაიბარონ სამაჩაურო სხდომაზე,
და აგრეთვე ცნობები გამოძიების ხანგრძლივობისა და აღკვე-
თის შერჩეულ ღონისძიებათა შესახებ, პატიმრობის დროის
აღნიშვნით; ნივთიერი დამატკიცებელი საბუთების, სამოქა-
ლაქო საჩხელის და ქონების შესაძლებელი კონფისკაცია
უზრუნველყოფად გამოყენებულ ღონისძიებათა და სასა-
მართლო ხარჯების შესახებ.

სასამართლოში დასაბარებელ პირთა სიაში უნდა აღინიშ-
ნოს მათი ბინადრობის ადგილი ან ადგილსამყოფელი და მიე-
თითოს საქმის ფურცლები, სადაც ამ პირთა ჩვენება ან დასკვ-
ნაა მოცემული.

საბრალდებო დასკვნას გამომძიებელი საქმესთან ერთად
დაუყოვნებლივ უგზავნის პროკურორს, რომელიც ვალდებულია
ხუთი დღე-ღამის განმავლობაში განიხილოს შემოსული
საქმე და მიიღოს ერთ-ერთი შემდეგი გადაწყვეტილება:
ა) მიიჩნევს თუ არა, რომ არსებობს საფუძველი სასამართლო-
ში საქმის გასაგზავნად, დამატკიცოს რეზოლუციით ან ცალკე
დადგენილებით საბრალდებო დასკვნა, ან შეადგინოს ახალი
საბრალდებო დასკვნა; ბ) დამატებითი მოკვლევის ან გამოძი-
ებისათვის საქმე დაუბრუნოს გამომძიებელს ან მოკვლევის
ორგანოს წერილობითი მითითებით; გ) იმ შემთხვევაში, თუ
საბრალდებო დასკვნა არ შეესაბამება კანონის მოთხოვნებს,
დაუბრუნოს საქმე წერილობითი მითითებით გამომძიებელს ან
მოკვლევის ორგანოს საბრალდებო დასკვნის ხელახლა შესად-
გენად; დ) შეწყვიტოს საქმე და შეადგინოს ამის შესახებ
შესაბამისი დადგენილება (საქართველოს სსრ სსსკ 214-ე
მუხლი).

პროკურორს უფლება აქვს შეცვალოს საბრალდებო დასკვ-
ნაზე დართული იმ პირებთა სია, რომლებიც დასაბარებელია

სამსჯავრო გამოძიებაზე, აგრეთვე გააუქმოს ან შეცვალოს აღკვეთის ადრე შერჩეული ღონისძიება, ან შეუჩიოს აღკვეთის ღონისძიება, თუ იგი არ იყო შერჩეული.

პროკურორი, დაამტკიცებს რა საბრალდებო დასკვნას, გადასცემს საქმეს ქვემდებარეობისამებრ სასამართლოს და ატყობინებს ბრალდებულს თუ რომელ სასამართლოს გადაეცა მისი საქმე. საქმის გადაცემასთან ერთად პროკურორი აცნობებს სასამართლოს საჭიროდ მიიჩნია თუ არა დაუჭიროს მხარი ბრალდებას სასამართლოში. საქმის სასამართლოზე გადაცემის შემდეგ ყოველგვარი შუამდგომლობა და საჩივარი წარედგინება უშუალოდ სასამართლოს (საქართველოს სსრ სსსკ 218-ე მუხლი).

8. წინასწარი გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სპეციფიკური საკითხი

საქმის მასალების გაცნობის დროს მთავარია ბრალდებულისა და მისი დამცველისათვის მთელი მასალის გაცნობის საკითხი.

გამომძიებელმა ზუსტად უნდა დაიცვას საქართველოს სსრ სსსკ 202—205-ე მუხლების მოთხოვნები. კანონის თანახმად, ბრალდებულს უფლება აქვს გაეცნოს საქმის მთელ მასალას როგორც პირადად, ისე დამცველის დახმარებით. ამდენად, გამომძიებელი ვალდებულია რეალურად უზრუნველყოს ბრალდებულისა და მისი დამცველის უფლებები.

კანონით რეგლამენტირებული და სრულყოფილად განსაზღვრული არ არის დრო, რომლის განმავლობაშიც ბრალდებულს და მის დამცველს უფლება აქვთ გაეცნონ საქმის მასალებს.

კანონმდებლობაში ეს ხარვეზი განსაკუთრებით თავს იჩენს იმ დროს, როდესაც ბრალდებული ან მისი დამცველი ბოროტად იყენებენ საქმის გაცნობასთან დაკავშირებულ თავის უფლებებს, შეგნებულად თავს არიდებენ საქმის მასალების გაცნობას ან მიუხედავად იმისა, რომ ისინი გაეცნენ მასალებს, კვლავ ითხოვენ მათ გაცნობას. როგორ უნდა იმოქმედოს ამ შემთხვევაში გამომძიებელმა?

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იურიდიულ ლიტერატურაში გამოითქვა აზრი, რომ ასეთ შემთხვევაში ბრალდებულის მიერ საქმის მასალების გაცნობა გამომძიებელმა დამთავრებულად უნდა მიიჩნიოს და საქმეს მისცეს სათანადო მსვლელობა. ეს შეხედულება მართებულად მიგვაჩნია და ვფიქრობთ, საჭიროა მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობაშიც აისახოს.

აღსანიშნავია, რომ ეს საკითხი მოწესრიგებულია სომხეთის სსრ სსსკ 195-ე მუხლით, სადაც ნათქვამია, თუ ბრალდებული განგებ აკიანურებს საქმის მასალების გაცნობას. გამომძიებელი დადგენილებით ბრალდებულს საქმის მასალების გასაცნობად განუსაზღვრავს დროს და ამ ხნის განმავლობაში ბრალდებულის მიერ საქმის მასალების გაუცნობლობის შემთხვევაში გამომძიებელი საქმის მასალებს ბრალდებულის მიერ გაცნობილად თვლის და საქმეს აძლევს მიმართულებას.

სომხეთის სსრ სსსკ 195-ე მუხლით ჩამოყალიბებული საპროცესო ნორმა სამართლიანად მიგვაჩნია და ვფიქრობთ, გამომდინარე აქედან, საქართველოს სსრ სსსკ უნდა დაემატოს 204¹ მუხლი და იგი ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად:

„თუ ბრალდებული ან მისი დამცველი, დაზარალებული, სამოქალაქო მოსარჩელე, სამოქალაქო მოპასუხე ან მათი წარმომადგენელი გამომძიებლის მიერ წარდგენილი საქმის მასალების გაცნობას განზრახ არიდებენ თავს და უსაფუძვლოდ აკიანურებენ საქმის მასალების გაცნობას, გამომძიებელს უფლება აქვს აღნიშნულ პირებს დადგენილებით მისცეს (განუსაზღვროს) გარკვეული დრო საქმის მასალების გასაცნობად, რომლის გასვლის შემდეგ კანონის მოთხოვნა საქმის მასალების გაცნობის შესახებ შესრულებულად ჩაითვლება“.

კანონის ასეთი მოთხოვნა გარკვეულად გააუმჯობესებს გამომძიებლის იუშაობას და ცალკეულ შემთხვევებში თავიდან აგვაცილებს საქმეზე საგამომძიებლო და საპატიმრო ვადის უსაფუძვლო დარღვევას.

როგორც წესი, ბრალდებულს საქმე გასაცნობად უნდა წარუდგინოს იმ პირმა, რომელიც აწარმოებს მასზე მოკვლევას ან გამოძიებას. ნ. იაკუბოვიჩის აზრით, გამომძიებელს შეუძლია თავის მიერ წარმოებული საქმის მასალების გაცნობა მი-

ანდოს პროკურატურის სხვა გამომძიებელს, რომლის მოქმედების ტერიტორიაზეც იმყოფება ბრალდებული¹.

აღნიშნულ მოსაზრებას არ ეთანხმება და აკრიტიკებს ა. ფალიაშვილი. მისი აზრით, გამომძიებელმა ეს მოქმედება უნდა შეასრულოს პირადად, ვინაიდან, როდესაც საქმის მასალების გაცნობის პროცესში საჭირო ხდება ბრალდებისათვის ამა თუ იმ პროცესუალური დოკუმენტის ან სხვა მასალის არსის განმარტება, ხშირად წამოიჭრება გაუგებარი საკითხები, რომელთა შესახებ მხოლოდ იმ გამომძიებელს შეუძლია პასუხის გაცემა, რომელმაც გამოძიება აწარმოვა².

ჩვენ ვეჭვრობით, რა ა. ფალიაშვილის პოზიციას, უნდა შევნიშნოთ, რომ ბრალდებულისათვის წინასწარი გამოძიების დამთავრების გამოცხადება და მისთვის გასაცნობად საქმის მასალების წარდგენა ერთ-ერთი პასუხსაგები და მთავარი პროცედურაა წინასწარ გამოძიებისას, მისი სხვა გამომძიებლისათვის გადაბარება ყოველად დაუშვებელია.

საქმის მასალების გაცნობის დროს ბრალდებული აფასებს წინასწარი გამოძიებით შეკრებილ მტკიცებულებებს და სათანადოდ აანალიზებს მას. გამომძიებელი სწორედ ამ დროისათვის უნდა იყოს ყველაზე მეტად მომზადებული და ცალკეულ შემთხვევებში დაუყოვნებლივ შეავსოს ის ხარვეზი, რომელზედაც ბრალდებულმა და მისმა დამცველმა შეიძლება მიუთითონ.

* * *

საქართველოს სსრ სსკ 202-ე მუხლის შესაბამისად, ბრალდებულის გასაცნობად წარდგენილ საქმეში არსებული ყველა მასალა უნდა დაინოზრდოს. ბრალდებულს უფლება აქვს ამოიწეროს მისთვის საინტერესო ადგილები.

1966 წლის 30 ნოემბერს საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულებით საქართველოს სსრ

¹ იხ. Н. Я. Якубович. Окончание предварительного следствия, Госюриздат, 1962, стр. 46.

² იხ. ა. ი. ფალიაშვილი. საპროკურორო ზედამხედველობა სსრ კავშირში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1970, გვ. 165.

სსსკ დაემატა 95¹ მუხლი, რითაც განისაზღვრა დაკითხვის დროს ხმის ჩაწერის გამოყენების წესი. ბრალდებულის, ექვემდებარებულის, მოწმის ან დაზარალებულის დაკითხვის დროს შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ხმის ჩაწერა, თუ ამას საჭიროდ მიიჩნევს გამომძიებელი. ხმის ჩაწერა შეიძლება მათივე თხოვნითაც.

სისხლის სამართლის საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარებისას ცალკეული პირების ჩვენებების ფონოგრამაზე აღებეჭდამ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 183 მუხლით გათვალისწინებულმა კინოგადაღებამ თავისი გამოხატულება ჰპოვა ბრალდებულის მიერ სისხლის სამართლის საქმის მასალების გაცნობის დროისათვის.

სსსკ 201 და 202 მუხლებში საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1966 წლის 30 ნოემბრის ბრძანებულებით მომხდარი დამატებების შედეგად ხმის ჩაწერასა და კინოგადაღებასთან დაკავშირებით დადგინდა:

201-ე მუხლის საფუძველზე თუ წინასწარი გამოძიების დროს გამოყენებული იყო კინოგადაღება ან ხმის ჩაწერა, დაზარალებული ამ მასალებს ეცნობა თავისი თხოვნით;

202-ე მუხლის თანახმად, თუ წინასწარი გამოძიების დროს გამოყენებული იყო კინოგადაღება ან ხმის ჩაწერა, ეს მასალები ეცნობა ბრალდებულსა და მის დამცველს.

მოცემულ შემთხვევაში საყურადღებოა ის გარემოება. რომ 202-ე მუხლის საფუძველზე ბრალდებულის მიერ საქმის მასალების გაცნობისას თუ საქმეზე გამოყენებული იყო კინოგადაღება ან ხმის ჩაწერა — როგორც ერთის ჩვენება, ისე მეორის მოსმენა აღნიშნული დროისათვის ბრალდებულისა და მისი დამცველისათვის სავალდებულოა.

* * *

გარკვეული თავისებურებით ხასიათდება საქმეზე გამომძიებელთა ჯგუფის მიერ ჩატარებული წინასწარი გამოძიების დამთავრება.

საქართველოს სსრ სსსკ 133-ე მუხლით განსაზღვრულია გამომძიებელთა ჯგუფის მიერ საქმის წარმოების შემდეგი წესი:

1. საქმის გამოძიების წარმოება გამომძიებელთა ჯგუფის მიერ დაიწვება საქმის სიართულისა და დიდი მოცულობის გამო;

2. გამომძიებელთა ჯგუფის შექმნის შესახებ გადაწყვეტილება ფორმდება ცალკე დადგენილებით და ეს შეიძლება აღინიშნოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დადგენილებაშიც;

3. საქმეს წარმოებაში იღებს ის გამომძიებელი, რომელიც დანიშნულია ჯგუფის ხელმძღვანელად.

უკანასკნელ დროს იურიდიულ ლიტერატურაში დაისვა საკითხი ასეთ შემთხვევაში თუ ვინ უნდა აწერდეს ხელს საბრალდებო დასკვნას. ამასთან დაკავშირებით ალ. ბაქრაძე მიუთითებს, რომ „გამომძიებელთა ჯგუფის მიერ გამოძიებულ საქმეზე შედგენილ საბრალდებო დასკვნას თუ ვინ უნდა აწერდეს ხელს, ამის შესახებ კანონში არაფერია ნათქვამი. პრაქტიკაში საბრალდებო დასკვნას ხშირად ხელს აწერს ჯგუფის ხელმძღვანელი და, იშვიათად, მასთან ერთად სხვა გამომძიებელიც“¹.

ალ. ბაქრაძე, მოკლედ მიმოიხილავს რა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ცალკეული ავტორების მიერ გამოთქმულ შეხედულებებს, ასკვნის, რომ საბრალდებო დასკვნას ხელს უნდა აწერდეს მარტოოდენ ჯგუფის ხელმძღვანელი და, რომ ეს გარემოება სრულიადაც არ ამცირებს სხვა გამომძიებელთა უფლებამოსილებას. ძირითადად სწორად მიგვაჩნია რა ეს აზრი, უნდა შევნიშნოთ, რომ კანონმდებელმა ეს საკითხი თავისებურად მოაწესრიგა. კანონმდებლის მიერ იმის აღნიშვნა, რომ საქმეს წარმოებაში იღებს ის გამომძიებელი, რომელიც დანიშნულია ჯგუფის ხელმძღვანელად, მიუთითებს იმაზე, რომ საბრალდებო დასკვნასაც ხელს სწორედ ეს პირი უნდა აწერდეს. აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, წინასწარ გამოძიებასთან დაკავშირებული სხვა ღონისძიებებიც უნდა ტარდებოდეს იმ გამომძიებლის ხელმოწერით, ვის წარმოებაშიცაა საქმე.

საკითხის სიცხადისათვის, საჭიროდ მიგვაჩნია საბრალდებო

¹ ალ. ბაქრაძე, ჯგუფური გამოძიება და საპროკურორო ზედამხედველობის ზოგიერთი საკითხი, „განათლება“, თბილისი, 1970, გვ. 56.

დასკვნაზე ან დადგენილებაზე დართულ ცნობაში მოხსენებულ იქნეს ჯგუფში მონაწილე სხვა გამომძიებლებიც თანამდებობის აღნიშვნით. ამასთან მითითებულ უნდა იქნეს, რომელი გამომძიებელი რა დროიდან აწარმოებდა გამოძიებას.

სასამართლო წარმოების საფუძვლების 22-ე მუხლით განსაზღვრულია წინასწარ გამოძიებასა და სასამართლოში ადვოკატის მონაწილეობის საკითხი.

საქართველოს სსრ სსსკ 43-ე და 44-ე მუხლებით სათანადოდ არის მოწესრიგებული დამცველის მონაწილეობა სისხლის სამართლის საქმის წარმოების დროს.

როგორც ზემოთ ვთქვით, აღნიშნული მუხლებით განაზღვრულია, რომ დამცველს საქმეში მონაწილეობის უფლება აქვს იმ მომენტიდან, როდესაც ბრალდებულს გამოუცხადებენ წინასწარი გამოძიების დამთავრებას და გასაცნობად წარუდგენენ საქმის მთელ მასალებს.

საერთო წესიდან გამონაკლისს წარმოადგენს არასრულწლოვანთა და იმ პირთა დანაშაულის საქმეები, რომლებსაც ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლიათ განახორციელონ თავიანთი დაცვის უფლება (ყრუ, მუხჩი, უსინათლო და სხვ.). მოცემულ შემთხვევაში დამცველი დაიშვება ბრალდების წაყენების მომენტიდან.

44-ე მუხლით განსაზღვრულია იმ საქმეთა კატეგორია, რომელთა წინასწარი გამოძიების დროს და აგრეთვე პირველი ინსტანციის სასამართლოში განხილვისას სავალდებულოა დამცველის მონაწილეობა.

„საფუძვლების“ 22-ე მუხლისა და მოკავშირე ზესპუბლიკების შესაბამისი მუხლების სათანადო ანალიზის შედეგად მრავალი კრიტიკული შენიშვნა გამოითქვა როგორც თეორეტიკოსთა, ისე პრაქტიკოს იურისტთა მიერ.

წინასწარი და სასამართლო-სამსჯავრო გამოძიების პროცესში ადვოკატის მონაწილეობის საკითხს მრავალი სპეციალური სტატია და გამოსვლა მიეძღვნა. ძირითადად აზრთა ერთიანობა იმაში მდგომარეობდა, რომ ყველა თითქმის ერთხმად მოითხოვდა სისხლის სამართლის საქმის წარმოებაში ადვოკატის უფლებების გაფართოებას და მის დაშვებას საქმეში

მონაწილეობის მისაღებად უფრო ადრე ეტაპზე, ვიდრე ეს განსაზღვრული იყო „საფუძვლების“ 22-ე მუხლით.

სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1970 წლის 31 აგვისტოს ბრძანებულებით ეს საკითხი დადებითად იქნა გადაჭრილი, რითაც საგრიზობლად გაფართოვდა ადვოკატის პოლვაწეობის სფერო წინასწარი გამოძიების სტადიაზე.

აღნიშნული ბრძანებულებით დამცველი საქმეში მონაწილეობისათვის დაიშვება იმ მომენტიდან, როცა ბრალდებულს გამოუცხადებენ წინასწარი გამოძიების დამთავრებას და გასაცნობად წარუდგენენ მთელი საქმის მასალებს. პროკურორის დადგენილების საფუძველზე დამცველი შეიძლება დაშვებულ იქნეს ბრალდების წარდგენის მომენტიდანაც.

როგორც ვხედავთ, პროკურორს, თუ საჭიროდ ჩათვლის, უფლება აქვს ყველა კატეგორიის საქმეზე დაუშვას დამცველი ბრალდების წარდგენის მომენტიდან.

რა თქმა უნდა, მოცემულ შემთხვევაში პროკურორი ითვალისწინებს საქმის სირთულეს, ბრალდებულის პიროვნებას და სხვა გარემოებებს, რომელთა გათვალისწინებით სწვევტს საკითხს დაუშვას თუ არა დამცველი საქმეზე ბრალდების წარდგენის მომენტიდან. იმ შემთხვევაში, როდესაც კანონით სავალდებულო არ არის დამცველის დაშვება საქმეზე ბრალდების წარდგენის მომენტიდან, მაგრამ ეს საჭიროდ მიაჩნია პროკურორს, მას გამოაქვს სათანადო დადგენილება. დადგენილებაში აღინიშნება ის საფუძვლები, რომელთა გამო მან საჭიროდ ჩათვალა დამცველის დაშვება ბრალდების წარდგენის მომენტიდან. იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ამავე ეტაპზე დამცველის საქმეზე დაშვების ინიციატივა მომდინარეობს სხვა პირიდან (ბრალდებულის ნათესავები, ახლობლები, საზოგადოებრივი ორგანიზაციები და სხვ.), პროკურორმა ასევე უნდა გამოიტანოს დადგენილება, რომლითაც გადაწყდება საკითხი დაკმაყოფილდეს თუ არა შუამდგომლობა. ორივე შემთხვევაში დადგენილება ჯეროვნად უნდა იყოს დასაბუთებული და დაერთოს საქმეს. პროკურორის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შესახებ უნდა ეცნობოს დაინტერესებულ პირს.

**4. გამოძიების დამთავრება დადგენილების გამოტანით და
სისხლის სამართლის საქმის წარმართვა სასამართლოში
სამადიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების საკითხის
გადასაწყვეტად**

საბჭოთა იურიდიულ ლიტერატურაში სათანადოდ არაა შეურაცხადი პირების მიმართ საქმის წარმოების საკითხი. თითქმის ყველა შრომაში, რომლებიც წინასწარი და სასამართლო-სამსჯავრო გამოძიების საკითხს ეხება, მეტნაკლებად განხილულია ამ საკითხთან დაკავშირებით საქმის წარმოების თავისებურებანი¹.

ცალკეული ავტორები, იხილავენ რა წინასწარ გამოძიებაში აღნიშნულ საქმეთა წარმოების თავისებურებათა საკითხს, ხაზს უსვამენ იმ გარემოებას, რომ არავითარ შემთხვევაში გამომძიებელმა საქმე წარმოებით არ უნდა შეწყვიტოს თუ მას სასამართლოში აგზავნის სამადიცინო ხასიათის იძულებითი მკურნალობის საკითხის გადასაწყვეტად. უფრო მეტიც, ამ მხრივ ერთი და იგივე აზრის არიან ყველა ავტორები, რომლებიც ეხებიან შეურაცხად პირთან დაკავშირებით საქმის წარმოების საკითხს².

მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსების სათანადო მუხლებით, გარდა უზბეკეთის სსრ სსსკ 363-ე მუხლისა, აღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე წინასწარი გამოძიება სავალდებულოა.

უზბეკეთის სსრ სსს კოდექსით დასაშვებია აღნიშნული კატეგორიის საქმეთა წარმოება როგორც წინასწარი გამოძი-

¹ იხ. П. С. Элькин д. Расследование и судебное рассмотрение дел о невменяемых, Л., 1959; Гаврилов. Процессуальный порядок применения принудительных мер медицинского характера. «Социалистическая законность», 1955, № 11; Э. С. Хелксон. Процессуальный порядок применения принудительных мер медицинского характера, Алма-Ата, 1957; М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, т. 2, 1970, стр. 487—500; М. А. Чельцов. Советский уголовный процесс, М., 1962, стр. 495—501 и др.

² იხ. Комментарий УПК РСФСР, 1960, Л., статья 367. Комментарий УПК РСФСР, 1965, М., статья 406.

ებით, ისევე მოკვლევით. უფრო მეტიც, უზბეკეთის სსრ სსსკ 364-ე მუხლის შესაბამისად, ყველა საქმე მომკვლევისა და გამოძიებლის მიერ იგზავნება დადგენილებით სასამართლო-ში, სადაც მითითებული უნდა იყოს პირისათვის სამედიცინო ხასიათის იძულებითი მკურნალობის შეფარდების ან საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ. უზბეკეთის საპროცესო კანონმდებლობით მომკვლევის, გამოძიებლისა და პროკურორის მიერ ასეთი კატეგორიის საქმის წარმოებით შეწყვეტის ინსტიტუტი გამორიცხულია. აღნიშნულ პირებს საქმის წარმოებით შეწყვეტა შეუძლიათ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდება გარემოებანი, რომელზედაც მითითებულია „საფუძვლებისა“ და აღნიშნული კოდექსის მე-5 მუხლებში.

ამდენად, თუ გამოძიებელი მივა იმ დასკვნამდე, რომ კონკრეტული პირი არ საჭიროებს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი მკურნალობის შეფარდებას, იგი კი არ წყვეტს წარმოებით საქმეს, არამედ დადგენილებით, პროკურორის თანხმობის შემდეგ. აგზავნის სასამართლოში. ეს უკანასკნელი, განიხილავს რა საქმეს უშუალოდ, გადაწყვეტს მისი შეწყვეტის საკითხს.

მოკავშირე რესპუბლიკების სსს კოდექსებისაგან განსხვავებით, უზბეკეთის სსრ სსს კოდექსით პროკურორი უფლებამოსილი არ არის შეწყვეტოს ასეთი საქმე, ხოლო უფლებამოსილია მიიღოს შემდეგი გადაწყვეტილება:

1) დაეთანხმოს დადგენილებას და საქმე წარმართოს სასამართლოში;

2) თუ არ დაეთანხმება, საქმე უნდა დაუბრუნოს გამოძიებელს დამატებითი გამოძიების ჩასატარებლად.

თუკი პროკურორი იმ დასკვნამდე მივა, რომ გამოძიების მასალებით არ დგინდება პიროვნებისათვის სამედიცინო ხასიათის იძულებითი მკურნალობის საჭიროება და საქმე წარმოებით არის შესაწყვეტი, იგი უფლებამოსილი არ არის ასეთი საქმე შეწყვეტოს, რამდენადაც საქმე სასამართლოში იგზავნება სწორედ ამ საკითხის განსახილველად. მომკვლევის, გამოძიებლისა და პროკურორის ასეთი შეზღუდვა შეუარაცხად პირის საქმის წარმოებასთან დაკავშირებით, არაფრით არ არის გამართლებული და ხელოვნურად აჭიანურებს საქმის

წარმოებას, რომელზედაც შესაძლებელია არსებითი გადაწყვეტილების მიღება წინასწარი გამოძიების სტადიაში.

სისხლის სამართლის საფუძვლების (1958 წელი) მიღებამდე იურიდიულ ლიტერატურაში დავა იყო იმის შესახებ, გამომძიებელს ჰქონდა თუ არა უფლება შეეწყვიტა აღნიშნული კატეგორიის საქმეები¹. „საფუძვლების“ მიღების შემდეგ თითქმის ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის სსს კოდექსებით, გარდა უზბეკეთის სსრ სსს კოდექსისა, აღნიშნული საკითხი დადებითად იქნა გადაჭრილი.

თავისთავად საკითხის ამგვარად გადაჭრა დადებითი მოვლენაა ჩვენი საპროცესო კანონმდებლობისათვის, მაგრამ ჩვენი აზრით, იგი კვლავ მოითხოვს სათანადო დახვეწასა და ერთიან სისტემაში მოყვანას.

როდესაც დადგინდება, რომ საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ჩამდენი პირის მიმართ საჭიროა სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების გამოყენება, საქმე იგზავნება სასამართლოში დადგენილებით, რომელშიდაც უნდა აღინიშნოს წინასწარი გამოძიებით საქმის გარემოება, და საფუძვლები სასამართლოს მიერ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენებისათვის. „გამოძიების დამთავრება (მითითებულ გარემოებათა არსებობისას) საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილების გამოტანით და საქმის სასამართლოში გადაგზავნით აუღიანებს ავადმყოფისათვის სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შესაფარდებლად უსწოროა, რამდენადაც საქმის შეწყვეტა ნიშნავს სასამართლო წარმოების შეწყვეტას. აქ კისასამართლო წარმოება არ წყდება და იგი გრძელდება“² (ხაზგასმა ჩვენია. მ. ქ.).

შეუპრაცხადი პირის მიმართ საქმის წარმოების დამთავრების საკითხთან დაკავშირებით უნდა აღვნიშნოთ: „საფუძვ-

¹ იხ. М. А. Ч е л ь ц о в. Советский уголовный процесс, М., 1962, стр. 497—595.

² იქვე.

ლების“ მე-11 და ჩვენი სს კოდექსის მე-13 მუხლებით „სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ ეკისრება იმ პირს, რომელიც საზოგადოებრივად საშიში ქმედების ჩადენის დროს იპოვებოდა შეურაცხად მდგომარეობაში, ესე იგი არ შეეძლო ანგარიში გაეწია თავისი საკუთარი მოქმედებისათვის ან ეხელმძღვანელა ამ მოქმედებისათვის ქრონიკული სულიერი დაავადების, სულიერი მდგომარეობის დროებით მოშლილობის, ჰეუსუსტობის ან სხვა ავადმყოფური მდგომარეობის გამო“.

საბჭოთა კრიმინალისტები, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისათვის ერთადერთ საფუძველად ცნობენ დანაშაულის შემადგენლობას. ამასთან, რა თქმა უნდა, შემადგენლობა მათ გაგებულს არ აქვთ, როგორც კანონის მიერ დანაშაულის უბრალო აღწერა¹.

ნ. ფ. კუზნეცოვა აყალიბებს რა დანაშაულის შემადგენლობის საფუძველებს, ასკვნის, რომ დანაშაულის შემადგენლობა არის სუბიექტური და ობიექტურ ნიშანთა მთლიანობა, რომლებიც წარმოქმნიან ქმედობის საზოგადოებრივად საშიშ ხასიათს, რაც სისხლის სამართლის ნორმით გათვალისწინებულია დანაშაულად და იგი ასკვნის: „დანაშაულის შემადგენლობა ერთადერთი საფუძველია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისათვის“².

სისხლის სამართლის საფუძველების მე-3 მუხლით, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ეკისრება და სასჯელი ედება მხოლოდ იმ პირს, ვისაც ბრალი მიუძღვის დანაშაულის ჩადენაში, ესე იგი ვინც განზრახ ან გაუფრთხილებლობით ჩაიდინა

¹ იხ. Комментарий УПК РСФСР, 1962, Л., стр. 367.

² იხ. Н. Ф. Кузнецова. Преступление и преступность, М., 1969, стр. 112; А. Н. Трайнин. Общее учение о составе преступления, Госюриздат, 1957; Т. В. Церетели, В. Г. Макашвили, Состав преступления, как основание уголовной ответственности. «Советское государство и право», 1954, № 4; «Курс советского уголовного права», изд. «Наука», 1970, т. II, стр. 86—105.

ბ. ფურცხვანიძე, საბჭოთა სისხლის სამართალი, თბილისი, 1971 წ., გვ. 64—72.

სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული საზოგადოებრივად საშიში ქმედობა.

შეურაცხად პირის ქმედობასთან დაკავშირებით პრალის რაიმე ფორმაზე ან საერთოდ ბრალეულობაზე ლაპარაკი გამორიცხულია. ბრალეულობის საკითხი შეიძლება დაისვას თუ მას შეეძლო ეხელმძღვანელა ან სათანადო ანგარიში გაეწია თავისი ქმედობისათვის, რაც მოცემულ შემთხვევაში გამორიცხულია. დანაშაულისა და სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისათვის გათვალისწინებული საფუძვლები პირის შეურაცხადად დადგენის მომენტიდან გამორიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას.

თუ სახეზე არ გვაქვს დანაშაულის შემადგენლობა, ამა თუ იმ პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისა და დასჯის საკითხი არ შეიძლება დაისვას.

სისხლის სამართლის სასამართლო წარმოების ამოცანაა დანაშაულის სწრაფი და სრული გახსნა, დამნაშავეთა მხილება და კანონის სწორი გამოყენების უზრუნველყოფა... სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემთხვევაში უნდა დადგინდეს დამნაშავე პირი, შემდეგ კი იგი დაისაჯოს. დანაშაული და სასჯელი საერთოდ, ხოლო კონკრეტულ შემთხვევაში დამნაშავე და სასჯელი ურთიერთშეპირისპირებული ცნებებია, ესე იგი დანაშაულის ჩადენა დამნაშავე პირის არარსებობის გარეშე და პირიქით შეუძლებელია. ხოლო თუ არსებობს დამნაშავე პირი, აუცილებელია მისი სათანადო დასჯა¹.

სისხლის სამართლის სასამართლო წარმოების ამოცანებიც ამ საკითხების სწორი რეგულირებაა. თავისთავად შეურაცხად მდგომარეობაში დანაშაულის ან უფრო სწორად საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ჩადენა გამორიცხავს სასამართლო წარმოებას, მაგრამ კანონმდებელმა გაითვალისწინა რა ასეთ საქმეთა სპეციფიკური ნიშნები, სავალდებულო წესად აღიარა მათზე წინასწარი გამოძიების ჩატარება.

¹ ამ შემთხვევაში ჩვენ მხედველობაში არ გვაქვს ბრალდებულის მიმართ საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიებათა გატარება, რაც დამნაშავე პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძველი ხდება.

კანონის ასეთი მოთხოვნა, ჩვენი აზრით, ემსახურება ორი ძირითადი გარემოების დადგენას:

1) თავისთავად პირის ქმედობა შეიცავდა თუ არა დანაშაულის ნიშნებს;

2) სულიერად დაავადებული პირის დაავადების ხარისხისა და ხასიათისას, რის შემდეგ უნდა გადაწყდეს მისი დანაშაულის სუბიექტად ცნობის საკითხი.

პირველი საკითხის დადგენას იმისათვის აქვს მნიშვნელობა, რომ სწორი წარმოდგენა გვექონდეს მომხდარი ფაქტის შესახებ. თუ დადგინდება, რომ მოცემულ შემთხვევაში გამოვლინებულია დანაშაულის არსებობა და საქმე უნდა შეწყდეს არა რაიმე გარემოების გათვალისწინებით (მაგალითად პირის მიერ შეურაცხად მდგომარეობაში დანაშაულის ჩადენის მოტივით), არამედ დანაშაულის არ არსებობის გამო (საქმის კოდექსის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი).

მეორე შემთხვევაში თვით დანაშაულის ჩადენის ფაქტი აახეზე გვაქვს, მაგრამ გამოძიებით დადგინდა, რომ პირმა დანაშაული ჩაიდინა შეურაცხად მდგომარეობაში. ამ შემთხვევაშიც, ჩვენს მიერ ზემოაღნიშნულ გარემოებათა გათვალისწინებით საქმის წარმოება გამოვლინებულია, რადგან შეურაცხადი პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა და დასჯა არ შეიძლება.

შეურაცხად პირთან დაკავშირებულ წინასწარი გამოძიების დამთავრებისას, როდესაც არსებობს საფუძველი სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების საკითხის განსახილველად, ჩვენი აზრით, გამომძიებელმა საქმე წარმოებით უნდა შეწყვიტოს პირის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით და ეს დადგენილება საფუძველი უნდა გახდეს საქმის სასამართლოში წასამართავად სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების ან არ გამოყენების საკითხის გადაწყვეტის მიზნით.

იძულებითი ხასიათის სამედიცინო ღონისძიებების გამოყენების შემთხვევაში სასამართლომ უნდა გადაწყვიტოს რო-

მელი სახის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იქნეს მოთავსებული ეს პირი¹.

გამომძიებელმა შეიძლება გამოიტანოს ასეთი სახის დადგენილება — „პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტისა და სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენებისათვის საქმის სასამართლოში წარმართვის (გადაგზავნის) შესახებ“. ამასთან შესაძლებელია ამ ღონისძიებას ვუწოდოთ „დადგენილება საქმის წარმოებით შეწყვეტის თაობაზე“, ხოლო მის დასკვნით ნაწილში პირველ პუნქტად აღინიშნოს, რომ დადგენილების აღწერილობით ნაწილში მოცემულ გარემოებათა არსებობის გათვალისწინებით, პირის მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდეს, მის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, ხოლო მეორე პუნქტში უნდა მივუთითოთ საქმის სასამართლოში წარმართვაზე, პირის მიმართ იძულებითი მკურნალობის გამოყენების საკითხის გადასაწყვეტად.

საკითხის ამგვარად მოგვარება ჩვენი კანონმდებლობის ძირითადი საფუძვლების ცხოვრებაში სწორი ასახვაა, რაც გარკვეულად ამაღლებს როგორც წინასწარი გამოძიების ავტორიტეტს, ასევე ცალკეულ კონკრეტულ საქმეზე გამომძიებლის პერსონალურ პასუხისმგებლობას ასეთ კატეგორიის საქმეებზე.

წინასწარი გამოძიების დამთავრების შემთხვევაში გამომძიებელმა უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება საქმის წარმოების გაგრძელების თუ შეწყვეტის თაობაზე. საბრალდებო დასკვნის შედგენისას გამომძიებელი ანალიზს უკეთებს რა ჩადენილ დანაშაულს საერთოდ, მიუთითებს სათანადო გარემოებებზე, რომელთა არსებობა ან არ არსებობა ადასტურებს როგორც ჩადენილი დანაშაულის რეალობის ფაქტს, ისე კონკრეტული პირის მიერ ამ დანაშაულის ჩადენის საკითხს. საქმის სასამართლოში წარმართვის დადგენილებით გამომძიებელი აყალიბებს გამომძიებით დადგენილი საქმის ყველა გარემოებას, რაც საფუძველი უნდა გახდეს სასამართლოსათვის იძულებითი მკურნალობის შესაფარდებლად.

¹ იხ. «Бюллетень Верховного суда СССР», 1967, № 4, стр. 37—39.

ამდენად, დადგენილებაში შეკრებილი მასალების საფუძველზე მოცემული და გაანალიზებული უნდა იქნეს ერთი მხრივ, შეურაცხადი პირის მიერ საზოგადოებრივად საშიში ქმედების ჩადენასთან დაკავშირებით მტკიცებულებანი, ხოლო მეორე მხრივ, მის მიმართ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი მკურნალობის შეფარდების აუცილებლობის საკითხი.

დადგენილებაში აუცილებელია სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნაზე მითითება რომლითაც უნდა დადგინდეს:

1) სულიერი დაავადების ხასიათი;

2) შეეძლო თუ არა ანგარიში გაეწია ან ეხელმძღვანელა თავისი მოქმედებისათვის;

3) პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის ხარისხი;

4) იძულებითი მკურნალობისათვის მისი გაგზავნის აუცილებლობა¹;

იძულებითი მკურნალობის შეფარდებასთან დაკავშირებული ძირითადი საკითხები მოცემული უნდა იყოს სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნაში.

იმ შემთხვევაშიც, თუ საქმე წინასწარ გამოძიებაში წყდება, რამდენადაც იძულებითი მკურნალობის საჭიროება გამოირიცხულია, გამომძიებელი დადგენილების საფუძველად იყენებს სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნას. მოცემულ და ყველა სხვა შემთხვევაში ექსპერტიზის დასკვნის საფუძველზე განისაზღვრება პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის ხარისხი და დასკვნის საფუძველზე წყდება საკითხი, რა თქმა უნდა, თუ წინასწარი გამოძიება ეთანხმება აღნიშნულ დასკვნას. საინტერესოა, რომ სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტის (ან ექსპერტების) სასამართლოში მონაწილეობის საკითხი სხვადასხვანაირად წყდება მოკავშირე რესპუბლიკების კანონმდებლობით.

სასამართლოში ექსპერტის სავალდებულო მონაწილეობას მოითხოვს მარტოოდენ ყაზახეთის სსს კოდექსის 307-ე მუხლი, ხოლო ყველა სხვა მოკავშირე რესპუბლიკის კოდექსებით

¹ იხ. Н. А. Якубович. Окончание предварительного расследования по делам, направленным в суд, стр. 99—101.

ასეთი აუცილებლობა გათვალისწინებული არ არის. ამის გამო ზოგიერთი მეცნიერი მოითხოვს ყველა შემთხვევაში ექსპერტ-მონაწილეობდეს სასამართლოში¹.

პროფ. მ. ს. სტროგოვიჩი აღნიშნავს, რომ თითქოს საქართველოს სსრ სსს კოდექსის 330-ე და 331-ე მუხლებით ექსპერტის სასამართლოში მონაწილეობის აუცილებლობის საკითხი დადებითად იყოს გადაჭრილი და ჩვენს კოდექსში ყაზახეთის სსსკ 307-ე მუხლი იგივე შინაარსით სხვა ფორმებში იყოს მოცემული².

თავისი აზრის დასამტკიცებლად მ. ს. სტროგოვიჩს მოყავს საქართველოს სსრ სსს კოდექსის ჩვენს მიერ მითითებული მუხლები. საკითხის ცხადყოფისათვის მიზანშეწონილად მიგვაჩნია მთლიანად მოვიტანოთ ეს ადგილი: „ყაზახეთის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 307-ე მუხლი პირდაპირ მიუთითებს, რომ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ზომების შეფარდების მიზნით სასამართლო განხილვა იწარმოება ექსპერტ-ფსიქიატრის აუცილებელი მონაწილეობით. საქართველოს სსსკ 330-ე და 331-ე მუხლები ამავე დებულებას სხვა სიტყვებით გამოხატავენ: მოსამართლე ან სასამართლოს თავმჯდომარე „იძლევა განკარგულებას... ექსპერტების გამო-საძახებლად. „სასამართლო სხდომაზე მოსმენილი უნდა იქნეს... ექსპერტების დასკვნა...“³.

ეს რომ ასე არ არის შეიძლება დავრწმუნდეთ როგორც ჩვენი რესპუბლიკის სასამართლო პრაქტიკიდან, ისე თვით ამ მუხლების შინაარსიდან.⁴ 330-ე მუხლში ლაპარაკია მოსამართლის და სასამართლოს თავმჯდომარის უფლებაზე და არა

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, т. 2, стр. 494—495; П. С. Элькин. Расследование и судебное рассмотрение дел о невменяемых, стр. 731.

² იხ. М. С. Строгович. Курс советского уголовного процесса, т. 2, стр. 495.

³ იქვე.

⁴ არასრულყოფილი ცნობების საფუძველზე (მხედველობაში გვაქვს ის გარემოება, რომ ყველა საქმის გადასინჯვა ვერ მოხერხდა) სასამართლოში საქმის განხილვისას ექსპერტთა მონაწილეობა შეადგენს 78 პროცენტს.

ვალდებულებაზე, რომელიც საჭიროდ სცნობდა მოსამართლის მიერ სასამართლოში ექსპერტის აუცილებლად მოწვევას.

„სახალხო მოსამართლე ან სასამართლოს თავმჯდომარე მიიღებს რა პროკურორისაგან საქმეს,... დანიშნავს მას სამსჯავრო სხდომაზე განსახილველად, აცნობებს ამის შესახებ პროკურორს, დამცველს და იმ პირის კანონიერ წარმომადგენელს, ვისი საქმეც იხილება, და გასცემს განკარგულებას დაზარალებულთა, მოწმეთა და ექსპერტთა გამოსაწვევად“.

დაზარალებულთა, მოწმეთა და სხვა პირთა სასამართლოზე გამოწვევის საკითხი თითქმის ასეთივე წესით არის მოწესრიგებული საქართველოს სსრ სსსკ 231-ე მუხლითაც, რომელიც ითვალისწინებს სისხლის სამართლის საქმის სამსჯავრო სხდომაზე განსახილველად მომზადებასთან დაკავშირებით გადასაწყვეტი საკითხების მოწესრიგებას თვით მოსამართლის მიერ.

თავისთავად განკარგულების გაცემის უფლება მოსამართლეს არ ზღუდავს საქმის სამსჯავრო განხილვისათვის გამოიწვიოს ის პირები, რომელთა გამოწვევაც მას საქმის ჭეშმარიტების დასადგენად აუცილებლად მიაჩნია. თუ ჩვენ მოცემულ შემთხვევაში ექსპერტის გამოწვევას აუცილებელ პირობად მივიჩნევთ, აუცილებლობით უნდა იყოს განპირობებული საქმეზე დაკითხული ყველა მოწმის გამოძახება და დაკითხვა იმისდამოუხედავად, მიიჩნევს თუ არა მოსამართლე ცალკეული მოწმის დაკითხვას სავალდებულოდ.

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით მარტოოდენ 330-ე მუხლის განყენებულად განხილვა არასწორად მიგვაჩნია, ეს მუხლიც არ იძლევა ამის საფუძველს.

სამსჯავრო სხდომისათვის 330-ე მუხლით განსაზღვრული მოსამზადებელი მოქმედებანი კანონმდებლის მიერ დამატებით იქნა გათვალისწინებული შეურაცხად პირთან დაკავშირებული საქმის სპეციფიკური მხარის აღსანიშნავად, იგი არც ზღუდავს და არც ცვლის მოცემულ შემთხვევაში მოსამართლისათვის 231-ე მუხლით ხელმძღვანელობის უფლებას. საკითხის დასაზუსტებლად შევნიშნავთ, რომ 330-ე მუხლში საერთოდ არ არის მითითებული მოსამართლის მიერ ისეთი გარემოების გადაწყვეტის შესახებ, როგორიც არის თარჯიმნის დაბარება, დაზარალებულის ცნობა სამოქალაქო მოსარჩლედ, სამოქალა-

ქო სარჩელის უზრუნველყოფის საკითხი, საქმის განხილვა ღია თუ დახურულ სამსჯავრო სხდომაზე და სხვ.

ყველა ეს საკითხი შეიძლება დაისვას, და უმეტეს შემთხვევაში ისმება კიდევ მოსამართლის წინაშე შეურაცხად პირთა საქმის განხილვის დროს, და მას მოსამართლე აწესრიგებს სწორედ სსს კოდექსის 231-ე მუხლის საფუძველზე.

რა თქმა უნდა, საკითხს ვერ ცვლის 331-ე მუხლით გათვალისწინებული ის გარემოება, რომ სამსჯავრო სხდომაზე მოსმენილი უნდა იქნეს ექსპერტების დასკვნა პირის ფსიქიკური მდგომარეობის შესახებ. უნდა აღინიშნოს, რომ ექსპერტთა დასკვნის მოსმენა სასამართლოს შეუძლია როგორც ექსპერტის მიერ სასამართლო განხილვაში მონაწილეობის მიღებისას უშუალოდ ექსპერტის დაკითხვით, ისე მის მიერ წინასწარ გამოძიებაში მოცემული დასკვნის სამსჯავრო სხდომაზე გამოქვეყნებით. მაშასადამე, კანონმდებელი აღნიშნული კატეგორიის საქმეების სასამართლოში განხილვის დროს ექსპერტის აუცილებელ მონაწილეობას არ ითხოვს¹.

უფრო მეტიც, 330-ე მუხლში ლაპარაკია საერთოდ ექსპერტთა გამოწვევაზე და არა სასამართლო-ფსიქიატრიულ ექსპერტთა გამოწვევის აუცილებლობაზე. საგამომძიებლო და სასამართლო პრაქტიკა კი გვიჩვენებს, რომ შეურაცხადი პირის ქმედობასთან დაკავშირებით საჭიროა არა მარტო სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის, არამედ ყველა სხვა სახის ექსპერტიზის ჩატარება, რომლითაც შეგვეძლება ამა თუ იმ მტკიცებულების სათანადო გამოკვლევა-შეფასება ან სრულიად ახალი მტკიცებულების შექმნა.

¹ ჩვენი აზრით, შეურაცხადი პირის საქმის „სამსჯავრო განხილვა“, გაუმართლებელია როგორც ეს მოცემულია საქართველოს სსრ სსს კოდექსის 331-ე მუხლის სათაურით. „მსჯავრი“ გულისხმობს ვინმეს მიმართ სათანადო სასჯელის გამოტანას, პირის ქმედობის განსჯას. მსჯავრი დაკავშირებულია როგორც სასჯელთან, ისე მსჯავრდებულთან. ხოლო სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შესაფარდებლად კი სამსჯავრო სხდომა და პირის მსჯავრდადება საჭირო არ უნდა იყოს. ამ მხრივ გარკვეულ ცვლილებას მოითხოვს ჩვენს საპროცესო კანონმდებლობაში ნახშიარი ზოგერთი გამოთქმა დ ტერმინი.

ამრიგად, ცალკეულ შემთხვევაში, წინასწარი გამოძიების დროს მიღებული სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნის საფუძველზე, რომელშიც დასაბუთებულია პირის მიმართ იძულებითი ხასიათის სამედიცინო მეურნეობის აუცილებლობის საკითხი, სასამართლოს საქმის სამსჯავრო განხილვის შემდეგ გამოაქვს განჩინება შეურაცხად პირის მიმართ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების შეფარდების შესახებ. მაგრამ, ჩვენ ვფიქრობთ, შეურაცხადი პირის მიერ ჩადენილ ქმედობასთან დაკავშირებით აღძრულ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით დამთავრება უნდა ხდებოდეს წინასწარ გამოძიებაში და მისი სასამართლოზე გადაცემა საჭირო არ არის. ამრიგად უნდა დავასკვნათ, რომ:

1) სისხლის სამართლის წარმოების არსი და ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ გამოავლინოს და სათანადოდ დასაჯოს დამნაშავე; სასჯელი შეიძლება შეეფარდოს მხოლოდ იმ პირს, რომელმაც ჩაიდინა სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული საზოგადოებრივად საშიში ქმედობა, და თუ პირი შეურაცხადია და ბრალი შეურაცხება მას, განხილულ შემთხვევაში როგორც ერთი, ისე მეორე პირობა გამორიცხულია.

2) შეურაცხადი პირის ბრალზე და ბრალეულობაზე საკითხის დასხმა შეუძლებელია. მისი საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი განპირობებულია სულიერი ავადმყოფობით, ასეთი ხასიათისა და ხარისხის გათვალისწინებით. ამდენად, პირს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიება ეფარდება არა იმიტომ, რომ მან ჩაიდინა მძიმე დანაშაული, არამედ იმიტომ, რომ მისი სულით ავადმყოფობა არ გამორიცხავს ამ მდგომარეობის შეცვლამდე ახალი დანაშაულის ჩადენის შესაძლებლობას — პირი საზოგადოებრივად საშიშია და საჭიროა გარკვეული დროის მონაკვეთისათვის მისი სათანადო იზოლირება;

3) დანაშაულის შემადგენლობა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ერთადერთი საფუძველია, მოცემულ შემთხვევაში კი დანაშაულის სუბიექტური მხარე (განზრახვა ან გაუფრთხილებლობა) არა გვაქვს, ამიტომ არ არსებობს დანაშა-

ულის შემადგენლობაც და საქმე უნდა შეწყდეს სწორედ ამ გარემოების გათვალისწინებით;

4) ჩვენი აზრით, საპროცესო კანონმდებლობამ ყველა შემთხვევაში უნდა გაითვალისწინოს აღნიშნული კატეგორიის საქმეთა წინასწარ გამოძიებაში წარმოებით შეწყვეტა. ასეთ პირობებში, საქმის სხვა ფაქტიურ გარემოებებთან ერთად, იძულებითი მკურნალობის საკითხი უნდა გადაწყვიტოს გამომძიებელმა სათანადო დადგენილების გამოტანის საფუძველზე. იგი ძირითადად, ისევე როგორც დღეისათვის სასამართლო, უნდა ეყრდნობოდეს სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნას.

სასამართლოში იძულებითი მკურნალობის საკითხის გადასაწყვეტად საქმე მხოლოდ იმ შემთხვევაში უნდა გაიგზავნოს თუ ამას მოითხოვს შეურაცხადი პირის წარმომადგენელი ან მისი ადვოკატი, რომლებიც არ ეთანხმებიან გამომძიებლის დადგენილებას იძულებითი მკურნალობის ჩასატარებლად ამ პირის ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსების თაობაზე:

5) იმ შემთხვევაში თუ შეურაცხადი პირის კანონიერი წარმომადგენელი, მისი ადვოკატი საკითხს სვამენ არა პირის მიმართ იძულებითი მკურნალობის გამოყენების უსწორობის შესახებ, არამედ თვით პირის ქმედობის არასრულყოფილად გამოკვლევა-გამოძიებაზე, არსებულ მტკიცებულობათა არასწორ შეფასებაზე ან საერთოდ საქმეზე არასრულყოფილი და არაობიექტური გამოძიების ჩატარებაზე, საკითხი უნდა განიხილოს ზედამხედველმა პროკურორმა, თუკი ასეთი დადასტურდა. პროკურორმა გამოტანილი დადგენილება უნდა გააუქმოს და საქმის სრულყოფილი გამოძიების ჩასატარებლად მიიღოს სათანადო ზომები.

გამოძიების დამთავრება სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შეწყვეტით (ზოგადი საკითხები)

I. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის საფუძვლების ზოგადი მიმოხილვა

საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს მთელ რიგ გარემოებებს, რომლებიც არ იძლევიან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძვლებს, ხოლო თუ საქმე აღძრულია წარმოებით უნდა შეწყდეს. ეს გარემოებები ძირითადად ჩამოთვლილია სისხლის სამართალწარმოების საფუძვლების მე-5 მუხლში. მათი უფრო სრული ნუსხა მოცემულია მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებში.

განვიხილოთ გარემოებანი, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველს. ეს გარემოებანი მოცემულია სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის სამართალწარმოების საფუძვლების მე-5 მუხლში, მოკავშირე რესპუბლიკების სსსკ სათანადო მუხლებში (საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხ.).

1. დ ა ნ ა შ ა უ ლ ი ს შ ე მ თ ხ ვ ე ე ი ს ა რ ა რ ს ე ბ ო ბ ა. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს, რომ სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძვას, ხოლო აღძრული საქმე უნდა შეწყდეს დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის გამო. სისხლის სამართლის პროცესის ამოცანაა დანაშაულის გახსნა, დამნაშავის მხილება და მისი სამართლიანი დასჯა. ამიტომ, გასაგებია, რომ თუ დანაშაულს სინამდვილეში ადგილი არ

ჰქონია, საქმის წარმოებას ყოველგვარი საფუძველი ეცლება.

თუ პირველადი მასალის შემოწმებისას გამოიჩევა, რომ სინამდვილეში ადგილი არ ჰქონია იმ დანაშაულებრივ ქმედობას, რომლის შესახებაც შემოსულია განცხადება, საქმე არ შეიძლება აღიძვრას. მაგალითად, მილიციის განყოფილებაში შემოვიდა ცნობა, რომ ესა თუ ის პირი უკანონოდ ატარებს ცეცხლმსროლელ იარაღს. შემოწმების შედეგად კი გამოვლინდა, რომ ამ პირს იარაღის ტარების ნებართვა აქვს. ამ შემთხვევაში საქმის აღძვრას არავითარი აზრი არ აქვს.

ფაქტს, რომელიც პირველად მასალებშია მითითებული, შეიძლება სინამდვილეში მართლაც ჰქონდეს ადგილი, მაგრამ იგი არ ატარებდეს დანაშაულებრივ ხასიათს. მაგალითად, პროკურატურაში შემოვიდა ცნობა, რომ რკინიგზის ლიანდაგზე აღმოჩენილია გვამი, რომელსაც იძულებით სიკვდილის ნიშნები ეტყობა, შემოწმების შედეგად დადგინდა, რომ გვამი მართლაც აგდია ლიანდაგზე, მას იძულებითი სიკვდილის ნიშნებიც ეტყობა, მაგრამ ადგილი ჰქონდა უბედურ შემთხვევას ან თვითმკვლელობას.

2. ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საფუძველს წარმოადგენს დანაშაულის შემადგენლობა, ე. ი. პირის მიერ განზრახ ან გაუფრთხილებლობით სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედობის ჩადენა. ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა გამოიჩეხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას და საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად, წარმოადგენს საქმის აღძვრაზე უარისთქმის ან საქმის შეწყვეტის საფუძველს თუ იგი აღძრული იყო.

ლიტერატურაში ერთგვარად სადავოა საკითხი, თუ რას ნიშნავს ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა როგორც საქმის აღუძვრელობის ან შეწყვეტის საფუძველი. მ. სტროგოვიჩის აზრით, ბრალდებულის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა ნიშნავს, რომ ის მოქმედება, რომლის ჩადენაში ბრალდებული ამხილეს, თუნდაც იგი მართლაც მან ჩაიდინა, დანაშაულს არ წარმოადგენს¹.

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, М., 1958, стр. 339.

მ. რაგინსკისა და გ. შინკოვსკის აზრით, აღნიშნული საფუძველით საქმე არ უნდა აღიძრას ან აღძრული უნდა შეწყდეს იმ შემთხვევაში, როდესაც ქმედობა, რომელიც ბრალად ერა-ცება პირს, მართლაც მოხდა და დანაშაულის შემადგენლო-ბას შეიცავს, მაგრამ ჩადენილია არა ბრალდებულის, არამედ სხვა პირის მიერ. ამავე შეხედულებას იზიარებს ზორო-დინი¹.

ჩვენი აზრით, პროფ. მ. სტროგოვიჩის მოსაზრება უფრო სწორია, დანაშაულის შემადგენლობა, სისხლის სამართლებრი-ვი ცნებაა. ქმედობის დანაშაულად ცნობისათვის აუცილებე-ლია კანონით გათვალისწინებული ყველა ნიშნის არსებობა. ქმედობას თუ ერთ-ერთი კონსტრუქციული ნიშანი აკლია, იგი დანაშაულს არ წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში საქმის აღუძ-რელობის ან შეწყვეტის საფუძველია სწორედ დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა. თუ ქმედობა, რომლის ჩადენა-ში ბრალდებული იმხილება, მართლაც დანაშაულებრივია, მაგ-რამ იგი სხვა პირმა ჩაიდინა, მაშინ საქმე საერთოდ კი არ წყდება, არამედ წყდება იმ პირის მიმართ, რომელიც პასუხის-გებაში უსაფუძვლოდ იყო მიცემული.

საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული უნდა შეწყ-დეს დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის გამო მაშინაც თუ ქმედობა სისხლის სამართლის კოდექსის განსაკუთრებუ-ლი ნაწილით გათვალისწინებული არ არის როგორც დანაშა-ული. პირი სისხლის სამართლის წესით პასუხს აგებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მის მიერ ჩადენილი ქმედობა შეიცავს კანონით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნებს.

საბჭოთა სისხლის სამართლის კანონმდებლობით ასევე განსაზღვრული საზოგადოებრივად საშიში ქმედობები, რომ-ლებიც სისხლის სამართლის კოდექსის განსაკუთრებულ ნა-წილში აღწერილია როგორც დანაშაულის შემადგენლობანი.

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного про-цесса, том II, стр. 10—16; Р. Д. Рахунов. Возбуждение уголов-ного дела в советском уголовном процессе, М. 1954, стр. 68—70.

ამასთან კანონმდებლობა ითვალისწინებს არა მარტო დამთავრებული დანაშაულის (მაგნე შედეგი უკვე განხორციელდა) დასჯადობას, არამედ ქმედობის უფრო აღრინდელი საფეხურსაც (მიმართულს დანაშაულის განსახორციელებლად), თუნდაც მას ფაქტიურად არავითარი მაგნე შედეგი არ მოჰყვეს, ე. ი. კანონმდებელი სჯის დაუმთავრებელ დანაშაულსაც, ანუ წინასწარ დანაშაულებრივ საქმიანობას. ამიტომ დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის გამო სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შემთხვევაში, უნდა ვიხელმძღვანელოთ როგორც სისხლის სამართლის კოდექსის განსაკუთრებული ნაწილით, ისევე მისი ზოგადი ნაწილითაც, რომელიც ადგენს დაუმთავრებელი დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობის პირობებსა და საფუძველს.

ამასთან მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ სისხლის სამართლის კანონის ნორმებში ხშირად პირდაპირ არ არის მითითებული ყველა ის ნიშანი, რომელიც ახასიათებს დანაშაულებრივ ქმედობას. მაგალითად, მუხლში, რომელიც ადგენს სპეკულაციისათვის პასუხისმგებლობას, მითითებული არ არის ბრალის ფორმაზე, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სპეკულაციისათვის სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საკითხის გადაწყვეტისას მნიშვნელობა არ ჰქონდეს იმ ნიშნების დადგენას, რომლებიც ამ დანაშაულის სუბიექტურ მხარეს ახასიათებს. ამ მუხლის ანალიზი ნათლად მეტყველებს, რომ სპეკულაცია განზრახი დანაშაულია. უფრო მეტიც, დანაშაული, რომელიც შეიძლება ჩადენილ იქნეს მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით.

სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას იმ შემთხვევაშიც, როდესაც პირის ქმედობა თუმცა ფორმალურად შეიცავს კანონით გათვალისწინებულ ამა თუ იმ დანაშაულის ნიშნებს, მაგრამ არ წარმოადგენს დიდ საზოგადოებრივად საშიშ ქმედობას, რაზედაც საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილში პირდაპირ არის მითითებული.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველი არ პოპოვება ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის უქონლობის გამო მაშინაც, როდესაც ქმედობა ადმინისტრაციული ან დისციპლინური დარღვევაა.

საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემო-
ებებია:

- ა) აუცილებელი მოგერიება;
- ბ) უკიდურესი აუცილებლობა;
- გ) დაზარალებულის თანხმობა;
- დ) საზოგადოებრივად სასარგებლო პროფესიონალური ფუნქციის განხორციელება;
- ე) სავალდებულო ბრძანების შესრულება;
- ვ) უფლების განხორციელება.

აბაქოთა სისხლის სამართლის კანონმდებლობა იცნობს ზოგიერთ კერძო შემთხვევას, როდესაც ქმედობა, როგორც წესი, საზოგადოებრივად საშიშია, მაგრამ კონკრეტულ გარემოებაში დანაშაულს არ წარმოადგენს. ასე, მაგალითად, საქართველოს სსრ სსკ 65-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად. სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ ეკისრება სსრ კავშირის მოქალაქეს, რომელიც უცხოეთის დაზვერვამ გადაიბირა სსრ კავშირის წინააღმდეგ მტრული საქმიანობის განსახორციელებად, მაგრამ მან მიღებული დანაშაულებრივი დავალების შესასრულებლად არავითარი მოქმედება არ ჩაიდინა და ხელისუფლების ორგანოებს უცხოეთის დაზვერვასთან კავშირის შესახებ ნებაყოფლობით განუცხადა. სსკ 84-ე მუხლის თანახმად, საზღვარგარეთ წასვლა, სსრ კავშირში შემოსვლა ან საზღვრის დარღვევა დადგენილი პასპორტის ან სათანადო ხელისუფალთა ნებართვის გარეშე ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ერთიდან სამ წლამდე. ამ მუხლის მეორე ნაწილი ადგენს, რომ ეს მოქმედება არ ვრცელდება იმ შემთხვევაზე, როდესაც უცხოეთის მოქალაქე სსრ კავშირში ჩამოვა დადგენილი პასპორტის ან ნებართვის უქონლად, რათა ისარგებლოს სსრ კავშირის კონსტიტუციით მინიჭებული თავშესაფრის უფლებით. ეს გამონაკლისი კოდექსში შეტანილია სსრ კავშირის კონსტიტუციის 129-ე მუხლის შესაბამისად, რომლის თანახმად, სსრ კავშირი თავშესაფრის უფლებას ანიჭებს იმ მოქალაქეს, რომელიც იღევნება მშრომელთა ინტერესების დაცვისათვის, მეცნიერული მოღვაწეობისა და ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლისათვის.

საქმის არაღძვრისა და შეწყვეტის კერძო შემთხვევას ათვა-

ლისწინებს საქართველოს სსრ სსკ 190-ე მუხლი, რომელიც ადგენს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას მექრთამეობისათვის. ამ მუხლის შენიშვნაში ნათქვამია, რომ ქრთამის მიმცემი პირი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება იმ შემთხვევაში, თუ ადგილი ჰქონდა ქრთამის გამოძალვას ან თუ იგი მექრთამეობისათვის საქმის აღძვრამდე ხელისუფლების ორგანოს ან სათანადო თანამდებობის პირს ნებაყოფლობით განუცხადებს ქრთამის მიცემის შესახებ.

3. ხ ა ნ დ ა ზ მ უ ლ ო ბ ი ს ვ ა დ ი ს გ ა ს ე ლ ა. საქართველოს სსრ სსკ 49-ე მუხლის თანახმად, პირი სისხლის სამართლის პასუხისმგებაში არ მიიცემა თუ მის მიერ დანაშაულის ჩადენის დღიდან გავიდა შემდეგ ვადები:

ა) ერთი წელი იმ დანაშაულის ჩადენის დღიდან, რომელიც გათვალისწინებულია სსკ 116 მუხლის პირველი ნაწილით (ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა); 130 მუხლით (სიცოცხლისათვის საშიშ მდგომარეობაში მყოფი პირისათვის დახმარების აღმოუჩენლობა); 131 მუხლის პირველი ნაწილით (მედიცინის მუშაის მიერ ავადმყოფისათვის დახმარების აღმოუჩენლობა); 136 მუხლით (მუქარა); 138 მუხლით (შეურაცხყოფა); 157 მუხლის პირველი ნაწილით (ქონების განადგურება ან დაზიანება); 173 მუხლის მეორე ნაწილით (არყის გამოხდა); 177 მუხლის პირველი ნაწილით (უკანონო ნადირობა); 198 მუხლით (მოწმის ან ექსპერტის მიერ გამოცხადებისათვის თავის არიდება ან მათ მიერ თავიანთ მოვალეობათა შესრულებაზე უარის თქმა); 220 მუხლით (მოწმის, ექსპერტის ან თარჯიმნის მოსყიდვა); 223 მუხლით (მოქალაქეობრივი მდგომარეობის აქტების ჩაწერის კანონების დარღვევა);

ბ) სამი წელი იმ დანაშაულის ჩადენის დღიდან, რომლისთვისაც კანონით შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა ვადით არა უმეტეს ორი წლისა ან სასჯელი, რომელიც დაკავშირებული არ არის თავისუფლების აღკვეთასთან;

გ) ხუთი წელი იმ დანაშაულის ჩადენის დღიდან, რომლისთვისაც კანონით შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს ხუთი წლის ვადით;

დ) ათი წელი იმ დანაშაულის ჩადენის დღიდან, რომლის-

თვისაც კანონით შეიძლება დაინიშნოს ხუთი წლით თავისუფლების აღკვეთაზე უფრო მკაცრი სასჯელი.

ხანდაზმულობის აღნიშნული ვადების გასვლის შემდეგ სისხლის სამართლის საქმე, როგორც წესი, არ შეიძლება აღიძრას თუკი ხანდაზმულობა არ ყოფილა შეწყვეტილი ან შეჩერებული.

ხანდაზმულობის დინება წყდება თუ კანონში აღნიშნული ვადების გასვლამდე პირი ჩაიდენს ახალ დანაშაულს, რომლისთვისაც შეიძლება თავისუფლება აღეკვეთოს ორ წელზე მეტი ვადით. ამ შემთხვევაში ხანდაზმულობის გამოთვლა იწყება ახალი დანაშაულის ჩადენის მომენტიდან.

ხანდაზმულობის დინება შეჩერდება, თუ დანაშაულის ჩადენი პირი დაეშალება გამოძიებას ან სასამართლოს. ამ შემთხვევაში ხანდაზმულობის დინება განახლდება ამ პირის დაკავების ან ბრალის აღიარებით მისი გამოცხადების მომენტიდან. ამასთან, ეს პირი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში არ მიეცემა თუ დანაშაულის ჩადენის დღიდან თხუთმეტი წელი გავიდა და ხანდაზმულობა ახალი დანაშაულის ჩადენით არ შეწყვეტილა.

საკითხს, უნდა შეუფარდოს თუ არა ხანდაზმულობა ისეთი დანაშაულის ჩამდენ პირს, რომლისთვისაც კანონით შეიძლება სიკვდილით დასჯა დაინიშნოს, წყვეტს მხოლოდ სასამართლო. ეს იმას ნიშნავს, რომ ასეთი კატეგორიის საქმეზე პროკურორი და გამოძიების ორგანო ხანდაზმულობის წესს ვერ გამოიყენებენ და საქმე, გარკვეული ვადის გასვლის მიუხედავად, აუცილებლად აღიძვრება, გამოიკვლევა და გაეგზავნება სასამართლოს, რომელიც გადაწყვეტს შეეფარდოს თუ არა ხანდაზმულობა ასეთი დანაშაულის ჩამდენ პირს. თუ სასამართლო შეუძლებლად მიიჩნევს ხანდაზმულობის გამოყენებას, სიკვდილით დასჯა თავისუფლების აღკვეთით შეიცვლება.

ხანდაზმულობის გასვლა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას ვერ დააბრკოლებს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც პირი, რომლის მიმართ დანაშაულის ჩადენის შესახებ მხილებები არსებობს, ხანდაზმულობის მოტივით საქმის შეწყვეტის წინააღმდეგია და საქმის წარმოებას მოითხოვს.

4. ა მ ნ ი ს ტ ი ა წარმოადგენს სახელმწიფო ხელისუფლე-

ბის უმაღლეს ორგანოს აქტს, რომელიც მთლიანად ან ნაწილობრივ ათავისუფლებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან იმ პირებს, რომლებმაც დანაშაული ამ აქტის გამოცემამდე ჩაიდინეს.

როცა არსებობს ამნისტიის აქტი, რომელიც მთლიანად გამორიცხავს ჩადენილი დანაშაულისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას, აღარ არსებობს საქმის აღძვრის საფუძველი. საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეოთხე პუნქტი ადგენს, რომ სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიარას, ხოლო აღძრული საქმე უნდა შეწყდეს ამნისტიის აქტის შედეგად, თუ ის პირს ათავისუფლებს სასჯელისაგან ჩადენილი ქმედობისათვის, აგრეთვე ითვალისწინებს ცალკეული პირების პატიებას. ამ მუხლით სისხლის სამართლის საქმე არ აღიძვრება იმ პირთა მიმართ, რომლებმაც დანაშაული ჩაიდინეს, მაგრამ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემული არ იყვნენ, უნდა შეწყდეს აგრეთვე საქმე თუ სასამართლოს ჯერ არ დაუწყია მისი განხილვა.

იხევე, როგორც ხანდაზმულობის გამოყენებისას, ამნისტიის ან ცალკეული პირების პატიების შემთხვევაში საქმის შეწყვეტა არ დაიშვება თუ ბრალდებული ამის წინააღმდეგია. ასეთ შემთხვევაში საქმის წარმოება გაგრძელდება ჩვეულებრივი წესით.

როგორც წესი, პატიების აქტი იცემა იმ პირთა მიმართ, რომლებიც იხდიან ან უკვე მოიხადეს სასჯელი, მაგრამ გამორიცხული არ არის ცალკეულ პირთა პატიება საქმის სასამართლოში განხილვამდე და სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდეც კი.

5. ასაკი, რომელიც გამორიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას. ასეთ შემთხვევასთან ადგილი გვაქვს მაშინ, როცა პირი დანაშაულს სჩადის იმ ასაკში, როცა მას ამ მოქმედებისათვის არ შეიძლება დაეკისროს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. ჩვენი კანონმდებლობის მიხედვით, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ეკისრებათ იმ პირებს, რომლებსაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდათ თექვსმეტი წელი. იმ პირთ, რომლებმაც დანაშაული ჩაიდინეს თოთხმეტიდან თექვსმეტ წლამდე

ასაკში სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა დაეკისრებათ მხოლოდ მკვლელობისათვის, ჯანმრთელობის შერყევის გამომწვევი სხეულის განზრახ დაზიანებისათვის, გაუპატიურებისათვის, ყაჩაღური თავდასხმისათვის, გაძარცვისათვის, ქურდობისათვის, ბოროტი ხულიგნობისათვის, ნარკოტიკული ნივთიერების დამზადების ან გასაღებისათვის, სახელმწიფო-საზოგადოებრივი ქონების ან მოქალაქეთა პირადი ქონების განზრახ განადგურების, ან დაზიანებისათვის, რასაც მოყვა მძიმე შედეგები, ცეცხლსასროლი იარაღის, საბრძოლო მასალების ან ფეთქებად ნივთიერებათა გატაცებისათვის, აგრეთვე ისეთი მოქმედების განზრახ ჩადენისათვის, რომელმაც შეიძლება გამოიწვიოს მატარებლის მარცხი (იხ. საქართველოს სსრ სსკ მე-12 მუხლი).

როგორც ვხვდებით, თოთხმეტ წელს მიუღწეველი პირი საერთოდ არ წარმოადგენს დანაშაულის სუბიექტს, ამიტომ გამორიცხულია მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა და პასუხისმგებლობაში მიცემა. თოთხმეტიდან თექვსმეტ წლამდე პირები სისხლის სამართლის წესით პასუხს აგებენ მხოლოდ კანონით ზუსტად განსაზღვრული დანაშაულისათვის. არასრულწლოვანები, ე. ი. თექვსმეტიდან თვრამეტ წლამდე ასაკისანი პასუხს აგებენ ყველა სახის დანაშაულისათვის.

როდესაც შემოსული პირველადი მასალა მიუთითებს, რომ დანაშაული ჩადენილია არასრულწლოვანის მიერ, ზუსტად უნდა დადგინდეს არასრულწლოვანის ასაკი, რადგან ამას მნიშვნელობა აქვს საქმის აღძვრის ან არაღძვრის საკითხის გადაწყვეტისათვის. ამასთან მხედველობაშია მისაღები, რომ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის ასაკს მიუღწეველი პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა ყოველთვის როდი განაპირობებს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმას, საქმე არ აღიძვრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ არსებობს უდავო მონაცემები, რომ არასრულწლოვანმა დანაშაული ჩადინა იმ პირთა ჩარევისა და დახმარების გარეშე, რომელთაც შეიძლება პასუხი აგონ სისხლის სამართლის წესით.

6. ბ რ ა ლ დ ე ბ უ ლ თ ა ნ დ ა ზ ა რ ა ლ ე ბ უ ლ ი ს შ ე რ ი გ ე ბ ა. ეს გარემოება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საფუძველს გამორიცხავს მხოლოდ ე. წ. კერძო ბრალდების

საქმეებზე. დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგება, როგორც წესი, ხდება სასამართლო განხილვის სტადიაზე. კანონის თანახმად, შერიგება დაიშვება მხოლოდ განაჩენის გამოსატანად სასამართლოს გასვლამდე, მაგრამ შეიძლება შერიგება მოხდეს საქმის აღძვრის საკითხის გადაწყვეტამდე, დაზარალებულის საჩივრის წინააწარ განხილვისას. საქართველოს სსრ სსკ 239-ე მუხლი აღგენს, რომ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ დადგენილების გამოტანამდე მოსამართლე ვალდებულია მიიღოს ზომები დაზარალებულისა და იმ პირის შეპარიცხებად, ვის მიმართაც შეტანილია საჩივარი.

კანონი არ აღგენს საქმის აღძვრამდე მომხდარი შერიგების რაიმე პროცესუალურ ფორმას. პრაქტიკაში ასეთი შერიგების გაფორმება ხდება სხვადასხვანაირად. ზოგი მოსამართლე შერიგებას პირდაპირ დაზარალებულის საჩივარს წააწერს, ზოგჯერ აღგენენ შერიგების ოქმს, რასაც ხელს აწერენ დაზარალებული და ის პირი, ვის მიმართაც საჩივარი იყო შეტანილი. ზოგი მოსამართლე დაზარალებულს ართმევს ხელწერილს, რომ იგი მოითხოვს საჩივრის უკან წაღებას და უარს ამბობს საქმის აღძვრაზე. ზოგიერთ სასამართლოში შერიგების შემთხვევაში დაზარალებულს უბრუნებენ საჩივარს, ზოგან შერიგებისას დაზარალებულს უბრუნებენ საჩივრის ტექსტს და ამის შესახებ აღნიშნავენ მოქალაქეთაგან შემოსული საჩივრების აღრიცხვის ეურნალში. სასურველია, კანონით დადგინდეს შერიგების ერთიანი წესი და ფორმა. ამის შესახებ არაერთხელ გამოუთქვიათ აზრი.

7. დაზარალებულის საჩივრის არარსებობა, თუ საქმე შეიძლება აღიძრას მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, გარდა იმ შემთხვევებისა, რომლებიც გათვალისწინებულია სსსკ 115-ე მუხლის მეხუთე ნაწილით. საქართველოს სსრ სსკ 112 მუხლის (სხეულის განზრახ მკვლელობა დაზინება), 116 მუხლის პირველი ნაწილით (ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა), 137 მუხლის პირველი ნაწილით (ვილისწამება) და 138 მუხლით (შეურაცხყოფა) გათვალისწინებულ დანაშაულთა საქმეები შეიძლება აღიძრას მხოლოდ დაზარალებულის საჩივრით, რომელსაც ამ შემთხვევაში უფლება

აქვს მზარი დაუქიროს ბრალდებას და უნდა შეწყდეს თუ იგი ბრალდებულს შეურიგდა.

აღნიშნული კატეგორიის საქმეებს სასამართლო განიხილავს წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის ჩაუტარებლად, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც პროკურორი ან სასამართლო საჭიროდ ჩათვლის წინასწარ გამოკვლევას. მაშასადამე, დაზარალებული კერძო ბრალდების დანაშაულის საქმეზე უშუალოდ სასამართლოს მიმართავს საჩივრით, რომლის საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმე აღიძვრება მოსამართლის დადგენილებით.

ასრ.სსკ 117 მუხლის პირველი ნაწილით (გაუპატიურება) და 147 მუხლით (საავტორო და საგამომძიებლო უფლებების დარღვევა) გათვალისწინებულ დანაშაულზე საქმე აღიძვრება დაზარალებულის საჩივრის საფუძველზე, მაგრამ დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგების გამო მისი შეწყვეტა არ შეიძლება. ასეთ საქმეებზე გამოძიების წარმოება მიმდინარეობს ჩვეულებრივი წესით.

კერძო ბრალდებისა და კერძო საჯარო ბრალდების საქმის აღძვრის აღნიშნული წესიდან საპროცესო კანონმდებლობა უშვებს შემდეგი სახის გამონაკლისს: ა) თუ დაზარალებული არასრულწლოვანია ან ისეთი პირია, რომელსაც ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო არ შეუძლია თავისი კანონიერი ინტერესების დაცვა, საქმე შეიძლება აღიძვას მისი კანონიერი წარმომადგენლის საჩივრითაც; ბ) თუ საქმეს განსაკუთრებული საზოგადოებრივი მნიშვნელობა აქვს ან თუ დაზარალებულს არასრულწლოვანობის, ანდა ფიზიკური, ან ფსიქიკური ნაკლის გამო და აგრეთვე ბრალდებულისაგან დამოკიდებულების, ან სხვა მიზეზით არ შეუძლია თავისი კანონიერი ინტერესების დაცვა, პროკურორის უფლება აქვს აღძვას საქმე, თუნდაც დაზარალებულის, ან მისი კანონიერი წარმომადგენლის საჩივარი არ არსებობდეს; გ) თუ კერძო ბრალდების საქმეზე დაზარალებული გარდაიცვალა, საქმის წარმოება წყდება, მაგრამ თუ საჭიროა სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი ინტერესები, ან ცალკეული მოქალაქეთა-უფლებების დაცვა, სასამართლო განაგრძობს საქმის განხილვას საერთო საფუძველზე, რასაც აცნობებს პროკურორს.

8. დანაშაულის ჩამდენი პირის გარდაცვალება. თუ დანაშაულის შესახებ მიღებული პირველადი მასალების წინასწარი შემოწმებისას დადგინდა, რომ დანაშაული ჩაიდინა მხოლოდ იმ პირმა, რომელიც უკვე გარდაიცვალა, საქმე არ შეიძლება აღიძრას. ამ საერთო წესიდან კანონი უშვებს შემდეგ გამონაკლისს: ა) დანაშაულის ჩამდენი პირის გარდაცვალების მიუხედავად, სისხლის სამართლის საქმე შეიძლება აღიძრას თუ ეს აუცილებელია ახლად აღმოჩენილი გარემოებების გამო, სხვა საქმეზე გამოტანილი განაჩენის გადასასინჯად. მაგალითად, თუ განაჩენი დაფუძნებული იყო მოწმის ჩვენებაზე, ხოლო დადასტურდა, ამ ჩვენების სიყალბე, მოწმის გარდაცვალების მიუხედავად საქმე მაინც აღიძვრება, რადგანაც ამაზე შეიძლება დამოკიდებული იყოს პირველ საქმეზე არსებული განაჩენის სისწორე. სისხლის სამართლის საქმე უნდა აღიძრას იმ შემთხვევაშიც. თუ გამოიჩინა, რომ განაჩენის გამოტანისას ადგილი ჰქონდა ბოროტმოქმედებას იმ მოსამართლის მხრივ, რომელიც განაჩენის შემდეგ გარდაიცვალა; ბ) პირის გარდაცვალების მიუხედავად, საქმე შეიძლება აღიძრას თუ ამას მოითხოვს გარდაცვალებული პირის რეაბილიტაციის ინტერესები.

9. კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის არსებობა. საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეცხრე პუნქტის თანახმად, სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული უნდა შეწყდეს იმ პირის მიმართ, რომლის შესახებ არსებობს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენი იმავე ბრალდების გამო, აგრეთვე სასამართლოს განჩინება ან დადგენილება იმავე ბრალდების გამო საქმის შეწყვეტის შესახებ.

კანონის ამ დებულების შესაბამისად, პირი, რომლის მიმართ არსებობს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენი, არ შეიძლება იმავე დანაშაულისათვის განმეორებით მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში. დანაშაულებრივი ფაქტის გამო, რომელიც ერთხელ უკვე განიხილა სასამართლომ და გამოხატულება პოვა გამამტყუნებელ ან გამამართლებელ განაჩენში, შეუძლებელია აღიძრას სისხლის სამართლის საქმე. ასევე სისხლის სამართლის საქმე არ აღიძვრება იმ დანაშაულის გა-

მო, რომელზედაც ადრე უკვე იყო გამოტანილი პროკურორის. სასამართლოს, გამომძიებლის ან მოკვლევის ორგანოს დადგენილება საქმის შეწყვეტის შესახებ, ვიდრე ეს დადგენილება არ გაუქმებულა კანონით დადგენილი წესების დაცვით.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის თანახმად, თუ გარემოებები, რომლებიც აღნიშნულია ამავე მუხლის 1, 2, 3 და 4 პუნქტებში გამომჟღავნდება საქმის სასამართლო განხილვის სტადიაზე, სასამართლო საქმეს ბოლომდე განიხილავს და დაადგენს 1 და 2 პუნქტებით გათვალისწინებულ გამამართლებელ განაჩენს ან 3 და 4 პუნქტებით გათვალისწინებულ გამამტყუნებელ განაჩენს სასჯელისაგან მსჯავრდებულის განთავისუფლებით.

საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებს საქმის არაღძვრის კიდევ ერთ შემთხვევას. საქართველოს სსრ სსსკ მე-9¹ მუხლის თანახმად, საქმე არ აღიძვრება, როცა პირის მიერ ჩადენილია მცირე მნიშვნელობის ან ისეთი დანაშაული, რომელიც დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას არ წარმოადგენს. თუ დანაშაულის ფაქტი ნათელია, ხოლო მისი ჩამდენი პირი შეიძლება გამოსწორდეს საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიებით, სასამართლოს, პროკურორს, აგრეთვე გამოძიებისა და მოკვლევის ორგანოს, პროკურორის თანხმობით. უფლება აქვს სისახლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე მასალები განსახილველად გადასცეს ამხანაგურ სასამართლოს ან არასრულწლოვანთა კომისიას, ანდა დამნაშავე თავდებქვეშ გადაეცეს მშრომელთა კოლექტივს, ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციას ხელახლა აღზრდისა და გამოსწორებისათვის.

აღნიშნული ნორმის გამოყენებისას მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული შემდეგი გარემოებები: საქართველოს სსრ სსსკ 52-ე მუხლის თანახმად, ამხანაგურ სასამართლოს შეიძლება იმ დანაშაულის საქმე გადაეცეს, რომლისთვისაც კანონით შეიძლება დაინიშნოს არა უმეტეს ერთი წლით თავისუფლების აღკვეთა, ან ჰხვად უფრო მსუბუქი სასჯელი. ამხანაგურ სასამართლოს განსახილველად არ შეიძლება გადაეცეს ისეთი

პირის საქმე, რომელიც წინათ მსჯავრდებული იყო განზრახ დანაშაულის ჩადენისათვის ან თავდებქვეშ იმყოფებოდა.

საქართველოს სსრ სსკ 53-ე მუხლის თანახმად, თუ პირმა ჩაიდინა ისეთი დანაშაული, რომლისათვისაც კანონით შეიძლება დაინიშნოს არა უმეტეს სამი წლით თავისუფლების აღკვეთა, ან სხვა უფრო მსუბუქი სასჯელი და ამასთან ამ ქმედობას არ მოყვლია მძიმე შედეგი, ხოლო თვით დამნაშავე საზოგადოებისათვის დიდ საშიშროებას არ წარმოადგენს, თანაც მან გულწრფელად მოინანია ჩადენილი დანაშაული, საზოგადოებრივი ორგანიზაციის ან მშრომელთა კოლექტივის შუამდგომლობით ასეთი პირი შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან და გადაეცეს თავდებქვეშ ხელახლა აღსაზრდელად და გამოსასწორებლად იმ საზოგადოებრივ ორგანიზაციას ან მშრომელთა კოლექტივს, რომელთაც შუამდგომლობა აღძრეს. თავდებქვეშ არ გადაეცემა ისეთი პირი, რომელიც წინათ მსჯავრდებული იყო განზრახ დანაშაულისათვის ან იმყოფებოდა თავდებქვეშ. თავდებქვეშ არ გადაიყვანება აგრეთვე პირი, რომელიც თავს არ ცნობს დამნაშავედ ან რაიმე მიზეზის გამო მოითხოვს საქმის სასამართლოს წესით განხილვას.

აღნიშნული მუხლების საფუძველზე საქმის შეწყვეტა დამნაშავეს არ ათავისუფლებს ყოველგვარი ვალდებულებებისაგან და არ გამორიცხავს სისხლის სამართლის წესით მისი დასჯის შესაძლებლობას. ამხანაგურ სასამართლოში გადაცემული პირი თუ ბოროტად აარიდებს თავს სასამართლოში გამოცხადებას, მის მიმართ საქმე განახლდება და არსებითად განიხილება სახალხო სასამართლოში. თავდებქვეშ აყვანილი პირი თუ ერთი წლის განმავლობაში არ გაამართლებს კოლექტივის ნდობას, სამაგალითო მუშაობითა და პატიოსანი შრომით არ დაამტკიცებს თავის გამოსწორებას, არ დაემორჩილება სოციალისტური ცხოვრების წესებს ან დატოვებს მშრომელთა კოლექტივს საზოგადოებრივი ზემოქმედებისაგან თავის არიდების მიზნით, იგი კვლავ მიეცემა სისხლის სამართლის პასუხისგებაში იმ დანაშაულისათვის, რომლის ჩადენასთან დაკავშირებით თავდებქვეშ იმყოფებოდა.

2. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის ზოგიერთი თავისებურებანი

საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის შესაბამისად, წინასწარი გამოძიება მთავრდება საბრალდებო დასკვნის შედგენით ან საქმის სასამართლოში გაგზავნის შესახებ დადგენილების გამოტანით სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების გამოყენების საკითხის განსახილველად, ან საქმის შეწყვეტის შესახებ დადგენილების გამოტანით. ჩვენი კანონმდებლობის განვითარებასთან ერთად სხვადასხვა ცვლილებები მრხდა საქმის შეწყვეტით წინასწარი გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებით.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის სამართალწარმოების საფუძვლების მე-5 მუხლით განსაზღვრულია გარემოებანი, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას. ამ მუხლის მოთხოვნათა ერთიად არის ასახული მოკავშირე რესპუბლიკების საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამის მუხლებში (იხ. აგრეთვე საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლი).

ზოგიერთი მოკავშირე რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში უფრო მეტად განავითარა „საფუძვლების“ მე-5 მუხლი და მათი კოდექსების მე-5 მუხლით გათვალისწინებულ საქმის წარმოების გამორიცხვის გარემოების მე-9 პუნქტს დაუმატა მე-10 პუნქტი. იგი სისხლის სამართლის წარმოებას გამორიცხავს იმ პირის მიმართ, რომლის შესახებაც იმავე ბრალდებაზე არსებობს მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლისა და პროკურორის დადგენილება სისხლის სამართლის შეწყვეტის შესახებ¹.

აღსანიშნავია, რომ უზბეკეთის სსრ, ყაზახეთის სსრ, აზერბაიჯანის სსრ, ლატვიის სსრ, სომხეთის სსრ და ყირგიზეთის სსრ სიახლის სამართლის საპროცესო კოდექსები საქმის წარმოების გამორიცხვისათვის საკმარისად თვლიან მარტოოდენ

¹ იხ. რსფსრ-ის, უკრაინის სსრ, ბელორუსიის სსრ, მოლდავეთის სსრ, ტაჯიკეთის სსრ და სომხეთის სსრ სსს კოდექსების შესაბამისი მუხლები მე-10 პუნქტი.

იმავე ბრალდებაზე განაჩენის კანონიერ ძალაში შესვლის ფაქტს.

იმ გარემოებათა ჩამოთვლისას, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, განსხვავებული პოზიცია უკავია ყაზახეთის სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსს. ამ კოდექსმა პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამოსარიცხავად მე-14 მუხლის მე-9 პუნქტის საშუალებით საკმარისად ჩათვალა მარტოოდენ პირის მიმართ ამავე ბრალდებაზე კანონიერ ძალაში შესული განაჩენის არსებობა. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში აღნიშნული კოდექსით დამატებით არ იქნა გათვალისწინებული საქმის შეწყვეტა სასამართლოს განჩინების ან დადგენილების არსებობის შემთხვევაში. იგივე კოდექსი საჭიროდ არ სთვლის მოკვლევი ორგანოს, გამომძიებლისა და პროკურორის დადგენილების არსებობის შემთხვევაში იმავე ბრალდების გამო სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის აუცილებლობას. ამავე დროს, ყაზახეთის სსრ სსს კოდექსი თავისებურად, შემოქმედებითაც განვითარდა „საფუძვლების“ ჩვენს მიერ მითითებულ (მე-5) მუხლთან შედარებით და ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის სათანადო მუხლებისაგან განსხვავებით. ყაზახეთის სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-14 მუხლის მე-7 პუნქტში გათვალისწინებულ იქნა სრულიად ახალი გარემოება, რომლის არსებობა გამორიცხავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას. მას მითითებითი ხასიათი აქვს და სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას გამორიცხავს იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს ყაზახეთის სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის მეშვიდე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული ფაქტი. (ყაზახეთის სსრ სსკ მეშვიდე მუხლი შეესაბამება „საფუძვლების“ მეშვიდე და საქართველოს სსრ სსკ მერვე მუხლებს, რომლებითაც განსაზღვრულია დანაშაულის ცნება)¹.

ამდენად, თუ დადგინდება პირის მიერ ჩადენილი ქმედობა, რომელიც თუმცა ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართ-

¹ დანაშაულის ცნება განსაზღვრულია „საფუძვლებისა“ და მოკავშირე რესპუბლიკების სსკ-ების მე-7 მუხლით. გამონაკლისს წარმოადგენს საქართველოსა და ლიტვის რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსები, სადაც დანაშაულის ცნება მოცემულია მე-8 მუხლში.

ლის კანონით გათვალისწინებულ რაიმე ქმედობის ნიშნებს, მაგრამ მცირე მნიშვნელობის გამო არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას, ყაზახეთის სსრ სსს კოდექსის მე-14 მუხლის მე-10 პუნქტის შესაბამისად საქმის წარმოება გამოირიცხულია, ე. ი. ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმე არ უნდა აღიძრას, ხოლო აღძრული საქმე უნდა შეწყდეს წარმოებით.

სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული პირობების არსებობისას, როგორც წესი, უნდა მოწესრიგდეს სსს კოდექსის შესაბამისი მუხლით.

მოკვლევის, გამოძიებლის, პროკურორისა და სასამართლოს ყოველი დადგენილება (განჩინება) უნდა ემყარებოდეს სსს კოდექსს და მის ნორმებს. ასეთი მოთხოვნა გამომდინარეობს, როგორც „საფუძვლების“, ისე მოკავშირე რესპუბლიკების სსს კოდექსების სათანადო მუხლებიდან, სადაც მითითებულია, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონებით დადგენილი სასამართლო წარმოების წესი ერთიანი და სავალდებულოა ყველა სისხლის სამართლის საქმისა და ყველა სასამართლოს, პროკურატურის, წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის ორგანოსათვის.

როგორც იურიდიულ ლიტერატურაში, ისე პრაქტიკის მუშაკთა წინაშე დაისვა საკითხი: არის თუ არა საერთოდ საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევა მოწესრიგებული საპროცესო კოდექსის სათანადო მუხლით და აღნიშნულ შემთხვევაში რომელ მუხლზე უნდა მიუთითოს გამოძიებელმა საქმის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილების გამოტანის ან სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტისას.

იურიდიულ ლიტერატურაში, ცალკეული გამონაკლისის გარდა, დამკვიდრდა შეხედულება. რომ საჭირო არ არის „საფუძვლების“ მე-7 მუხლის მეორე ნაწილის მოთხოვნა, რადგან იგი სათანადო ადეკვატურ გამოსატყულებას პოულობს საერთოდ საპროცესო ნორმით. აღნიშნულს იმით ასაბუთებენ, რომ კანონმდებელმა დანაშაულის ცნების განსაზღვრისას ის ქმედობა, რომელიც მოცემულია ამ მუხლის მეორე ნაწილში არ

ცნო დანაშაულად, ამიტომ ასეთი პირობების არსებობისას გა-
პოძიებელმა საქმის შეწყვეტის ან ასეთის აღძვრაზე უარის
თქმის დადგენილების გამოტანისას უნდა იხელმძღვანელოს
„საფუძვლების“ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით (პირის ქმე-
დობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტი-
ვით).

ეს გარემოება, ჩვენი აზრით, ვერ ხსნის „საფუძვლების“
მე-7 მუხლის მეორე ნაწილის არსს. ამდენად მოკეპულ შემ-
თხვევაში საპროცესო კოდექსის მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტზე
მიითითება ჩვენი კანონის ხარვეზია და სათანადო შესწორე-
ბას მოითხოვს. უფრო მეტიც, ასეთი მიითითება დღევანდელ
პირობებში ანალოგიის ნებით თუ უნებლიეთ გამოყენებისაკენ
გვიბიძგებს.

აღსანიშნავია, რომ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით სისხლის
სამართლის საქმის წარმოება გამოირიცხულია პირის ქმედობა-
ში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის გამო.

მაშასადამე, რომ გვქონდეს დანაშაულის ჩადენის ფაქტი,
დანაშაული წარმოდგენილი უნდა იყოს თავისი ოთხივე
ელემენტით. კანონმდებელმა მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტის ჩა-
მოყალიბებისას სწორედ ეს მომენტი გაითვალისწინა. შესაძ-
ლებელია ცხოვრებაში რაიმე ფაქტს (მოვლენას) ჰქონდა ადგი-
ლი და იგი თავისთავად რაიმე წინაპირობის არსებობის გათვა-
ლისწინებით ითხოვდა გამოკვლევას, მაგრამ გამოკვლევით თუ
დადასტურდება, რომ თავისთავად ეს ფაქტი (მოვლენა) ერო
მთლიანობაში აღებული არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლო-
ბას, სისხლის სამართლის საქმის წარმოება გამოირიცხულია.

ამდენად, პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის შეწყ-
ვეტა ან ასეთის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილება მიუთით-
ობს, რომ ამ პირს საზოგადოებრივად საშიში
ქმედობა დანაშაულის სახით არ ჩაუდენია
და მისი სისხლის სამართლის პასუხის-
მგებლობის საკითხის დაყენება გამოირი-
ცხულია, მოკეპულ შემთხვევაში პირის
ქმედობა გამოირიცხავს როგორც ფაქტიუ-
რი, ისე ფორმალური პასუხისმგებლობის
საკითხს სისხლის სამართლის სფეროში.

საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ შემთხვევაში კი პირდაპირ არის მითითებული, რომ დანაშაულად არ ჩაითვლება ქმედობა ან უმოქმედობა, რომელიც თუ მცა ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული რაიმე ქმედობის ნიშნებს, მაგრამ მცირე მნიშვნელობის გამო არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას¹.

მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებელი პირდაპირ მიუთითებს დანაშაულის არსებობაზე, მაგრამ მისი მცირე მნიშვნელობის გამო საზოგადოებრივად საშიშად არ თვლის და საქმის წარმოებას გამორიცხავს დანაშაულის ფორმალურად არსებობის თვალსაზრისით.

მაგრამ თუ პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, ქმედობა საერთოდ არ უნდა ქმნიდეს დანაშაულის შემადგენლობას არც ფაქტიურად და არც ფორმალურად. კანონმდებელმა მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით სპეციალური შემთხვევა გაითვალისწინა და ამ შემთხვევას უნდა განაპირობებდეს საპროცესო კოდექსის სათანადო ნორმა, რომლის საფუძველზეც პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შეწყვეტა პირდაპირ უნდა იქნას გათვალისწინებული.

მაგალითად, პირმა მაღაზიიდან მოიპარა ასანთი. დანაშაულის ცნების საერთო განსაზღვრებიდან მოცემულ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს დანაშაულებრივი ქმედობა — სახელმწიფო ქონების ქურდობა. აღნიშნულ შემთხვევაში პირი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში უნდა მიეცათ საქართველოს სსრ სსკ 91-ე მუხლის პირველი ნაწილით, რომლითაც გათვალისწინებულია სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი ქონების გატაცება ქურდობით და ისჯება თავისუფლების აღკვეთით სამ წლამდე ვადით ან გამასწორებელი სამუშაოებით ერთ წლამდე ვა-

¹ დანაშაულის მცირე მნიშვნელობისა და საზოგადოებრივად საშიშ სახიათის შესახებ უფრო დაწვრილებით საუბარი გვექნება საქართველოს სსრ სსკ მე-9 და მე-9¹ მუხლების შინაარსის განხილვისას.

დით. აღნიშნული მაგალითი ცხადყოფს, რომ სახეზე გვაქვს დანაშაულის სრულყოფილი სახე. მისთვის დამახასიათებელი ოთხივე ელემენტით, მაგრამ კანონმდებელმა ასეთი სახის დანაშაულს ფორმალური სახე მისცა რამდენადაც იგი თავისი მცირე მნიშვნელობით არ წარმოადგენს საზოგადოებრივად საშიშ ქმედობას. ეს კი საშუალებას გვაძლევს აღნიშნულ და მსგავს შემთხვევაში პირი განთავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან. კანონმდებელი არსებითი სახის განსხვავებას უნდა სედავდეს ფაქტიურად პირის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობისა და ასეთის თუნდაც ფორმალურად არსებობის შემთხვევაში.

აღნიშნული განსხვავებები ერთხელ კიდევ მიუთითებს იმაზე, რომ საპროცესო კოდექსმა ეს შემთხვევა სპეციალურად უნდა გაითვალისწინოს და მოცემულ შემთხვევაში შესაბამისად იქნეს გამოყენებული მე-5 მუხლის მეორე პუნქტი.

თეორიულად ამ საკითხის მოუწესრიგებლობამ და კანონის ხარვეზმა გარკვეული უხერხულობა შექმნა ამ მუხლის რეალიზაციისას. ხშირად გამოაქვთ დადგენილება სისხლის საწართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის ან საქმის შეწყვეტის შესახებ „მცირემნიშვნელობის“ და „მიზანშეუწონლობის“ მოტივით. რა თქმა უნდა, ორივე შემთხვევაში საქმის შეწყვეტა ან ასეთის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილება არასწორია და საპროცესო კოდექსის არც ერთ ნორმას არ ეყრდნობა. ჩვენი აზრით, ეს განაპირობა იმ გარემოებამ, რომ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილი სათანადოდ ვერ აისახა საპროცესო ნორმებში.

ჩვენი რესპუბლიკის საგამომძიებლო პრაქტიკა ცალკეულ შემთხვევაში აღნიშნულ საკითხს შემდეგნაირად აწესრიგებს: თუ სახეზე გვაქვს ისეთი შემთხვევა, რომელიც გათვალისწინებულია საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილში, ასეთ პირობებში გამომძიებელი დადგენილების გამოტანისას ხელმძღვანელობს როგორც სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით, ისე საპროცესო კოდექსის მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტით.

საგამომძიებლო პრაქტიკიდან ჩანს, რომ თუ საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული შემთხვევა საქმის წარმოების გამოსარიცხავად დამოუკიდებელი საფუძველი არ გახდება, ჩვენი აზრით, სათანადოდ უნდა

შეიცვალოს საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტი, რომელიც შემდეგი სახით შეიძლება ჩამოყალიბდეს: სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული საქმე უნდა შეწყდეს „ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის გამო ან იმ ქმედობის ჩადენის შემთხვევაში, რომელიც თუმცა ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ რაიმე ქმედობის ნიშნებს, მაგრამ თავისი მცირე მნიშვნელობით არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას“.

საკითხის ამგვარად გადაწყვეტა სათანადოდ მოაწესრიგებს სადაო საპროცესო ნორმას და ხელს შეუწყობს კანონის სწორი გამოყენების საფუძველზე ცალკეულ საქმეზე სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილების გამოტანას¹.

სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტასთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ეს აქტი, თუკი იგი კანონიერი და საფუძვლიანია, წინასწარი გამოძიების მართლზომიერ შედეგს წარმოადგენს. საქმის ამგვარად დამთავრება ხშირად არ ნიშნავს წინასწარი გამოძიების პროცესში გამომძიებლის მიერ დაშვებულ შეცდომას და მისი მუშაობის უარყოფითად შეფასების საფუძველს არ იძლევა. წინასწარი გამოძიების ამოცანაა საქმეზე ობიექტური კვშმარიტების დადგენა. საქმე სასამართლოში წარიმართება თუ წარმოებით შეწყდება, ორივე შემთხვევაში გამომძიებელი მოქმედებს კანონის ფარგლებში და იღებს გადაწყვეტილებას საქმის მასალების ყოველმხრივ შეფასებაზე დაყრდნობით, რაც უნდა გამომდინარეობდეს გამომძიებლის შინაგანი რწმენიდან. ხშირად გამომძიებელს წარმოებით შეწყვეტილ საქმესთან დაკავშირებით გაცილებით მეტი და რთული საკითხების გადაწყვეტა უხდება, ვიდრე იმ საქმეზე, რომელიც საბრალოდ დასკვნით წარიმართება სასამართლოში. ყოველივე ეს გამომდინარეობს თვით საქმის შინაარსიდან, მისი მოცულობიდან და საკვლევი ობიექტის, მოვლენის ან ფაქტის მრავალმხრივობიდან. წინასწარი გამო-

¹ „მცირე მნიშვნელობისა“ და „მიზანშეუწონლობის“ მოტივით საქმის აღძვრაზე უარის თქმის და წარმოებით შეწყვეტის დადგენილების მცდარი პრაქტიკა ქერ კიდეც სსრ კავშირის გენერალური პროკურორის 1957 წლის 17 აპრილის № 3/76 საინფორმაციო წერილით იყო გაკრიტიკებული.

ძიების მიზანი განხორციელდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც გამოძიება ჩატარდება სრულად, ყოველმხრივ ობიექტურად და გამოძიებლის მიერ სათანადო გადაწყვეტილების მიღების შემდეგ არც ერთი საკითხი არ არის საექვო და არ საჭიროებს დამატებით გამოკვლევასა და გადამოწმებას.

აქედან გამომდინარე, მცდარია პრაქტიკა, როდესაც საქმის შეწყვეტას, როგორც წესი, გამოძიებლისა და საერთოდ გამოძიების წუნად თვლიან და ზოგჯერ სრულიად დაუსაბუთებლად საყვედურობენ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილების გამომტან პირს.

წინასწარ გამოძიებაში საქმის შეწყვეტისას შესაძლებელია სხვადასხვა მიზეზებითა და საფუძვლით გამოწვეული მრავალი სიტუაცია შეიქმნას. კერძოდ, თავის დროზე საქმე აღიძრა არასრულყოფილად შემოწმებული მასალების საფუძველზე, ან გამოძიების პროცესში არ დადასტურდა დანაშაულის შემთხვევის ფაქტი, ანდა იმ ფაქტების არსებობა, რომელთა შესახებაც მიღებული იყო შეტყობინება არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას. რა თქმა უნდა, ყველა ეს გარემოება თავისთავად აღატურებს მუშაობაში არსებულ ნაკლოვანებებს, მაგრამ იგი ეხება იმ პირს, ვინც საქმე აღძრა და არა მას (გამოძიებელს), რომელმაც შეძლო საქმეზე ობიექტური კვშმარიტების დადგენა. გამორიცხული არ არის, რომ თავისთავად საქმე სწორად იყო აღძრული, რამდენადაც არსებობდა სერიოზული მონაცემები დანაშაულის ჩადენის შესახებ, მაგრამ ობიექტურად და სრულყოფილად ჩატარებული გამოძიების შედეგად ყველა საკითხი სათანადოდ იქნა გამოკვლეული და საბოლოოდ დანაშაული არ დადასტურდა.

სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის საფუძვლები სისხლის სამართლის საპროცესო ლიტერატურაში სხვადასხვა კლასიფიკაციით გვხვდება.¹

¹ იხ. П. М. Давыдов, Д. Я. Мирский. Прекращение уголовных дел, Госюриздат, 1963, стр. 10—14; М. А. Чельцов. Советский уголовный процесс, Госюриздат, 1962, стр. 237; Г. М. Милнковский. Окончание предварительного расследования и право обвиняемого на защиту, 1957, стр. 181; С. А. Шейфев. Некоторые вопросы прекращения уголовных дел в стадии дознания и предварительного следствия, «Вопросы криминалистики», вып. 1—2, 1961.

ჩვენი აზრით, ვ. მ. დავიდოვი და ლ. ი. მირსკი საქმის შეწყვეტის საფუძვლების კლასიფიკაციას სრულიად მართებულად ჰყოფენ ორ ჯგუფად: მატერიალურ-სამართლებრივ და პროცესუალურად.

მატერიალურ-სამართლებრივ ჯგუფში გაერთიანებული ყველა ის საფუძველი, რომელიც გამორიცხავს დანაშაულის არსებობის ფაქტს, დამნაშავის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიქცევის აუცილებლობას ან სასჯელის გამოყენებას. ყველა ზემოაღნიშნული საფუძველები გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის კანონმდებლობით ან გამომდინარეობს სისხლის სამართლის პრინციპებიდან. თავის მხრივ ეს საფუძველებიც შეიძლება ერთგვაროვან ჯგუფებად დაიყოს.

შედარებით თავისებურია პროცესუალური კანონმდებლობით გათვალისწინებული შეწყვეტის საფუძველები. მატერიალურ-სამართლებრივი საფუძველებისაგან განსხვავებით, პროცესუალური საფუძველების გამოყენებისას მხედველობაშია მისაღები ის, რომ ამ შემთხვევაში თუმცა საბუთი გვაქვს ყველგარემოებანი, რომელთა არსებობა მიგვითითებს ჩადენილ დანაშაულს და სასჯელის გამოყენების შესაძლებლობაზე, მაგრამ კანონით გათვალისწინებული ნორმის საფუძველზე პირობები არ გვაქვს დავიწყოთ ან გავაგრძელოთ სისხლის სამართლის პროცესუალური მოქმედებანი (მაგალითად, საქმე ავტომატურად განვაახლოთ გამოძიება, პასუხისმგებაში მივცეთ პირი და სხვ.).

ასეთი თავისებურებების გათვალისწინებით სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის კლასიფიკაცია თავიანთ მატერიალურ და პროცესუალურ საფუძველებით შეიძლება შემდეგნაირად წარმოესახოს:

მატერიალურ-სამართლებრივი საფუძველები:

1. დანაშაულის შემთხვევის არარსებობა:

11. ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა:

1. დანაშაულის შემადგენლობის ნიშნების არარსებობა. 2. გარემოებანი, რომლებიც გამორიცხავს ქმედობის საზოგადოებრივ საშიშროებას: ა) მცირემნიშვნელობა; ბ) აუცილებელი მოგერიება; გ) უკიდურესი აუცილებლობა; დ) სხვა გარემოებანი, რომლებიც გამორიცხავენ ქმედობის საზოგადოებრივად საშიშ ხასიათს;

III დამნაშავე პირის გარდაცვალება;

IV. ხანდაზმულობის ვადის გასვლა;

V. აქტის ან შეწყველების აქტის არსებობა;

VI ისეთი გარემოებანი, რომლებიც დამნაშავეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან განთავისუფლების შესაძლებლობას იძლევიან: 1. გარემოებათა შეცვლა: 2. საზოგადოებრივი ხასიათის ზემოქმედების ღონისძიებათა გამოყენების შესაძლებლობა: ა) საქმის ან მასალების ამხანაგური სასამართლოსათვის გადაცემა; ბ) საქმის ან მასალების არასრულწლოვანთა კომისიისათვის გადაცემა; გ) ბრალდებულის კოლექტივისათვის თავდებქვეშ გადაცემა.

პროცესუალური საფუძვლები:

I განაჩენის, აგრეთვე განჩინების თუ დადგენილების არსებობა, როცა კანონიერ ძალაშია შესული იგი და იმავე მოქმედებისათვის პირის მიმართ კვლავ აღიძრა საქმე ან მოწმდება მასალები;

II მომკვლევის, გამომძიებლის, პროკურორის მიერ გამოტანილი დადგენილება, რომლითაც კონკრეტულ ფაქტთან დაკავშირებით შეწყვეტილია სისხლის სამართლის საქმე ან გამოტანილია დადგენილება ასეთის არაღძვრაზე;

III დაზარალებულის საჩივრის (განცხადების) შემოტანის შემაჯავებელად, როდესაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა გათვალისწინებულია მხოლოდ და მხოლოდ ასეთი საჩივრის (განცხადების) საფუძველზე (მაგალითად, სსსრ სსკ 117 მუხლის I ნაწილით, 112, 137 მუხლების I ნაწილით და ზოგიერთი სხვა მუხლებით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის, როდესაც საქმის აღძვრის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა დაზარალებულის განცხადება);

IV კანონი არ უშვევს დაზარალებულის საჩივრის საფუძველზე აღძრულ ყველა საქმის შეწყვეტას დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგების შემთხვევაში (მაგალითად, სსსრ სსკ 112 მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულისათვის თუ საქმე აღძრულია დაზარალებულის საჩივრის საფუძველზე, საქმე წყდება ყველა სტადიაზე დაზარალებულის ბრალდებულთან შერიგებით, ხოლო იმავე პირობებში სსსრ სსკ 117 მუხლის I ნაწილით აღძრული საქმე დაზარალებულის ბრალ-

დებულთან შერიგების შემთხვევაშიც კი არ შეიძლება წარმოებით შეწყდეს);

V დაზარალებულის სასამართლოში გამოუცხადებლობის შემთხვევაში, თუ საქმე აღძრულია მისი საჩივრის საფუძველზე;

VI დანაშაულის ჩადენაში პირის მონაწილეობის დაუდასტურებლობა.

საქმის შეწყვეტის კანონიერებასა და საფუძვლიანობისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს თვით იმ საფუძვლის სწორად აღქმასა და გაგებას, რომელიც განაპირობებს საქმის შეწყვეტას.

საქმის შეწყვეტის საფუძვლები, ჩვენი აზრით, ზოგადად შეიძლება სამ ჯგუფად დაიყოს:

1) საფუძვლები, რომლებიც გამორიცხავენ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას (საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლი);

2) საფუძვლები, რომლებიც მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებელს, პროკურორსა და სასამართლოს უფლებას აძლევს შეწყვიტონ სისხლის სამართლის საქმე (საქართველოს სსრ სსსკ მე-6, მე-7, მე-8, მე-9 მუხლები);

3) საფუძველი, რომლითაც გამომძიებელი სისხლის სამართლის საქმეს წყვეტს დანაშაულში ბრალდებულის მონაწილეობის დაუდასტურებლობის მოტივით და ამჟამინაც ამოწურულია დამატებითი დამამტკიცებელი საბუთების შეკრების შესაძლებლობანი (საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტი).

თუ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემულია რამდენიმე ბრალდებული, ხოლო საქმის შეწყვეტის საფუძველი რომელიმე კონკრეტულ პირს ეხება, გამომძიებელი ადგენს მის მიმართ საქმის შეწყვეტის დადგენილებას.

საქმის შეწყვეტის თაობაზე ჩვენ მიერ მითითებულ საფუძვლებს გააჩნიათ თითოეულისათვის დამახასიათებელი განმასხვავებელი ნიშან-თვისებები.

საფუძვლების პირველი ჯგუფი მნიშვნელოვანია იმ მხრივ, რომ ერთ-ერთი მათგანის არსებობა საერთოდ გამორიცხავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას, ე. ი. წინასწარი გა-

მოძიების ჩატარების პროცედურას. მოცემულ შემთხვევაში, სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის სამართალწარმოების საფუძვლების მე-5 მუხლით, საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლითა და მოკავშირე რესპუბლიკების შესაბამისი მუხლებით გათვალისწინებულ გარემოებათა არსებობა აუცილებლად იწვევს სისხლის სამართლის საქმის სავალდებულო შეწყვეტას.

მეორე ჯგუფში მოცემული გარემოებები საგრძნობლად განსხვავდება პირველი ჯგუფისაგან, რამდენადაც იგი არ იწვევს საქმის აუცილებელ შეწყვეტას. თუ გამოძიების მიმდინარეობისას დადგინდება მეორე ჯგუფში გათვალისწინებული გარემოებანი, საკითხი ისმის არა მომკვლევი ორგანოს, გამომძიებლის, პროკურორის მოვალეობის შესახებ, ე. ი. საქმე წარმოებით შეწყვიტონ თუ არა, არამედ მათი უფლების შესახებ — დანაშაულის სიმძიმის, დამნაშავე პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათისა და ზნეა პირობების გათვალისწინებით შეწყვიტონ თუ არ შეწყვიტონ სისხლის სამართლის საქმე. ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში ლაპარაკია მხოლოდ უფლებაზე, რომელიც ყველა ცალკეულ შემთხვევაში გამორიცხავს მოვალეობას.

მესამე ჯგუფის არსებობისას საყურადღებოა ის გარემოება. რომ პირველი და მეორე ჯგუფის საფუძვლებთან შედარებით მას აქვს დამოუკიდებელი და სრულიად განსხვავებული სახე.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტი სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტას ითვალისწინებს ჩადენილ დანაშაულში ბრალდებულის მონაწილეობის დაუდასტურებლობის შემთხვევაში. ეს არის საფუძველი. რომელიც საერთოდ არ გამორიცხავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას.

მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით საქმის წარმოებით შეწყვეტა რთულია და თავისი შინაარსით მრავალფეროვანი, მისი გამოყენება ჯერ კიდევ მრავალ უხერხულობას ქმნის პრაქტიკაში¹.

¹ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ თუმცა მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით და მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით პირის მიმართ საქმის შეწყვეტას ერთი და იგივე იურიდიული საფუძველი და შედეგი აქვს. მაგრამ კანონის არა-

მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის თავისებურებაა ის, რომ მოცემულ შემთხვევაში პირის მიმართ საქმე წყდება წინასწარი გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებით და კანონმდებელმა, სსსკ 5—9 მუხლებიდან განსხვავებით, აღნიშნული საფუძვლით საქმის შეწყვეტის ინსტიტუტი სწორედ გამოძიების დამთავრების სტადიას დაუკავშირა.

—

სწორი გაგების შედეგად პირი, რომლის მიმართაც საქმე შეწყდა მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით, გარკვეულ დაბრკოლებებს ხვდება ცხოვრებაში, რის გამოც საგამომძიებლო ორგანოებში ხშირად შემოდის მრავალი საჩივარი.

სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის ძირითადი საკითხები

1. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა დანაშაულის შემთხვევისა და კმედოგაში დანაშაულის შემაღენლოზის არარსებოზის საფუძვლით

სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისათვის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული საფუძვლების სწორ გამოყენებას დიდი მნიშვნელობა აქვს სოციალისტური კანონიერების განხორციელებისათვის. საქმეზე ობიექტური კეშმარიტების დადგენა გულისხმობს არა მარტო დანაშაულის ჩადენის ფაქტისა და გარემოების სწორად დადგენას და დამნაშავე პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას, არამედ ყველა იმ საფუძვლის დადგენას, რომლითაც კანონმდებელი მოიხზოვს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას.

გამოძიება საპროცესო ნორმების სრულყოფილად დაცვითაა ჩატარებული იმ შემთხვევაში, როდესაც გამომძიებელი კრებს და კრიტიკულ ანალიზს უკეთებს მტკიცებულებებს, რომლებითაც დგინდება კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებული დანაშაული და ფაქტები (გარემოებანი). სწორედ ასეთ შემთხვევაში შეუძლია გამომძიებელს სწორად შეათასოს მოვლენა კონკრეტული ფაქტის არსებობა-არარსებობის დასადგენად.

„სისხლის სამართლის საქმეში დამამტკიცებელი საბუთებია ყოველგვარი ფაქტიური მონაცემები, რომელთა საფუძველზე კანონით განსაზღვრული წესით მოკელევის ორგანოები, გამომძიებელი და სასამართლო ადგენენ საზოგადოებრი-

ვად საშიში ქმედობის არსებობას ან არარსებობას, ამ ქმედობის ჩამდენი პირის ბრალდებულობას და სხვა გარემოებებს, რომლებსაც მნიშვნელობა აქვთ საქმის სწორად გადაწყვეტისათვის“ (საქართველოს სსრ სსსკ 61-ე მუხლი).

დამამტკიცებელი საბუთების შეკრება კანონმდებელს საკმარისად მიაჩნია საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის არსებობის თუ არარსებობის დადგენა-დადასტურებისათვის, სწორედ ამიტომ გამოძიების მოვალეობაა აღადგინოს მომხდარი შემთხვევა, ფაქტი პირვანდელი სახით.

სასამართლო მტკიცებულებანი ობიექტური ქეშმარიტების შემეცნების ერთ-ერთი სპეციფიკური ფორმაა. მისი საფუძველია წარსულში მომხდარი იმ ფაქტების დადგენა, რომელთაც კავშირი აქვთ კანონით არამართლზომიერად მიჩნეულ გარკვეულ ქცევასთან. მოვლენის სახე გამოიკვლევა წარსულის აღქმით, რამაც გამოხატულება უნდა ჰპოვოს ადამიანთა მეხსიერებაში, ან მატერიალურ სამყაროში. ასეთი აღქმის (შეცნობის) შეაძლებლობა გულისხმობს ობიექტური რეალობის გარდაუვალ არსებობას.

ბუნებაში არსებული ყოველი საგანი, ფაქტი, მოვლენა წარმოადგენს გარკვეული ინფორმაციის წყაროს.

როგორც ი. ა. პოლეტაევი აღნიშნავს, ინფორმაცია ღვითონ ატარებს რაიმე ფაქტის ან იმ მოვლენის კვალს, რომელიც უკვე მოხდა ან მოხდება, ყველაფერი ის, რაც გვაძლევს მოცემულ ფაქტზე ცნობას ან შეტყობინებას¹.

ამდენად, დიდი პრაქტიკული და თეორიული ღირებულება აქვს საგამომძიებლო მოქმედებათა ჩატარების გზით მომხდარი ფაქტის სწორად წარმოსახვას. თითოეულ საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარებას შედეგად სწორი გადაწყვეტილების მიღება ობიექტური ქეშმარიტების დადგენის საბოლოო გამოხატულება და გამოძიების წინაშე დასმული ამოცანის კანონის შესაბამისად გადაწყვეტაა.

სოციალისტური კანონის უხეში დარღვევაა, როგორც უდანაშაულო პირის სისხლის სამართლის პაუზისგებაში მიცემა და დასჯა; ასევე დამნაშავის მიმართ სისხლის სამართ-

¹ იხ. И. А. Поletaев, Сигнал, М., 1958, стр. 23.

ლის საქმის წარმოების შეწყვეტა სათანადო საფუძლის გარეშე. ამ მხრივ დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტასთან დაკავშირებით პრაქტიკაში კანონის სათანადოდ გამოყენების საკითხს.

ზოგჯერ საქმის აღძვრის გარეშე პირველადი მასალების შემოწმებით შეუძლებელი ხდება დანაშაულის ჩადენის ფაქტის დადგენა. ასეთ შემთხვევაში სხვა ობიექტურ გარემოებებთან ერთად გასათვალისწინებელია ცალკეულ საქმეთა გამოძიების სპეციფიკური ხასიათი. ზოგ შემთხვევაში ამათუიშ გარემოების, ფაქტის, მოვლენის სრულყოფილი ახსნაიათვის აუცილებელია ისეთი საგამომძიებლო მოქმედებათა ჩატარება, რომელთა გარეშე შეუძლებელი ხდება ქეშმარიტების დადგენა, მაგრამ ეს მხოლოდ საქმის აღძვრის გზით მიიღწევა. მაგალითად, გაუპატიურების, თვითმკვლელობამდე მიყვანის, ან თვითმკვლელობის ფაქტზე შემოსული მამხილებელი მასალების შემოწმებისას თავიდანვე გამოაქვთ დადგენილება ამა თუ იმ სახის ექსპერტიზის ჩატარების თაობაზე. ხოლო გამომძიებელს საგამომძიებლო მოქმედების ჩატარების უფლება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემდეგ ეძლევა.

ექსპერტიზა დადგენილებით დაინიშნება იმ შემთხვევაში, თუ საქმის გამოძიების ან სასამართლოში განხილვის დროს საჭიროა მეცნიერული, ტექნიკური ან სხვა სპეციალური ცოდნა. ექსპერტს კონკრეტულ საქმეზე ექსპერტიზის ჩატარებისას აფრთხილებენ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობით (საქართველოს სსრ სსკ 197—198 მუხლებით). საქმის აღძვრის გარეშე კი ამგვარი გაფრთხილება არ შეიძლება.

აღსანიშნავია ისიც, რომ თუ სისხლის სამართლის საქმე აღძრული არ არის, პასუხისმგებაში მისაცემ პირს არ შეუძლია ისარგებლოს ყველა იმ უფლებით, რაც დადგენილია კანონით (საქართველოს სსრ სსკ 187-ე მუხლი) ექსპერტიზის დანიშვნასა და ჩატარებასთან დაკავშირებით. ბრალდებულის უფლებებით სარგებლობა შეუძლია მხოლოდ იმ პირს, რომელიც კანონით დადგენილი წესით მიცემულია პასუხისმგებაში ბრალდებულის სახით. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე კი ბრალდებულის პროცესუალური ფიგურა კანონმდებლობით გათვალისწინებული არ არის.

ხშირად საგამომძიებლო მოქმედებათა ჩატარების გარეშე შეუძლებელი ხდება საქმის ფაქტიური გარემოების დადგენა. ამდენად, ცალკეულ შემთხვევაში პირველადი მასალების შემოწმებით შეუძლებელია საბოლოო გადაწყვეტილების მიღება. სწორედ აღნიშნულ გარემოებათა გამო ზოგჯერ გამომძიებელი იძულებულია აღძრას სისხლის სამართლის საქმე და დაიწყოს გამოძიების ჩატარება. ასეთ ვითარებაში ზოგჯერ შეიძლება აღმოჩნდეს, რომ სისხლის სამართლის საქმე უსაფუძვლოდ აღძრული იყო და იგი წარმოებით უნდა შეწყდეს. ამდენად, მთავარია არა თვით საქმის შეწყვეტის რაოდენობის ციფრობრივი მაჩვენებელი, არამედ ის გარემოება, თუ რამდენად სწორად იქნა შეწყვეტილი საქმე და არსებობდა თუ არა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრამდე საფუძველი, რომელიც გამოიკვანდა საქმეზე გამოძიების დაწყებას. მ. ს. სტროგოვიჩი სამართლიანად მიუთითებს, რომ თავისთავად საქმის შეწყვეტის ფაქტი არაფრის მთქმელია თუ სათანადოდ არ გაირკვევა შეწყვეტის მიზეზები და ის გარემოებანი, რომელთა არსებობა საქმის აღძვრის საფუძველი გახდა¹.

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს სს რესპუბლიკაში წლითი-წლობით მცირდება წინასწარ გამოძიებაში შეწყვეტილ საქმეთა რაოდენობა, დღეისათვის იგი მაინც საკმაოდ ბევრია, რაც სერიოზულად უნდა იქნეს შესწავლილი.

1967, 1968 და 1969 წლებში პროკურატურის ორგანოებში შეწყდა წარმოებით დამთავრებულ საქმეთა 31,7; 23,3 და 25,2 პროცენტი, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგამომძიებლო ორგანოების მიერ დამთავრებული საქმეებიდან 1967 წელს წარმოებით შეწყდა დამთავრებულ საქმეთა 31,8%, 1968 წელს — 26,4%, ხოლო 1969 წელს კი 23,2%.

სულ პროკურატურისა და შსს საგამომძიებლო ორგანოების მიერ დამთავრებული საქმეებიდან წარმოებით შეწყდა: 1967 წელს 31,8%, 1968 წელს 26,4%, 1969 წელს 23,9%.

1967 და 1968 წლებში წარმოებით შეწყვეტილ საქმეთა რაოდენობის ზრდა აიხსნება საქართველოს სსრ სსსკ მე-3 მუხლის მე-2 და მე-4 პუნქტების საფუძველზე დიდი რაოდე-

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, т. 2, Издательство «Наука», М., 1970, стр. 178.

ნობის საქმეთა შეწყვეტით. მაგალითად, 1967 წელს ამნისტიის საფუძველზე (წარმოებით შეწყვეტილ საქმეთა საერთო რაოდენობიდან) შეწყდა საქმეთა 25%, 1968 წელს — 12,2%, 1969 წელს — 3,9%.

ჩვენს მიერ აღებულ სამი წლის მონაცემებს თუ დავაჯამებთ, წარმოებით შეწყვეტილ საქმეთა საშუალო რიცხვი უდრის 26,2%, ე. ი. წარმოებით წყდება ყოველი მეოთხე საქმე. ასეთი მდგომარეობა თავისთავად საყურადღებოა და შესასწავლი. საგამომძიებლო პრაქტიკის შესწავლიდან ჩანს, რომ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზია საქმეთა თავიდანვე უსაფუძვლო აღძვრა.

ასეთივე აზრია გამოთქმული სახელმძღვანელოში „საპროკურორო ზედამხედველობა სსრ კავშირში“, სადაც მითითებულია, რომ „საქმეთა შეწყვეტის ერთ-ერთი მიზეზია მათი უსაფუძვლო აღძვრა.“¹ თავისთავად საქმეთა შეწყვეტის მიზეზად საქმის უსაფუძვლოდ აღძვრა მართებული და კემშარიტია, მაგრამ სწორად შენიშნავს მ. ს. სტროგოვიჩი, რომ ამ შემთხვევაში საქმეთა შეწყვეტის მხოლოდ ერთ-ერთი მიზეზია დასახელებული, რაც მკაფიოდ მიგვითითებს სხვა არანაკლებ ანგარიშგასაწევ მიზეზებზე, რომელთა შესწავლა და გამოკვლევაა საჭირო.²

ჩვენი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით საქმის შეწყვეტა გათვალისწინებულია ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივითა და დანაშაულის შემთხვევის ფაქტის არარსებობის საფუძველით. ორივე ამ გარემოების შემთხვევაში საჭიროა არა მარტო დაუყოვნებლივ შეწყდეს საქმე, არამედ მთლიანად გამოირიცხოს მისი წარმოება. საქმის წარმოების გამოსარიცხავად არსებობს სხვა საფუძვლებიც (ამნისტია, ჯაკი, ხანდაზმულობა და ა. შ.), მაგრამ ყველა მათგანი, გარდა მეხუთე მუხლის პირველი და მეორე პუნქტისა, დაკავშირებულია ისეთ გარემოებებთან, რომელთა არსებობისას თვით კანონმდებელი გამორიცხავს საქმის

¹ იხ. Прокурорский надзор в СССР, М., 1969, стр. 202.

² იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, т. 2, стр. 176—177.

წარმოებას. მაგალითად, თუმცა ხანდაზმულობის შემთხვევაში დანაშაულის ჩადენის ფაქტი და ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არსებობა არ არის გამორიცხული. კანონმდებელმა დააწესა სპეციალური ნორმა დროის გარკვეული ფაქტორის გათვალისწინებით, რომელიც გამორიცხავს საქმის წარმოებას.

დანაშაულის შემადგენლობის ან დანაშაულის შემთხვევის არარსებობისას რაიმე დამატებითი ფაქტორის მითითება წარმოუდგენელია. საკითხი, რომლის გამოკვლევაა და დადგენას ემსახურება წინასწარი გამოძიების სტადია, ამ შემთხვევაში არ არსებობს, გამოძიებას არა აქვს გამოსაკვლევი ობიექტი და ამიტომ მის წინაშე რაიმე ამოცანა არ დგას. დანაშაულის გარეშე არ არსებობს დამნაშავე, ხოლო დამნაშავის გარეშე დანაშაული.

1923 წლის რსფსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსითა და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების საპროცესო კოდექსებით გათვალისწინებული იყო საქმის შეწყვეტა დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით.

1958 წელს მიღებულმა „საფუძვლებმა“ აღნიშნულ მოტივთან ერთად გაითვალისწინა საქმის წარმოებით გამორიცხვა დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის მოტივითაც. რა მსგავსება და განსხვავებაა ამ ორ საფუძველს შორის?

აღსანიშნავია, რომ ორივე საფუძველი ჩამოყალიბებული და აგებულია ერთიან საერთო სავალდებულო პრინციპზე, ორივე შემთხვევაში დანაშაულის ჩადენის ფაქტი გამორიცხულია. მე-5 მუხლის როგორც პირველი, ისე მე-2 პუნქტით გათვალისწინებული საფუძველი დანაშაულის არსებობას გამოირიცხავს. პირველ შემთხვევაში გამორიცხულია საერთოდ დანაშაულის ჩადენის ფაქტი, ხოლო მეორე შემთხვევაში კი დანაშაულის ჩადენა გამორიცხულია კონკრეტული პირის მიერ.

ასეთ პირობებში ბუნებრივია იბადება კითხვა: რით იყო განპირობებული სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძვლებისათვის ისეთი ახალი გარემოების დამატება (მხედველობაში გვაქვს მე-5 მუხლის პირველი პუნქტი), რომელსაც თავისთავად არ გამორიცხავდა მეორე პუნქტით გათვალისწინ-

ცებული გარემოება და ჩვეულებრივ ამ შემთხვევაში შესაძლებელიც იყო საქმის შეწყვეტა იმ მოტივით, რომ პირს საერთოდ დანაშაული არ ჰაუდენია, მისი ქმედობა გამორიცხავდა დანაშაულის შემადგენლობას. აღნიშნულის გასათვალისწინებლად უნდა მიეუთითოთ, რომ მე-5 მუხლი არ ამოწურავს ყველა იმ გარემოებას, რომელთა არსებობის შემთხვევაში გამოირიცხულია სისხლის სამართლის საქმის წარმოება. ამ მუხლით ჩამოთვლილი გარემოებანი მოიცავს მხოლოდ ისეთ საფუძველებს, რომელთა გამოყენება საერთოა როგორც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმისათვის, ასევე აღძრულ საქმის წარმოებით შეწყვეტისათვის. მე-5 მუხლით ჩამოთვლილი გარემოებანი შეეხება როგორც მოკვლევის, ასევე წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლო ორგანოებს.

მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ „საფუძველების“ მიღებამდე ჩვენი საპროცესო კანონმდებლობა ითვალისწინებდა საქმის შეწყვეტის ინსტიტუტს დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის მოტივით. რსფსრ-ისა და საქართველოს 1923 წლის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსების 326 მუხლი, რომლითაც გათვალისწინებული იყო სასამართლოს მიერ გამართლებელი განაჩენის დადგენა, სხვა საფუძველებთან ერთად ითვალისწინებდა „უკეთუ არ დამტკიცდა იმ დანაშაულის ფაქტი, რაც მას (სამართალში მიცემულს) ბრალდება. ან უკეთუ სამართალში მიცემულის ქმედობას არ აქვს დანაშაულის შემადგენლობა“¹.

რსფსრ-ს კოდექსით კი სასამართლოს მიერ გამართლებელი განაჩენის გამოსატანად აღნიშნული საფუძველი შემდეგი რედაქციით იყო მოცემული: „თვით დანაშაულის შემთხვევის დაუდგენლობა ან დამნაშავის მოქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა“².

„საფუძველების“ მიღებამდე მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებისათვის დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის მოტივით საქმის წარმოებით გამორიცხვა გათვალისწინ-

¹ საქ. სსრ 1923 წლის სსს კოდექსი, თბილისი, 1938 წელი, 326-ე მუხლის „ა“ პუნქტი.

² УПК РСФСР, 1923 года, ст. 326.

ნებული არ ყოფილა, მაგრამ ასეთ ინსტიტუტს ჩვენი საპროცესო კანონმდებლობა იცნობდა და სასამართლო, გამამართლებელი განაჩენის გამოტანისას, ვალდებული იყო იგი გამოეყენებინა. ამდენად, სასამართლოსათვის 1923 წლის საპროცესო კოდექსით ცნობილი იყო გამამართლებელი განაჩენის გამოსატანად როგორც დანაშაულის შემთხვევა არარსებობა, ისე სამართალში მიცემულის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა.

საქმის შეწყვეტის ორივე გარემოებას გააჩნია საერთო იურიდიული საფუძვლები — დანაშაულის არარსებობა. მიუხედავად ამისა, თავის დროზე ჩვენმა სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებმა ორივე შემთხვევა გაითვალისწინეს საქმის შეწყვეტის ერთ-ერთ დამოუკიდებელ საფუძვლად და ეს საფუძვლები ჩამოყალიბდა გამამართლებელი განაჩენის გამოტანისათვის დამოუკიდებელ კონსტრუქციულ ნორმებად.

აღნიშნული გარემოება ხელს უწყობდა იმას, რომ ამა თუ იმ საფუძვლის გამოყენებით შესაძლებელი იყო განაჩენით სხვადასხვა იურიდიული შედეგის მიღწევა. თუ საქმეზე სამოქალაქო სარჩელი არსებობდა, გამამართლებელი განაჩენის გამოტანა დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის მოტივით დაზარალებულს სამოქალაქო სარჩელის დაქმაცოფილების უფლებას უქარგავდა, ხოლო თუ გამამართლებელი განაჩენი გამოტანილი იყო ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, დაზარალებულს საშუალება ეძლეოდა წამოყენებული სამოქალაქო სარჩელის დასაქმაცოფილებლად.

სასამართლო პრაქტიკამ დაგვანახა, რომ საქმის შეწყვეტის საფუძველთა ასეთმა გაშიჯენამ გარკვეული როლი შეასრულა განაჩენით სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობის სწორად მოსაგვარებლად.

აღნიშნული საკითხის მოგვარება საქირო იყო წინასწარ გამოძიებაში წარმოებით შეწყვეტილ საქმეებთან დაკავშირებითაც, რასაც კანონმდებელმა სათანადო უფლებრივი ხასიათი მისცა.

მიუხედავად ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც წინასწარი გამოძიების, ისე სასამართლო ორგანოები ჭეშოვან ყურადღებას არ აქცევენ აღნიშნულ გარემოებას და წარმოქმნილ

სამოქალაქო ურთიერთობას კანონმდებლობის შესაბამისად ვერ აწესრიგებენ¹.

მართალია აღნიშნული საფუძვლები სიბჭლის სამართლის პასუხისმგებლობას გამორიცხავს და არაბრალეულობას ადგენს, მაგრამ პირველ შემთხვევაში დასტურდება, რომ ფაქტა, რომლის ჩადენაც იგულისხმებოდა არსებული მასალების საფუძველზე, სინამდვილეში ადგილი არ ჰქონია. სოლო მეორე შემთხვევაში კი ასეთს ან საერთოდ არ ჰქონია ადგილი, ანდა ჩადენილი ქმედობა, რომლის არსებობაც მართალია დადასტურდა, არ წარმოადგენს დანაშაულს. საკითხის სიცხადისათვის შეიძლება მოვიტანოთ შემდეგი მაგალითი: საქმე აღიჭრა პირის გარდაცვალების თაობაზე, საფუძვლად დაედო სასიკვდილო ქრილობის მიყენების ფაქტი. გამოძიებით დადასტურდა, რომ აღნიშნულმა პირმა თვითმკვლელობის მიზნით მძიმედ დაიჭრა თავი და სიკვდილიც სწორედ ამით იყო გამოწვეული. ასეთ პირობებში საქმე წარმოებით წყდება დანა-

¹ 1969 წელს ქ. თბილისის კიროვის რაიონის პროკურატურის დადგენილების საფუძველზე წარმოებით შეწყდა სისხლის სამართლის საქმე ლ.-ს მიმართ. იგი აღძრული იყო 186 მუხლის 11 ნაწილით. ლ.-მ ფაქტიურად წაკითხული ლექციების რაოდენობა ხელოვნურად გაზარდა და ზედმეტად მიიღო 500 მანეთი. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ლ.-მ ლექციები წაკითხა რამდენიმე ორგანიზაციაში და თითოეულისაგან ზედმეტად მიიღო 20—30 მანეთი. იმის გათვალისწინებით, რომ პროკურატურამ ლ.-ს ქმედობით ვინმესათვის არსებითი ზასიათის ზიანის მიყენება გამოიციხა, მის მიმართ საქმე შეწყვიტა მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით.

კალინინის სახელობის რაიონის სახალხო სასამართლომ, პროკურატურის მიერ გამოტანილი დადგენილების საფუძველზე, ლ. აღადგინა სამსახურში, ხოლო ორგანიზაციას უარი უთხრა ლ.-ს მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურებაზე. საქ. სსრ უმაღლესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა სასამართლო კოლეგიამ ძალაში დატოვა სახალხო სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელიც შემდგომში ზედამხედველობის წესით გააუქმა უმაღლესი სასამართლოს პრეზიდიუმმა (საქართველოს სსრ პროკურორის მოადგილის პროტესტის საფუძველზე).

სასამართლომ თავისი ასეთი გადაწყვეტილება დააფუძნა იმ გარემოებაზე, რომ პროკურატურის მიერ ლ.-ს მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდა მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობით. სასამართლოს მხედველობიდან გამორჩა, რომ პირის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა არ გამოიციხავს ამ პირის მიერ მიყენებული ზიანისათვის სათანადო პასუხისმგებლობის დაკისრებას.

შაულის შემთხვევის არარსებობის მოტივით, რამდენადაც თავისთავად თვითმკვლელობის ჩადენა არ წარმოადგენს დანაშაულს. თუმცა აქ გამორიცხული არ არის ფაქტი (ხშირ შემთხვევაში ფაქტს, რომლის მიმართაც მიმდინარეობდა გამოძიება, სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი), მისი არსებობა არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას.

1969 წლის 27 იანვარს ქ. თბილისის პირველი მაისის რაიონის პროკურატურის დადგენილებით ყ-ს მიმართ, საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტის საფუძველზე — მის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, წარმოებით შეწყდა სისხლის სამართლის საქმე.

საქმის აღძვრას საფუძვლად დაედო ყ-ს მიერ ე-სათვის დანის დარტყმით სხეულის მძიმე კატეგორიის დაზიანების მიყენება. მიუხედავად იმისა, რომ გამოძიებამ აღნიშნული ფაქტი დაადასტურა, ყ-ს მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდა ზემოაღნიშნული მოტივით.

ჩატარებული გამოძიებით დადგინდა, რომ ყ. მოკმედებდა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში და ეს გახდა მის მიმართ საქმის შეწყვეტის საფუძველი.

26 კომისიის რაიონის პროკურატურამ დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობით შეწყვიტა საქმე გ-ს მიმართ.

გ. მუშაობდა ქ. თბილისის ხორცკომბინატის ერთ-ერთი საამქროს მეკუპნავედ. საუწყებო რევიზიის შედეგად მას აღმოაჩნდა 1500 მანეთი ღირებულების ხორცის პროდუქტის დანაკლისი, რასაც არც თვით გ. უარყოფდა.

არსებული მასალებიდან ჩანდა, რომ დანაკლისი გამოწვეული იყო გ-ს მიერ სამსახურებრივი მოვალებების დაუდევრად შესრულებით, რაც საფუძვლად დაედო საქმის აღძვრას.

წინასწარმა გამოძიებამ დაადგინა: დანაკლისი გამოწვეული იყო პროდუქტების შეაანახად განკუთვნილი მაცივრის უწესიერობით, რაზედაც გ-მ რამდენიმეჯერ მიმართა ღირეცთას.

ამრიგად, თუმცა დანაკლისის არსებობის ფაქტი დადასტურდა, მაგრამ იგი გამოწვეული არ იყო გ-ს მოკმედებით, ამიტომ მის მიმართ, სრულიად საფუძვლიანად შეწყდა სისხ-

ლის სამართლის საქმე საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტის საფუძველზე.

1967 წელს საქართველოს სსრ უმაღლესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიამ რამდენიმე პირის მიმართ გამოიტანა გამამტყუნებელი განაჩენი არასრულწლოვან კ-ს გაუპატიურებასთან დაკავშირებით და ამავე დროს თავისი განჩინებით აღძრა საქმე დედა-შვილ ჩ-ების მიმართ საქართველოს სსრ სსკ 19, 117 მუხლის მეორე ნაწილით.

დედაშვილი ჩ-ები მიცემულ იქნენ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში საქართველოს სსრ სსკ 117 მუხლის მესამე ნაწილით. საქმე შემოვიდა საქართველოს სსრ პროკურატურაში საბრალდებო დასკვნის დასამტკიცებლად და უმაღლეს სასამართლოში განსახილველად წარმართვისათვის.

ქ. ქუთაისიდან ოთხმა ახალგაზრდამ გაიტაცა არასრულწლოვანი კ., ერთ-ერთ გამტაცებელთან დაქორწინების მიზნით. რამდენიმე ხნის შემდეგ ახალგაზრდები არასრულწლოვან კ-სთან ერთად მივიდნენ ქ. ტყიბულში ერთ-ერთი ბრალდებულის მამიდის ჩ-ს ბინაში. ჩ. ამ დროს თავის ვაჟთან ერთად იმყოფებოდა სახლიდან რამდენიმე კილომეტრის დაცილებით საკარმიდამო ნაკვეთში. ოჯახში დაბრუნებისას ახალგაზრდებმა განუცხადეს, რომ კ-მ და ე-მ მშობლების თანხმობის გარეშე გადაწყვიტეს შეუღლება და ამ მიზნით მივიდნენ მის სახლში. ჩ-მ თავის საცხოვრებელი ბინა, რომელიც ერთი ოთახიანაა შესდგებოდა დაუთმო კ-ს და ე-ს, ხოლო თვითონ თავის ვაჟთან ერთად ღამე გაათია სახლიდან რამდენიმე მეტრით დაშორებულ დამხმარე სათავსოში.

ე-მ ისარგებლა რა ამ გარემოებით, ფიზიკური ძალის გამოყენებით გაუპატიურა კ. ფორმალურად ჩ-ების მოქმედება, რომლებმაც ბინა დაუთმეს დანაშაულის და ამ უკანასკნელმა სწორედ ამ გზით შეძლო დაზარალებულის გაუპატიურება, შესაძლებელია ქმნიდეს დანაშაულის შემადგენლობისათვის საჭირო ელემენტს, მაგრამ იგი მხოლოდ ფორმალურ ხასიათს ატარებს, რადგან დანაშაულის შემადგენლობის არსებობისა-

თვის სახეზე არ გვაქვს დანაშაულის შემადგენლობის ერთ-ერთი ელემენტი სუბიექტური მხარის სახით.

მოტანილი მაგალითი ნათლად ადასტურებს, რომ დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით საქმის შეწყვეტისას გამოირიცხულია არა დანაშაულის ფაქტის არსებობა საერთოდ, არამედ დანაშაულის შემადგენლობა კონკრეტული პირის მოქმედებაში, ვის მიმართაც საქმის წარმოება წყდება.

დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის ფაქტის დადგენილას კი საერთოდ საქმის წარმოება გამოირიცხულია. ამ დროს საკითხი წყდება არა კონკრეტული პირის მიერ ჩადენილი ქმედობის, არამედ მომხდარი ფაქტის შეფასების მოტივით, რომელიც არ შეიძლება დაუკავშირდეს რაიმე დანაშაულებრივ ქმედობას, ე. ი. გამოირიცხულია როგორც დანაშაულის, ისე დამნაშავის არსებობა. პირის მიმართ მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით საქმის შეწყვეტისას კი დანაშაულის არსებობა გამოირიცხული არ არის. მოცემულ შემთხვევაში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ორ გარემოებას:

1) ის, რის ჩადენასაც პირს მიაწერდნენ ფაქტიურად დადასტურდა, მაგრამ თვით ეს ქმედობა არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას. ამ შემთხვევაში საქმის წარმოება გამოირიცხულია არა მარტო ამ პირის მიმართ, არამედ თვით ფაქტის მიმართაც;

2) დანაშაულის ჩადენა დადასტურდა, რომლის არსებობასთან დაკავშირებით საქმე იყო აღძრული, მაგრამ პირის ქმედობა მიზეზობრივ კავშირში არაა დანაშაულთან და მის მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდება მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, მაგრამ ეს არ გამოირიცხავს არც ამ კონკრეტული დანაშაულის არსებობის ფაქტს და არც სხვა პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემას.

ჩვენ მიერ ზემოთ მითითებულ გარემოებათა არსებობის გარდა სისხლის სამართლის საქმე წყდება შემდეგ პირობებში:

1) შემთხვევა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ცხოვრებაში, გამოწვეული იყო კონკრეტული პირის მოქმედებით, მაგრამ იგი (მოქმედება) ატარებდა მართლზომიერ ხასიათს. ეს გათვა-

ლისწინებულია საქართველოს სსრ სსკ მე-15 და მე-16 მუხლებით, რომლებიც გამოიციხავენ პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას აუცილებელი მოგერიებისა და უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში ყოფნის გათვალისწინებით.

სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია აუცილებელი მოგერიების პირობებში ჩადენილი ქმედობის სწორად შეფასების საკითხს. პლენუმმა მიუთითა, რომ სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძვლების მე-9 მუხლის (1958 წლის „საფუძვლების“ მე-13 მუხლის პირველი ნაწილი) თანახმად, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას არ იწვევს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული მოქმედება, უკეთეს ასეთი ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში. როგორც პლენუმის დადგენილება განმარტავს, ამგვარი მოქმედება, გამომდინარე მოქალაქეთა ხელშეუვალი მოგერიების უფლებიდან, არამცთუ არ შეიცავს დანაშაულის შემადგენლობას და არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას, არამედ პირიქით, ხელს უწყობს სოციალისტური მართლწესრიგის განმტკიცებას¹.

ანალოგიური მდგომარეობაა უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში ჩადენილ ქმედობასთან დაკავშირებით, რომელიც არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას და პირის მიმართ საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით.

უმაღლესი სასამართლოს პლენუმმა მიუთითა, რომ საკირობა გარკვეულად გაიმიჯნოს ერთმანეთისაგან აუცილებელი მოგერიება და ეგრეთ წოდებული „მოჩვენებითი მოგერიება“, როცა პიროვნება არ განიცდის რეალურ თავდასხმას და მხოლოდ შეცდომით ვარაუდობს ასეთის შესაძლებლობას. პლენუმის დადგენილება სათანადო ანალიზს უკეთებს რა ასეთ პირობებში პირის მოქმედებას, განმარტავს, რომ საქმის გარემოებათა გათვალისწინებით, თავდაპცველმა შეიძლება პასუხი

¹ იხ. სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1924—1963 წწ. დადგენილებათა კრებული, მოსკოვი, 1964, გვ. 117—178.

აგოს გაუფრთხილებელი მოქმედებისათვის, ან იგი საერთოდ არ მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხის გებაში. მოჩვენებითი მოგერიება გამოირიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას მხოლოდ ისეთი პირობებში, როცა არსებული ვითარება საკმაო საფუძველს აძლევდა თავდაცვის საშუალებათა გამოყენებელ პირს ევარაუდა, რომ მას ემუქრებოდა რეალური თავდასხმა და არ ესმოდა თავისი ვარაუდის მცდარობა.

1970 წლის ივლისში აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურატურამ წარმოებით შეწყვიტა სისხლის სამართლის საქმე კ-ს მიმართ, საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით მოჩვენებითი მოგერიების მდგომარეობის გამო. პროკურატურამ მიიჩნია, რომ შემთხვევის მთელი ვითარება კ-ს საფუძველს აძლევდა ევარაუდა რეალური თავდასხმა და არ ესმოდა თავისი ვარაუდის მცდარობა.

ქ. ბათუმის მილიციამ მიიღო შეტყობინება, რომ მოქალაქე ე-ს ბინაზე იმყოფებოდა უცხო მამაკაცი, რომელიც უნებართვოდ ატარებდა ცეცხლმსროლელ იარაღს და ამ იარაღით აშინებდა ე-სთან მისულ სხვა პირებს. იმავე ღამეს შედგა ოპერატიული გეგმა ე-ს ბინაში მისვლისა და იქ მყოფი მამაკაცისაგან ცეცხლმსროლელი იარაღის ამოხაღებად. ოპერატიულ ჯგუფში სხვებთან ერთად შედიოდა მილიციის უფროსი ზემდეგი კ. ბინა ერთსართულიანი შენობა იყო, მილიციის თანამშრომლებმა კარზე დააკაკუნეს და გაღება მოითხოვეს. ამავე დროს განაცხადეს, რომ მილიციის თანამშრომლები იყვნენ. აინთო სინათლე და ოთახში მყოფი მამაკაცი ზ. ცეცხლმსროლელი იარაღით ხელში წამოვიდა მილიციის მუშაკებისაკენ მუქარით, რომ არც ერთს ცოცხალს არ გაუშვებდა. ოპერატივაზე მყოფმა სამმა მილიციელმა მოასწრო ბინის ქვეშ კიბეს მოფარებოდა, ხოლო კ-მ ეს ვერ მოახერხა, იგი ოთახში შესასვლელ კარებთან იდგა. ზ-მ კარები გამოაღო და, როდესაც შეეცადა იარაღი კ-სათვის დაემიზნა, კ-მ დაასწრო გასროლა, რის შედეგადაც ზ. ადგილზევე გარდაიცვალა. საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარებით დადგინდა, რომ ზ. რამოდენიმე დღის წინ ჩავიდა ქ. ბათუმში და ე-სთან არარეგისტრირებულ ქორ-

წინებაში იმყოფებოდა, ზ-ს ჰქონდა 'მაკაროვის სისტემის' ცეცხლმსროლელი იარაღის მქაეტი.

მოქალაქე ე. ეწეოდა ამორალურ ცხოვრებას და მასთან ზ-ს ყოფნის პერიოდშიც ხშირად მიდიოდნენ უცხო მამაკაცები, რომლებსაც ზ. სახლში არ უშვებდა, და იარაღის მქაეტით აშინებდა. ყოველივე ეს კ-სათვის ცნობილი არ იყო. მან იცოდა, რომ ზ-ს ჰქონდა ცეცხლმსროლელი იარაღი და ოპერაციაში სწორედ ასეთის ამოღებისათვის იღებდა მონაწილეობას.

მოცემულ შემთხვევაში კ. იმყოფებოდა მოჩვენებითი მოგერიების პირობებში, მაგრამ შემთხვევის მთელი გარემოება მას საკმაო საფუძველს აძლევდა ევარაუდა რეალური თავდასხმა. მას არ ესმოდა და არც შეეძლო წარმოედგინა თავისი ვარაუდის მცდარობა. ყოველივე ამან არსებითი საფუძველი შექმნა სისხლის სამართლის საქმის შესაწყვეტად, კ-ს მოქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით.

2) თუ ქმედობა თუნდაც ფორმალურად შეიცავს დანაშაულებრივ ნიშნებს, მაგრამ რეალურად საზოგადოებრივად საშიში არ არის და თავისი მცირემნიშვნელობით არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას და არ შეიცავს საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის ელემენტებს, მაშინ საფუძველი არ არსებობს საქმის აღძვრისათვის. მოცემულ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს „საფუძვლების მე-7 და საქართველოს სსრ სსკ მერვე მუხლების მეორე ნაწილებით გათვალისწინებული შემთხვევა“.

3) სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას, ხოლო აღძრული საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არსებობის მოტივით — როდესაც დანაშაულის დაფარვის ან განუცხადებლობისათვის კანონით დასჯადობა გამოირიცხულია.

საქართველოს სსრ სსკ მე-20 მუხლში სპეციალურად ხაზგასმულია, რომ დაფარვისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი დგება მხოლოდ-განსაკუთრებულ შემთხვევაში, რაზედაც ამავე კოდექსის სხვა მუხლებშია მითითებული.

დამნაშავის, აგრეთვე დანაშაულის ჩადენის იარაღებისა და

1 აღნიშნული საკითხი ჩვენ დაწერილებით განვიხილეთ II თავის მე-2 პარაგრაფში და ამიტომ მასზე აქ არ შევჩერდებით.

საშუალებების, დანაშაულის კვალის ან დანაშაულებრივი გზით ნაშოვნის საგნების დაფარვა, რაც წინასწარ არ ყოფილა შეპირებული. პასუხისმგებლობას იწვევს მხოლოდ იმ შემთხვევებში, როდესაც ეს სპეციალურადაა გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კანონით (იხ. „საფუძვლები“ მე-18 და საქართველოს სსრ სსკ მე-20 მუხლები).

საქართველოს სსრ სსკ მე-20 მუხლით, ისევე როგორც „საფუძვლებით“ და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსების შესაბამის მუხლებით, ვანსაზღვრული არ არის ის პირობები და ქმედობა, რომლის დაფარვისათვის შეიძლება პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემა. სისხლის სამართლის კოდექსით განსაზღვრულია დაფარვის ზოგადი სახე, ხოლო თუ რა პირობებში დგება ამისათვის პასუხისმგებლობა კონკრეტულად არ არის აღნიშნული და ასეთ შემთხვევაში ამ მუხლს შიითითებითი ხასიათი აქვს.

დაფარვასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი მოწესრიგებულია საქართველოს სსრ სსკ 90¹-ე და 205-ე მუხლებით.

90¹-ე მუხლის საფუძველზე რეგულირდება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა სახელმწიფო დანაშაულის დაფარვისათვის. მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებლის მიერ განისაზღვრა სახელმწიფო დანაშაულთა ის წრე, რომლის დაფარვისათვისაც პირი აგებს პასუხს (იხ. საქართველოს სსრ სსკ 65—67-ე, 73-ე, 88-ე და 89-ე მუხლები). ამავე კოდექსის 205-ე მუხლით, დანაშაულის დაფარვის პასუხისმგებლობის საკითხი ზოგადად წესრიგდება: „დამნაშავეს, აგრეთვე დანაშაულის ჩადენის იარაღებისა და საშუალებების ან დანაშაულის კვალის, ან დანაშაულებრივი გზით მოპოვებული საგნების წინასწარ შეპირების გარეშე დაფარვა იმ შემთხვევებში, როდესაც დაფარული დანაშაულისათვის კანონით შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა სამ წელზე მეტი ვადით (გარდა ამ კოდექსის 90¹-ე მუხლის გათვალისწინებული შემთხვევებისა); —

იჩება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ორ წლამდე ან გამასწორებელი სამუშაოებით ვადით ერთ წლამდე.

იმ დანაშაულის დაფარვა, რომლისთვისაც კანონით შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა ათი წლით და მეტი ვადით (გარდა ამ კოდექსის 90¹-ე მუხლით გათვალისწინებული შემთხვევებისა), —

ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთ წლამდე¹.

საქართველოს სსრ სსკ 104-ე მუხლის მე-7 პუნქტით კი გათვალისწინებულია დაფარვის ისეთი სახე, რომელიც შეიცავს განზრახ მკვლელობის დამამძიმებელ გარემოებას, კერძოდ: „განზრახ მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით...“².

დანაშაულის დაფარვისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის გამორიცხვის საკითხის განხილვაზე უნდა შევნიშნოთ, რომ ასეთივე წესით არის მოგვარებული დანაშაულის განუცხადებლობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი.

„საფუძვლების“ მე-19 და ჩვენი სს კოდექსის 21-ე მუხლების გათვალისწინებით დანაშაულის განუცხადებლობისათვის იმ პირის, რომელმაც ნამდვილად იცის, რომ მზადდება ან ჩადენილია დანაშაული, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიიყვანება შეიძლება მხოლოდ სპეციალურად სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში.

განუცხადებლობისათვის პასუხისმგებლობის საკითხი გადაწყვეტილია საქართველოს სსრ სსკ 90-ე და 206-ე მუხლებით. აქაც, ისევე როგორც დანაშაულის დაფარვისას, ცალ-

¹ აღნიშნული მუხლის შინაარსი გადმოცემულია საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1961 წლის 31 მაისის ბრძანებულების გათვალისწინებით.

² 104-ე მუხლში მოცემული დაფარვის ინსტიტუტი არსებითად განსხვავდება ამავე კოდექსის 90¹-ე და 205-ე მუხლებში განსაზღვრული დაფარვის ცნებისაგან. ამ ორი უკანასკნელი მუხლით დაფარვა გულისხმობს სხვა პირის მიერ ჩადენილი დანაშაულის დაფარვის ფაქტს და პასუხისმგებლობის საკითხიც იმის მიხედვით წყდება თუ რამდენად საზოგადოებრივად საშიში დანაშაული ჩაიდინა სხვა პირმა.

104-ე მუხლის მე-7 პუნქტით კი პირის ქმედობის კვალიფიკაციისათვის ამ პირს უშუალოდ უნდა ჰქონდეს ჩადენილი განზრახ მკვლელობა სხვა დანაშაულის დაფარვის ან მისი ჩადენის გაადვილების მიზნით. ამდენად, ჩვენი კვლევის საგანთან 104-ე მუხლის მე-7 პუნქტით გათვალისწინებულ გარემოებებს კავშირი არა აქვს და აღნიშნულ საკითხს აღარ განვიხილავთ.

ცალკეა გამოყოფილი სახელმწიფო დანაშაულის განუცხადებლობა და სხვა სახის დანაშაულის განუცხადებლობა.

საქართველოს სსრ სსკ 90-ე მუხლი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას აწესებს იმ სახელმწიფო დანაშაულთა განუცხადებლობისათვის, რომლებიც გათვალისწინებულია ამ კოდექსის 65—70-ე, 78-ე და 88-ე მუხლებით.

206-ე მუხლი, რომლითაც გათვალისწინებულია დანაშაულის განუცხადებლობა ამავე კოდექსის 90-ე მუხლის მკაცრად, კონკრეტულად ჩამოთვლის იმ დანაშაულთა სახეებს, რომელთა განუცხადებლობაც იწვევს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას (91-ე, 92-ე მუხლების მესამე ნაწილი, 93-ე, 94-ე მუხლების მესამე ნაწილი, 96¹-ე მუხლი, 104-ე, 105-ე მუხლები და 258-ე მუხლის „გ“ პუნქტი, 96-ე, 152-ე მუხლები და 240-ე მუხლის მეორე და მესამე ნაწილი).

როგორც ვხედავთ, განუცხადებლობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხი (90-ე და 206-ე მუხლებით) ზუსტად არის რეგლამენტირებული და კანონმდებელი კონკრეტულად ჩამოთვლის მათ სახეებს.

სახელმწიფო დანაშაულის დაფარვისათვის პასუხისმგებლობის საკითხი სათანადოდ არის მოწესრიგებული. საქართველოს სსკ 90¹-ე მუხლში პირდაპირ არის მითითებული სახელმწიფო დანაშაულის ის სახეები, რომელთა დაფარვისათვისაც პირი მიეცემა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში. ასეთივე წესით არის მოგვარებული დანაშაულის განუცხადებლობისათვის პასუხისმგებლობის საკითხი.

აღნიშნული მუხლებისაგან განსხვავებით, საქართველოს სსრ სსკ 205-ე მუხლი არ მიუთითებს და არ ჩამოთვლის იმ კონკრეტულ დანაშაულთა სახეებს, რომელთა დაფარვისათვის პირი შეიძლება მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში.

დანაშაულის დაფარვა, ისევე როგორც განუცხადებლობა, კანონმდებლის მიერ სათანადო დასჯად ქმედობად არის შეფასებული იმ პირობებში, რომლებზედაც მითითებულია საქართველოს სსრ სსკ 90-ე, 90¹-ე, 205-ე და 206-ე მუხლებში. ამ მუხლებში ჩამოთვლილია ყველა ის დანაშაული, რომელთა დაფარვის ან განუცხადებლობისათვის დაწესებულია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა, ხოლო ყველა სხვა შემთხვევაში

დაფარვისა და განუცხადებლობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა გამოირიცხულია.

დანაშაულის დაფარვისა და განუცხადებლობის წინასწარი გამოძიებისას მთავარი ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ასეთი სახის დანაშაული ცხოვრებაში გვხვდება მარტოოდენ სხვა დანაშაულის არსებობის შემთხვევაში და იგი დამოუკიდებლად ვერ იქნება.

დანაშაულის დაფარვის ან განუცხადებლობის დანაშაულებრივი ხასიათი შეიძლება მხოლოდ მაშინ დადგინდეს, როდესაც სახეზე გვაქვს ისეთი ფაქტი, რომლის დაფარვას ან განუცხადებლობას კანონი დანაშაულად სთვლის.

პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შესაწყვეტად სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით, დანაშაულის დაფარვისა და განუცხადებლობის შემთხვევაში არსებითი მნიშვნელობა აქვს სისხლის სამართლის კოდექსის იმ მუხლების მოთხოვნათა სწორ გაგებას, რომლებიც სათანადოდ აღგენენ ან გამოირიცხავენ პირის დანაშაულებრივი ქმედობის ხასიათს.

დაფარვისა და განუცხადებლობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის განსაზღვრისას კანონმდებელი გამოდის თვით იმ დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათიდან, რომლის დაფარვის ან განუცხადებლობისათვისაც პასუხისმგებლობის საკითხი ისმის.

დანაშაულის დაფარვასთან დაკავშირებით აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ საქართველოს სსრ სსკ 205-ე მუხლი იმგვარად არის ჩამოყალიბებული, რომ მისი მოქმედების არე ჩვენი კანონმდებლობის განვითარებასთან ერთად შეიძლება ვათავსოვდეს ან შეიზღუდოს. ეს თვით ამ მუხლის დისპოზიციის შედეგია. კერძოდ, ამ მუხლის პირველი ნაწილით პასუხისმგებლობა ეკისრებათ იმ დანაშაულის დაფარვისათვის, რომლისათვისაც დამნაშავეს შეიძლება დაენიშნოს თავისუფლების აღკვეთა სამ წელზე მეტი ვადით. მეორე ნაწილი, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას დამამძიმებელ გარემოებაში ისეთი დანაშაულის დაფარვისათვის, რომლის ჩამდენააც შეიძლება თავისუფლება აღეკვეთოს ათი წლით და მეტი ვადით ზრდის პასუხისმგებლობას.

საქართველოს სსრ სსკ 205-ე მუხლის დამატებით

თავისებურებებს მიუთითებს შემდეგი მაგალითი: საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1968 წლის 20 დეკემბრის ბრძანებულებით სისხლის სამართლის კოდექსში შეტანილ იქნა ცვლილებები და დამატებები. სხვა მუხლებთან ერთად სს კოდექსს დაემატა 241²-ე მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას ტექნიკურად გაუმართავ სატრანსპორტო საშუალებათა საექსპლოატაციოდ გაშვებისას. 241²-ე მუხლის სანქციით გათვალისწინებულია თავისუფლების აღკვეთა ხუთ წლამდე ვადით. ამდენად, ამ მუხლის მოქმედებაში შესვლასთან დაკავშირებით 205-ე მუხლის დისპოზიციის საფუძველზე იმ პირის ქმედობა, რომელიც დაფარავს 241²-ე მუხლით გათვალისწინებულ დანაშაულს, კვალიფიცირდება 205-ე მუხლის პირველი ნაწილით.

ზემოთ მოტანილი მაგალითის საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ: საქართველოს სსრ სსკ 205-ე მუხლის მოქმედება, მისი რეალიზაცია დამოკიდებულია იმ დანაშაულის ჩაღვნიანთვის გათვალისწინებულ სანქციაზე, რომლის დაფარვისათვისაც ღებვა პასუხისმგებლობის საკითხი. აღნიშნული მუხლი პასუხისმგებლობის საკითხს განსაზღვრავს სხვა პირის ქმედობის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის მიხედვით. ამ დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს შემდეგი მომენტები: 1) დამდგარი ან მოაალოდნელი ზიანი, 2) ხელყოფის ობიექტის ღირებულება და 3) შედეგის დადგომის ხელის შეწყობის ხარისხი, ანუ ინდივიდის მოქმედებით შექმნილი საფრთხის ინტენსივობა¹.

როგორც აღინიშნა, საქართველოს სსრ სსკ 205-მუხლი არ ჩამოთვლის იმ დანაშაულთა კონკრეტულ სახეებს, რომელთა დაფარვისათვის პირი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიეცემა, ხოლო რსფსრ-ს სსკ 189-ე მუხლითა და მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსების შესაბამისი მუხლებით ეს საკითხი სათანადოდაა მოწესრიგებული.

საქართველოს სსრ სსკ ამოსავალი წერტილია ჩადენილი დანაშაული, რომლის დაფარვისათვის ღებვა პასუხისმგებლო-

¹ იხ. ო. გ ა მ ყ რ ე ლ ი ძ ე, ქმედობის საზოგადოებრივი საშიშროება და დანაშაულის სუბიექტი, ჟურნ. „საბჭოთა სამართალი“, 1959, № 2, გვ. 17.

ბის საკითხი, თვით ჩადენილი დანაშაულის შეფასებისას კი საფუძვლად აღებულია მისი საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი. სსკ 53-ე მუხლის თანახმად, დამნაშავე შეიძლება გათავისუფლდეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან და თავდებქვეშ გადაეცეს, თუ მის მიერ ჩადენილი ქმედობისათვის შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს სამი წლის ვადით. ჩვენი აზრით, სწორად მოიქცა კანონმდებელი, როდესაც ისეთი დანაშაულის ჩადენის დაჯარიმების, რომელიც საზოგადოებრივად დიდ საშიშროებას არ წარმოადგენს და მისი წარმოებით შეწყვეტა დასაშვებია პირის საზოგადოებრივ ორგანიზაციაზე გადაცემით, გამორიცხა პასუხის სამართლის პასუხისმგებლობა.

როგორც დანაშაულის განუცხადებლობის, ისე დაჯარიმების შემთხვევებში, როდესაც დასჯადობა გამორიცხულია, შეიძლება სახეზე გვქონდეს ქმედობის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, მაგრამ თვით ქმედობა იმდენად მცირე მნიშვნელობის იყოს, რომ მას ეკარგებოდეს საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი და ატარებდეს დანაშაულის ფორმალურ ხასიათს. სწორედ ეს გარემოება ხდება სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამორიცხვის საფუძველი ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით.

3) სისხლის სამართლის საქმის წარმოება საქართველოს სსრ სსკ მე-18 მუხლის შესაბამისად გამორიცხულია დანაშაულის ჩადენაზე ნებაყოფლობით ხელის აღების შემთხვევაში.

სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1964 წლის 25 მარტის № 2 დადგენილებაში „გაუპატიურების საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკის შესახებ“ ხაზგასმულია, რომ სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძვლების მე-16 მუხლის შესაბამისად (საქართველოს სსრ სსკ მე-18 მუხლი), დანაშაულის ჩადენაზე ნებაყოფლობით ხელის აღება უნდა მივიჩნიოთ არა დანაშაულის შემამსუბუქებელ, არამედ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის გამომრიცხველ გარემოებად. ასეთ შემთხვევაში დამნაშავე პასუხისმგებლობაში არ მიეცემა, მაგრამ მან შეიძლება პასუხი აგოს ფაქტიურად ჩადენილი მოქმედებისათვის, თუკი იგი შეიცავს სხვა დანაშაულის შემადგენლობას.

ამასთან, სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის დადგენილებაში ხაზგასმითაა აღნიშნული, რომ დანაშაულზე ხელისაღება არაა, როდესაც პირს მისი ნება-სურვილის გარეშე წარმოშობილი მიზეზების გამო არ შეუძლია ბოლომდე მიიყვანოს დაწყებული დანაშაულებრივი ქმედობა.

საილუსტრაციოდ მოვიტანოთ ერთი მაგალითი:

ა. სისტემატურად ემუქრებოდა მოკვლით თავის მეზობელ დ-ს, ამ მიზნით შეიძინა ცეცხლსასროლი იარაღი და შეიარაღებული დაუხვდა დ-ს ამ უკანასკნელის ეზოს შესასვლელთან. მიახლოებისას ა-მ იარაღი დაუმოწა დ-ს, მაგრამ თავის განზრახვის სისრულეში მოყვანაზე ხელი აიღო, გადააგდო იარაღი, მივიდა დ-სთან და პატიება სთხოვა.

ა-ს მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდა, დ-ს მკვლელობის მცდელობის ნაწილში მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, მაგრამ იგი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიეცა საქართველოს სსრ სსკ 136-ე და 238-ე მუხლებით (მოკვლის მუქარისა და ცეცხლსასროლი იარაღის უკანონო ტარებისათვის).

4) პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმე უნდა შეწყდეს წარმოებით ან ასეთის აღძვრაზე უარი უნდა ეთქვას ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, თუ დანაშაულის ჩადენის დროისათვის პირი შეურაცხად მდგომარეობაში იმყოფებოდა, ან დანაშაული ჩაიდინა ისეთმა პირმა, რომელსაც თავისი ასაკის გამო (არასრულწლოვანება) ვერ დაეკისრება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა.

აღნიშნულ გარემოებათა გამო სისხლის სამართლის საქმის წარმოება გამორიცხულია ერთი საერთო ნიშნის საფუძველზე — ორივე შემთხვევაში სახეზე არა იგვეყავს დანაშაულის სუბიექტი.

სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძველების მე-10 მუხლით, საქართველოს სსკ მე-12 მუხლითა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსების შესაბამისი მუხლებით სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ეკისრება იმ პირს, რომელსაც დანაშაულის ჩადენამდე შეუსრულდა

თექვსმეტი წელი. ამდენად, ჩვენი კანონმდებლობა დანაშაულის სუბიექტისათვის აწესებს გარკვეულ ასაკს, რომლის მიუღწევლობა გამორიცხავს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას. კანონის სპეციალური ნორმით სავალდებულოდ განისაზღვრა რა დანაშაულებრივი ქმედობის შესაფასებლად სათანადო ასაკი (16 წელი), იქვე, გამოთქმის სიხით, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა ეკისრება არასრულწლოვანს თოთხმეტიდან თექვსმეტ წლამდე ასაკში ცალკეული მძიმე დანაშაულის ჩადენისათვის.

დანაშაულის ჩადენა ბრალის გარეშე შეუძლებელია, ხოლო ბრალის რაიმე ფორმით არასრულწლოვანის (რომლის მიმართაც კანონი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას გამორიცხავს) ან შეურაცხადი პირის შეურაცხვა წარმოუდგენელია. მოცემულ შემთხვევაში პირს არ ესმის თავისი ქმედობის შინაარსი და ამდენად მის მიერ ჩადენილი დანაშაულებრივი ქმედობა არ შეიძლება საზოგადოებრივად საშიში იყოს. სწორედ ამის გამო კანონით გამორიცხულია მისი სისხლის სამართლის პასუხისმგებებაში მიცემა და დასჯა.

სსკ მე-12 მუხლის მესამე ნაწილი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას აწესებს ცალკეული სახის დანაშაულის ჩადენისათვის 14 წლის ასაკიდან, მაგრამ ხაზს უსვამს შემდეგ გარემოებას: თუ სასამართლო დაინახავს, რომ ის პირი, ვინც თვრამეტი წლის ასაკამდე ჩაიდინა საზოგადოებისათვის ნაკლებად საშიში დანაშაული, შეიძლება გამოწვრილდეს სისხლის სამართლის სასჯელის გამოუყენებლად, ამ შემთხვევაში სასამართლოს შეუძლია დამნაშაის მიმართ გამოიყენოს საქართველოს სსრ სსკ 64-ე მუხლით გათვალისწინებული ღონისძიებანი, რაც სისხლის სამართლის სასჯელს არ წარმოადგენს. ასეთივე პირობებში მე-12 მუხლის მეოთხე ნაწილით დასაშვებია, რომ პირი გათავისუფლდეს როგორც სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან, ისე სასჯელისაგანაც და იგი ვადეცეს არასრულწლოვანთა კომისიას მის მიმართ აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების საკითხის განსახილველად. მითითებული მუხლი არა მარტო განსაზღვრავს არასრულწლოვანის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხს, არამედ საერთოდ არასრულწლოვანის მიერ

ჩადენილ დანაშაულს გამოყოფს სხვა შემთხვევებისაგან და მის მიმართ (სრულწლოვანობის მიღწევამდე) შესაძლებლად მიიჩნევს ისეთი ღონისძიების გატარებას, რომელიც სისხლის სამართლითაა სასჯელს არ წარმოადგენს.

ყველა ეს გაზრეობა გასათვალისწინებელია რამდენადაც არასრულწლოვანის მიერ დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში წინასწარი გამოძიება ხასიათდება სპეციფიკურობით. მისი გათვალისწინებლობა იწვევს არა მარტო თვით არასრულწლოვანი დამნაშავის ინტერესების შელახვას, არამედ ჩვენი საპროკესო ნორმების უხეშ დარღვევას, რაც ხშირად სასამართლოს მიერ საქმის დამატებით გამოძიებაში დაბრუნების საფუძველი ხდება¹.

არასრულწლოვანთა საქმეების გამოძიებისა და მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1963 წლის 3 ივნისის № 6 დადგენილება, რომლითაც სათანადოდაა გაანალიზებული არასრულწლოვანთა დანაშაულის საქმეებზე სასამართლო პრაქტიკა. არასრულწლოვანის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტისას მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, ან აღნიშნული საფუძველით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილების გამოტანისას პირი, რომლის კომპეტენციაში შედის ასეთი დადგენილების გამოტანა, ზედმიწევნით კარგად უნდა ცნობდეს „დებულებას არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიების შესახებ“, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1967 წლის 4 აპრილის ბრძანებულებით².

დებულების მე-17 მუხლის შესაბამისად არასრულწლოვანთა საქმეების რაიონულ (საქალაქო) კომისიას სხვა საქმეების განხილვასთან ერთად ევალება იმ არასრულწლოვანთა საქმეების განხილვა:

¹ მხედველობაში გვაქვს არასრულწლოვანი ექვემდებარების, ბრალდების, დაზარალებულის, მოწმის მიმართ ჩატარებული საგამომძიებლო მოქმედებათა თავისებურება (იხ. საქართველოს სსრ სსსკ 148-ე, 157-ე და სხვა მუხლები).

² იხ. „საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს უწყებები“, 1967, № 4..

ა) რომელთაც 14 წლის ასაკამდე ჩაიღინეს საზოგადოებრივად საშიში მოქმედებანი;

ბ) რომელთაც 14-დან 16 წლამდე ჩაიღინეს ისეთი საზოგადოებრივად საშიში ქმედობანი, რისთვისაც ამ ასაკის პიონი, საქართველოს სსრ სსკ მე-12 მუხლის თანახმად, პააუხს არ აგებენ სისხლის სამართლის წესით;

გ) რომელთაც 14-დან 18 წლამდე ასაკში ჩაიღინეს დანაშაული, მაგრამ მათ მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარი ითქვა, ან აღძრული საქმე შეწყვეტილია საქართველოს სსრ სსსკ მე-8 და მე-9¹ მუხლებით გათვალისწინებული წესით.

არასრულწლოვანი სსკ მე-12 მუხლის ათუთველზე თავისუფლდება სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, და მასალები გადაეცემა არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიას საქარო აღმზრდელობითი ზომების მისაღებად.

„დებულების“ მე-17 მუხლიდან ჩვენ მიერ მოტანილი სამი პუნქტის გათვალისწინებით შეიძლება შევნიშნათ: „ა“ და „ბ“ პუნქტებით არასრულწლოვანთა საქმეების კომისია არასრულწლოვანის მიმართ მასალებს იხილავს მაშინ, როდესაც სისხლის სამართლის საქმის წარმოება გამორიცხულია მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით, ე. ი. არასრულწლოვანმა სინამდვილეში ჩაიღინა საზოგადოებრივად საშიში ქმედობა, მაგრამ მისი ასაკის გათვალისწინებით ასეთი ქმედობა არ ქმნის დანაშაულის შემადგენლობას, ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილის—სუბიექტის არარსებობის გამო. მოცემულ შემთხვევაში სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა გამორიცხულია, მაგრამ, რადგან მართლსაწინააღმდეგო მოქმედება ჩადენილ იქნა, საჭიროა სათანადო აღმზრდელობითი ღონისძიების გატარება, მომავალში ასეთი ქმედობის თავიდან აცილების მიზნით არასრულწლოვანის შეგნების სწორად წარმართვა.

„გ“ პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს როგორც მართლსაწინააღმდეგო მოქმედება, ისე დანაშაულებრივი ქმედობა, რომლის ჩადენისათვისაც გამორიცხული არ არის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა და დამნაშავის სათანადო დასჯა.

ამდენად, თუ დადგინდება არასრულწლოვანის მიერ ჩადენილი დანაშაული (14-დან 18 წლამდე), რისთვისაც იგი პასუხს აგებს საქართველოს სსრ სსკ მე-12 მუხლით გათვალისწინებულ გარემოებათა შემთხვევაში, წინასწარი გამოძიებისა და სასამართლოს უფლებაა გადაეცეს თუ არა საქმე განსახილველად არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიას. თუ დადგინდება, რომ პირი დანაშაულის ჩადენის დროს შეურაცხად მდგომარეობაში იმყოფებოდა, საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით.¹

„საფუძვლების“ მე-11 მუხლით, საქართველოს სსრ სსს კოდექსის მე-13 მუხლით და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსების შესაბამისი მუხლებით განსაზღვრულია შეურაცხადობის საკითხი, რომელიც გამორიცხავს დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას.

როგორც საქართველოს სსრ სსსკ მე-13 მუხლშია მითითებული, „სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა არ ეკისრება იმ პირს, რომელიც საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ჩადენის დროს იმყოფებოდა შეურაცხად მდგომარეობაში, ესე იგი არ შეეძლო ანგარიში გაეწია თავისი მოქმედებისათვის ან ეხელმძღვანელა ამ მოქმედებისათვის ქრონიკული სულიერი დაავადების, სულიერი მდგომარეობის დროებითი მოშლილობის, ჭკუასუსტობის ან სხვა ავადმყოფური მდგომარეობის გამო. ასეთი პირის მიმართ სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებანი, რომლებიც ამ კოდექსის 58—61-ე მუხლებშია გათვალისწინებული.

არ დაისჯება აგრეთვე პირი, რომელმაც დანაშაული შეურაცხად მდგომარეობაში ჩაიდინა, მაგრამ სასამართლოს მიერ განაჩენის გამოტანამდე დაავადდა სულიერად, რაც მას შესაძლებლობას უსპობს ანგარიში მისცეს საკუთარ თავს ან უზღუმძღვანელოს მას მოქმედების ჩადენაში. ასეთი პირის მიმართ სასამართლოს შეუძლია გამოიყენოს სამედიცინო ხასიათის

¹ მართალია, პირის შეურაცხადობა გამორიცხავს მის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არსებობას, მაგრამ ყველა ასეთ შემთხვევაში საქმე წარმოებით არ წყდება.

იძულებითი ღონისძიებანი გათვალისწინებული ამ კოდექსის 58—61-ე მუხლებით, ხოლო გამოჯანმრთელების შემდეგ იგი შეიძლება დაისაჯოს“.

პირის დამნაშავედ ცნობისათვის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა მისი შერაცხადობის დადგენა. პირი შერაცხადად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ დადგინდება, რომ მას შეეძლო ანგარიში გაეწია თავისი მოქმედებისათვის, ან ეხელმძღვანელებინა ასეთისათვის.

შეურაცხადი პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში აუცილებელია წინასწარი გამოძიება¹.

საქართველოს სსრ სსს კოდექსის 327-ე მუხლის საფუძველზე, საქმეებზე შეურაცხადი პირის მიერ დანაშაულის ჩადენისას წინასწარი გამოძიების წარმოება სავალდებულოა.

იმ გარემოებების გარდა, რომელთა დადგენა აუცილებელი და სავალდებულოა ყოველი სისხლის სამართლის საქმეზე წინასწარი გამოძიების დროს, აღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე უნდა გამოიკვეთეს დანაშაულის ჩამდენი პირის სულით ავადმყოფობა წარსულში, სულით ავადმყოფობის ხარისხი და ხასიათი როგორც საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ჩადენის მომენტისათვის, ასევე საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარების დროისათვის, სულით ავადმყოფი პირის საქციელი საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ჩადენამდე და ასეთის ჩადენის შემდეგ და სხვა. ყოველივე ეს აღნიშნულია საქართველოს სსრ სსსკ 327-ე მუხლში, რასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს ასეთი კატეგორიის საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრების დროს გადაწყვეტილების მისაღებად. სხვა პირობებთან ერთად, თუ აღნიშნული საკითხები სრულყოფილად იქნა გამოკვლეული და დადგენილი, გამომძიებელს შეუძლია მიიღოს გადაწყვეტილება — საქმე წარმოებით შეწყვიტოს თუ სასამართლოში გადაგზავნოს სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების შესაფარდებლად.

შეურაცხადი პირის საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრება საბრალდებო დასკვნის შედგენით გამორიცხულია. ბრალი ედება მხოლოდ იმ პირს, რომელიც ანგარიშს უწევს

¹ იხ. საქართველოს სსრ სსსკ 326—329 მუხლები.

და ხელმძღვანელობს თავის საკუთარ მოქმედებას, რაც მოცემულ შემთხვევაში გამორიცხულია.

წინასწარი გამოძიების დამთავრებისას გამომძიებელს გამოაქვს შემდეგი დადგენილებანი:

1) საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის თაობაზე უკეთეს ჩადენილი საზოგადოებრივად საშიში ქმედობის ხასიათი და ამ მოქმედების ჩამდენი პირის ფსიქიკური მდგომარეობა საზოგადოებისათვის საშიშროებას არ წარმოადგენს:

2) სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების გამოყენების საკითხის განსახილველად საქმის სასამართლოში გადაზავნის შესახებ.

შეურაცხადი პირის გამოკვლევა აუცილებელია იმიტომაც, რომ თუ დანაშაულის ჩადენის ფაქტი არ დადასტურდა, ან ქმედობა არ წარმოადგენს დანაშაულს, ანდა დანაშაულის ჩადენაში აღნიშნული პირის მონაწილეობა არ დადასტურდა. საქმის წარმოებით შეწყვეტის დროს გამომძიებელმა უნდა იხელმძღვანელოს არა მარტო იმ საფუძველით, რომ აღნიშნული პირი შეურაცხადია და პასუხს არ აგებს ჩადენილი დანაშაულისათვის, არამედ იმიტაც, რომ მას საერთოდ არ ჩაუდენია საზოგადოებრივად საშიში ქმედობა, ან დანაშაულის ჩადენაში მისი მონაწილეობა არ დადასტურდა.

ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, თუ ეს საჭიროა, პირის სულიერად დაავადების ხარისხის, ხასიათისა და საქციელის გათვალისწინებით, გამომძიებელი სათანადო ზომებს მიიღებს ამ პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის აღსაქვეთად.

შეურაცხადი პირის მიმართ საქმის შეწყვეტისას გამომძიებელი ან პროკურორი ჭანმრთელობის დაცვის ადგილობრივ ორგანოებს აცნობებს, რომ აღრიცხვასა და კონტროლზე აიყვანონ სულით დაავადებული პირი, ხოლო თუ საჭირო იქნა სათანადო მკურნალობაც ჩაუტარონ საავადმყოფოში მოუთავსებლად. ამ ცნობის მიღების შემდეგ ჭანმრთელობის დაცვის ადგილობრივი ორგანოები ვალდებული არიან სათანადო მეთვალყურეობა დააწესონ ამ პირზე და დროდადრო შეამოწმონ მისი მდგომარეობა.

ლენინგორის რაიონის პროკურატურამ საქართველოს სსრ სსკ 188-ე მუხლის მეორე ნაწილით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისცა ექიმი კ., რომელმაც სულით ავადმყოფ ბ-ს მიმართ საჭირო ზომები არ მიიღო.

ბ. წლების განმავლობაში ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში იმყოფებოდა. იგი მდგომარეობის გაუმჯობესებით საავადმყოფოდან გაწერეს. ავადმყოფ ბ-სადმი საჭირო მეთვალყურეობის დაწესება და დახმარების აღმოჩენა დაევალოთ ლენინგორის ჯანმრთელობის დაცვის ორგანოებს. რამდენიმე წლის შემდეგ ბ-ს მდგომარეობა გაუარესდა, რის შესახებაც ბ-ს ნათესავებმა აცნობეს ექიმ კ-ს, რომელთანაც იმყოფებოდა ბ-ს ავადმყოფობის ისტორია და რომელსაც ევალდებოდა ამ ავადმყოფის დახმარება და შემოწმებაც, რომ ბ. მოკვლილ ემუქრებოდა ნათესავებს და რამდენჯერმე სცადა კიდევ თავისი მუქარის შესრულება.

იმის ნაცვლად, რომ კ-ს სულით ავადმყოფი სათანადოდ შეემოწმებინა და იზოლაციის მიზნით სამკურნალო დაწესებულებაში მოეთავსებინა, მან რეაგირების გარეშე ღატოვა ბ-ს ნათესავების განცხადება და ავადმყოფი არც კი ინახულა.

დაახლოებით ერთი თვის შემდეგ ბ-მ ნაჯახით მოკლა თავისი ცოლი და ორი არასრულწლოვანი ბავშვი.

სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დასკვნით ბ. დანაშაულის ჩადენის დროს შეუტრაცხად მდგომარეობაში იმყოფებოდა, ხოლო ექსპერტიზის ჩატარებისას სულით ავადმყოფი იყო და სამედიცინო ხასიათის იძულებით მკურნალობას საჭიროებდა.

დადგენილებით ბ-ს საქმე წარიმართა სასამართლოში სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების გამოსაყენებლად, ხოლო ექიმი კ. აღნიშნული დანაშაულებრივი დაუდევრობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიეცა საქართველოს სსრ სსკ 188-ე მუხლის მეორე ნაწილით. ექიმ კ-ს სახალხო სასამართლოს განაჩენით მიესაჯა თავისუფლების აღკვეთა 3 წლით.

სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შესაწყვეტად აუცილებელი არ არის პირი სულიერად დაავადებული იყოს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში. საკმარისია დანაშაულის

ჩადენის მომენტიანების მისი შეურაცხად მდგომარეობაში ყოფნა, ე. ი. ამ დროისათვის მას არ შეეძლო ანგარიში გაეწია ან ეხელმძღვანელა თავისი მოქმედებისათვის. საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს იმ პირის მიმართაც, რომელმაც თუმცა დანაშაული ჩაიდინა შეურაცხად მდგომარეობაში, მაგრამ შემდეგ დაავადდა სულიერად. როგორც პირველ, ისე მეორე შემთხვევაში საქმის წარმოებით შეწყვეტა დაიშვება თუ გამოძიებით დადგინდება, რომ საფუძველი არ არსებობს პირის მიმართ სამედიცინო ხასიათის იმულებითი ღონისძიების გამოყენებისათვის.

აღნიშნულთან დაკავშირებით საინტერესოა კ-ს სისხლის სამართლის საქმე, რომელიც 1969 წელს ქ. თბილისის 26 კომისიის რაიონის პროკურატურის მიერ წარმოებით შეწყდა ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არსებობის მოტივით.

სამედიცინო ინსტიტუტის მესამე კურსის სტუდენტებმა გადაწყვიტეს ერთ-ერთი მათი თანაკურსელის დაბადების დღის აღნიშვნა. შედარებით ახლო მეგობრულ ურთიერთობაში მყოფმა შეიღმა ამხანაგმა 14 საათისათვის თავი მოიყარა რესტორანში. სუფრაზე თამადად დანიშნეს კ, რომელმაც სხვებთან ერთად დალია რამდენიმე ლიტრი ღვინო. 21 საათზე, სუფრიდან აშლისა და გარეთ გამოსვლის შემდეგ, ყველა მათგანი შეზარხოშებული იყო. ამ დროს სრულიად მოულოდნელად კ-მ ჯიბიდან ამოიღო დანა და მოკვლის მიზნით თავის ერთ-ერთ ამხანაგს ჩაარტყა ორჯერ გულმკერდისა და მუცლის არეში, ხოლო მეორე ამხანაგს კი მარჯვენა მხარის არეში, შემდეგ გამოეკიდა დანით სხვა ამხანაგებსაც, მაგრამ მათ შესძლეს კ-ს დაკავება და განიარაღება.

კ-ს მიმართ საქმე აღიძრა საქართველოს სსრ სსკ 104-ე მუხლის მეორე პუნქტით.

იმავე დღეს კ. აყვანილ იქნა წინასწარ პატიმრობაში და წარედგინა ბრალდება ხულიგნური ქვენაგრძნობის ნიადაგზე ორი პირის განზრახ მკვლელობის მცდელობისათვის (ერთმა დაჭრის შედეგად მიიღო სიცოცხლისათვის საშიში მძიმე კატეგორიის დაზიანება, ხოლო მეორემ კი ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დაზიანება).

კ-ს წაუყენეს ბრალდება და იგი თავს დამნაშავედ სცნობდა. მაგრამ გამოძიებით დადგინდა შთელი რიგი გარემოებანი, რაც ექვექცემ აყენებდა კ-ს მოქმედებას. კერძოდ, გამოძიებით დადგინდა, რომ კ-ი დაჭრილ პირებთან ძალზე მეგობრულ ურთიერთობაში იყო, არც შემთხვევის დღეს და არც ადრე მათთან რაიმე უსიამოვნება არ ჰქონია, როგორც კ, ისე მისი ამხანაგები დადებითად ხასიათდებოდნენ. მართალია კ. თავს დამნაშავედ ცნობდა, მაგრამ არ ახსოვდა რა პირობებში და რასთან დაკავშირებით დაჭრა ამხანაგები. კ-რ თავს დამნაშავედ ცნობდა მომხდარი ფაქტის გამო, რაშიც დარწმუნდა ამხანაგებთან დაპირისპირების შემდეგ. კ-ს სხვა ამხანაგების დაკითხვით დადგინდა, რომ რამდენიმე წლის წინათ მშენებლობაზე მუშაობის დროს კ. ჩამოვარდა მეორე სართულიდან და მიიღო ტრამეა, რის გამოც რამდენიმე თვის განმავლობაში მკურნალობდა. გამოძიებელმა საავადმყოფოდან მოიტანა კ-ს ავადმყოფის ისტორია და საქმეს დაურთო. მან გადაწყვიტა კ-ის პიროვნების დეტალურად გამოკვლევა და მის მიმართ სასამართლო-ფსიქიატრიული ექსპერტიზის დანიშვნის საკითხი დააყენა.

კ. გამოიკვლიეს ამბულატორიულად, მაგრამ საკითხი მისი შეურაცხადობის შესახებ ვერ გადაწყდა. ექსპერტიზამ დაასკვნა, რომ კ-ს შეურაცხადობის საკითხი უნდა გადაეწყვიტა მის სტაციონარულ გამოკვლევას. საბოლოოდ ექსპერტიზამ დაადგინა, რომ კ-ს დანაშაული ჩადენილი ჰქონდა პათოლოგიურ სიმთვრალეში და მას არ სჭირდებოდა სამედიცინო ხასიათის მკურნალობა, ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში მოთავსებით. აღნიშნულის საფუძველზე კ-ს მიმართ საქმე შეწყდა სსსკ მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით.

საქმის შეწყვეტა შეურაცხად მდგომარეობაში მყოფ დანაშაულის ჩამდენი პირის მიმართ და იმ პირის მიმართ, რომელიც დაავადდა დანაშაულის ჩადენის შემდეგ. ერთმანეთისაგან კიდევ ერთი გარემოებით განსხვავდება: პირველ შემთხვევაში საქმის წარმოებით შეწყვეტა საქართველოს სსრ სსს კოდექსის მე-7, მე-8 და მე-9 მუხლების საფუძველზე არ დაიშვება. ხოლო მეორე შემთხვევაში თუ დადგინდება, რომ პირი გამოჯანმრთელდა და ჩადენილი დანაშაულისათვის პასუხს

აგებს, მის მიმართ საქმის შეწყვეტა შეიძლება მე-7, მე-3 და მე-9 მუხლებში მოცემულ გარემოებათა გათვალისწინებით.

**2. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა
დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულის მონაწილეობის
დაუდასტურებლობის საფუძველით**

საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლში მოცემული გარემოებათაგან ორ შემთხვევას ითვალისწინებს, კერძოდ: 1) თუ მასალების შემოწმებისას დადგინდა დანაშაულის შემთხვევის არარსებობა, პირის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა, ხანდაზმულობა ან სხვა გარემოებანი, სისხლის სამართლის საქმე არ აღიძვრება, 2) თუ სისხლის სამართლის საქმე აღძრულია და ამის შემდეგ დადგინდა ერთ-ერთი ის გარემოებანი, რომლებზედაც საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლი მიუთითებს, საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს.

ამგვარად, მოცემული მუხლი ითვალისწინებს ყველა იმ გარემოებას, რომლის არსებობა გამოირიცხავს სისხლის სამართლის საქმის წარმოებას.

მე-5 მუხლით სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა დაკავშირებული არ არის გამოძიების რომელიმე ეტაპთან. საქმის შეწყვეტის ან ასეთის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილება გამოაქვთ ერთ-ერთი იმ პირობის დადგენისას, რომელზედაც აღნიშნული მუხლის ყველა ცხრა პუნქტი მიუთითებს.

საქართველოს სსრ სსსკ 5—9 მუხლებისაგან განსხვავებით, საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლი სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას სულ სხვა პირობებში ითვალისწინებს.

საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-200 მუხლის შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილება გამოძიებელმა შეიძლება გამოიტანოს მხოლოდ წინასწარი გამოძიების დამთავრების შემდეგ. კანონმდებელი აღნიშნული მუხლის განსაზღვრისას ითვალისწინებს გამოძიების დამთავრების შემდეგ გამოძიებლის მიერ მისაღებ გადაწყვეტილებათა ყოველ ცალკეულ

შემთხვევას და ჩამოთვლის თუ რა საგამომძიებლო მოქმედების შესრულების შემდეგ შეიძლება წინასწარი გამოძიება დამთავრებულად ჩაითვალოს. კერძოდ, ამ მუხლში ნათქვამია, რომ „წინასწარი გამოძიება მთავრდება საბრალდებო დასკვნის შედგენით ან დადგენილების გამოტანით საქმის სამართლოში გაგზავნის შესახებ სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიებების გამოყენების საკითხის განსახილველად, ან დადგენილების გამოტანით საქმის შეწყვეტის შესახებ“.

სისხლის სამართლის საქმე შეწყდება:

ა) თუ არსებობს ამ კოდექსის 5—9 მუხლებში მითითებული საფუძვლები;

ბ) თუ არ დადასტურდა დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულის მონაწილეობა, ამასთან ამოწურულია დამატებითი დამამტკიცებელი საბუთების შეკრების შესაძლებლობანი.

თუ საქმეში რამდენიმე ბრალდებულია, ხოლო საქმის შეწყვეტის საფუძვლები ყველა მათგანს არ ესება, გამომძიებელი საქმეს შეწყვეტს იმ ბრალდებულთა მიმართ, რომელთაც იგი ეხება.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის შინაარსიდან გამომდინარე, მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი („საფუძვლების“ 30-ე მუხლი და საქართველოს სსრ სსსკ 127-ე მუხლი), ადრე მოქმედი საპროცესო ნორმებისაგან განსხვავებით, იმაზე მიგვითითებს, რომ მტკიცებულებებს შეაფასებს არა მარტო -სასამართლო, არამედ გამომძიებელიც. მართალია, გამომძიებელი საქმის გამოძიებისას ადრე მოქმედი საპროცესო ნორმებითაც აფასებდა მტკიცებულებებს, სხვაგვარად იგი ვერც შესძლებდა გამოძიების წარმართვის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებას, მაგრამ კანონში ამაზე პირდაპირ არ იყო ნათქვამი.

გამომძიებლის მიერ მტკიცებულებათა შეფასების ნორმის დაწესებით კანონმა ხაზი გაუსვა მის ობიექტურ საწყისებს და მიუთითა, რომ მტკიცებულებანი ფასდება საქმის ყველა გარემოების სრულყოფილად და ობიექტურად განხილვაზე დამყარებული შინაგანი რწმენით.

მე-200 მუხლში გამოძიების შინაგან რწმენაზე თუკა უშუალოდ არაფერია მითითებული, მაგრამ, ცხადია, შინაგანი რწმენა უფრო ზუსტად და კონკრეტულად გამოიხატება წინასწარი გამოძიების დამთავრების დროს. გამოძიების სრულყოფილად და ხარისხიანად ჩატარების შემდეგ გამოძიებელი ანალიზებს რა გამოძიების შედეგად შეკრებილ ერთობლივ მასალებს, საბოლოოდ აფასებს ჩადენილი დანაშაულის ხასიათს, ბრალდებულის დანაშაულში მონაწილეობის საკითხს და სწორედ ამის შემდეგ იღებს გადაწყვეტილებას საქმის სასამართლოში წარმართვის ან მისი წარმოებით შეწყვეტის შესახებ.

საქართველოს სსრ სსსკ 63-ე მუხლში ჩამოყალიბებულია დამამტკიცებელი საბუთების შეფასების პრინციპები. კერძოდ, აღნიშნულია, რომ „სასამართლო, პროკურორი, მომკვლევ პირი ხელმძღვანელობენ რა კანონით და სოციალისტური მართლშეგნებით, დამამტკიცებელ საბუთებს შეაფასებენ თავიანთი შინაგანი რწმენით, რაც ემყარება საქმის ყველა გარემოების ყოველმხრივ, სრულ და ობიექტურ განხილვას მათ ერთობლიობაში“.

მოქმედი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიღებამდე კანონმდებელი სამართალში მისაცემად საკმარისი მტკიცებების უქონლობის გამო საქმის წარმოების შეწყვეტას ითვალისწინებდა.

აღნიშნულ შემთხვევაში შეიძლება დანაშაულს ჰქონდა ადგილი, დანაშაულის ფაქტის ჩადენა დადასტურებულიყო. მაგრამ სახეზე არ იყო საჭირო მტკიცებები, რითაც დადგინდებოდა კონკრეტული პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა.

საესებით მართებულად მიუთითებს პროფესორი მ. ს. სტროგოვიჩი, რომ რა საფუძვლითაც არ უნდა შეწყდეს საქმე: დანაშაულის შემთხვევის არარსებობით, ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობით თუ მტკიცებულებათა უკმარისობით, ბრალდებულისათვის შედეგი ერთია — იგი თავისუფლდება წარდგენილი ბრალდებისაგან, მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმე წყდება და უდანაშაულო პირად ითვლება.

მ. ს. სტროგოვიჩი ხაზს უსვამს იმ გარემოებას, რომ აღნიშ-

ნული საფუძვლით საქმის წარმოებით შეწყვეტა ნიშნავს, რომ ბრალდებულს დანაშაული არ ჩაუდენია და მისი ბრალდება არ დადასტურდა. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სტროგოვიჩს არასრულყოფილად მიაჩნდა ადრე მოქმედი რსფსრ სსსკ 204-ე მუხლის ფორმულირება. მან წამოაყენა წინადადება მასში ცვლილებების შეტანის შესახებ. კერძოდ, შეწყვეტის ფორმულირება უფრო ნათელი ყოფილიყო და თვით დადგენილების რეზოლუციურ ნაწილს არ შეეკმნა საფუძველი საქმის შეწყვეტის შემდეგ ბრალდებულის კვლავ ეპქპევშ დასაყენებლად.

მ. ს. სტროგოვიჩი გვთავაზობდა ადრე მოქმედი რსფსრ სსსკ 204-ე მუხლში სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძვლად შეტანილიყო „წარდგენილი ბრალდების უსაფუძვლობა“ ან „წარდგენილი ბრალდების დაუდასტურებლობა“¹.

ჯერ კიდევ ახალი საპროცესო კოდექსის მიღებამდე გ. მ. მინკოვსკი თვლიდა, რომ თუ ბრალდებულისადმი წარდგენილი ბრალდება მთლიანად უკუგდებულ იქნა და ვერც ერთ ნაწილში ვერ დადასტურდა, საქმე უნდა შეწყდეს არა „მტკიცებულებათა უკმარისობის მოტივით, არამედ ბრალდებულის კმედლობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით“².

თავისთავად ცხადია, რომ თუ არ დადასტურდა ბრალდებულის დანაშაულის ჩადენაში მონაწილეობა, ბრალდებულს ან საერთოდ იმ პირს, რომელსაც წარუდგინეს ბრალდება, საერთოდ არ ჩაუდენია დანაშაული. იგი გამოძიებამ უნდა იცნოს უდანაშაულოდ, ხოლო საქმე შეწყვეტოს მის კმედლობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით. ეს რომ ასეა იმიტაც დასტურდება, რომ კანონმდებელი საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლში პირდაპირ შენიშნავს: „თუ ამასთან ამოწურულია დამატე-

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, М., 1958, стр. 340—341.

² იხ. Г. М. Миньковский. Окончание предварительного расследования и осуществление права обвиняемого на защиту, Госюриздат, 1957, стр. 197—198.

ბიზი დამამტკიცებელი საბუთების შეკრების შესაძლებლობანი“.

მ.შასადაძე, კანონმდებელს ამ შემთხვევაში გარკვეულად აქვს ნათქვამი, რომ თუ დანაშაულის ჩადენა სახეზეა, სახეზეა დანაშაულის ჩადენისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემული პირი, მაგრამ შეკრებილი მასალები არ კმარა სამართალში მისაცემად. სწორედ ასეთ დროს საქმე უნდა შეწყდეს საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით.

მიზანშეწონილი იქნებოდა მე-200 მუხლში ასახულიყო ბრალდებულის დანაშაულის ჩადენაში მონაწილეობის დაუდასტურებლობისა და დამამტკიცებელი საბუთების შეკრების შესაძლებლობის ამოწურვის მომენტი. ეს მომენტი, როდესაც დადგენილია, რომ დანაშაულს სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი, მის ჩადენაში ექვემდებარებოდა (ბრალდებული) იყო გარკვეული პირი, მაგრამ ბრალის საბოლოო გადაწყვეტისათვის ვერ იქნა შეგროვილი საკმარისი დამამტკიცებელი საბუთი¹.

ამ მხრივ, ჩვენი აზრით, შედარებით გაურკვეველია მ. ა. ჩელცოვის მსჯელობა, როდესაც იგი ეხება რსფსრ სსსკ 208-ე მუხლის საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საკითხს.

მ. ა. ჩელცოვი აღნიშნავს, რომ საქმის წარმოებით შეწყვეტის საკითხი არც ისე ადვილი გადასაწყვეტია, როცა უდავოდ სახეზეა დანაშაულის შემთხვევა, მაგრამ არ კმარა მტკიცებულება გარკვეულ პირის მიმართ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენაში ბრალის დასადებად.

მოცემულ შემთხვევაში საქმე შეიძლება წარმოებით შეწყდეს მხოლოდ იმ პირობით, „თუ ამოწურულია ყველა შესაძლებლობა დამატებითი მტკიცებულების შესაგროვებლად“. მაგრამ საქმის ასეთი შეწყვეტა ეხება მხოლოდ ცალკეულ ბრალდებულს და გამომძიებლის დადგენილებაში გარკვევით უნდა იყოს მითითებული კონკრეტულად რომელი ბრალდებულის მიმართ არის შეწყვეტილი საქმე. ამასთან აღსანიშნავია, რომ

¹ იხ. «Советский уголовный процесс», «Высшая школа», М., 1968, стр. 253—258.

ყველა მსგავს შემთხვევაში საქმე როდი შეწყდება საერთოდ. თუ უდავოა დანაშაულის (მაგალითად, მკვლელობის) შემთხვევა, გამოჩიების ორგანოები, შეწყვეტენ რა საქმეს ადრე პასუხისგებაში მიცემული ბრალდებულის მიმართ, იმავე დროს ვ ა ლ დ ე ბ უ ლ ი ა რ ი ა ნ გ ა მ ო ძ ი ო ნ დ ა ნ ა-შ ა უ ლ ი ს ჩ ა დ ე ნ ი ს ს ხ ვ ა შესაძლებელი ვერსიები. ეს დებულება გამომდინარეობს „საფუძვლების“ მე-2 მუხლის მოთხოვნიდან ყოველი დანაშაულის გახსნის შესახებ¹.

ამგვარად, მ. ა. ჩელცოვი ხაზს უსვამს, რომ დანაშაულის რეალურად არსებობის შემთხვევაში აღნიშნული საფუძვლით შედარებით რთულია საქმის შეწყვეტის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება. მ. ა. ჩელცოვი კონკრეტულად არ ამბობს რაში მდგომარეობს ეს სირთულე და ასევე, რომ საქმე იმ შემთხვევაში შეწყდება, თუ ამოწურულია დამატებით მტკიცებულებათა შეკრების ყოველგვარი შესაძლებლობა და ეს ეხება მხოლოდ განსაზღვრულ პიროვნებას. აქ ავტორი დასძენს, რომ დანაშაულის არსებობისას ყოველთვის არ შეიძლება საქმის შეწყვეტა. მას მოყავს მკვლელობის მაგალითი. მოცემულ შემთხვევაში საქმე შეიძლება შეწყდეს კონკრეტული პირის მიმართ რამდენადაც მას ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობა ვერ დაუდასტურდა, ხოლო საქმეზე გამოძიება უნდა გაგრძელდეს სხვა შესაძლებელ კერსიათა გამოკვლევად აზუსტებისათვის.

ჩვენი აზრით, საქმის შეწყვეტის შესახებ დადგენილების გამოტანამდე გამომძიებელმა უნდა განახორციელოს ყოველგვარი ღონისძიება (ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებათა ჩათვლით), რომ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე ზუსტად და სათანადო პროცესუალური ნორმების დაცვით შემოწმდეს სხვა შესაძლებელი ვერსიებიც დანაშაულის ჩადენის ახსნისა და დამნაშავე პირის დადგენის მიზნით. ამასთან აღსანიშნავია, რომ გამომძიებელს ამა თუ იმ პირის მიერ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენის შესახებ რა უტყუარი მასალებიც არ უნდა გააჩნდეს, ვალდებულია პარალელურად

¹ იხ. М. А. Чельцов. Советский уголовный процесс, М., 1962, стр. 328.

შემოწმის ყველა შესაძლებელი ვერსია. მ. ა. ჩელცოვი რსფსრ-ის სსსკ 208-ე მუხლის მეორე პუნქტის გამოყენებით საქმის შეწყვეტის საფუძვლის ახსნისას მიუთითებს, რომ მკვლელობის დროს კონკრეტული პირის მიმართ საქმის შეწყვეტისას გამოძიებელი ვალდებულია გააგრძელოს გამოძიება სხვა შესაძლებელ ვერსიათა შესამოწმებლად.

მ. ა. ჩელცოვის ასეთი მითითება საბოლოოდ ვერ ხსნის აღნიშნული საფუძვლით საქმის შეწყვეტის ბუნებას. თუ გამოძიებით ყველა სხვა შესაძლებელი ვერსია სათანადოდ ვერ შემოწმდა და გაანალიზდა, მაშინ, სწორი არ იქნება საქმის წინასწარი გამოძიების დამთავრებულად მიჩნევა. ამ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის შესახებ თვით რსფსრ-ის სსსკ 208-ე მუხლის მოთხოვნაც დაკმაყოფილებულად არ ჩაითვლება, რამდენადაც კვლავ არსებობს ცალკეული ვერსია და შესაძლებელია მათმა შემოწმებამ პირის მიმართ საქმის შეწყვეტის დამატებითი მტკიცებულებანი ან საფუძველი მოგვეცეს არა საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით (რსფსრ-ის სსსკ 208-ე მუხლით), არამედ მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტით და სხვ.

თუ საქმეზე ყველა საგამომძიებლო მოქმედება ამომწურავად არ ჩატარდა და დანაშაულის ჩადენის ყველა შესაძლო ვერსია არ შემოწმდა, სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა ან შეჩერება დაუშვებელია. ვერსია დაფუძნებულია გამოძიებლის რეალურ ვარაუდზე და იგი მხოლოდ საქმეზე შეკრებილ ფაქტიურ მასალებს უნდა ეყრდნობოდეს.

სისხლის სამართლის საქმეზე ქეშმარიტება ერთ-ერთი კანონზომიერი შემეცნებაა და მისი საფუძველია ვარაუდიდან დასაბუთებულ დასკვნაზე გადასვლა, რაც ვერსიის წამოყენებისა და მისი ყოველმხრივი შემოწმების საფუძველზე ხდება.

დიალექტიკური შემეცნება იმაში მდგომარეობს, რომ იგი ვითარდება უცნობი სამყაროდან ნაცნობისაკენ, ნაკლებად ღრმა და სუსტი ცოდნიდან უფრო ღრმა და ზუსტი ცოდნისაკენ წინააღმდეგობათა და შეცდომების გადალახვის გზით.

დანაშაულის გამოძიებისას, როგორც შემეცნების სხვა

სფეროში, კეშმარიტების დადგენა ეტაპობრივად მიმდინარეობს.

სისხლის სამართლის საქმის გამოძიების დროს შეშეცნების პირველი საფეხური ზოგად ხასიათს ატარებს. მაშინ ხდება გამოძიებით გადასაჭრელი საკითხების ჩამოყალიბება, მათ გადასაჭრელად გარკვეული ამოცანის და გეგმის დასახვა. შეშეცნების შემდგომ საფეხურზე კი ფაქტები დეტალურად მოწმდება და დგინდება მთლიანობაში, ანალიზდება და ამის საფუძველზე ყალიბდება მოსაზრება ფაქტების წარმოშობის შესახებ, რასაც თავდაპირველად ვარაუდის ხასიათი ჰქონდა. საქმეში არსებული მასალებიდან გამომდინარე, ლოგიკური დასკვნების საფუძველზე, რომლებიც ეყრდნობა უკვე შეგროვილ (მოპოვებულ) ფაქტებს, ხდება მათი ყოველმხრივი შემოწმება. გამოსაძიებელი დანაშაულის სავარაუდო ცოდნა თავდაპირველად წარმოადგენს არასრულყოფილი ფაქტების სხვადასხვა ახსნას როგორც მთლიანად, ასე ცალკეულად. კეშმარიტების დადგენა გულისხმობს საქმის გარემოებისა და ფაქტების იმგვარად დადგენას, როგორც ამას სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი. ამდენად დანაშაულის დადგენა ხდება უტყუარი ფაქტებით, სადაც ვარაუდი გამორიცხულია.

ფაქტის სიცხადისა და დასაბუთებულობის თავიდანვე გაიგივება არ შეიძლება. მაგალითად, შემთხვევის ადგილზე აღმოჩენილი გვამი თავისთავად ცხადად მიუთითებს ადამიანის სიკვდილის ფაქტზე, მაგრამ გამოძიებისათვის ჯერ კიდევ უცნობია რა პირობებში მოხდა სიკვდილი და რა არის მისი გამომწვევი მიზეზი, ადგილი ჰქონდა მკვლელობას, თვითმკვლელობას თუ უბედურ შემთხვევას. ყველა ეს და სხვა საკითხები საბოლოოდ უნდა გადაწყდეს გამოძიების პროცესში და ყოველი ფაქტი უნდა დასაბუთდეს.

როგორც ა. ა. სტარჩენკო აღნიშნავს, ვარაუდიდან დასაბუთებულ ცოდნაზე გადასვლა ხორციელდება ჰიპოტეზის საშუალებით, რომელიც წამოყენებულია გამოსაკვლევი მოვლენის თვისებათა და მიზეზთა არსებობის დასადგენად¹.

¹ იხ. А. А. Старченко. Логика в судебном исследовании, М., 1958.

ჰიპოტეზით ნავარაუდევ დასკვნას არა აქვს მოვლენის ყოველმხრივი დასაბუთებული ახსნის პრეტენზია, რამდენადაც თვით იგი ყოველმხრივად და კრიტიკულად უნდა შემოწმდეს, რაზედაც დამოკიდებულია ჰიპოტეზის სისწორესა თუ უსწორობაზე დასკვნის გამოტანა.

დანაშაულის გამოძიებისას ჰიპოტეზის მნიშვნელობა აქვს ვერსიას, რომელიც წარმოადგენს შემთხვევის ერთ-ერთ შესაძლებელ ახსნას, ან შემთხვევის ცალკეულ გარემოებათა ახსნას, ყოველივე ეს გამიზნულია საქმეზე ობიექტური კემპარიტების დასადგენად.

ამ მხრივ, როგორც შემეცნების პროცესი, ვერსია ჰგავს მეცნიერულ ჰიპოტეზას, მაგრამ ვერსია, ჰიპოტეზისაგან განსხვავებით, რომელიც გამოიყენება მოვლენის ასახსნელად და მეცნიერული კანონების აღმოსაჩენად, საჭიროა მარტოოლენ ცხოვრებაში მომხდარი კონკრეტული შემთხვევის ასახსნელად.

გამომძიებლის მიერ წამოყენებულ ვერსიაზე ბევრად არის დამოკიდებული საქმის წარმატებითი გახსნა და გამოჩიება. დაუსაბუთებელი, არა სათანადოდ შემოწმებული ვერსია საქმის გამოძიებას ხშირად ჩიხში აქცევს და ზოგჯერ კანონის დარღვევასაც იწვევს.

ბ. ბ. ხარაზიშვილი სრულიად სამართლიანად შენიშნავს, რომ პრინციპულად სწორია ვერსიისათვის-საერთო და კერძო სახის მინიჭება, მაგრამ საგამომძიებლო ვერსია, როგორც სახითაც არ უნდა წარმოვიდგინოთ იგი, საბოლოოდ ემსახურება სისხლის სამართლის საქმეზე ობიექტური კემპარიტების დადგენას და ამ მხრივ მისი დეტალიზაცია ერთობ პირობით ხასიათს უნდა ატარებდეს¹.

როგორც წესი, ვერსია აუცილებლად უნდა ეყრდნობოდეს და გამომდინარეობდეს საქმეზე გამომძიებლისათვის ცნობილი ყველა მონაცემების ერთობლივი ანალიზიდან.

გამომძიებელი მის მიერ წამოყენებულ ვერსიას უნდა აგებდეს საქმეში არსებული მასალების საფუძველზე და სხვა რაიმე განმსაზღვრელი ნიშნის მიცემა ვერსიის წამოყენებისას

¹ იხ. Б. В. Харазисвили. Вопросы мотива поведения преступника в советском праве, Тбилиси, 1963.

შეუძლებელია. ამდენად, საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრებისას დანაშაულის ჩადენის ახსნის ყველა შესაძლებელი ვერსია სათანადოდ უნდა შემოწმდეს და გაანალიზდეს. სწორედ ასეთმა ყოველმხრივმა ანალიზმა და კრიტიკულმა შეფასებამ გამოძიებელი უნდა მიიყვანოს იმ დასკვნამდე, რომ კონკრეტული პირის მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდეს საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით.

უნდა აღინიშნოს, რომ 1923 წლის რსფსრ-ის სსსკ 204-ე მუხლი ითვალისწინებდა საქმის წარმოებით შეწყვეტას იმავე საფუძველით, როგორც ეს მოცემულია საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლში, მაგრამ მას სხვა ფორმულირება ქონდა. კერძოდ: „ბრალდებულის სამართალში მისაცემად არასაკმარის მტკიცებულებათა გამო.“

აღნიშნული ფორმულირების ყველაზე დიდი ნაკლი ის იყო. რომ საქმის შეწყვეტა მტკიცებულებათა უკმარისობის მოტივით არ ქმნიდა პირის რეაბილიტირების სრულ საფუძველს. საქმის შეწყვეტის საფუძველი თავიდანვე ექვემდებარებოდა მოქალაქეს და ცალკეული მტკიცებულებანი დანაშაულის ჩადენის შესახებ გარკვეული სახით არსებულად იყო მიჩნეული¹.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის ფორმულირება ნაკარნახევია ჩვენი კანონმდებლობის სოციალისტური ბუნებით. არავინ არ შეიძლება ცნობილ იქნეს დამნაშავედ და შეეფარდოს სისხლის სამართლის სასჯელი სასამართლოს განაჩენის გარეშე. სოციალისტური მართლმსაჯულების განხორციელებისას არ შეიძლება მტკიცებულებათა ტვირთის ბრალდებულზე გადატანა. ბრალეულობის მტკიცებულება სათანადო სახელმწიფო ორგანოების საქმეა და ბრალდებული ვალდებული არ არის ამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა.

ჩვენი კანონმდებლობის მოთხოვნის ეს ანბანური ჭეშმარიტება დაედო საფუძველად სისხლის სამართლის საქმის მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით შეწყვეტისას პირის მთლიან რეაბილიტირებას. სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირი ვალდებული არ არის ამტკიცოს, რომ მას დანაშაულის

¹ იხ. Б. А. Галькин, Советский уголовный процессуальный закон, М., 1962, стр. 206—226.

ჰიპოტეზით ნაგარაუდევ დასკვნას არა აქვს მოვლენის ყოველმხრივი დასაბუთებული ახსნის პრეტენზია, რამდენადაც თვით იგი ყოველმხრივად და კრიტიკულად უნდა შემოწმდეს, რაზედაც დამოკიდებულია ჰიპოტეზის სისწორესა თუ უსწორობაზე დასკვნის გამოტანა.

დანაშაულის გამოძიებისას ჰიპოტეზის მნიშვნელობა აქვს ვერსიას, რომელიც წარმოადგენს შემთხვევის ერთ-ერთ შესაძლებელ ახსნას, ან შემთხვევის ცალკეულ გარემოებათა ახსნას, ყოველივე ეს გამიზნულია საქმეზე ობიექტური ქეშმარიტების დასადგენად.

ამ მხრივ, როგორც შემეცნების პროცესი, ვერსია ჰგავს მეცნიერულ ჰიპოტეზას, მაგრამ ვერსია, ჰიპოტეზისაგან განსხვავებით, რომელიც გამოიყენება მოვლენის ასახსნელად და მეცნიერული კანონების აღმოსაჩენად, საჭიროა მარტოოდენ ცხოვრებაში მომხდარი კონკრეტული შემთხვევის ასახსნელად.

გამომძიებლის მიერ წამოყენებულ ვერსიაზე ბევრად არი! დამოკიდებული საქმის წარმატებითი გახსნა და გამოჩიება დაუსაბუთებელი, არა სათანადოდ შემოწმებული ვერსია საქმის გამოძიებას ხშირად ჩიხში აქცევს და ზოგჯერ კანონი დარღვევასაც იწვევს.

ბ. ბ. ხარაზიშვილი სრულიად სამართლიანად შენიშნავს რომ პრინციპულად სწორია ვერსიისათვის საერთო და კერძო სახის მინიჭება, მაგრამ საგამომძიებლო ვერსია, როგორც სახითაც არ უნდა წარმოვიდგინოთ იგი, საბოლოოდ ემსახურება სისხლის სამართლის საქმეზე ობიექტური ქეშმარიტების დადგენას და ამ მხრივ მისი დეტალიზაცია ერთობ პირობით ხასიათს უნდა ატარებდეს¹.

როგორც წესი, ვერსია აუცილებლად უნდა ეყრდნობოდეს და გამომდინარეობდეს საქმეზე გამომძიებლისათვის ცნობილი ყველა მონაცემების ერთობლივი ანალიზიდან.

გამომძიებელი მის მიერ წამოყენებულ ვერსიას უნდა აგებდეს საქმეში არსებული მასალების საფუძველზე და სხვა რაიმე განმსაზღვრელი ნიშნის მიცემა ვერსიის წამოყენებისა

¹ იხ. Б. В. Харазисвили. Вопросы мотива поведения преступника в советском праве, Тбилиси, 1963.

შეუძლებელია. ამდენად, საქმეზე წინასწარი გამოძიების დამთავრებისას დანაშაულის ჩადენის ახსნის ყველა შესაძლებელი ვერსია სათანადოდ უნდა შემოწმდეს და გაანალიზდეს. სწორედ ასეთმა ყოველმხრივმა ანალიზმა და კრიტიკულმა შეფასებამ გამომძიებელი უნდა მიიყვანოს იმ დასკვნამდე, რომ კონკრეტული პირის მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდეს საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით.

უნდა აღინიშნოს, რომ 1923 წლის რსფსრ-ის სსსკ 204-ე მუხლი ითვალისწინებდა საქმის წარმოებით შეწყვეტას იმავე საფუძველზე, როგორც ეს მოცემულია საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლში, მაგრამ მას სხვა ფორმულირება ჰქონდა. კერძოდ: „ბრალდებულის სამართალში მისაცემად არასაკმარის მტკიცებულებათა გამო.“

აღნიშნული ფორმულირების ყველაზე დიდი ნაკლი ის იყო, რომ საქმის შეწყვეტა მტკიცებულებათა უკმარისობის მოტივით არ ქმნიდა პირის რეაბილიტირების სრულ საფუძველს. საქმის შეწყვეტის საფუძველი თავიდანვე ექვემდებარებოდა მოქალაქეს და ცალკეული მტკიცებულებანი დანაშაულის ჩადენის შესახებ გარკვეული სახით არსებულად იყო მიჩნეული¹.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის ფორმულირება ნაკარნახევია ჩვენი კანონმდებლობის სოციალისტური ბუნებით. არავინ არ შეიძლება ცნობილ იქნეს დამნაშავედ და შეეფარდოს სისხლის სამართლის სასჯელი სასამართლოს განაჩენის გარეშე. სოციალისტური მართლმსაჯულების განხორციელებისას არ შეიძლება მტკიცებულებათა ტვირთის ბრალდებულზე გადატანა. ბრალეულობის მტკიცებულება სათანადო სახელმწიფო ორგანოების საქმეა და ბრალდებული ვალდებული არ არის ამტკიცოს თავისი უდანაშაულობა.

ჩვენი კანონმდებლობის მოთხოვნის ეს ანბანური ქეშპარიტება დაედო საფუძველად სისხლის სამართლის საქმის მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით შეწყვეტისას პირის მთლიან რეაბილიტირებას. სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირი ვალდებული არ არის ამტკიცოს, რომ მას დანაშაულის

¹ იხ. Б. А. Галькин, Советский уголовный процессуальный закон, М., 1962, стр. 206—226.

ჩადენაში მონაწილეობა არ მიუღია და თუ ასეთს სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი, საგამომძიებლო ორგანოებმა სათანადო პროცესუალურ ნორმათა სრული დაცვით უნდა დაადასტურონ კონკრეტული პირის დანაშაულში მონაწილეობა, აღნიშნული საკითხის ყოველგვარი სხვა გაგება შელახავდა ჩვენი სამართლისათვის დამახასიათებელ უდანაშაულობის პრეზუმციას.

ამდენად, თუ გამომძიებელი მივა იმ დასკვნამდე, რომ საქმეზე შეკრებილი მტკიცებულებანი საკმარისი არ არის პირის (ბრალდებულის) ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობის დასადასტურებლად, ამასთან აღნიშნული დროისათვის ამოწურულია დამატებითი დამამტკიცებელი საბუთების შეკრების შესაძლებლობანი არა მარტო მოცემული კონკრეტული პირის მიმართ, არამედ თვით ჩადენილი დანაშაულის ფაქტის ირგვლივ გამომძიებელმა ბრალდებულის მიმართ საქმე უნდა შეწყვიტოს საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის საფუძველზე. ამასთან წინასწარი გამოძიება უნდა შეჩერდეს წარმოებით ამავე კოდექსის 196-ე მუხლის მესამე პუნქტით.

საქმის გამოძიების შეჩერების შემდეგ საქართველოს სსრ სსსკ 196-ე მუხლის თანახმად, გამომძიებელი მოვალეა როგორც უშუალოდ, ისე მოკვლევის ორგანოების მეშვეობით მიიღოს ღონისძიებანი ბრალდებულის სახით პასუხისმგებაში მისაცემი პირის დასადგენად.

თავის დროზე მ. ა. ჩელცოვი სრულიად სამართლიანად მოითხოვდა, რომ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ საკითხის დასმა მხოლოდ მაშინ შეიძლებოდა, თუ ყველა საჭირო საგამომძიებლო მოქმედება ჩატარდებოდა და გამოსაკვლევი რაიმე დამატებითი ვერსია არ იქნებოდა. პროკურორი ასეთი საქმის შეწყვეტას მხოლოდ იმ შემთხვევაში დაეთანხმება, თუ მივა დასკვნამდე, რომ ყველა აუცილებელი საგამომძიებლო მოქმედება ჩატარდა და სახეზე არ არის დამატებითი ვერსიები, რომელთა გამოძიებაა საჭირო.¹

¹ იხ. М. А. Ч е л ь ц о в. Советский уголовный процесс, М., 1951.

ყოველივე აღნიშნულის შემდეგ მ. ა. ჩელცოვი სრულად არასწორად მიუთითებს, რომ მოქმედი კანონმდებლობის საფუძველზე დაყრდნობით, ბრალდებულის დანაშაულის ჩადენაში მონაწილეობის დაუდასტურებლობის მოტივით საქმის შეწყვეტისას უნდა შემოწმდეს სხვა შესაძლებელი ვერსიები.

იგი განიხილავს რა სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძვლებს, აღნიშნავს: საფუძვლების მთელი ამ ნუსხიდან მხოლოდ დანაშაულის შემთხვევის არსებობა და დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულის მონაწილეობის დაუდასტურებლობა შეიძლება განვიხილოთ როგორც საქმის შეწყვეტის ფაქტიური საფუძვლები, ყველა დანარჩენი საფუძველი იურიდიულია¹.

ჩვენ ვეთანხმებით იმ აზრს, რომ საქმის შეწყვეტა მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით სავსებით ათავისუფლებს ბრალდებულს წარდგენილი ბრალდებიდან, მისი მდგომარეობა შეესაბამება სასამართლოს მიერ გამოტანილი გამამართლებელი განაჩენით რეაბილიტირებული პირის მდგომარეობას, მაგრამ ზიუხედავად ამისა, უმართებულოდ მიგვაჩნია მ. ა. ჩელცოვის მოსაზრება, რომ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით (რსფსრ სსსკ 208-ე მუხლის მეორე პუნქტით) საქმის შეწყვეტა მივიჩნიოთ მის ფაქტიურ გარემოებად.

თავისთავად სისხლის სამართლის საქმეთა წარმოებით შეწყვეტის საფუძვლების ფაქტიური და იურიდიული გარემოებებით ახსნა მართებულია იმდენად, რომ ცხადი ხდება როგორც კანონის სწორი გამოყენების პროცედურა, ასევე თავით იმ საფუძვლების შინაარსის ახსნა, რომელთა გამოყენების საფუძველზე წყდება სისხლის სამართლის საქმე.

როგორც აღვნიშნეთ, მოქმედი კოდექსის მე-5 მუხლი ითვალისწინებს იმ გარემოებებს, რომლებითაც გამორიცხულია საქმის წარმოება. ამასთან მრავალ შემთხვევაში მე-5 მუხლის ცალკეული პუნქტები მითითებითი ხასიათისაა და საქმის შეწყვეტის საფუძვლად დასახელებულია სხვა რომელიმე გარემოება. მაგალითად, მე-6 პუნქტში ნათქვამია: „სისხლის სამართლის საქმე არ შეიძლება აღიძრას და აღძრუ-

¹ იხ. М. А. Чельцов. Советский уголовный процесс. 1962, стр. 327—328.

ლი საქმე უნდა შეწყდეს ბრალდებულთან დაზარალებულის შერიგების გამო“. კანონმდებელი არ კმაყოფილდება მარტოდენ აღნიშნული საფუძვლის არსებობით, იგი იქვე მიუთითებს, რომ ბრალდებულთან დაზარალებულის შერიგება ყოველთვის არ არის საქმის შეწყვეტის საფუძველი. ასეთი საფუძველი გამოიყენება მხოლოდ მაშინ, როდესაც საქმე აღიძრება დაზარალებულის საჩივრით, გარდა იმ შემთხვევებისა, რომლებიც გათვალისწინებულია ამ კოდექსის 115 მუხლის მესამე და მეხუთე ნაწილით.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-5 მუხლში მოცემული საფუძვლების არსებობა აუცილებელს ხდის არა მარტო საქმის წარმოებით შეწყვეტას, არამედ საქმის წარმოებას საერთოდ. სამაგიეროდ, საქართველოს სსრ სსსკ მე-9 მუხლებში მოცემული საფუძვლების არსებობისას ლაპარაკია საქმის შეწყვეტაზე და ასეთი გადაწყვეტილების მისაღებად სასამართლოს, პროკურორის ან გამომძიებლის სათანადო უფლების განხორციელებაზე. მაგალითად, მე-9 მუხლით გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა დამნაშავეს თავდებქვეშ გადაცემით და ჩამოთვლილია ყველა ის წინაპირობა, რომელთა არსებობის შემდეგ სასამართლოს, პროკურორს, აგრეთვე გამომძიებელსა და მოკვლევის ორგანოს, პროკურორის თანხმობით, უფლება აქვთ შეწყვიტონ საქმე და დანაშაულის ჩამდენი პირი თავდებქვეშ გადასცენ.

მე-5 მუხლში მოცემული საფუძვლების გარდა, საპროცესო კოდექსის სხვა მუხლები სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისას ითვალისწინებენ სათანადო პირების უფლებამოსილებას და სწორედ მათ მიერ მიღებულ - გადაწყვეტილებაზეა დამოკიდებული შეწყდეს თუ არა საქმე მე-6—9 მუხლებში გათვალისწინებული საფუძვლების არსებობისას. აქვე დავძენთ, რომ აღნიშნული მუხლებით გათვალისწინებული საქმის შეწყვეტის საფუძვლები ემყარება ჩვენი საზოგადოების განვითარების თანამედროვე დონეს, როდესაც ყოველთვის არ არის საჭირო ცალკეულ პირთა მიმართ იძულებითი ღონისძიებების გატარება და მათი გამოსწორებისათვის საკმარისია საზოგადოებრივ ზემოქმედებათა ღონისძიების გატარება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, თვალნათ-

ლივ ჩანს, თუ რამდენად მცდარია, რომ მე-200 მუხლით საქმის წარმოებით შეწყვეტა მივიჩნიოთ საქმის წარმოების ფაქტიურ გარემოებად.

როგორც ავლნიშნეთ, მ. ა. ჩელცოვი საქმის ფაქტიური შეწყვეტის გარემოებად მიიჩნევს საქმის შეწყვეტას დანაშაულის შემთხვევის არარსებობისა და ბრალდებულის დანაშაულის ჩადენაში მონაწილეობის დაუდასტურებლობის შემთხვევაში.

ჯერ ერთი, აღნიშნულ ორ საფუძველს შორის რაიმე კავშირი გამორიცხულია თუ, რა თქმა უნდა, ჩვენ მხედველობაში არ მივიღებთ ბრალდებულის მიმართ დამდგარ შედეგს, საქმის შეწყვეტის შემდეგ ორივე შემთხვევაში ბრალდებულის მდგომარეობა თანაბარია.

მეორე, დანაშაულის შემთხვევის არარსებობისას დანაშავეზე (ბრალდებულზე) ლაპარაკი საერთოდ სწორი არ არის. თუ არ არსებობს რაიმე სახის დანაშაული, არ შეიძლება დანაშავე სახეზე იყოს.

მესამე, თუ დანაშაულის შემთხვევის ფაქტის არარსებობის დროს საერთოდ არ შეიძლება ლაპარაკი დანაშავეზე, მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის საფუძვლის არსებობისას დანაშაული სახეზე გვაქვს და საქმე წარმოებით წყდება სწორედ ჩადენილ დანაშაულში პირის მონაწილეობის დაუდასტურებლობის მოტივით.

დაბოლოს, ყოვლად შეუძლებელია საქმის შეწყვეტის ფაქტიურ საფუძველად მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტში მითითებული გარემოების მიჩნევა, მაშინ როდესაც საქმის შეწყვეტა მე-5 მუხლის მეორე პუნქტით (ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა) მიჩნეულია საქმის შეწყვეტის იურიდიულ საფუძველად.

საქმის შეწყვეტის ფაქტიურ და იურიდიულ საფუძველებად დაყოფისას მხედველობაში უნდა მივიღოთ კანონმდებელმა რა პირობებით განსაზღვრა საქმის შეწყვეტა. ანალიზი უნდა გაუკეთდეს თვით იმ წინაპირობებს, რომელთა არსებობის შემთხვევაში კანონმდებელი მოითხოვს საქმის შეწყვეტას.

მე-5 მუხლის პირველი და მეორე პუნქტით გათვალისწინებულ შემთხვევაში პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში

მიცემა თავისთავად გამოორიცხულია. პირველი პუნქტით გათვალისწინებული საფუძვლის დადგენისას სახეზე გვაქვს, როგორც დამნაშავე პირის, ისევე დანაშაულის ფაქტის აბსოლუტური გამოორიცხვა. ამდენად, ფაქტიურად კანონმდებელი არავითარი დამატებითი საფუძვლის არსებობას არ მოითხოვს საქმის შესაწყვეტად.

ცალკეული განსხვავებების მიუხედავად, მეორე პუნქტით გათვალისწინებული საფუძვლის დადგენისას ანალოგიურ შემთხვევასთან გვაქვს საქმე.

საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარების შემდეგ თუ მივალთ იმ დასკვნამდე, რომ პირის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობა არ არსებობს, ეს იმას ნიშნავს, რომ აღნიშნულ პირს საერთოდ არ ჩაუდენია ისეთი ქმედობა, რომელიც შესაძლებელს ხდის მის მიმართ სისხლის სამართლის ნორმების გამოყენებას, რაოდენ მიუღებელი არ უნდა იყოს აღნიშნული პიროვნების ქმედობა ეთიკის, ცალკეულ ადამიანებთან გათვალისწინებით, მისი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა შეუძლებელია. ამდენად, როგორც პირველ, ისე მეორე შემთხვევაში მივდივართ იმ დასკვნამდე, რომ პირს საზოგადოებრივად საშიში (დანაშაულის სახით) ქმედობა არ ჩაუდენია და მის მიმართ საქმე უნდა შეწყდეს დაუყოვნებლივ. ამ მხრივ რაიმე გამონაკლისის დაშვება გამორიცხულია. ყველა სხვა შემთხვევაში სახეზე გვაქვს (თუ დამნაშავე არა) დანაშაული, როგორც ცხოვრებაში უკვე მომხდარი ფაქტი და კანონმდებელი მათ აფასებს საქმის შეწყვეტის თვალსაზრისით. მაგალითისათვის დავასახელოთ ცილისწამება. ამ კატეგორიის სისხლის სამართლის საქმის აღსაძვრელად საჭიროა დაზარალებულის საჩივარი და თუ ეს საჩივარი არ არის, საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს, თუმცა გამოძიებით შესაძლებელია უკვე დადასტურდა კონკრეტული პირის მიერ ცილისწამების ჩადენა. მოცემულ შემთხვევაში საკითხი ეხება როგორც საქმის აღძვრის, ასევე მისი შეწყვეტის იურიდიულ საფუძველს. კანონმდებელი სათანადო პროცესუალური ნორმების მოშველებით განსაზღვრავს საქმის აღძვრისა და მისი შეწყვეტის წესს.

ანალოგიურად გადაწყდება საქართველოს სსრ სსსკ მე-8

მუხლით სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საკითხი. კანონმდებელი თვლის რა არასრულწლოვანის მიერ დანაშაულის ჩადენის ფაქტს დადასტურებულად, სათანადო უფლებით აღკვეთავს სასამართლოს, პროკურორს და გამომძიებელს, შეწყვეტოს საქმე არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიისათვის მის გადაცემასთან დაკავშირებით. მოცემულ და ყველა სხვა შემთხვევაში, მე-5 მუხლის პირველი და მეორე პუნქტით გათვალისწინებული საფუძვლის გარდა, კანონმდებელი დადასტურებულად მიიჩნევს როგორც დანაშაულის ჩადენის ფაქტს, ასევე დანაშავე პირის არსებობას, მაგრამ სათანადო გარემოებათა გათვალისწინებით შესაძლებლად თვლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას.

საქმის შეწყვეტის ფაქტიურ გარემოებად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ის საფუძველი, რომელიც გამორიცხავს დანაშაულის შემთხვევის არსებობას ან პირის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არსებობას. აღნიშნული საფუძვლები ფაქტიურ გარემოებად უნდა ჩაითვალოს არა რაიმე მათთვის განკუთვნილი სპეციალური ნიშნით, არამედ იმის გამო, რომ ორივე შემთხვევაში სახეზე არა გვაქვს პირის დანაშაულებრივი ქმედობა და საქმის წარმოებით შეწყვეტისათვის აღნიშნულის გარდა არავითარი დამატებითი ფაქტორი არ მოქმედებს.

საქმის წარმოებით შეწყვეტა საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით მიჩნეულ უნდა იქნეს იურიდიულ საფუძვლად და ასეთი თვით ამ ნორმის მოთხოვნიდან გამომდინარეობს.

თავისთავად კანონმდებელი აღიარებს, რომ დანაშაულის შემთხვევას ადგილი ჰქონდა, კონკრეტული დანაშაულის ჩადენისათვის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისცეს პირი, მაგრამ რამდენადაც მას ვერ დაუდასტურდა დანაშაულში მონაწილეობა, საქმე უნდა შეწყდეს ამ მუხლით. ამასთან, ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ ცალკეულ შემთხვევაში ითვალისწინებს რა წაყენებული ბრალდების სუსტ მხარეს (მტკიცებულებათა ნაწილში) და ამ მოტივით უშვებს საქმის შეწყვეტას, წინაპირობად მოითხოვს საქმეზე დამატებითი დამამ-

ტკიცებული საბუთების შეკრების შეუძლებლობას. ამ მხრივ საინტერესოა ამ მუხლში მოცემული ცნება, „დ ა მ ა ტ ე ბ ი თ ი დ ა მ ა მ ტ კ ი ც ე ბ ე ლ ი ს ა ბ უ თ ე ბ ი ს შე კ რ ე ბ ი ს შე-ს ა ხ ე ბ“.

კანონმდებელი პირდაპირ მიუთითებს, რომ ბრალდებულის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ არსებობდა გარკვეული მტკიცებები, მაგრამ საერთო გაგებით, უკვე შეკრებილი მასალები იმდენად არამყარია და შეიძლება არასრულყოფილიც, რომ მათზე დაყრდნობით შეუძლებელია პირის სამართალში მიცემა, ხოლო გამოძიებით დამატებით მტკიცებულობათა შეკრების შესაძლებლობა გამორიცხულია. თუ ავიღებთ კონკრეტულ საქმეს და მივალთ იმ დასკვნამდე, რომ პირის სამართალში მიცემა შეუძლებელია საბოლოო ბრალეულობის დადგენის თვალსაზრისით, მაშინ საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის შესაბამისად საქმე წარმოებით უნდა შეწყვიტოს.

ასეთ პირობებში საქმის შეწყვეტის ფაქტიური საფუძვლით ახსნა წარმოუდგენელია, რადგან:

ა) თვით სათანადო ნორმით პირდაპირ არის გათვალისწინებული (მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტი) საქმის შეწყვეტის რამდენიმე წინაპირობა და კანონმდებელი ყოველგვარი ორაზროვნების გარეშე იძლევა რჩევას საქმის შესაწყვეტად.

ბ) საქმის წარმოებით შეწყვეტის ფაქტიური საფუძვლით ახსნა უნდა ემყარებოდეს არა კანონმდებლობის მიერ ცალკეულ გარემოებათა მოშველიებას ან ასეთის დაშვებით შეწყვეტას, არამედ თვით დანაშაულის არარსებობის ფაქტს. მოცემულ შემთხვევაში სახეზეა როგორც დანაშაული, ასევე დამნაშავე. თუ არსებობს დანაშაული, არსებობს დამნაშავეც, ხოლო კონკრეტული პირის მიმართ საქმის შეწყვეტა არ გამორიცხავს როგორც დანაშაულის ასე დამნაშავეს არსებობას.

მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის გამოყენებით საქმის წარმოებით შეწყვეტისას კანონმდებელი პირდაპირ მიუთითებს, რომ აღნიშნული საფუძვლით საქმე წყდება კონკრეტული პირის მიმართ იმ მოტივით, რომ ჩადენილ დანაშაულში სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირის (ბრალდებულის) მონაწილეობა ვერ დადასტურდა, ამასთან ამოწურულია და-

მატებითი დამამტკიცებელი საბუთების შეკრების შესაძლებლობანი. მოცემული მუხლით საქმის შეწყვეტის საფუძველი რომ მართოდენ ბრალდებულს ეხება, ხაზგასმულია კანონმდებლის კიდევ ერთი მოთხოვნით: თუ საქმეზე რამდენიმე ბრალდებულია, ხოლო საქმის შეწყვეტის საფუძვლები ყველა ბრალდებულს არ შეეხება. გამომძიებელი საქმეს შეწყვეტს ცალკეული ბრალდებულის მიმართ.

გამომძიების გარკვეულ სტადიაზე აღნიშნულ დანაშუღთან დაკავშირებით. გამომძიებელი შეკრებს რა საკმარის მტკიცებულებებს, გამოაქვს სათანადო დადგენილება პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად. თავისთავად პირის პასუხისგებაში მისაცემად საჭიროა გარკვეული საფუძველი, რომელზედაც ლაპარაკია საქართველოს სსრ სსსკ 140-ე მუხლში, რომლის შესაბამისად პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემა შეიძლება იმ შემთხვევაში თუ მოიპოვება საკმარის დამამტკიცებელი საბუთები, რაც დანაშაულის ჩადენისათვის ბრალდების წასაყენებელ საფუძველს იძლევა.

მიუხედავად იმისა, რომ საქმის გამომძიებისას გამომძიებელმა არა მარტო შეკრიბა ცალკეული მტკიცებები დანაშაულის ჩადენის შესახებ, არამედ არსებული მტკიცებები გარკვეული პერიოდისათვის კონკრეტული პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მისაცემად საკმარისადაც კი სცნო. ამის შემდეგ გამოაქვს დადგენილება აღნიშნული პირის მიმართ მე-200 მუხლის „ბ“- პუნქტით საქმის შეწყვეტის შესახებ. მოცემულ შემთხვევაში რაოდენ რეალურადაც არ უნდა გვესახებოდეს ბრალდებულის უფლებრივი მდგომარეობა საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ, ცხადია. ასეთ პირობებში ყოველგვარი იურიდიული შეფასება ბრალდებულის სასარგებლოდ ლაპარაკობს, ამასთან გამორიცხული არ არის. რომ გამომძიებელმა სათანადო ოპერატიულ ღონისძიებათა¹ გატარების გზით შესძლოს საქმის შეწყვეტის შემდეგ ისეთ მტკიცებულებათა შეკრება, რომელთა არსებობა უდავოს გახდის

¹ ეგულისხმობს ოპერატიულ გზით მოპოვებულ მტკიცებულებებს, რომელთა დამაგრება შეიძლება საგამომძიებლო მოქმედებათა ჩატარების გრძელვადიან ან ახლად აღმოჩენილი გარემოებებით.

აღნიშნული პირის მიერ მოცემული დანაშაულის ჩადენის უტყუარობას.

თუმცა საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით საქმის შეწყვეტა პირისათვის გათანაბრებულია ამავე კოდექსის მე-5 მუხლის პირველი და მეორე პუნქტებით საქმის შეწყვეტის საფუძვლებთან, მაგრამ აღნიშნულ შემთხვევაში გამოაჩეხა ათავისუფლებს რა პირს პასუხისმგებლობიდან, საბოლოოდ ვერ სწყვეტს საკითხს — კონკრეტულად აღნიშნულმა პირმა ჩაიდინა თუ არა საერთოდ რაიმე დანაშაულებრივი ქმედობა და შეიცავს თუ არა მისი ქმედობა დანაშაულის შემადგენლობას. თუ გამოაჩეხით სრულყოფილად დადგინდება, რომ პირს რაიმე საზოგადოებრივად საშიში ქმედობა არ ჩაუდენია, მაშინ საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს, მის ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით და საერთოდ, ამ პირის მიმართ საქმის წარმოება უნდა გამოირიცხოს. მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის საფუძველზე კანონმდებელი საქმის შეწყვეტას ითვალისწინებს მხოლოდ ბრალდებულის მიმართ. ამ მხრივ იგი რაიმე გამონაკლისს არ უშვებს.

აღნიშნულ საკითხს მ. ს. სტროგოვიჩმა ჯერ კიდევ მოქმედ „საფუძვლების“ მიღებამდე მიაქცია ყურადღება და ადრე მოქმედი რსფსრ სსსკ მე-204 მუხლის „ბ“ პუნქტის განხილვისას მიუთითა, რომ თუ საქმის შეწყვეტა ხდება უკვე სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირის მიმართ იმ მოტივით, რომ სამართალში მისაცემად საკმარისი მტკიცებულებანი არ არის, მით უმეტეს, საქმე უნდა შეწყდეს თუ მტკიცებულებანი იმდენად მცირეა, რომ კონკრეტული პირის ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შესაძლებლობა არ არსებობს¹.

გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ რსფსრ სსსკ 204-ე მუხლით, მასში 1933 წლის 10 ივნისს შეტანილ ცვლილებამდე, საქმის შეწყვეტის საფუძვლად მიჩნეული იყო დანაშაულის დაუდგენლობა.

¹ იხ. М. С. Строгович. Курс Советского уголовного процесса, М., 1958, стр. 339—341.

პროცესუალური კანონმდებლობის სათანადო განვითარებამ და დამნაშავეობასთან ბრძოლის გაძლიერებამ სავსებით სამართლიანად უარყო ამ მოტივით საქმის წარმოების შეწყვეტა. მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად, სათანადო საგანმომძიებლო ვადის გასვლის შემდეგ ზემოთ აღნიშნული საფუძვლის გამოყენება შეიძლება მარტოოდენ საქმის წარმოებით შესაჩერებლად.

აღნიშნული საფუძვლის ადრე და დღეისათვის გამოყენებაში ის მსგავსება-განსხვავებაა, რომ თუ კონკრეტული პირის მიმართ საქმეს შევწყვიტავთ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით (ბრალდებულის ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობის დაუდასტურებლობით), მართალია, კონკრეტული პირის მიმართ საქმე წყდება, მაგრამ საქმე წარმოებით ჩერდება და დანაშაულის გახსნისა და დამნაშავე პირის დადგენის მიზნით სათანადო ღონისძიებები მიიღება.

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ როდესაც საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით საქმე წარმოებით წყდება, სახეზე არ გვყავს ბრალდებული და იგი საერთოდ არ ყოფილა გამოძიების მთელი სტადიისათვის. ჩვენი აზრით, სწორედ ასეთ შემთხვევას ითვალისწინებს მ. ს. სტროგოვიჩი, როდესაც მიუთითებს მტკიცებულებათა იმ სიმცირეზე, რის გამოც შეუძლებელია სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიეცეს პირი ჩადენილი დანაშაულისათვის.

მტკიცებულებათა სიმცირეზე მსჯელობისას ყურადღებუნდა მიექცეს თვით დანაშაულის სახით ჩადენილი შემთხვევის არსებობა-არარსებობის საკითხს მტკიცებულებათა ფაქტის არსებობისა და მისი საკმარისობის საბოლოო გადასაწყვეტად. ცალკეულ შემთხვევებში გამოძიებისათვის შეუძლებელი ხდება არა მარტო მტკიცებულებათა სრულყოფილი შეკრება-დამაგრება სათანადო პროცესუალური ნორმების მოშველიებით, არამედ თვით დანაშაულის ჩადენის ან არ ჩადენის საბოლოო და ზუსტი გადაწყვეტაც არ ხერხდება.

მოქმედმა საპროცესო ნორმებმა საბოლოოდ დააკანონეს ექვმიტანილი პირის არსებობის ფაქტი. თუ ადრე ექვმიტანილის მდგომარეობაზე და საერთოდ ასეთის ცნების განსაზღვრაზე გამოთქმული იყო შეხედულებები, დღეისათვის რო-

გორც ეკვმიტანილი პირის ცნება, ისე მისი უფლებრივი მდგომარეობა სათანადოდ არის მოწესრიგებული¹.

საქართველოს სსრ სსსკ 22-ე მუხლის თანახმად, დანაშაულის ჩადენაში ეკვმიტანილი პირის დაკავების ყველა შემთხვევის შესახებ მოკვლევის ორგანო ვალდებულია შეადგინოს ოქმი დაკავების საფუძვლისა და მოტივების აღნიშვნით და ოცდაოთხი საათის განმავლობაში აცნობოს პროკურორს, რომელსაც ევალება დაკავების მომენტიდან ცნობის მიღების შემდეგ 48 საათის განმავლობაში გასცეს დაპატიმრების სანქცია ან გაათავისუფლოს დაკავებული.

ზოგორც წესი, გამომძიებელი ალკვეთის ღონისძიების საკითხს წყვეტს პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის დროისათვის. პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის დადგენილების გამოტანის შემდეგ, მან უნდა გადაწყვიტოს ალკვეთილი ღონისძიების შერჩევის საკითხი².

ეკვმიტანილი პირის მიმართ ალკვეთი ღონისძიების შეფარდება ხდება განსაკუთრებულ შემთხვევაში, მაგრამ თუ ალკვეთი ღონისძიების გამოყენებიდან ათი დღე-ღამის განმავლობაში ბრალდება არ წარედგინა, შეფარდებული ალკვეთი ღონისძიება უქმდება.

ამგვარად, აღნიშნულიდან გამომდინარე, უნდა ვიცოდეთ, რომ მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს არა მარტო ბრალდებულის ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობის დაუდასტურებლობას, არამედ ეკვმიტანილი პირის მიერ ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობის დაუდასტურებლობის ინსტიტუტსაც.

ეკვმიტანილი პირის ცნების საერთო განსაზღვრების მიხედვით დანაშაულის ჩადენაში ეკვმიტანილი შეიძლება იყოს

¹ 1923 წლის რსფსრ სსსკ მე-100 და 145-ე მუხლებით გათვალისწინებული იყო ეკვმიტანილი პირის დაკითხვა, მაგრამ სსრ კავშირის პროკურორის 1937 წ. ცირკულიარით კატეგორიულად აიკრძალა მოქალაქის ეკვმიტანის სახით დაკითხვა.

² მოკვლეულ შემთხვევაში გამომძიებელი მოქმედებს საქ. სსრ სსსკ მე-80, 88-ე მუხლების შესაბამისად (ეკვმიტანილის შესახებ იხ. 68-ე, 81-ე, 90-ე, 121—123-ე, 183-ე, 186-ე, 190-ე მუხლებით).

მხოლოდ გარკვეული პირი. არ შეიძლება თვით დანაშაულის ფაქტის არარსებობის შემთხვევაში ექვმიტანილ პირზე ლაპარაკი. თუ ადგილი ჰქონდა დანაშაულის ჩადენას და მოკვლევის ან საგამომძიებლო ორგანოებს აღნიშნული დანაშაულის ჩადენაში ექვმიტანილი პირი ჰყავთ, ეს იმას ნიშნავს, რომ იმთავითვე გამოძიებას (მოკვლევას) გააჩნია სათანადო მტკიცებულებანი მოცემული პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ. ამასთან, ექვმიტანილსა და ბრალდებულს შორის ის განსხვავებაა, რომ ექვმიტანილის არსებობისას უკვე კონკრეტულად ვგულისხმობთ მოცემული დანაშაულის ჩადენას ექვმიტანილი პირის მიერ და თუმცა მისთვის ჯერ არ წაუყენებიათ ბრალდება ჩადენილი დანაშაულისათვის. იცის რა დანაშაულის ჩადენაშიც არის ექვმიტანილი. ხოლო ბრალდებულმა იცის არა მარტო ის, თუ რასთან დაკავშირებით იქნა იგი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული, არამედ ისიც, თუ როგორი სახით არის ჩამოყალიბებული მისი ქმედობა სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის დადგენილებით.

პროკურორს საქართველოს სსრ სსსკ 81-ე მუხლის საფუძველზე უფლება აქვს გასცეს სანქცია ექვმიტანილის დასაპატიმრებლად.

მოცემულ შემთხვევაში პროკურორი ითვალისწინებს იმ გარემოებას, რომ მართალია, საქმეზე შეკრებილი მასალები საკმაოდ საფუძველს ვერ ქმნის ჩადენილ დანაშაულში ექვმიტანილი პირის უდავოდ მონაწილეობის შესახებ და მისთვის ბრალდების წარსადგენად, მაგრამ საჭიროა თვით არასაკმარისი მტკიცებულებანის გადამოწმება-დაზუსტება, რისთვისაც ექვმიტანილი პატიმრობაში უნდა აიყვანონ.

ექვმიტანილი არის პროცესის მონაწილე, რომლის მიმართაც შეკრებილი მტკიცებები საკმარისია მის დასაკავებლად ან ბრალდების წარდგენამდე აღმკვეთი ღონისძიების შესარჩევად¹.

ექვმიტანილად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ის პირი, რომელიც დაკავებული იქნა დანაშაულის ჩადენაში ექვმის

¹ იხ. Теория доказательств в советском уголовном процессе, обшая часть, под ред. Н. В. Жогинна, М., 1966.

მიტანის გამო, ან ის პირი, რომლის მიმართაც გამოყენებულ იქნა აღკვეთი ღონისძიების შეფარდება ბრალდების წარდგენამდე¹.

ზოგიერთი მეცნიერის (მ. ს. სტროგოვიჩი, ბ. ა. გალკინი, ნ. ვ. ჟოგინი, რ. დ. რახუნოვი, ფ. ნ. ფატკულინი და სხვები) აზრით, „სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის სასამართლო წარმოების საფუძვლები“ და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსები საფუძველს არ იძლევიან ექვემდებარებული პირის გაგების ცნების განვრცობითი სახის ახსნისათვის და სავსებით საკმარისად მიაჩნიათ პრაქტიკაში ექვემდებარებულის ცნების ახსნის ზემოაღნიშნული ორი შემთხვევა².

მეცნიერთა ერთი ჯგუფი კი ასაბუთებს (ლ. მ. კორნეევა, ვ. კ. ზვირბული, ა. ი. ჟუკოვი, გ. მ. მინკოვსკი, ტ. ნ. დობროვოლსკაია, რ. დ. რახუნოვი), რომ აღნიშნული ორი შემთხვევა ექვემდებარებულის ცნების განსაზღვრისათვის საკმარისი არ არის და მიუთითებს, რომ საპროცესო კანონმდებლობამ ამასთან ერთად გაითვალისწინოს მესამე შემთხვევაც, კერძოდ, ექვემდებარებულად შეიძლება ჩაითვალოს ის პირი, რომლის მიმართაც პირდაპირ არის მითითებული სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დადგენილებაში, რომ სწორედ ამ პირმა ჩაიდინა გარკვეული დანაშაული, რაც საფუძველად დაედო საქმის აღძვრის დადგენილებას.

იმასთან დაკავშირებით, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსით პრაქტიკაში არც თუ ისე იშვიათად ხდება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, ცალკეულმა მეცნიერმა შესაძლებლად მიიჩნია, რომ პირი, რომლის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემაა გათვალისწინებული, დაიკითხოს მოწმის სახით³.

¹ იხ. Н. В. Жогин, Ф. Н. Фаткулин. Предварительное следствие в советском уголовном процессе, М., 1965, стр. 27—117.

² იხ. А. М. Порубов. Допрос, из-во «Высшая школа», Минск, 1968 г. стр. 127—130.

³ იხ. А. М. Парин. Доказывание на предварительном расследовании в советском уголовном процессе (кандидатская диссертация), М., 1962 г.

აღნიშნულ საკითხს შედარებით თავისებურად სწავებენ ნ. ვ. ჟოგინი და ფ. ნ. ფატკულინი, ისინი ექვმიტანილის ცნებიდან გამომდინარე, მოითხოვენ, რომ ასეთ შემთხვევაში პირს შეეფარდოს ისეთი აღკვეთი ღონისძიება, რომელიც დაკავშირებული არ იქნება პატიმრობასთან და ეს თავისთავად შესაძლებლობას მოგვცემს პირის ექვმიტანილად ცნობისათვის¹.

ექვმიტანილის ცნებისა და წინასწარი გამოძიების სტადიაში, მისი პროცესუალური დამოკიდებულებისადმი, როგორც პირველი, ისე მეორე მოთხოვნა ჩვენი აზრით არასწორია. კონკრეტული პირის მიმართ საქმის აღძვრის შემთხვევაში ეს პირი უნდა მივიჩნიოთ ექვმიტანილად და ჩვენი კანონმდებლობის მიერ აღნიშნული შემთხვევა გათვალისწინებული იქნეს პირის ექვმიტანილ პირად ცნობისათვის.

როდესაც სასამართლო განხილვის დროს დადგინდება ვარემოებანი, რომლებიც პირს ამხელენ დანაშაულის ჩადენაში, მაგრამ იგი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული არ არის, სასამართლომ საქართველოს სსრ სსსკ 257-ე მუხლის საფუძველზე უნდა გამოიტანოს განჩინება მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის თაობაზე. განჩინება გადაეცემა პროკურორს წინასწარი გამოძიების ან მოკვლევის საწარმოებად.

ამდენად, მოცემულ შემთხვევაში ადგილი აქვს არა მართო პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ფაქტს. არამედ იმ გარემოებასაც, რომლითაც სასამართლომ შეცდომებისდაგვარად დაადგინა ამ პირის ბრალეულობის საკითხი, რაც სათანადო შემოწმების შედეგად საბაზი და საფუძველი ხდება სისხლის სამართლის საქმის აღსაძვრელად.

ჩვენი აზრით, კანონმდებლის მიერ ექვმიტანილი პირის ცნების განსაზღვრისას მესამე შემთხვევის გათვალისწინებლობა (სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის ფაქტი) მოქმედი სისხლის სამართლის პროცესუალური კანონმდებლობის ხარ-

¹ იხ. Н. В. Жогин, Ф. Н. Фаткулин. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. М., 1965, стр. 118—119. Более подробно об этом см. Н. И. Порубов. Допрос. Минск, 1968, стр. 127—135.

ვეზია და მისი შეუვსებლობა რაიმე მოსაზრებებით გაუმართლებელია.

ექვმიტანილის საქმესთან დაკავშირებით ისეთივე მონაცემების საფუძველზე შეიძლება შეწყდეს სისხლის სამართლის საქმე საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით, როგორც ეს ხდება საქმეზე სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემული პირის (ბრალდებულის) მიმართ.

სსრ კავშირის გენერალური პროკურორის მოაუგლის 1963 წლის 7 ივნისის № 4/40 წერილის შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმე, რომელიც შეწყდა გარკვეული პირის (ბრალდებულის) მიმართ ჩადენილ დანაშაულში მისი მონაწილეობის დაუდასტურებლობის მოტივით, არ შეჩერდება თუ კი საქმის ფაქტიურ გარემოებათა მიხედვით გამორიცხულა დანაშაულის ჩადენა სხვა პირის მიერ¹.

დანაშაულში თუ სხვა პირი მონაწილეობს, კონკრეტული პირის მიმართ (ბრალდებულის ან ექვმიტანილის) საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილება, და სხვა დაუდგენელი პირის მიმართ საქმის წარმოებით შეჩერების დადგენილება (საქ. სსრ სსსკ 186-ე მუხლის მესამე პუნქტის საფუძველზე) გამოიტანება ერთი, საერთო დადგენილების სახით.

მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად. ექვმიტანილის მდგომარეობაში პირი შეიძლება იყოს მხოლოდ 72 საათის განმავლობაში, თუ იგი დაკავებული იქნა საქართველოს სსრ სსსკ 121-ე მუხლის საფუძველზე (24 საათი მოკვლევი ორგანოს მიერ პროკურორისათვის შეტყობინებამდე და 48 საათი პროკურორის მიერ სათანადო გადაწყვეტილების მიღებამდე). ცალკეულ შემთხვევაში ექვმიტანილის სახით პირის ყოფნა შეიძლება გახანგრძლივდეს, მაგრამ არა უმეტეს 10 დღე-ღამისა, პროკურორის მიერ მისთვის ბრალდების წაყენებამდე ალკვეთი ღონისძიების სახით პატიმრობის შეფარდების შემთხვევაში².

¹ იხ. «Сборник действующих приказов и инструкций Генерального Прокурора СССР», М., 1966, стр. 264—265.

² უნდა შევნიშნოთ, რომ პრაქტიკოსი მუშაკები არასწორად იყენებენ სათანადო მუხლებს ექვმიტანილი პირის საკითხის გადაწყვეტასთან დაკავშირებით, სსსკ 121-ე მუხლის საფუძველზე დაკავებიდან 72 საათის გასვლის

ამდენად კანონმდებლობამ საკმაოდ ზუსტად განსაზღვრა დროის ის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაშიც პირი ექვემდებარება შეიძლება ითვლებოდეს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საინტერესოა როგორ უნდა მოწესრიგდეს ექვემდებარებადი უფროსი ხანგრძლივობის საკითხი თუ მივიჩნევთ, რომ კონკრეტული პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღჭერა მას აყენებს ექვემდებარების მდგომარეობაში. რაოდენ ეთილი მოსაზრებებითაც არ უნდა ავსნათ ის გარემოება, რომ ექვემდებარებადი პირის ცნობისათვის არსებული ორი შემთხვევა სავსებით ნორმალურია და არ შეიძლება რაიმე ახლის გათვალისწინება, იმაზე მითითება, რომ ექვემდებარების ცნების გაფართოებით მოქალაქეთა უფლებრივი მდგომარეობა შეიზღუდება, არასწორად მიგვაჩნია. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება დავუბრუნდეთ იმ მცდარ პრაქტიკას. რომელსაც აწესრიგებდა გენერალური პროკურორის 1937 წლის 5 ივლისის ცირკულიარი, სადაც პირდაპირ იყო მითითებული, რომ დანაშაულში ექვემდებარები პირის დაკითხვისას არ დაიშვას მისი „ექვემდებარებადი“ მოხსენიება და საერთოდ. საგამომძიებლო პრაქტიკაში ამა თუ იმ პირის „ექვემდებარების“ სახით ფიგურირება. იქვე მითითებული ზეო, რომ თუ პირის მიმართ არსებობს მონაცემები დანაშაულის ჩადენის შესახებ, იგი მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში და დაიკითხოს როგორც ბრალდებული.

აღნიშნულ მითითებათა უსაფუძვლო და იურიდიული უსუსურობა იმაში მდგომარეობს, რომ ხელოვნურად გაუქმდა ჩვენი სამართლისათვის ცნობილი ექვემდებარების ინსტიტუტი, რომელიც შეიძლება განვიხილოთ როგორც ერთ-ერთი საფუძვრი პირის ბრალდებულად ცნობის საბოლოო გადაწყვეტილების მისაღებად და საქმეზე ობიექტური ქეშმარიტების

შემდეგ პროკურორი იძლევა სანქციას 81-ე მუხლის საფუძველზე, ათი დღე-ღამეს ვადის გამოთვლას აწარმოებენ პროკურორის მიერ 81-ე მუხლის საფუძველზე გაცემული სანქციის დღიდან. მოცემულ შემთხვევაში პირის ექვემდებარებადი უფროსი ხელოვნურად ხანგრძლივდება 13 დღე-ღამით, მაშინ, როდესაც ექვემდებარების სახით პირი, რომელიც დაპატიმრდა პროკურორის სანქციით, არ შეიძლება ფიგურირებდეს 10 დღე-ღამეზე მეტი ხნით.

დასადგენად. ასეთის არსებობა კი გარკვეულად ამახვილებს გამოძიებლის ყურადღებას კონკრეტული პირის მიმართ და შესაძლებელი ხდება აცილებულ იქნეს მისი უკანონოდ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა. იმაზე მითითება, რომ თუ არსებობდა მონაცემები პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ, იგი მიეცათ პასუხისგებაში და დაეკითხათ როგორც ბრალდებული, წინასწარი გამოძიების საერთო პროცესიდან ხელოვნურად აგდებდა ერთ რგოლს და ხშირად საფუძველი ხდებოდა არასაკმარისი მტკიცებულებით პირი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიეცათ, როგორც ბრალდებული.

საქართველოს სსრ სსსკ 121-ე მუხლი ექვემდებარება სახით პირის დაკავებისას მოითხოვს შემდეგი საფუძვლების არსებობას:

1. როცა ამ პირს წაასწრეს დანაშაულის ჩადენის დროს ან უშუალოდ მისი ჩადენის შემდეგ;

2. როცა მნახველნი, მათ შორის დაზარალებულიც, პირდაპირ მიუთითებენ ამ პირზე, როგორც დანაშაულის ჩამდენზე;

3. როცა ექვემდებარება ან მის ტანსაცმელზე, მასთან ან მის ბინაზე აღმოჩნდებოდა დანაშაულის აშკარა კვალი.

ექვემდებარება პირის ცნობისათვის საჭიროა გარკვეული ობიექტური გარემოებანი და ამ მხრივ სუბიექტური მოსაზრებები შეიძლება მარტოოდენ პირადი განცენებული მსჯელობისათვის გამოგვადგეს, იგი არ შეიძლება დამოკიდებული იყოს საქმის წინასწარი გამოძიების ჩატარებასთან, როდესაც სახეზე გვაქვს საკმაო მონაცემები ვარაუდით, რომ მოცემული დანაშაული ჩაიდინა კონკრეტულმა პირმა, და ვცნობთ რა მას ექვემდებარება, კანონი ანიჭებს გარკვეულ უფლებებს. ამ მომენტისათვის ექვემდებარება თუმცა ბრალდება არ წარდგენია, მაგრამ გამოძიებლის მიერ უკვე განემარტა თუ რასთან დაკავშირებით დააკავეს იგი ან შეეფარდა აღმკვეთი ღონისძიება. ისევე. როგორც ბრალდებულს, ექვემდებარება, როგორც წინასწარი გამოძიების პროცესის მონაწილეს, მთელი რიგი უფლებები ეძლევა.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შემთხვევაში, გამოძიება პროცესუალური ნორმების გათვალისწინებითა და დაუ-

ვით კრებს სათანადო მტკიცებულებებს ჩადენილი დანაშაულის დასადასტურებლად. როგორი უფლებრივი მდგომარეობითაც არ უნდა წარმოვიდგინოთ მოცემულ შემთხვევაში კონკრეტული პირის დამოკიდებულება მის მიმართ აღძრულ სისხლის სამართლის საქმესთან და რა სახითაც არ უნდა დაიკითხოს იგი მისთვის ბრალდების წარდგენამდე (მოწმის თუ ექვემდებარეობის სახით). ერთი ცხადია: პირმა იცის, რომ აღძრულია სისხლის სამართლის საქმე და გამოძიების ჩატარებით მოწმდება დანაშაულის ჩადენის ფაქტთან მისი ქმედობის კავშირი.

ქ. თბილისის ორჯონიკიძის რაიონის პროკურატურაში 1968 წლის 13 მაისს აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე ფოტოკორესპონდენტების დ-სა და შ-ს მიმართ საქართველოს სსრ საავტომობილო სამინისტროს მთავარტექნომარაგების სამმართველოს ბენზინის ჩამომხსნელი სადგურის თანამშრომლებიდან ქრთამის გამოძალვის მცდელობაზე (საქართველოს სსრ სსკ 17, 189-ე მუხლის მეორე ნაწილით).

ჩატარებული გამოძიებით დადგინდა, რომ 1967 წლის ნოემბრის ბოლო რიცხვებში ფოტოკორესპონდენტებმა დ-მ და შ-მ ქ. თბილისის ერთ-ერთ ბენზინის ჩამომხსნელ სადგურის თანამშრომლებს გადაუღეს ფოტოსურათები იმ მომენტში, როდესაც ისინი ბენზინს ასხამდნენ კერძო მფლობელთა ავტომანქანებში (ბენზინის სადგური ემსახურებოდა მხოლოდ სახელმწიფო ავტომანქანებს).

რედაქციისათვის ფოტოსურათების გამოსაქვეყნებლად გადაცემამდე ფოტოკორესპონდენტები და ბენზინის გამყიდველები რამდენჯერმე შეხვდნენ ერთმანეთს.

სათანადო ორგანოებში შესული სიგნალების საფუძველზე ჩატარდა შემოწმება. ბენზინის გამყიდველებმა განაცხადეს, რომ ფოტოკორესპონდენტებმა დ-მ და შ-მ მათ მოსთხოვეს 600 მანეთი და დაპირდნენ, რომ ფოტოსურათებს რედაქციას არ გადასცემდნენ, გაანადგურებდნენ.

როგორც დაკითხვისას, ისევე ფოტოკორესპონდენტებიან დაპირისპირებისას ბენზინის გამყიდველებმა დაადასტურეს ფოტოკორესპონდენტების მიერ ქრთამის სახით 600 მანეთის გამოძალვის მცდელობა. აღნიშნული ჩვენების გარდა გამო-

ჩიებით სხვა რაიმე მტკიცებულება ვერ შეიკრიბა. ამასთან ბენზინის გამყიდველთა ჩვენება წარმოადგენდა დაინტერესებულ პირთა ჩვენებებს, რამდენადაც ისინი ფოტოკორესპონდენტებმა ფოტოსურათების გადაღებით ამხილეს. ფოტოკორესპონდენტები არ უარყოფდნენ სურათების გადაღებას და ბენზინის გამყიდველებთან რამდენჯერმე შეხვედრის ფაქტს; თავიანთ ჩვენებებში მიუთითებდნენ, რომ მათ ბენზინის გამყიდველებისათვის არავითარი ქრთამი არ მოუთხოვიათ. ასეთ პირობებში გამოძიებით მიჩნეული იქნა, რომ საქმეზე არსებული მასალები არ იძლეოდა ფოტოკორესპონდენტების სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის საფუძველს. ამოიწურა რა სხვა რაიმე დამატებით მტკიცებულებათა შეკრების შესაძლებლობაც, საქმე წარმოებით შეწყდა საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით.

ფოტოკორესპონდენტების საქმის მაგალითზე შეიძლება შევნიშნოთ, რომ საქმე წარმოებით შეწყდა მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით და აღნიშნულ საქმესთან დაკავშირებით ფოტოკორესპონდენტები სისხლის სამართლის პასუხისგებაში არ მისცეს.

ზემოთ მოტანილი მაგალითით შეიძლება დავასკვნათ. რომ გამოძიებით არა მარტო ვერ შეიკრიბა სათანადო მტკიცებულებანი კორესპონდენტების სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად, არამედ არ აღმოჩნდა საკმარისი მამჩილებელი მასალები, რომლითაც შეიძლება დაედგინათ ჰქონდა თუ არა სინამდვილეში აღგილი თვით დანაშაულის ფაქტს.

თუ გამოძიებით უტყუარად დადგინდებოდა დანაშაულის ჩადენის ფაქტი, მაშინ ამ დანაშაულის ჩამდენ პირთა სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის საკითხი დაისმებოდა და მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის მოთხოვნა, რომ ჩადენილ დანაშაულში არ დადასტურდა ბრალდებულთა მონაწილეობა, ვერ ნახავდა გამოხატულებას კონკრეტული პირთა მიმართ საქმის შეწყვეტისათვის.

ამდენად, თვით დანაშაულის ჩადენის ფაქტის დადასტურება პირდაპირ არის დაკავშირებული კონკრეტული პირის ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის საკითხთან და პირიქით, ჩადენილ დანაშაულში ბრალდებულის (კონკრეტუ-

ლი პირის) მონაწილეობის დაუდასტურებლობასთან ერთად ასევე გვაქვს თვით დანაშაულის, როგორც ფაქტის, დაუდასტურებლობის შემთხვევა.

ამგვარი გარემოება და სპეციფიკურობა იმიტომ აღვნიშნეთ, რომ გაირკვეს, როგორც ზემოთ აღნიშნული საფუძველით საქმის შეწყვეტის თავისებურებანი, ისე ის დამახასიათებელი ნიშანთვისებანი, რომლებსაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის პრაქტიკაში გამოყენებისას.

საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილებაში გამოძიებული, საქართველოს სსრ სსსკ 209-ე მუხლის თანახმად, დეტალურად აღწერს საქმის გარემოებას, გამოძიებით დადგენილ ფაქტებს და იმ პირობებს, რომელთა არსებობაც საქმის შეწყვეტის საფუძველი გახდა. ასეთ შემთხვევაში საქმის წარმოებით შეწყვეტის ყველა პირობაა ჩამოთვლილი, მაგრამ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილებაში გამოხატულებას ვერ პოულობს ცნობები ბრალდებულის ვინაობის შესახებ.

მაგალითად, ზემოთ მოტანილი ფოტოკორესპონდენტების სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილებაში სათანადოდ იქნა მოცემული ფოტოკორესპონდენტების ვინაობა, მაგრამ გამოძიებით, ისინი ბრალდებულად არ ცნეს, რაც საფუძველი გახდა აღნიშნული პირების ვინაობისა და ცნობების გადმოცემისას სიტყვა „ბრალდებული“ არ გამოეყენებინათ. დადგენილების ტექსტი მთლიანად შეესაბამება საქმეში არსებულ მასალებს. მაგრამ სიტყვა „ბრალდებულის“ ხმარება სწორი არ იქნებოდა იმიტომ, რომ აღნიშნულ საქმეზე საერთოდ ბრალდებულის სახით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში არავინ არ მიუციათ. ასეთ პირობებში გამოძიებლის მიერ ჩამოყალიბებული დადგენილების ტექსტი მართებულად მიგვაჩნია, თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილების აღწერილობითი და რეზოლუციური ნაწილები ერთმანეთს არ შეესაბამებიათ¹.

¹ შეუსაბამოადაც ის მიგვაჩნია, რომ აღწერილობით ნაწილში ლაპარაკია პირთა გარკვეულ დანაშაულის ჩადენაში სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად მტკიცებათა უპირობობაზე, ხოლო რეზოლუციური ნა-

დადგენილების აღწერილობითი ნაწილის ბოლოს, სათანადო მტკიცებულებათა გაანალიზებისა და შეჯერების შემდეგ, გამომძიებელი მიუთითებს, რომ „...რაც შეეხება დ-სა და შ-ს, მათ მიმართ ამოწურულია ყოველგვარი შესაძლებლობა დამატებითი მტკიცებულებათა შეკრებისათვის, ხოლო უკვე შეკრებილი მასალები (მტკიცებულებანი) არ არის საკმარისი მათი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად, რასთან დაკავშირებით აღძრული სისხლის სამართლის საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს ბრალდების დაუდასტურებლობით.

ყოველივე ამის შემდეგ გამომძიებელი ხელმძღვანელობს რა საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით, ადგენს:

„სისხლის სამართლის საქმე № 13815, აღძრული საქართველოს სსრ ავტორტანსპორტის სამინისტროს მთავარტექმომარაგების სამმართველოს ბენზინის ჩამომსხმელი სადგურის თანამშრომლებისაგან ქრთამის გამოძალვის მცდელობის ფაქტზე, წარმოებით შეწყდეს ბრალდების დაუდასტურებლობის გამო“.

ამგვარად, დადგენილების აღწერილობით ნაწილში ლაპარაკია როგორც ჩადენილ დანაშაულში პირის მონაწილეობის დაუდასტურებლობაზე, ისე კონკრეტულ პირთა სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად შეკრებილ მტკიცებულებათა უკმარისობაზე, მაგრამ საბოლოოდ გამომძიებელი ხელმძღვანელობს რა საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით, საქმეს წყვეტს ბრალდების დაუდასტურებლობის მოტივით.

გამომძიებელმა ძირითადად სწორად შეაფასა გამოძიებით შეკრებილი მტკიცებულებანი და იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ საჭიროა საქმის შეწყვეტა, იგი „იძულებული“ შეიქნა გარკვეული უზუსტობა დაეშვა საქმის შეწყვეტის საფუძვლის სათანადო მოტივის ჩამოყალიბებისას. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შეიძლება დავასკვნათ: თუ გამორიცხულია სხვა

წილით საქმე წყდება ბრალდებულთა მიერ ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობის დაუდასტურებლობის მოტივით.

პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის ფაქტა და ამოწურულია დამატებით მტკიცებულებათა შეკრების შესაძლებლობა, კონკრეტული პირის (ეჭვმიტანილის) სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მისაცემად კანონმდებელმა აღნიშნული პირობები უნდა გაითვალისწინოს როგორც საქმის წარმოებით შეწყვეტის საფუძველი, ანდა სათანადო კომპეტენტურმა ორგანოებმა ასეთი პირობები საქმის შეწყვეტის საფუძველად უნდა სცნოს.

1967 წლის 20 სექტემბერს ქ. თბილისის ოქტომბრის რაიონის პროკურატურის დადგენილებით წარმოებით შეწყდა სისხლის სამართლის საქმე ს-ს მიმართ საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის საფუძველზე, რომელიც აღიძრა საქართველოს სსრ სსკ 186-ე მუხლის მეორე ნაწილით.

თუმცა სისხლის სამართლის საქმე აღძრული იყო უშუალოდ ს-ს მიმართ, საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილება არ მიუთითებდა კონკრეტულად იმ საკითხებზე, რომელთა გარკვევა-დადგენისათვის აღიძრა საქმე. კერძოდ, რა დანაშაულის ჩადენაში იმხილებოდა ს, რა მასალები შეიკრიბა, რომელიც საფუძველად დაედო სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტას. მოცემულ შემთხვევაშიც ს. სისხლის სამართლის პასუხისგებაში არ ყოფილა მიცემული და მის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის მომარჯვებით გარკვეულ შეუსაბამობას ქმნის.

დადგენილებაში მითითებული იყო, რომ ს-ს მიმართ სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას საფუძველად დაედო № 14 საბინაო-სამშენებლო კოოპერატივის ზოგიერთ წევრთა კოლექტიური განცხადება, რომელშიც მხილებული იყო სამშენებლო კოოპერატივის ხელმძღვანელთა მიერ ჩადენილი დანაშაულებანი, სასელდობრ: „კოოპერატივის წევრთა მიერ შეტანილი თანხები არ შეჰქონდათ ბანკში და ითვისებდნენ, კოოპერატივის წევრებზე განკუთვნილ ბინას ჰყიდდნენ სხვა პირებზე და ბინის მშენებლობის დროს დაარღვიეს სათანადო ორგანოების

მიერ დამტკიცებული პროექტი, თვითნებურად შესახლდნენ და მოახდინეს ბინების გადაკეთება“.

ამასთან ამ დადგენილებაში ძირითადად ლაპარაკი იყო № 14 კოოპერატიული მშენებლობის იმ ყოფილი თავმჯდომარეების საქმიანობაზე, რომლებიც თავის დროზე მსჯავრდებულნი იყვნენ სასამართლოს მიერ, ხოლო ს-ს მიმართ, რომელიც საქმის გამოძიების მიმდინარეობის დროსაც თავმჯდომარეობდა კოოპერატიულ მშენებლობას, აღიძრა საქმე, მაგრამ შემდეგ გამოძიებამ იგი წარმოებით შეწყვიტა დადგენილების სარეზოლუციო ნაწილში ზერელედ იყო აღნიშნული, რომ საჩივრებში მითითებული ბრალდებები გამოძიებით არ დადასტურდა, რაც საფუძვლად დაედო აღნიშნული პირის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შეწყვეტას საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით¹.

ჯერ ერთი, თუ გამოძიებელი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ განცხადებაში მითითებული ფაქტები არ დადასტურდა, საქმე წარმოებით უნდა შეეწყვიტა ს-ს მიმართ მის ქმედებაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით და ამდენად სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტზე მითითება არასწორია მეორე, თუ დადასტურდა, რომ დანაშაული საერთოდ ჩადინეს № 14 კოოპერატიული ბინათმშენებლობის ხელმძღვანელებმა, მაგრამ მასში ს-ს მონაწილეობა ვერ დამტკიცდა, გამოძიებელს შეეძლო ს-ს მიმართ საქმე შეეწყვიტა მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით. ამასთან დამნაშავე პირების გამოსააშკარავებლად და დასადგენად საჭირო იყო სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეჩერება და გარკვეული ოპერატიული სამუშაო ღონისძიებათა ჩატარება კონკრეტული დამნაშავე პირების დასადგენად.

თუ გამოძიებელი მიიჩნევდა, რომ დანაშაულის ჩადენის ფაქტს სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი, ხოლო მასში ს-ს მონაწილეობა ვერ დადასტურდა, თანაც ამოიწურა დამატებითი მტკიცებულებების შეკრების შესაძლებლობანი და სხვა პირის

¹ აღნიშნული დადგენილება გაუქმებული იქნა და საქმეზე განახლდა გამოძიება.

მიეღო დანაშაულის ჩადენა გამორიცხულია, გამომძიებელს ჰქონდა საფუძვლები გამოეტანა დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით საქმის შეწყვეტის შესახებ.

ს-ს მიმართ საქმის შეწყვეტა იმას ნიშნავს, რომ გამომძიებელმა სრულყოფილი გამოძიების ჩატარების გარეშე შეაფასა საქმეში არსებული მასალები და მოქმედი საპროცესო კოდექსის სათანადო საფუძველი გამოიყენა საქმის შესაწყვეტად.

ასეთ პირობებში საქმის შეწყვეტა, ჯერ ერთი, საქმეზე ობიექტური ქეშმარიტების დადგენით არ არის განპირობებული და მეორე, მოცემულ შემთხვევაში ყოვლად მიუღებელია საქმის შეწყვეტისათვის საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის მოშველიება.

საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით საქმის წარმოების შეწყვეტის კიდევ ერთ მაგალითს მოვიტანთ.

„საქშახტმშენის“ ჭიათურის სამონტაჟო უბნის სამუშაოთა მწარმოებელი რეჟინერი მ. 1965 წლის 22 მაისს მუშაობდა ჭიათურის დაქვემდებარების სოფელ გუნდაეთის ტერიტორიაზე, წყალგაყვანილობის სამუშაოზე. მასთან ერთად სოფელ გუნდაეთში მუშაობდა „საქსოფტექნიკის“ საჩხერის განყოფილების ტრაქტორისტი.

დაახლოებით 15 საათზე მ. და ჩ. ათვალიერებდნენ სოფელ გუნდაეთის რეაწლიანი სკოლის შემოგარენს მიწების ჩასაწყობად. ეზოში მყოფმა სკოლის დირექტორმა და მასწავლებლებმა, რომლებიც ღვინოს სვამდნენ, მანამდე მათთვის უცნობები მ. და ჩ. მიიპატიჟეს. ღვინის სმის შემდეგ, დაახლოებით, 16 საათზე ყველანი დაიშალნენ. მასწავლებელი ლ. და ინჟინერი მ. ავტომანქანით გაემგზავრნენ ქ. ჭიათურაში. აქ ისინი ერთმანეთს დასცილდნენ.

1965 წლის 26 მაისს მ. გამოცხადდა ჭიათურის ქალაქის პოლიკლინიკაში, სადაც ნევროპათოლოგმა მას დაუსვა დიაგნოზი „თავის ტვინის კომოციო“, ხოლო ქირურგმა — „წელისა და მარჯვენა მხარბეჭის მიდამოს დაჟეჟილობა“.

პოლიკლინიკაში მ. მკურნალობდა 26 მაისიდან 25 ივნისამდე, შემდეგ იგი გაიგზავნა საკონსულტაციოდ ქ. თბილისში, ნეიროქირურგიულ პოლიკლინიკაში დიაგნოზით — „შებლ-

თხემის მიდამოს მარცხენა მხრივი სუბდულარული კემატომა“. 1965 წლის 16 ივლისს მ. სამკურნალოდ მოათავსეს ქ. თბილისის № 1 საავადმყოფოში, 20 ივლისს გაუკეთდა ოპერაცია შუბლთხემის მიდამოში.

1965 წლის 5 აგვისტოს მ-ის ძმამ პ-მ. მილიციის ჰიათურის საქალაქო განყოფილებაში შეიტანა განცხადება, სადაც აღნიშნა, რომ 1965 წლის 22 მაისს სოფ. გუნდაეთის რვაწლიანი სკოლის ეზოში მის ძმას მიაყენეს სხეულის მძიმე დაზიანება.

იმავე წლის 16 აგვისტოს მ. შეამოწმეს სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტებმა, რომელთა დასკვნით მ-ს თავის არეში დაზიანება მიყენებული ჰქონდა მკვრივი, ბლაგვი საგნის მოქმედებით და ეკუთვნოდა სიცოცხლისათვის საშიშ მძიმე ჰარისხის დაზიანებას.

30 აგვისტოს მილიციის ჰიათურის საქალაქო განყოფილებაში ლ-ს მიმართ აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე საქართველოს სსრ სსსკ 110-ე მუხლის პირველი ნაწილით. საქმეზე წინასწარი გამოძიება ჩატარდა, მაგრამ ვინაიდან გუნდაეთის რვაწლიანი სკოლის ეზოში ღვინის სმაში მონაწილე პირებმა და მ-ს მიერ დასახელებულმა მოწმეებმა უარყვეს ლ-ის მიერ მ-სათვის ფიზიკური ან სიტყვიერი შეურაცხყოფის მიყენების ფაქტი, ხოლო სხვა რაიმე მტკიცებულებანი ლ-ს წინააღმდეგ არ მოიპოვებოდა, 1965 წლის 3 ოქტომბერს სისხლის სამართლის საქმე წარმოებით შეწყდა დანაშაულის შემთხვევის არარსებობის გამო.

საქართველოს სსრ პროკურატურამ გააუქმა დადგენილება და საქმე გამოსაძიებლად დაუქვემდებარა ზესტაფონის საგამომძიებლო ქვეგანყოფილებას, რომელმაც ლ. მისცა სისხლის სამართლის პასუხისგებაში საქართველოს სსრ სსკ 110 მუხლის პირველი ნაწილით. 1966 წლის 18 ივნისს საბრალდებო დასკვნით საქმე განსახილველად წარიმართა ზესტაფონის რაიონის სახალხო სასამართლოში.

სასამართლომ ლ-ს მიმართ გამოძიებით შეკრებილი მტკიცებები გამამტყუნებელი ან გამამართლებელი განაჩენის გამოტანისათვის საკმარისად არ ჩათვალა და საქმე დამატებით გამოძიების ჩასატარებლად დაუბრუნა პროკურატურას.

დამატებითი გამოძიების შემდეგ, 1966 წლის 30 დეკემბრის დადგენილებით საქმე ლ-ს მიმართ წარმოებით შეწყდა მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის საფუძველზე. დადგენილება კვლავ გაუქმდა და საქმე გამოსაძიებლად დაექვემდებარა ჯერ თერჯოლის რაიონის პროკურატურას, ხოლო შემდეგ კი ქ. ქუთაისის პროკურატურას.

გამოძიებით ლ-ს მიმართ ბრალდების დამატებითი დაზუსტურებული რაიმე დამამტკიცებელი საბუთები ვერ შეიკრიბა. ლ-ის ბრალდების დასადასტურებლად მ-ის ჩვენებების საფუძველად დადება შეუძლებელი შეიქმნა, რადგან დაზიანების მიღებიდან ორ თვეზე მეტი ხნის მანძილზე მ. ხვდებოდა ნაც-ნობებს, ნათესავებს, ოჯახის წევრებს და მათთან პირად საუბარში ჩიოდა თავის ტკივილებს, მაგრამ ერთხელაც არ უთქვამს ვისმესთვის. რომ 1965 წლის 22 მაისს ლ-მ მიაყენა ზიანი და არც არსად საჩივარი არ შეუტანია.

ლ-ს ბრალდების საქმესთან დაკავშირებით საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის გამოყენება აკმაყოფილებს ამ მუხლში გათვალისწინებულ ყველა პირობას. ჩადენილ დანაშაულში ბრალდებულის მონაწილეობა არ დადგინდა და დამატებითი მტკიცებულებათა შეკრებისათვის ყველა შესაძლებლობა ამოწურულია, ხოლო სხვა პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა გამორიცხულია.

ამგვარად, მოტანილი მაგალითების განხილვით შეიძლება დავასკვნათ:

ა) პირველ შემთხვევაში (ფოტოკორესპონდენტების საქმე) საქმის წარმოებით შეწყვეტისას გამოძიებით სრულყოფილად და სათანადოდ ვერ გადაწყდა საკითხი ჰქონდა თუ არა ადგილი თვით დანაშაულის ჩადენის ფაქტს. აღნიშნულმა გარემოებამ განაპირობა საქმეზე, როგორც ბრალდებულის არყოლა, ასევე ექვმიტანილ პირთა მიმართ სათანადო მტკიცებულებათა უქმარისობა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მათ მისაცემად. გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ თუ დადასტურდებოდა დანაშაულის ჩადენის ფაქტი, სახეზე გვეყოლებოდა პირები, რომლებიც უნდა მიგვეცა სისხლის სა-

მართლის პასუხისგებაში ჩადენილი დანაშაულისათვის. აქვე უნდა დავძინოთ, რომ საქმის შეწყვეტის მომენტისათვის სხვა პირის მიერ კონკრეტული დანაშაულის ჩადენა გამორიცხებულია. მოცემულ შემთხვევაში საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით საქმე სწორად შეწყდა, მაგრამ საქმის შეწყვეტის საფუძვლის ფორმულირება (ჩადენილ დანაშაულში ბრალდებულის მონაწილეობის დაუდასტურებლობა) მიუღებელია, რამდენადაც საქმეზე ბრალდებული არ გვყოლია და მის მიმართ ვერ შევწყვეტით საქმეს.

ბ) ს-ს ბრალდების საქმის გამოძიებისას (№ 14 კოოპერაციული მშენებლობის საქმე), გამოძიებელმა დაუშვა არსებითი შეცდომა და საქმე საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის გამოყენებით შეწყვიტა სრულიად უსაფუძვლოდ. აღნიშნულ შემთხვევაში შეუძლებელი იყო ს-ს მიმართ საქმის შეწყვეტა, რამდენადაც არ დაუდგენიათ და დაუსაბუთებიათ ის ფაქტები, რომელთა არსებობის გათვალისწინებით აღიძრა საქმე. ამასთან უნდა აღვნიშნოთ, რომ ფორმალურად აქაც დაუშვეს შეცდომა იმავე საფუძვლით, წინასწარი გამოძიება სრულყოფილად რომ ჩაეტარებინათ. ს. სისხლის სამართლის პასუხისგებაში არ ყოფილა მიცემული და ამიტომ მის მიმართ „ბრალდებულის ჩადენილ დანაშაულში მონაწილეობის დაუდასტურებლობის“ მოტივით საქმის შეწყვეტა გაუმართლებელია.

გ) ლ-ის ბრალდების საქმესთან დაკავშირებით კანონის სავესებით სწორად გამოყენების გზით სისხლის სამართლის საქმე შეწყდა წარმოებით საქართველოს სსრ სსსკ მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტით.

ლ-ს ბრალდების საქმის გამოძიება სრულყოფილად ჩატარდა, დამატებით მტკიცებულებათა შეკრების რაიმე შესაძლებლობა ამოიწურა, ხოლო დანაშაულის ჩადენა (მ-ს სხეულის მძიმე კატეგორიის დაზიანების მიყენების სახით) სხვა პირის მიერ გამორიცხული იყო. მოცემულ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმე დასაბუთებულად შეწყდა წარმოებით, ჩადენილ დანაშაულში ბრალდებულის მონაწილეობის დაუდასტურებლობის მოტივით.

**8. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა
დანაშაულის მიმართ საზოგადოებრივი ხასიათის
ჯანმრთელობის დონის დაცვით გამოყენების საფუძვლით**

სოციალისტურ საზოგადოებაში დანაშაულისა და დამნაშავეთა წინააღმდეგ ბრძოლა საერთო-სახალხო ამოცანაა. დანაშაულის მთლიანი და საბოლოო ლიკვიდაცია ბევრად არის დამოკიდებული იმაზე, თუ რამდენად სწორად არის დაყენებული პროფილაქტიკური მუშაობა, როგორ დგას დანაშაულისა და მისი გამომწვევი მიზეზების შესწავლის საკითხი. ჩვენი სახელმწიფოს განვითარების ყველა ეტაპზე გარკვეული ყურადღება ექცეოდა და ექცევა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში საზოგადოების აქტიური მონაწილეობის საკითხს.

ოქტომბრის რევოლუციის გამარჯვების პირველსავე დღეებში საბჭოთა მთავრობა ფართო მასებს მოუწოდებდა, რომ დამყარებულიყო უმკაცრესი რევოლუციური წესრიგი, დაუნდობლად დათრგუნვილიყო ლოთების, ხულიგნების, კონტრ-რევოლუციონერების, იუნკრების, კორნილოველებისა და მათი მსგავსების მხრიდან ანარქიის ცდა.

სასამართლოს შესახებ დეკრეტებით (როგორც № 1, ისე № 2) სისხლის სამართლის საქმის სასამართლო წარმოებისას სხვადასხვა ფორმით დაშვებულ იქნა ბრალმდებელი და დამცველი „სახელშეუბღალავ“ მოქალაქეთა წრიდან.

საზოგადოებრივი ბრალმდებლის ფუნქციის ზრდასა და განვითარებასთან ერთად, ჩვენი კანონმდებლობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე ვითარდებოდა საზოგადოებრივი დამცველის ინსტიტუტი.

1930 წელს მშრომელებმა აქტიური მონაწილეობა მიიღეს მართლწესრიგის დაცვის საქმეში სახელმწიფო ორგანოებისათვის ქმედითი დახმარების აღმოსაჩენად. აღნიშნული დროისათვის რსფსრ ოლქებსა და მხარეებში ჩამოყალიბდა 250 ათასი საზოგადოება, რომლებშიც გაერთიანებული იყო 30 ათასი კაცი¹.

¹ იხ. Н. В. Денисов. Трудящиеся на страже общественного порядка, М., 1959, стр. 10.

საზოგადოების წარმომადგენელთა ჩაბმა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში ყოველთვის იყო და არის სოციალისტური სახელმწიფოსათვის დამახასიათებელი მისი განვითარების ყველა ეტაპზე, ხოლო ამ უკანასკნელ ხანებში განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა ამ საკითხს.

სახალხო რაზმელთა ჯგუფებისა და ამხანაგური სასამართლოების შექმნამ გარკვეულად აამაღლა საზოგადოების როლი სოციალისტური მართლწესრიგის დარღვევის აღკვეთის საქმეში.

1959 წლის 2 მარტს სსრ კავშირის ცენტრალურმა კომიტეტმა და მინისტრთა საბჭომ მიიღეს ერთობლივი დადგენილება „ჩვენს ქვეყანაში საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის საქმეში მშრომელთა მონაწილეობის შესახებ“. პარტიისა და მთავრობის მიერ გატარებულმა ღონისძიებებმა დანაშაულთა წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში მშრომელთა წარმომადგენლების როლის ამაღლების საკითხში თავისებური გამოხატულება ჰპოვა მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში.

საქართველოს სსრ სსსკ 128-ე მუხლით გამოძიების წარმოებისას გამოძიებელმა ფართოდ უნდა გამოიყენოს საზოგადოების დახმარება დანაშაულის გამოსამჟღავნებლად და მისი ჩამდენი პირების მოსაძებნად, აგრეთვე დანაშაულის ხელშემწყობი მიზეზებისა და პირობების გამოსავლენად და ასაცილებლად.

სსრ კავშირის ცენტრალურმა კომიტეტმა და მინისტრთა საბჭომ 1970 წელს განიხილეს რა პროკურატურისა და სასამართლო ორგანოების მუშაობის შემდგომი გაუმჯობესების ღონისძიებათა საკითხი, მიუთითეს, რომ საჭიროა დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში მეტი კონტაქტი დამყარდეს სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან¹

სამართლიანად შენიშნავს ბ. ა. გალკინი, რომ დღეისათვის შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ სისხლის სამართლის საქმის წარმოება საზოგადოების წარმომადგენელთა მონაწილეობის გარეშე. ეს მონაწილეობა კი შეიძლება გამოიხატოს დანა-

¹ იხ. გაზეთი „კომუნისტი“, 1970 წლის 2 სექტემბერი.

შაულის ჩადენის შეტყობინებით დამნაშავის გამომჟღავნებისა და დაკავების საქმეში, გამოძიებისათვის დახმარების აღმოჩენით, თავდებობით, საზოგადოებრივი ბრალმდებლის ან დამცველის მონაწილეობით¹.

საზოგადოების როლის ასეთმა ამაღლებამ, ჩვენი სახელმწიფოს განვითარების მაღალმა დონემ, თავისებური გამოხატულება პოვა წინასწარი გამოძიების სტადიაში, ცალკეული კატეგორიის საქმეთა შეწყვეტისათვის, დანაშაულებრივი ქმედობის ჩამდენი პირის საზოგადოებრივი ორგანიზაციაზე გადაცემით გამოსასწორებლად საზოგადოებრივი ზემოქმედების გატარების გზით.

პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან განთავისუფლება მის მიმართ საზოგადოებრივი ღონისძიების გატარების მიზნით, ჩვენი კანონმდებლობის ახალი სამართლებრივი ინსტიტუტია. აღნიშნულ ინსტიტუტში გამოხატულებას პოულობს ის გარემოება, რომ ჩვენი სახელმწიფოს განვითარების თანამედროვე დონე შესაძლებლობას იძლევა ცალკეული პირების გამოსასწორებლად სახელმწიფოებრივი იძულების ნაცვლად გამოყენებულ იქნეს საზოგადოებრივი ზემოქმედების საშუალებები. სახელმწიფოებრივ და საზოგადოებრივ სფეროთა ურთიერთშერწყმა იურისპრუდენციის წინაშე დასმული ამოცანების გადაწყვეტისას ისეთი გზით უნდა მოხდეს, რომ ეს ორი სფერო ურთიერთს ავსებდეს და ეხამებოდეს, უფრო ეფექტურ საშუალებას ქმნიდეს დანაშაულის წინააღმდეგ.

სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს 1962 წლის 3 დეკემბრისა და 1971 წლის 19 ივნისის დადგენილებებში ხაზგასმულია, რომ სისხლის სამართლის სასჯელისა და საზოგადოების აღმზრდელობითი ზემოქმედების ღონისძიებათა სწორი, გონივრული შეხამება აუცილებელია დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხის სწორი ორგანიზაციისათვის².

¹ იხ. Б. А. Галкин. Советский уголовный закон, М., 1962, стр. 240.

² იხ. «Бюллетень Верховного суда СССР», 1961, № 4, стр. 1—2, «Бюллетень Верховного суда СССР», 1962, № 3, стр. 21—25, «Бюллетень Верховного суда СССР», 1962, № 6, стр. 6—9.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1962 წლის ივლისის პლენუმმა დადგენილებაში „იდეოლოგიურ მუშაობაში პარტიის მორიგი ამოცანების შესახებ“ მიუთითა, რომ მუქთახორების, გამომძალველების, ქურდების, სპეკულიანტებისა და ბიუროკრატების წინააღმდეგ აუცილებელია ვაწარმოთ უღმობელი ბრძოლა როგორც საზოგადოებრივი ზემოქმედების მთელი სიძლიერით, ისე საბჭოთა კანონების მთელი სიმკაცრით¹.

სისხლის სამართლის საქმეთა წარმოებით შეწყვეტის საფუძვლების საერთო განხილვისას მითითებული იყო ის გარემოება, რომ საქმის შეწყვეტის საფუძვლები, რომლებიც გათვალისწინებულია საქართველოს სსრ სსსკ მე-6, მე-7, მე-8 და მე-9 მუხლებით არსებითად განსხვავდება ამავე კოდექსის მე-5 მუხლით გათვალისწინებულ საქმეთა შეწყვეტის საფუძვლებისაგან. ეს განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ მე-5 მუხლით გათვალისწინებულ გარემოებათა დადგენისას სისხლის სამართლის საქმის წარმოება გამორიცხულია, ე. ი. საქმე უნდა შეწყდეს წარმოებით ან ასეთი საერთოდ არ უნდა აღიძრას.

აღნიშნულისაგან განსხვავებით, საქართველოს სსრ სსსკ მე-7, მე-8, მე-9 მუხლებში მოცემულ გარემოებათა დადგენა სავალდებულოს არ ხდის მოკვლევის ორგანოების, გამოძიებლისა და პროკურორისათვის საქმის წარმოებით შეწყვეტას ან ასეთის არ აღძვრას. ამ მუხლების თავისებურება სწორედ იმაში მდგომარეობს, რომ მათში გათვალისწინებულ გარემოებათა დადგენის შემთხვევაში პროკურორს, გამოძიებელსა და მომკვლევ პირს უფლება ეძლევათ შეწყვიტონ საქმე. ხსენებულ პირთა უფლებასთან დაკავშირებით უნდა მივუთითოთ, რომ თავისთავად პროკურორმა, გამოძიებელმა, მომკვლევმა პირმა ეს უფლება შეიძლება გამოიყენონ და რეალიზაცია უყონ იმ შემთხვევაში, თუ სახეზე გვექნება ყველა ის წინა პირობა, რომელსაც 'კანონი ადგენს სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის მიზნით.

¹ იხ. «Постановление Пленума Центрального Комитета КПСС» июль, 1963, Госполитиздат, 1963, стр. 8

მოცემულ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძვლებს შემდეგი საერთო აქვთ:

ა) ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის სიმცირე;

ბ) დანაშაულებრივი ქმედობის ჩამდენი პირი არ წარმოადგენს საზოგადოებრივად საშიშ ელემენტს;

გ) მე-6 მუხლის საფუძველზე დანაშაულმა დაჰყარა საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი ან დანაშაულის ჩამდენი პიროვნება აღარ არის საზოგადოებრივად საშიში, ხოლო დახარჩენი მუხლების საფუძველზე კი დანაშაულის ჩამდენი პირის გამოსწორება შეიძლება სისხლის სამართლის წესით დასჯის გარეშე, საზოგადოებრივი ზემოქმედების გამოყენებით;

დ) მოცემულ გარემოებათა არსებობისას, სათანადო პირს კანონმდებელი უფლებას აძლევს (ვალდებულს არ ხდის) საქმე შეწყვიტოს წარმოებით.

მიუხედავად ამ საერთო ნიშნებისა, გათვალისწინებულ უნდა იყოს ის გარემოება, რომ თითოეულ მუხლში (მე-6, მე-7, მე-8, მე-9) მითითებულ გარემოებათა არსებობა თავისი ინდივიდუალური და დამახასიათებელი ნიშნების მომცველია, ამიტომ მათი გაიგივება დაუშვებელია.

წინასწარი გამოძიებით ამა თუ იმ მუხლში მოცემული გარემოების დადგენისას საქმე უნდა შეწყდეს სწორედ იმ საფუძვლების ზუსტად გათვალისწინებით, რომელზედაც კანონი მიუთითებს საქმის შეწყვეტასთან დაკავშირებით.

აღნიშნული საფუძვლების ცალკე განხილვამდე საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ პირის მიმართ საქმის შეწყვეტა მისი ამხანაგურ სასამართლოზე გადაცემით, გარემოებათა შეცვლით, დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემით, არასრულწლოვანთა კომისიისათვის გადაცემით ან სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე მასალის გადაცემა საზოგადოებრივი ზემოქმედებისათვის, სსრ კავშირისა და მოკავშირე რესპუბლიკების არც სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძვლებით და არც სასამართლო წარმოების საფუძვლებით გათვალისწინებული არ ყოფილა. ეს შეიმუშავა მოკავშირე რესპუბლიკების საკანონმდებლო ორგანოებმა, რომლებმაც ამ

გზით სათანადოდ დააკონკრეტეს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის საფუძვლების მიერ მოცემული საერთო პრინციპები. ამ მიზნით ჩამოყალიბდა სრულიად ახალი ინსტიტუტი დამნაშავეს მიმართ სისხლის სამართლის სასჯელის ნაცვლად საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიების გატარების სახით.

იურიდიულ ლიტერატურაში საკმაო გამოხმაურება ჰპოვა როგორც თვით ამ ფაქტმა, ისე მისი გამოყენებისა და შედეგის ახსნა-განმარტების საკითხმა.

გარკვეული კატეგორიის დანაშაულის საქმეთა და ამ დანაშაულის ჩამდენ პირთა საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისათვის გადაცემამ ცალკეულ მეცნიერს შესაძლებლობა მისცა დაესკვნა, რომ დამნაშავე პირის საზოგადოებრივი ორგანიზაციისათვის გადაცემით შემუშავდა სისხლის სამართლის სასჯელის ახალი სახე. ი. დ. პერლოვი დამნაშავეს თავდებქვეშ გადაცემასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ თავდებში გადაცემა უნდა განვიხილოთ, როგორც სისხლის სამართლის სასჯელის ახალი სახე.¹

დამნაშავეს თავდებქვეშ გადაცემა რომ არ წარმოადგენს სასჯელის რაიმე ახალ სახეს, იქიდანაც სჩანს, რომ „საფუძვლების“ მე-10 და საქართველოს სსრ სსკ მე-12 მუხლებით პირდაპირ არის მითითებული „თუ სასამართლო დაინახავს, რომ ის პირი, ვინც თვრამეტი წლის ასაკამდე ჩაიდინა დანაშაული, რომელიც დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას არ წარმოადგენს, შეიძლება გამოსწორდეს სისხლის სამართლის სასჯელის გამოუყენებლად. მას შეუძლია ასეთი პირის მიმართ გამოიყენოს აღმზრდელობითი ხასიათის იძულებითი ღონისძიებანი, რაც სისხლის სამართლის სასჯელს არ წარმოადგენს“ (ხაზგასმა ჩვენია მ. ქ.).

დამნაშავე პირი თავდებქვეშ გადაეცემა საზოგადოებრივ ორგანიზაციას სწორედ ხელახალი აღზრდისა და გამოსწორებისათვის. საზოგადოებრივი ზემოქმედების გატარებასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის სასჯელის რაიმე ახალი სა-

¹ იხ. И. Д. Перлов. Отдача на поруки, «Советская юстиция», 1959, № 3, стр. 24.

ხის გამოყენებაზე ლაპარაკი შეუძლებელია. დამნაშავე საზოგადოებას გადაეცემა სწორედ იმასთან დაკავშირებით, რომ მის მიმართ არ არის საჭირო სისხლის სამართლის სასჯელის გამოყენება. აღნიშნულთან დაკავშირებით სამართლიანად შენიშნა ლ. ნ. სმირნოვმა, რომ თავდებში გადაცემის სისხლის სამართლის სასჯელის ზომად ჩათვლა ნიშნავს საზოგადოებრივი ზემოქმედების ამ ღონისძიების თვით არსის დამახინჯებას¹.

ზემოთ მითითებულ გარემოებათა საფუძველზე შეგვიძლია დავასკვნათ: საქმის შეწყვეტისას დამნაშავეს მიმართ საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიებათა გატარების თვალსაზრისით სისხლის სამართლის სასჯელის შეფარდება გამორიცხულია.

აქედან გამომდინარე, გამომძიებელი საქმის შეწყვეტისას ხელმძღვანელობს იმით, რომ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემულმა პირმა ან იმ პირმა, რომელიც უნდა მიეცათ სისხლის სამართლის პასუხისგებაში, ჩაიღინა სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედობა.

ამ შემთხვევაში გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ პირის დამნაშავედ ცნობას აქვს საერთო სავალდებულო მნიშვნელობა, ხოლო საერთო სავალდებულო იურიდიული ძალა აქვს პირის ბრალდებულად ცნობისათვის მხოლოდ სასამართლოს განაჩენს².

დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხში საზოგადოებრივი ორგანიზაციების როლის ამაღლებისა და დამნაშავე პირთა წინააღმდეგ საზოგადოებრივ ღონისძიებათა გატარების მიზნით საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებით სათანადოდ მოწესრიგდა დამნაშავე პირთა მიმართ სისხლის სამართლის, საქმის შეწყვეტისა და მათი ამხანაგურ სასამართლოზე, არა-

¹ იხ. Л. Н. Смирнов. Дискуссия, которую не надо было начинать, «Социалистическая законность», 1959, № 11, стр. 14—15.

² იხ. М. С. Строгович. Курс советского уголовного процесса, стр. 171.

სრულწლოვანთა კომისიებზე და მშრომელთა კოლექტივებისათვის თავდებქვეშ გადაცემის საკითხი.

საქართველოს სსრ სსკ 52-ე და სსკ მე-7 მუხლებით მოწესრიგებულია სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისა და ასეთის ამხანაგური სასამართლოსათვის გადაცემის საკითხი. სსკ მე-8 მუხლი კი საქმის შეწყვეტას აწესრიგებს არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიაზე გადაცემით. კანონმდებელმა სპეციალურად გაითვალისწინა რა არასრულწლოვანთა საქმეების გამოძიების სპეციფიკურობა და თვით არასრულწლოვანი დამნაშავეის თავისებური ბუნება, თუ ასეთ პირს ჩადენილი აქვს საზოგადოებრივად არა დიდი მნიშვნელობის დანაშაული, შესაძლებლად სცნო, მის მიმართ საქმის წარმოებით შეწყვეტა არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიისათვის გადაცემით.

უნდა შევნიშნოთ, რომ არასრულწლოვანი დამნაშავეის მიმართ საქმე შეიძლება შეწყდეს როგორც სსკ მე-8 მუხლის საფუძველზე, ისე ამავე კოდექსის მე-9 მუხლითაც. რომლითაც გათვალისწინებულია საქმის შეწყვეტა დამნაშავე პირის თავდებქვეშ გადაცემით. ყოველ კონკრეტულ საქმეზე წინასწარი გამოძიების დროს სათანადოდ უნდა იქნეს შესწავლილი არასრულწლოვანი პიროვნება და ის პირობები, რომელშიაც უხდება მას ცხოვრება. თუ არასრულწლოვანი ჩამოუღიჯ საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომაში, მას შუამდგომლობს ის კოლექტივი, სადაც დამნაშავე პირი მუშაობს, ასეთ შემთხვევაში, ჩვენი აზრით, უკეთესია საქმე წარმოებით შეწყდეს და დამნაშავე პირი გადაეცეს მშრომელთა კოლექტივის თავდებქვეშ, ხელახლად აღსაზრდელად და გამოსასწორებლად. აღნიშნულ შემთხვევაში საქმის შეწყვეტის დადგენილება ცნობისათვის უნდა გაეგზავნოს არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიას, რომელმაც თავის მხრივ ზედამხედველობა უნდა გააძლიეროს არასრულწლოვანი დამნაშავე პირის მიმართ¹.

საქართველოს სსრ სსკ მე-9 და სსკ 53-ე მუხლებით გ.

¹ ეს მეტად თავისებურია და სცილდება ჩვენი თემის საგანს, ამდენად ვრცლად არ განვიხილავთ.

საზღვრული და ჩამოყალიბებულია ის პირობები, რომელთა დადგენა შესაძლებლობას გვაძლევს წარმოებით შევწყვიტოთ სისხლის სამართლის საქმე და დამნაშავე პირი გადაეცეთ თავდებქვეშ.

საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1963 წლის 28 ივნისის ბრძანებულების საფუძველზე, საქართველოს სსრ სსსკ დაემატა მე-9¹ მუხლი, რომლითაც სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე სასამართლოს, პროკურორს, ხოლო მომკვლევ პირსა და გამომძიებელს პროკურორის თანხმობით, უფლება მიეცათ პირის მიერ მცირე მნიშვნელობის ან ისეთი დანაშაულის ჩადენისას, რომელიც არ წარმოადგენს საზოგადოებრივად დიდ საშიშროებას, გადასცეს მასალები განსახილველად ამხანაგურ სასამართლოებს, არასრულწლოვანთა კომისიებს ან მშრომელთა კოლექტივის თავდებქვეშ მისი აღზრდისა და გამოსწორების მიზნით¹.

ცალკეული ავტორი დადებითად აფასებს საერთოდ დამნაშავე პირის საზოგადოებრივი ორგანიზაციისათვის გადაცემის ინსტიტუტს და ამასთან ერთად გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ დამნაშავე პირი საზოგადოებას გადაეცეს მხოლოდ სასამართლოს მიერ, ხოლო სასამართლოში საქმის განხილვას წინ უსწრებდეს გამოძიების სრულყოფილი ჩატარება. მაგალითად, ი. პერლოვი, გ. შაფირი, გ. ანაშკინი, პ. პაშკევიჩი, ა. მოგილევსკი, ი. გორელიკი, ნ. ჟოგინი, ა. შლიაპოჩნიკოვი, ნ. გურბატოვი აღნიშნავენ, რომ მხოლოდ საქმის არსებითად განხილვის, სამართალში მიცემულის დამნაშავედ ცნობის შემდეგ შეიძლება გადაწყდეს დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემის საკითხი².

ჩვენის აზრით, ასეთი მოთხოვნა სათანადო ყურადღების ღირსია და იგი უნდა აისახოს ჩვენს კანონმდებლობაში. ამასთან, სასამართლოს მიერ დამნაშავე პირის მიმართ პირობითი მსჯავრის ინსტიტუტსა და დამნაშავე პირისადმი საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიების ინსტიტუტებს შორის უნ-

¹ სსსკ მე-9¹ მუხლის არასრულყოფილობაზე შედარებით უფრო ვრცლად გვექნება საუბარი ქვემოთ.

² იხ. Т. Ш. Ш а в г у л и д з е. Необходимая оборона, изд-во «Мецниереба», Тбилиси, 1966.

და მოხდეს ურთიერთ შერწყმა¹. დამნაშავე პირისადმი საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიების გატარების საკითხთან დაკავშირებით ყოველგვარი თეორიული და პრაქტიკული დავა შესაძლებელია დადებითად გადაიჭრას მხოლოდ შემთხვევაში, თუ მართოდენ სასამართლოს ექნება უფლება თავდებქვეშ გადასცეს დამნაშავე პირი მშრომელთა კოლექტივს, არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიას თუ ამხანაგთა სასამართლოს.

თუ დადგინდება, რომ პირმა ჩაიდინა საზოგადოებრივ საშიში ქმედობა დანაშაულის სახით, წინასწარი გამოძიება და მოკვლევის ორგანოები ვალდებული არიან დაადგინონ როგორც დანაშაულის ჩადენის ფაქტი, ისე დანაშაულის ჩამდენი პირი, ხოლო დამნაშავის მიმართ სასჯელის გამოცემების თუ ასეთისაგან განთავისუფლების საკითხს, მის მიმართ საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიების გატარების თვალსაზრისით, უნდა წყვეტდეს მხოლოდ და მხოლოდ სასამართლო.

ასეთი წესის დადგენა ხელს შეუწყობს როგორც ერთიან სწორი პრაქტიკის გამოუმუშავებას მართლმსაჯულების საკითხში, ისე საზოგადოების როლის ამაღლებას დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში. სასამართლოს, ყველა სხვა ორგანოსაგან განსხვავებით, საქმის საჯაროდ განხილვის შემდეგ უფრო მეტი შესაძლებლობა და სათანადო გამოცდილება აქვს იმისათვის, რომ გადაწყვიტოს საკითხი დამნაშავე პირს შეუფარდოს სასჯელი თუ გაათავისუფლოს იგი ასეთისაგან.

საინტერესოა აღინიშნოს ის გარემოება, რომ ბულგარეთის სახალხო რესპუბლიკის სსკ 75-ე, 76-ე მუხლების საფუძველზე საზოგადოებრივი თავდებობა გამოიყენება მხოლოდ სასამართლოს მიერ, ისიც იმ შემთხვევაში, როდესაც ჩადენილ დანაშაული ითვალისწინებს ერთ წლამდე თავისუფლების აღკვეთას. ამასთან, სასამართლო დაადგენს რა პირის ბრალულობის საკითხს, გამოაქვს გადაწყვეტილება, რომელში

¹ პირობით მსჯავრთან დაკავშირებით იხ. ო. კოლუაშვილი, პირობითი მსჯავრის ზოგიერთი საკითხის შესახებ, თბილისი, 1967 წ., გამომცემლობა „მეცნიერება“.

უთითებს, რომ პირი ექვემდებარება დასჯას, მაგრამ შეფარდებული სასჯელის გამოყენება გადაიდება და ასეთი სისრულეში მოიყვანება იმ შემთხვევაში, თუ სამართალში მიცემული არ გაამართლებს მის მიმართ მშრომელთა კოლექტივის მიერ წამოყენებულ ნდობას. თუ ასეთი პირი გაამართლებს მშრომელთა ნდობას, ამ შემთხვევაში სასამართლოს ერთი წლის გასვლის შემდეგ გამოაქვს განჩინება საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ.

გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის კანონმდებლობით კი მშრომელთა კოლექტივებს სასამართლოს წინაშე შეუძლიათ იშუამდგომლონ ბრალდებულის თავდებქვეშ აყვანასთან დაკავშირებით მხოლოდ იმ მხრივ, რომ დამნაშავე პირს დაენიშნოს ისეთი სასჯელი, რომელიც დაკავშირებული არ იქნება თავისუფლების აღკვეთასთან ან პირს, რომელსაც სასამართლომ შეუფარდა თავისუფლების აღკვეთა შეიძლება შეეცვალოს იგი პირობითი მსჯავრით.

1. დამნაშავის მიმართ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა მისი თავდებქვეშ გადაცემით გათვალისწინებულია საქართველოს სსრ სსს მე-9 მუხლით. ამ შემთხვევაში საქმის შეწყვეტა დაიშვება იმ პირობით თუ დაცული იქნება და სახეზე გვექნება საქართველოს სსრ სსკ 53-ე მუხლით გათვალისწინებული გარემოებანი.

სასამართლოს, პროკურორს, აგრეთვე გამომძიებელს და მოკვლევის ორგანოს, პროკურორის თანხმობით, საქართველოს სსრ სსკ 53-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძველით უფლება აქვთ შეწყვიტონ სისხლის სამართლის საქმე და დანაშაულის ჩამდენი პირი გადასცენ თავდებქვეშ ხელახალი აღზრდისა და გამოსწორებისათვის იმ ორგანიზაციას ან მშრომელთა კოლექტივს, რომელმაც აღძრა შუამდგომლობა. არ დაიშვება თავდებქვეშ გადაცემა და ამ საფუძველზე საქმის შეწყვეტა იმ პირის მიმართ, რომელიც წინათ იყო მსჯავრდებული განზრახი დანაშაულისათვის ან გადაცემული თავდებქვეშ.

თუ პირი, რომლის მიმართაც აღძრულია სისხლის სამართლის საქმე, თავს დამნაშავედ არ თვლის და რაიმე მიზეზით მოითხოვს სასამართლოში საქმის განხილვას, მისი თავ-

დებქვეშ გადაცემით საქმის შეწყვეტა არ დაიშვება. საქმის შეწყვეტის შესახებ ატყობინებენ დაზარალებულს, რომელსაც ხუთი დღე-ღამის განმავლობაში შეუძლია გაასაჩივროს სას. მართლოს განჩინება ან პროკურორის, გამომძიებლის, მოკვლევის ორგანოების დადგენილება ზემდგომ სასამართლოში ან ზემდგომ პროკურორთან.

თუ თავდებქვეშ გადაცემული პირი ერთი წლის განმავლობაში არ გაამართლებს კოლექტივის ნდობას, არ გამოსწორდება და არ დაემორჩილება სოციალისტური საერთო ცხოვრების წესებს ან დატოვებს სამუშაოს საზოგადოებრივი ზემოქმედების თავის არიდების მიზნით, საზოგადოებრივ ორგანიზაცია ან მშრომელთა კოლექტივი, რომელიც მას თავდებად დაუდგა, გამოიტანს გადაწყვეტილებას თავდებობაზე უარის თქმის შესახებ და გადასცემს ამ გადაწყვეტილებას სასამართლოს ან პროკურატურას დამნაშავის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის საკითხის განსახილველად. ასეთ შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმე შეიძლება განახლდეს სასამართლოს გამწესრიგებელი სხდომის განჩინებით ან პროკურორის დადგენილებით (საქართველოს სსრ სსკ მე-9 მუხლი).

აღნიშნულ მოთხოვნის გარდა საქმის წარმოებით შეწყვეტისათვის საჭიროა გათვალისწინებულ იქნეს ის გარემოებანი, რომელთა არსებობის შემთხვევაში საქართველოს სსრ სსკ 53-ე მუხლი პირს ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისაგან, როცა ჩადენილი დანაშაულისათვის შეიძლება დაენიშნოს თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს სამი წლის ამასთან ქმედობას არ უნდა ახლდეს მძიმე შედეგი, დამნაშავე პირი არ უნდა წარმოადგენდეს დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას, შეეძლოს შეიგნოს ჩადენილი დანაშაული და მოინანიოს იგი. 53-ე მუხლით არ შეიძლება საქმე შეწყდეს დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემით თუ კი იგი წინათ მსჯავრდებული იყო განზრახ დანაშაულისათვის ან გადაცემული იყო თავდებქვეშ.

საგამომძიებლო პრაქტიკა ძირითადად სწორად პასუხობს საპროცესო კოდექსის მოთხოვნებს და ითვალისწინებს იმ გარემოებებს, რომელთა არსებობის შემთხვევაში შესაძლე

ბელია დამნაშავე პირის მიმართ საქმის შეწყვეტა მისი თავდებ-
ქვეშ გადაცემით. ზოგ შემთხვევაში საქმის შეწყვეტისა და
პირის თავდებქვეშ გადაცემასთან დაკავშირებით, ირლევია
ჩვენი კანონის ძირითადი მოთხოვნა, რომ საქიროა არა მარტო
დანაშაულის ფაქტის დადგენა, არამედ იმ პირის დადგენა,
რომელმაც ეს დანაშაული ჩაიდინა. უფრო ზუსტად რომ
ეთქვათ: წინასწარ გამოძიების მიერ პირის ბრალდებულის სა-
ხით სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის ფაქტი თა-
ვისთავად ვერ სწყვეტს ამ პირის ბრალეულობის საკითხს, სა-
ქიროა სათანადო უტყუარი და ყოველმხრივ შემოწმებული
მტკიცებულებანი კონკრეტული პირის მიერ ამა თუ იმ ჩადე-
ნილი დანაშაულის დასადასტურებლად.

რაც შემთხვევაში დამნაშავე პირის მიმართ საქმე წყდება
და იგი გადაეცემა თავდებქვეშ, მაგრამ საქმის მასალებით მის
მიერ დანაშაულის ჩადენა სრულყოფილად არ არის დადას-
ტურებული. ასეთი პრაქტიკა მცდარია და უნდა აღიკვეთოს.
საკმარისი არ არის, რომ ბრალდებულის სახით დაკითხულმა
პირმა წარდგენილ ბრალდებაში თავი დამნაშავედ ცნოს. გა-
მომძიებელი საქმის მასალებით არა მარტო დარწმუნებული
უნდა იყოს დანაშაულის ჩადენაში (ასეთი შესაძლებელია სუ-
ბიექტივიზმის ნაყოფი იყოს), არამედ კონკრეტულ მტკიცე-
ბულებათა ანალიზის შედეგად უნდა დაასაბუთოს და დაადგი-
ნოს ამ პირის დანაშაულებრივი ქმედობის არსებობა.

აღნიშნული კატეგორიის საქმეებზე წინასწარი გამოძიე-
ბა უნდა დამთავრდეს იმავე სრულყოფითა და სისრულით,
როგორც სხვა საქმეებზე, რომლებიც საბრალდებო დასკვნით
იგზავნება სასამართლოში. გამომძიებელი ან მომკვლევ პირი
დამთავრებულად ცნობს რა წინასწარ გამოძიებას, გამოიტანს
დადგენილებას საქმის წარმოებით შეწყვეტისა და დამნაშავე
პირის საზოგადოებრივი ორგანიზაციისათვის თავდებქვეშ
გადაცემის შესახებ. დადგენილებაში მითითებული უნდა იყოს
როგორც საქმის საერთო შინაარსი, ისე ის მტკიცებულე-
ბანი, რომელთა არსებობითაც დასტურდება ამ პირის მიერ ჩა-
დენილი დანაშაული.

თავდებობისათვის აუცილებელია პროკურორის თანხმო-
ბა. — თუ იგი არ დაეთანხმება გამომძიებლის დადგენილებას

დამნაშავე პირის თავდებქვეშ გადაცემის შესახებ არავითარი დაბრკოლება არ შეიძლება შეიქმნეს საქმის სასამართლოში წასამართავად, რა თქმა უნდა იგულისხმება შეკრებილი უნდა იყოს საკმარისი დამამტკიცებელი საბუთები და ყველა გარემოება სრულყოფილად იყოს გამოძიებული.

ზემოთ მითითებულ გარემოებათა გასათვალისწინებლად საინტერესოა ჭ-ს საქმე, რომელიც ქ. თბილისის 26 კომისრის რაიონის პროკურატურამ წარმოებით შეწყვიტა და ჭ. თავდებქვეშ გადასცა.

ჭ-ს წლების განმავლობაში სისტემატური უსიამოვნება ჰქონდა თავის მეუღლესთან. მისი მეუღლე გ. ხშირად თვრებოდა და ფიზიკურ და სიტყვიერ შეურაცხყოფას აყენებდა ცოლს. 1969 წლის თებერვლის თვეში გ-მ განცხადებით მმართა შინაგან საქმეთა სამინისტროს რაიონულ განყოფილებას და აღნიშნა, რომ მას, მთვრალ მდგომარეობაში მძინარეს, ცოლმა გადაასხა ნავთი, ცეცხლი მოუკიდა განზრახ მოკვლის მიზნით, მაგრამ შემთხვევით გადაარჩა.

საქმის აღძვრის შემდეგ დადასტურდა, რომ გ-ს სინამდვილეში ჰქონდა მიღებული სხეულის დამწვრობა, რომელიც ექსპერტიზის დასკვნით განესაზღვრა სხეულის ნაკლებად მძიმე კატეგორიის დაზიანებად. ბინიდან წამოიღეს ტანსაცმელი და საბანი, რომელიც შემთხვევის დროისათვის ეფარა. აღნიშნულ ნივთებს სიღამწვრის ნიშნები ეტყობოდა. ესპერტიზის დასკვნით დადგინდა ოჯახში ხანძრის გაჩენის ფაქტი. ჭ. ქმრის დაწვის მცდელობის ფაქტს კატეგორიულად უარყოფდა და აღნიშნავდა, რომ გ. მუშაობდა სახანძრო რაზმში, თვითონ მოახდინა ხანძრის გაჩენის ინსცენირება იმ მიზნით, რომ ჭ. თავიდან მოეცილებინა.

საქმის მასალებით ვერ დადგინდა სინამდვილეში ვისი მოქმედების შედეგად გაჩნდა ბინაში ხანძარი, წინასწარი გამოძიებით არ შეიკრიბა სათანადო მტკიცებულებანი ჭ-ს დანაშაულებრივი ქმედობის დასადასტურებლად. მოცემულ პირობებში, თუ გამოძიებით დამატებითი მტკიცებულებების შეკრების შესაძლებლობა ამოიწურებოდა, საფუძველი იყო ჭ-ს მმართ საქმე შეწყვეტილიყო საქართველოს სსრ სსსკ მე-200.

მუხლის „ბ“ პუნქტით. მაგრამ გამომძიებელმა თავი ვერ გაართვა მის წინაშე დასმულ ამოცანას, შედარებით იოლი გზა აირჩია და ჯ. თავდებქვეშ გადასცა იმ ორგანიზაციას, სადაც ეს უკანასკნელი მუშაობდა, მისი ხელახლა აღზრდისა და გამოსწორების მიზნით.

ჯ-ს საქმის წარმოებით შეწყვეტასთან დაკავშირებით დაიშვა შემდეგი სახის შეცდომები:

1. თუ გამომძიებელმა დადასტურებულად მიიჩნია, რომ ჯ-ს მხრიდან სინამდვილეში ჰქონდა ადგილი დანაშაულებრივ ქმედობას, მაშინ იგი უნდა დაეკვალიფიკირებია მკვლელობის მცდელობად, რაც თავისთავად გამორიცხავს საქმის წარმოებით შეწყვეტას დამნაშავის თავდების ქვეშ კოლექტივზე გადაცემით.¹ მაშასადამე, ამ შემთხვევაში დაირღვა სსკ 53-ე მუხლის ის მოთხოვნა, რომ დამნაშავე პირი თავდებქვეშ გადაეცემა მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ მის მიერ ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს სამი წლის ვადით;

2. ჯ., დანაშაულებრივი ქმედობის დადასტურების შემთხვევაში, საზოგადოებისათვის დიდად საშიშ პიროვნებას წარმოადგენდა და ამდენად თავდებქვეშ მისი გადაცემა არ შეიძლებოდა;

3. მართალია, ჯ-ს სამუშაო ადგილიდან მიღებულ იქნა შუამდგომლობა მის მიმართ, საქმის შეწყვეტისა და თავდებქვეშ გადაცემის შესახებ, მაგრამ იგი საფუძველს არ ქმნიდა სისხლის სამართლის საქმის შესაწყვეტად. ჯერ ერთი, ჯ-ს რამდენიმე კვირის წინ ჰქონდა დაწყებული მუშაობა ამ ორგანიზაციაში, მეორეც, თვით ჯ. თავს დამნაშავედ არ სცნობდა წარდგენილ ბრალდებაში და, საერთოდ, დანაშაულის ჩადენის ფაქტს უარყოფდა. კანონით კი პირის მიმართ საქმის შეწყვეტა არ დაიშვება თუ იგი თავს არ ცნობს დამნაშავედ;

4. კანონი საქმის შეწყვეტას უშვებს იმ შემთხვევაში, როდესაც დამნაშავე პირს შეგნებული აქვს თავის მიერ ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, გულწრ-

¹ ჯ-ს საქმე აღიძრა და ბრალდება წარედგინა საქ. სსრ სსკ 111-ე მუხლით, ჯ-ს ქმედობის 111-ე მუხლით დაკვალიფიკირება მოხდა გ-ს

ფელად აღიარებს ასეთს და ინანიებს მას. მოცემულ შემთხვევაში ყველა ეს ელემენტი გამორიცხულია, რამდენადაც ჰ. არა მარტო თავს არ ცნობდა დამნაშავედ ჩადენილ დანაშაულში, არამედ ასეთის ჩადენას საერთოდ უარყოფდა.¹

სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისათვის აუცილებელია ჩადენილი დანაშაული და თვით ამ დანაშაულის ჩამდენი პირი არ წარმოადგენდეს დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას.

აღნიშნული ცნების სწორად გაგებას დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც საგამომძიებლო პრაქტიკის სწორად წარმართვის, ისე თვით დანაშაულის არსის სათანადოდ გარკვევისათვის. თითოეული კონკრეტული საქმის დროს საჭიროა განვასხვავოთ კანონმდებლის მიერ მოცემული სამი ძირითადი ცნება, რომელთა არსებობა სხვადასხვა გარემოებებს ქმნიან საქმის შესაწყვეტად ან, საერთოდ სისხლის სამართლის საქმის წარმოების გამოსარიცხავად.

1. დანაშაულის ცნების განსაზღვრისას კანონმდებელი (საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილი) დანაშაულად არ თვლის ქმედობას ან უმოქმედობას, რომელიც თუმცა ფორმალურად შეიცავს სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებულ ნიშნებს, მაგრამ მცირე მნიშვნელობის გამო არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას.

მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებელი სცნობს არა დანაშაულის მცირე მნიშვნელობის არსებობას, არამედ ქმედობის მცირე მნიშვნელობას, რომელიც არ წარმოადგენს საზოგადოებრივ საშიშროებას.

ამდენად, მე-8 მუხლში ნახმარი ცნებების — „მცირე მნიშვნელობა“, „საზოგადოებრივი საშიშროების არარსებობა“ —

დაზიანების ხარისხის მიხედვით, რაც რა თქმა უნდა არასწორია. ამ შემთხვევაში გათვალისწინებული არ იქნა დანაშაულის სუბიექტური მხარე.

¹ ჰ. ს. მიმართ საქმის შეწყვეტის დადგენილება თბილისის ქალაქის პროკურატურამ გააუქმა და საქმეს სათანადო მსვლელობა მიეცა.

შეეხება პირის ქმედობას და თუ იგი მოიცავს ამ ნიშნებს, საქმის წარმოება გამორიცხულია:

2. ამხანაგურ სასამართლოებზე გადაცემასთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის საფუძველია ჩადენილი დანაშაულის მცირე მნიშვნელობა, რომლისთვისაც შეიძლება დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს ერთი წლის ვადით. საქართველოს სსრ სსკ 52-ე მუხლით ლაპარაკია მცირე მნიშვნელობაზე. მაგრამ ამავე კოდექსის მე-8 მუხლისაგან განსხვავებით, მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებელი ხაზგასმით მიუთითებს დანაშაულის მცირე მნიშვნელობაზე. კანონმდებელმა თვით დანაშაულის მცირე მნიშვნელობის გათვალისწინებით სათანადო პირობებს ასეთი კატეგორიის საქმეთა შეწყვეტის უფლება მისცა საქმის ამხანაგურ სასამართლოზე გადაცემით;

3. საქმის წარმოებით შეწყვეტისას დამნაშავე პირი კოლექტივს თავდებქვეშ გადაეცემა იმ შემთხვევაში, როდესაც დანაშაული და დანაშაულის ჩამდენი პირი არ წარმოადგენენ დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას. აქაც, საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლისგან განსხვავებით, ლაპარაკია დანაშაულის ჩადენაზე, მაგრამ კანონმდებელი აქ უკვე არ ხმარობს „დანაშაულის სიმცირის“ ცნებას და 52-ე მუხ-

საქართველოს სსრ სს კოდექსით გათვალისწინებული მუხლები	საქმის შეწყვეტის საფუძველი	სასჯელი	საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი
მე-8 მუხლის მეორე ნაწილი	ქმედობის სიმცირე და საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის არარსებობა	—	0
52-ე მუხლი (სსკ მე-7 მუხლი)	დანაშაულის მცირე მნიშვნელობა	თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს ერთი წლის ვადით	დაბალი
53-ე მუხლი (სსკ მე-8 მუხლი)	დამნაშავე პირისა და დანაშაულის საზოგადოებრივად არა დიდი საშიშროება	თავისუფლების აღკვეთა არა უმეტეს სამი წლის ვადით	საშუალო

ლისაგან განსხვავებით, დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის ხარისხის განსაზღვრისათვის შემაქვს ახალი ცნება „ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად არა დიდი საშიშროება“.

აღნიშნულ მუხლებში მოცემული თითოეული საფუძვლის დასახასიათებლად პირის ქმედობისა და ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხის გათვალისწინებით, შეიძლება გამოვიყენოთ 155-ე გვერდზე მოტანილი ცხრილი.

დანაშაულის მცირე მნიშვნელობის, საზოგადოებრივად არა დიდი საშიშროების ხასიათისა და ხარისხის განსაზღვრას განსაკუთრებით დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ჩვენს ქვეყანაში, რამდენადაც მან სწორი ასახვა უნდა პოვოს დანაშაულის სათანადო აღრიცხვისა და რეგისტრაციის დროს; საკითხის შესწავლამ და ანალიზმა გარკვეული ამოცანები უნდა დასახოს დანაშაულებათა წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში. კანონმდებელმა დანაშაულის მცირე მნიშვნელობა სათანადოდ გამიჯნა ქმედობის მცირე მნიშვნელობისაგან. პირველ შემთხვევაში სახეზე გვაქვს როგორც დანაშაული, ისე დანაშაულის ჩამდენი პირისადმი სასჯელის გამოყენების შესაძლებლობა, ხოლო მეორე შემთხვევაში სახეზე არ გვაქვს დანაშაული და სასჯელის გამოყენება ან მისი რაიმე სახით მომარჯვება გამორიცხულია¹.

ამ ორი სხვადასხვა ცნების ერთმანეთში არევაშეიძლება გამოიწვიოს დანაშაულის რაოდენობის ხელოვნური გაზრდა ან შემცირება.

სისხლის სამართლის საქმეზე სრულყოფილი გამოძიების ჩატარების შემდეგ, სათანადო საფუძვლების არსებობის შემთხვევაში, გამოძიებელს უფლება ეძლევა საქმე შეწყვიტოს დამნაშავე პირის თავდების ქვეშ გადაცემით. ამასთან, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, გამოძიებლის უფლების გამოყენება კანონმდებლის მიერ განსაზღვრულია საქმეზე მთელი რიგი წინა პირობის არსებობით. მაგალითად, მარტოოდენ ის ფაქტი, რომ რიგ შემთხვევაში დანაშაული, რომლისთვისაც შეიძლება დაინიშნოს სამ წლამდე თავისუფლების აღკვეთა, შე-

¹ იხ. ბ. ზ. ფურცხვანიძე, საბჭოთა სისხლის სამართალი (ზოგადი ნაწილი), თბილისი, 1971 წ. გვ. 90—98.

საძლებლობას და საფუძველს არ ქმნის დამნაშავე პირის თავ-
დებქვეშ გადასაცემად. საქართველოს სსრ სსკ 188-ე მუხლის
მეორე ნაწილით (დაუდევრობა) დანაშაულის ჩადენისათვის
კანონმდებელი ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას სამ
წლამდე ან გამასწორებელ სამუშაოებს ერთ წლამდე. მეორე
ნაწილით გათვალისწინებულია შემთხვევა, როდესაც თანამდე-
ბობის პირის მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის შეუსრულებ-
ლობამ ან დაუდევრად შესრულებამ გამოიწვია გ ა ნ ს ა კ უ თ-
რ ე ბ ი თ მ ძ ი მ ე შ ე დ ე გ ი. აღნიშნული მუხლის პირველი
ნაწილით პასუხისმგებლობა გათვალისწინებულია იმავე ქმედო-
ბისათვის, მაგრამ ამ შემთხვევაში კანონმდებელი ლაპარა-
კობს ამ ქმედობის შედეგად მ ნ ი შ ე ნ ე ლ ო ვ ა ნ ი ზ ი ა -
ნ ის მ ი ყ ე ნ ე ბ ის შესახებ. იმის გათვალისწინებით, რომ
სსკ 53-ე მუხლის მოთხოვნის თანახმად, დამნაშავე არ შეიძ-
ლება გადაეცეს თავდებქვეშ თუ მისმა მოქმედებამ გამოიწვია
მძიმე შედეგი, 188-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწი-
ნებული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში დამნაშავე პირის
სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან განთავისუფლება
მისი თავდებქვეშ გადაცემით დაუშვებელია, რამდენადაც და-
ნაშაულებრივმა ქმედობამ გამოიწვია „განსაკუთრებით მძიმე
შედეგი“.

მაგალითად, გარდაბნის რაიონის პროკურატურამ სრულიად
სამართლიანად უთხრა უარი ორგანიზაციას ზ-ს მიმართ საქ-
მის წარმოებით შეწყვეტისა და მის თავდებქვეშ გადაცემაზე.¹

დამნაშავე პირის მიმართ საქმის შეწყვეტისათვის და მის
თავდებქვეშ გადასაცემად კანონმდებელი ჩამოთვლის გარ-
კვეთულ პირობებს, რომელთა არსებობის შემთხვევაში შეიძლე-
ბა საქმის შეწყვეტა. გასათვალისწინებელია, რომ საქმის შესა-
წყვეტად არ კმარა სსკ მე-9 და სსკ 53-ე მუხლებში მითითე-

¹ ზ-ს საწყობის გამგელ მუშაობისას გამოუვლინდა 12 000 მანეთის
მატერიალურ ფასეულობათა დანაკლისი. გამოძიებით დადგინდა, რომ
ასეთი გამოწვეული იყო ზ-ს დაუდევრობით. ზ-ს მიმართ საქმის შესაწყვე-
ტად კანონის მიერ გათვალისწინებული საფუძველი არსებობდა თუ მხედ-
ველობაში არ მივიღებთ ჩადენილი დანაშაულის მძიმე შედეგს. პროკუ-
რატურამ სწორედ ეს გარემოება დაულო საფუძვლად შუამდგომლობაზე
უარის თქმას და ასეთი სათანადოდ დაასაბუთა კიდევ სსკ 53-ე მუხლზე
მითითებით.

ბული რომელიმე ერთერთი საფუძვლის არსებობა. აუცილებელია როგორც პიროვნება, ისე მის მიერ ჩადენილი დანაშაული მთლიანად მოიცავდეს ყველა იმ წიშანს, რომელთა არსებობის შემთხვევაშიც კანონმდებელი სათანადო პირს უფლებას აძლევს საქმის წარმოებით შესაწყვეტად.

განვიხილოთ ეს პირობები (საფუძვლები) ცალკე-ცალკე.

ა) ჩადენილი დანაშაული არ უნდა წარმოადგენდეს დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას და ასეთის ჩადენამ არ უნდა გამოიწვიოს მძიმე შედეგი. დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის ხარისხი განსაზღვრავს დანაშაულის სიმძიმეს და სწორედ ამ ნიშნით შეიძლება შეფასდეს პირის ქმედობა.

უნდა აღინიშნოს, რომ არც საქართველოს სსრ სს კოდექსით და არც სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სს კოდექსებით ჩამოთვლილი არ არის დანაშაულთა ის წრე, რომელთა ჩადენის შემთხვევაში შეიძლება დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემა. უფრო მეტიც, მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსებით განსაზღვრული არ არის იმ დანაშაულის ცნება, რომელიც დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას არ წარმოადგენს. რსფსრ-სა და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსები საკმარისი სიზუსტით განსაზღვრავენ და ჩამოთვლიან მხოლოდ მძიმე დანაშაულთა სახეებს სათანადო მუხლებზე მითითებით. თავისთავად მძიმე დანაშაულის არსებობის შემთხვევაში კი დამნაშავე პირის თავდებქვეშ გადაცემა გამორიცხულია¹.

მძიმე დანაშაულის ცნება არ შეიძლება ყოველთვის ემთხვეოდეს იმ დანაშაულს, რომელიც დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას არ წარმოადგენს. ამდენად, ცალკეული რესპუბლიკების სისხლის სამართლის კოდექსები დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემასთან დაკავშირებით ჩვენი აზრით, სათანადოდ უნდა დაიხვეწოს და ეს ინსტიტუტი გარკვეული ფორმით ჩამოყალიბდეს, რათა კანონშიც აისახოს იმ დანაშა-

¹ აღნიშნული საკითხი შედარებით მოწესრიგებულია საქართველოს სსრ სსკ 25-ე მუხლით, სადაც ჩამოთვლილია ყველა ის დანაშაული, რომლებიც განეკუთვნებიან მძიმე კატეგორიის დანაშაულს, მაგრამ სიტყვა „მძიმე“ არ არის ნახმარი და დანაშაულის საზოგადოებრივად მომეტებული საშიში ხასიათი. აიხსნება თავისუფლების აღკვეთის დანიშვნის წესის განსაზღვრით.

ვლთა კატეგორია. რომლებიც არ წარმოადგენენ დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას. კანონის ეს ხარვეზი ხელს ეწყობს წინასწარი გამოძიების ორგანოების მიერ თანაბარ პირობებში ერთი და იგივე სახისა და ხარისხის დანაშაულთან დაკავშირებით სრულიად სხვადასხვა გადაწყვეტილების მიღებას¹. აქვე უნდა ითქვას, რომ ყველა სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსებისაგან განსხვავებით. საქართველოს სსრ სს კოდექსში აღნიშნული საკითხი შედარებით სწორად არის მოგვარებული.

დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემის ერთერთ წინაპირობად 53-ე მუხლით განსაზღვრულია ისეთი სპეციფიკური ნიშანი, რომლითაც შეიძლება შეფასდეს ჩადენილი დანაშაული. კერძოდ, წარმოადგენს თუ არა იგი დიდ საზოგადოებრივად საშიშ ქმედობას. მაგალითად, შეიძლება თუ არა საქმის შეწყვეტა, როდესაც ჩადენილი დანაშაულისათვის კანონით გათვალისწინებული დაინიშნოს თავისუფლების აღკვეთა არაუმეტეს სამი წლის ვადით.

ამასთან ასეთი სახის დანაშაულის ცნების განსაზღვრისას ყოველთვის მხედველობაში უნდა გვქონდეს, რომ თავისთავად თუ ჩადენილი დანაშაული ითვისალისწინებს სამ წლამდე თავისუფლების აღკვეთას, ეს ჯერ კიდევ არ ქმნის საქმის შეწყვეტის საფუძველს, რამდენადაც აღნიშნულ შემთხვევაში საჭიროა დადგინდეს, თვით დანაშაულის ჩადენამ გამოიწვია თუ არა მძიმე შედეგი. საქართველოს სსრ სსკ 107-ე და 108-ე მუხლებით, რომლებიც ითვისალისწინებენ მკვლელობას აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების ღრის და გაუფრთხილებლობით მკვლელობას, სასჯელის ზოლად განსაზღვრულია თავისუფლების აღკვეთა სამ წლამდე, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ დამდგარ მძიმე შედეგს (აღამიანის მკვლელობის სახით), ასეთი დანაშაულის ჩადენის შემ-

¹ იურიდიულ ლიტერატურაში (ა. დ. პონტკოვსკი, ი. ი. ბრაინინი, ა. ალილი, ნ. ვ. ეოგინი, ვ. ი. კურლიანსკი, მ. დ. შარგოროდსკი, ნ. ვ. კუზნეცოვა და სხვ.) სამართლიანად არის დასმული საკითხი, რომ კანონმდებელმა ზუსტად განსაზღვროს იმ დანაშაულთა სახეები, რომლებიც არ წარმოადგენენ საზოგადოებრივად დიდ საშიშროებას.

თხვევაში დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემა უნდა გამოირიცხოს¹.

ჩადენილი დანაშაულით გამოწვეულ მძიმე შედეგთან დაკავშირებით უნდა შევნიშნოთ, რომ ჩვენი კოდექსის სათანადო მუხლების ანალიზით დგინდება: მძიმე შედეგი წარმოადგენს დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელ ელემენტს ან ამა თუ იმ დანაშაულის შემადგენლობის მაკვალიფიკირებელ ნიშანს.

გაუფრთხილებლობით მკვლელობის შემთხვევაში მძიმე შედეგი (პირის სიკვდილის სახით) წარმოადგენს დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტს. თანამდებობის პირის მიერ სამსახურებრივი მოვალეობის დაუდევრად შესრულების შემთხვევაში კი (რასაც განსაკუთრებით მძიმე შედეგი მოჰყვა) დანაშაულებრივი ქმედობის მაკვალიფიკირებელ ნიშანს.

გ) დამნაშავე არ უნდა წარმოადგენდეს დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას. დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებით პირის საზოგადოებრივი საშიშროების დასადგენად, პირველ რიგში, უნდა შეფასდეს ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი. პირი საზოგადოებისათვის იმდენად არის საშიში, რამდენადაც საშიშია საზოგადოებისათვის მის მიერ ჩადენილი დანაშაული. ასეთის გათვალისწინებით შეიძლება დაბეჭდვით ითქვას, რომ ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი პირდაპირ პროპორციულ დამოკიდებულებაშია დანაშაულის ჩამდენი პირის საზოგადოებრივად საშიშ ხასიათთან. ეს ორი ცნება ემთხვევა ერთმანეთს და ერთ-ერთის გამორიცხვა შეუძლებელია. ასეთ პირობებში შეიძლება დაისვას საკითხი: თუ ორივე ცნება პირდაპირ დამოკიდებულებაშია ერთმანეთთან, შეიძლებოდა თუ არა კანონმდებელს საქმის შეწყვეტასთან დაკავშირებით გაეთვალისწინებინა მარტოოდენ ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის არსებობა და დამოუკიდებლად არ გამო-

¹ აუცილებელ მოგერიების საკითხთან დაკავშირებით იხ. Т. Ш. Шавгулидзе. Необходимая оборона, «Международное право», Тбилиси. 1966.

ეყო დანაშაულის ჩამდენი პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი?

მართალია, ჩადენილი დანაშაულის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი და ამ დანაშაულის ჩამდენი პირი ურთიერთდამოკიდებულნი არიან, მაგრამ პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის განსაზღვრისათვის არსებობს სხვა ფაქტორები, რომლებიც გარკვეულად უნდა აისახოს საქმის მასალებში.

საქმის შეწყვეტისას ყურადღება უნდა მიექცეს პირის ვინაობას, მის წარსულს, მის საზოგადოებრივ საქმიანობას, დამოკიდებულებას იმ კოლექტივთან, სადაც ის მუშაობს, ოჯახურ პირობებს, დადგინდეს აღნიშნული პირისათვის ჩადენილი დანაშაული შემთხვევით ხასიათს ატარებდა თუ ასეთი გაპირობებული იყო მისი ყოველდღიური საქმიანობით და სხვ.

აღნიშნული საფუძველი დამოუკიდებლად უნდა გამოიყოს, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება საქმე არასწორად შეწყდეს. მოცემულ შემთხვევაში კი საქმის შეწყვეტის საკითხის გადასაწყვეტად მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება დანაშაულის ჩამდენი პირის შესწავლას.

როდესაც თავდებქვეშ გადაცემული პირი კვლავ ჩადენს დანაშაულს, ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ის არის, რომ თავის დროზე ყურადღება არ გამახვილდა მისი საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის სრულყოფილად დადგენაზე. საქმე შეწყდა ამ პირის სათანადო შესწავლის გარეშე და ამიტომ მის მიმართ საზოგადოებრივ ღონისძიებათა გატარება ხელახალი აღზრდისა და გამოსწორებისათვის საკმარისი არ აღმოჩნდა;

გ) თავდებქვეშ არ შეიძლება გადაეცეს ის დამნაშავე პირი, რომელიც წინათ მსჯავრდებული იყო განზრახ დანაშაულისათვის ან გადაცემული იყო თავდებქვეშ. პირის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათის განხილვისას მითითებული იყო, რომ საქმის შეწყვეტასთან დაკავშირებით საჭიროა დანაშაულის ჩამდენი პირის სათანადო შესწავლა-გამოკვლევა. გამომძიებელი უნდა დარწმუნდეს, რომ დამნაშავე პირის გამოსასწორებლად სავალდებულო არ არის სახელმწიფო იძულებითი ღონისძიების გატარება, რამდენადაც მისი გამოსწორება შესაძლებელია საზოგადოებრივი ზემოქმედებითაც.

მიუხედავად ამისა, კანონით სათანადოდ იქნა გამოკვეთილი, რომ პირი არ შეიძლება გადაეცეს თავდებქვეშ. აუ ის ადრე მსჯავრდებული იყო განზრახ დანაშაულის ჩადენისათვის ან გადაცემული იყო თავდებქვეშ.

საინტერესოა, რომ მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსებმა სხვადასხვანაირად ჩამოაყალიბეს ეს პრინციპი. ძირითადი განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ ცალკეული მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებმა საქმეთა შეწყვეტა გამორიცხეს დანაშაულის განმეორებით ჩადენის შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, იყო თუ არა პირი გასამართლებული ჩადენილი დანაშაულისათვის, ხოლო ზოგიერთი მოკავშირე რესპუბლიკის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებმა სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის გამოსარიცხავად საჭიროდ ცნეს მსჯავრდების ფაქტი განზრახ ჩადენილი დანაშაულისათვის. მაგრამ, მიუხედავად ასეთი განსხვავებისა, ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის კოდექსებისათვის საერთო ის არის, რომ დამნაშავე პირის მიმართ საქმის წარმოებით შეწყვეტის დამაბრკოლებელ საფუძველს არ წარმოადგენს ადრე ნასამართლობა ან მისი კოლექტივზე გადაცემის ფაქტი, თუ ასეთი მოხსნილია კანონით დადგენილი წესით ან უკვე გავიდა კანონით დადგენილი ხანდაზმულობის ვადა.

ვითვალისწინებთ რა იმ გარემოებას, რომ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დამნაშავეს კოლექტივზე გადაცემა სათანადო თანამდებობის პირებისათვის მინიჭებული უფლებაა და არა მოვალეობა, გვინდა აღვნიშნოთ, რომ დამნაშავე პირის კოლექტივზე განმეორებით თავდებქვეშ გადაცემის საკითხი დასაბუთებას საჭიროებს და ამაზე კანონმდებელს უფრო მეტად უნდა გაემახვილებინა ყურადღება.

ვ. გ. სტეპანოვის აზრით, დამნაშავეს კოლექტივზე გადაცემა არ დაიშვება ადრე მისი თავდებქვეშ გადაცემიდან ორი წლის განმავლობაში. ავტორი თავის მოსაზრებას ასაბუთებს იმ გარემოებით, რომ ერთი წლის განმავლობაში გრძელდება საზოგადოებრივი თავდებობა, ხოლო ამ ვადის გასვლის შემდეგ თუ თავდებქვეშ გადაცემული ერთი წლის განმავლობაში არ ჩაიდენს რაიმე დანაშაულს, შეიძლება ვიფიქროთ რომ

იგი გამოსწორდა და ამდენად ხელმეორედ თავდებქვეშ გადაცემა მხოლოდ ამ ვადის გასვლამდე არ შეიძლება.¹

საერთოდ შეუძლებლად მიგვაჩნია კოლექტივისათვის თავდებქვეშ ერთხელ გადაცემული პირის განმეორებით თავდებქვეშ გადაცემა. ჩვენი აზრით, დამნაშავე პირის განმეორებით თავდებქვეშ კოლექტივზე გადაცემა შეიძლება დაუშვით ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგ. ასეთის გამოთვლა კი უნდა მოხდეს საქართველოს სსრ სსკ 49-ე მუხლის საფუძველზე, რომლითაც განსაზღვრულია სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის ხანდაზმულობა. ამასთან მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ხანდაზმულობის ვადის გამოთვლა არა ჩადენილი დანაშაულის დღიდან, არამედ თავდებქვეშ გადაცემის მომენტიდან.

ახალი, განმეორებით დანაშაულის ჩადენის ფაქტი ნათელს ხდის ამ პირის საზოგადოებრივად საშიშ ხასიათს. ასეთ შემთხვევაში მისი თავდებქვეშ გადაცემა უნდა გამოირიცხოს, როგორც იურიდიულად, ისე ფაქტიურად;

დ) პირი არ შეიძლება გადაეცეს თავდებქვეშ თუ იგი თავს არ ცნობს დამნაშავედ და რაიმე მიზეზის გამო მოითხოვს საქმის სასამართლო წესით განხილვას. ჩადენილი დანაშაულის აღიარება, ჩადენილ დანაშაულში თავის დამნაშავედ ცნობა იმის გარანტიაა, რომ დამნაშავე პირმა შეიგნო თავისი საქციელი და ესმის მის მიერ ჩადენილი ქმედობის საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი. რა თქმა უნდა, თავის დამნაშავედ ცნობა სრულებითაც არ ნიშნავს იმას, რომ გამომძიებელმა მოადუნოს ყურადღება, სათანადოდ არ გამოიკვლიოს ფაქტი და დაეყრდნოს მარტოდენ დამნაშავე პირის მიერ თავის დამნაშავედ ცნობას. მოცემული კატეგორიის საქმეებზე, ისევე როგორც სხვა კატეგორიის სისხლის სამართლის საქმეებზე, დამნაშავის ჩვენებას არავითარი უპირატესობა არ გააჩნია სხვა მტკიცებულებებთან შედარებით და თვით ასეთის აღიარება სათანადოდ უნდა შემოწმდეს საქმის სხვა ფაქტიური გარემოებების საფუძველზე. თუ პირი თავს დამნაშავედ არ

¹ იხ. В. Г. Степанов. Прекращение производства по делу с передачей виновного на поруки в процессе предварительного расследования, М., 1959, стр. 12.

სცნობს, არ ინანიებს ჩადენილ დანაშაულს, მის მიმართ საქმის შეწყვეტა და კოლექტივზე გადაცემა დაუშვებელია, რამდენადაც ასეთ პირობებში მის მიმართ საზოგადოებრივი ღონისძიების გატარების რაიმე ეფექტურობაზე ლაპარაკი ზედმეტია. უნდა გვახსოვდეს, რომ მართოდენ ჩადენილ დანაშაულში თავის დამნაშავედ ცნობა და ასეთის მონანიება ჯერ კიდევ არ წარმოადგენს იმის საფუძველს, რომ დამნაშავე პირის მიმართ საქმე წარმოებით შეწყდეს. ანგარიში უნდა გაეწიოს მის თხოვნასა და სურვილს საქმის შეწყვეტაზე. შესაძლებელია, ბრალდებული თავს ცნობდეს დამნაშავედ, ინანიებდეს ჩადენილ დანაშაულს, მაგრამ საქმის შეწყვეტის წინააღმდეგი იყოს, რასაც იწვევს სხვადასხვა მოსაზრებები (არ ეთანხმება ჩამოყალიბებულ ბრალდებას, არ ეთანხმება გამომძიებელს ჩადენილი ქმედობას კვალიფიკაციის ნაწილში, არ სურს, მის საქმესთან დაკავშირებით წარსდგეს კოლექტივის წინაშე და სხვ.).

მაშასადამე, აღნიშნული საფუძვლების განხილვისას საჭიროა შემდეგი მომენტების გათვალისწინება:

ა) საქმის შესაწყვეტად პირმა ჩადენილ დანაშაულში თავი უნდა იცნოს დამნაშავედ;

ბ) დამნაშავე უნდა ინანიებდეს ჩადენილ დანაშაულს და იმის რეალურ საფუძველს ჰქმნიდეს, რომ დანაშაული ჩაიდინა შემთხვევით და ეს მისი პიროვნებისათვის დამახასიათებელი არ არის;

გ) საქმის წარმოებით შეწყვეტაზე დამნაშავე პირის თანხმობა უნდა გამომდინარეობდეს იმ გარემოებიდან, რომ საგამომძიებლო ორგანოებთან ერთად თვითონაც დარწმუნდეს საზოგადოებრივი ზემოქმედება საკმარისი აღმოჩნდება მისი ხელახალი აღზრდა-გამოსწორებისათვის;

დ) თუ გამოძიება იმ დასკვნამდე მივა, რომ საჭიროა საქმის წარმოებით შეწყვეტა დამნაშავის მშრომელთა კოლექტივზე გადაცემით, ხოლო თვით დამნაშავე მოითხოვს საქმის სასამართლოში წარმართვას, გამომძიებით უნდა გაირკვეს ასეთი მოთხოვნის საბაზი და საფუძველი, შემდეგ საქმეს მიეცეს სათანადო მსვლელობა;

ე) საქმის შეწყვეტა და დამნაშავის საზოგადოებრივ ორგანიზაციაზე გადაცემა დაუშვებელია თუ არ არსებობს თვით იმ კოლექტივის შუამდგომლობა, რომელსაც დამნაშავე უნდა გადაეცეს.

არსებითად საზოგადოებრივი ზემოქმედების ინსტიტუტის თავისებურება სწორედ იმაში გამოიხატება, რომ მშრომელთა კოლექტივი ან საზოგადოებრივი ორგანიზაცია თავდებობს მოკვლევის, გამოძიებისა და სასამართლოს წინაშე დამნაშავე პირის გამოსწორებასა და ხელახლა აღზრდას, სახელმწიფო იძულებით ღონისძიების გამოყენების გარეშე. ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის კანონმდებლობა აძლევს უფლებას მხოლოდ მშრომელთა კოლექტივებს და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს იშუამდგომლონ დამნაშავის თავდებქვეშ გადაცემის თაობაზე. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ კანონმდებელი ასეთ უფლებას აძლევს არა მარტო ქარხნების, ფაბრიკების, კოლმეურნეობის, საბჭოთა მეურნეობის მთლიან კოლექტივებს, არამედ მათ ცალკეულ რგოლებსაც (ბრიგადა, საბჭო, ფერმა, უბანი და სხვ.), მაგრამ ასეთ უფლებით სარგებლობს მხოლოდ ის საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, რომლის წევრები გაერთიანებულნი არიან არა მარტო საერთო საზოგადოებრივი ინტერესებით, არამედ შრომითი საქმიანობითაც (პროცესით).

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ ცალკეულ შემთხვევაში საქმე წარმოებით უმართებულოდ წყდება და პირის კოლექტივზე გადაცემისას დაცული არ არის დამნაშავის გარკვეული დროის განმავლობაში კოლექტივში მუშაობის პირობა. კანონის ეს მოთხოვნა გამომდინარეობს იმ პრინციპიდან, რომ კოლექტივი, რომელიც შუამდგომლობს ამა თუ იმ დამნაშავე პირის მიმართ საქმის შეწყვეტას და კოლექტივისათვის გადაცემას, სრულყოფილად უნდა იცნობდეს ამ პირის სამსახურებრივ და საზოგადოებრივ საქმიანობას. სხვა შემთხვევაში თვით შუამდგომლობა ვიწრო მიზნობრივ ამოცანას ისახავს და ემსახურება მარტოდენ დამნაშავე პირისათვის სისხლის სამართლის სასჯელის აცდენას, ასეთი კი არ გამომდინარეობს თვით დამნაშავეობასთან ბრძოლიდან და კანონმდებლობით გათვალისწინებული საზოგადოებრივი მოქმედების ინსტიტუტის ამოცანებიდან.

კიროვის რაიონის პროკურატურამ საქმე წარმოებით შეწყვიტა ნ-ს მიმართ, რომელიც სისხლის სამართლის პასუხისგებაში იქნა მიცემული სამსახურებრივი სიყალბისათვის.

ამ საქმის შეწყვეტა არასწორად იქნა მიჩნეული, რამდენადაც დაცული არ იყო კანონის მოთხოვნა. შუამდგომლობა წარმოდგინა არა იმ კოლექტივმა, სადაც ნ-ი რამოდენიმე წლის განმავლობაში მუშაობდა, არამედ იმან, სადაც ნ-იმ მუშაობა დაიწყო პროკურატურაში საქმის აღძვრის შემდეგ. სამსახურებრივი სიყალბის ჩადენასთან დაკავშირებით ნ-ი განთავისუფლდა თავის თანამდებობიდან და მის მიმართ მასალები გამოსაძიებლად გადაეგზავნა ქ. თბილისის კიროვის რაიონის პროკურატურას. საქმის აღძვრისა და ნ-ს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის შემდეგ ნ-მა პროკურატურაში წარმოდგინა ქ. თბილისის ერთ-ერთი საწარმოს შუამდგომლობა, აქ კი მას მუშაობა დაწყებული ჰქონდა მხოლოდ 10 დღის წინ.

პროკურატურამ ანგარიში არ გაუწია კანონის მოთხოვნას და სრულიად უსაფუძვლოდ წარმოდგენილი შუამდგომლობა დააკმაყოფილა. ამ შემთხვევაში დაშვებულ იქნა ორი სახის არსებითი შეცდომა.

ნ-მა დანაშაული ჩაიდინა სამსახურებრივ საქმიანობასთან დაკავშირებით. კოლექტივმა, არა მარტო გაათავისუფლა იგი თანამდებობიდან, არამედ მასალებიც კი გადასცა პროკურატურას სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მის მისაცემად. ამიტომ პროკურატურას არავითარი საფუძველი არ ჰქონდა დაეკმაყოფილებინა იმ კოლექტივის შუამდგომლობა, სადაც ნ-მ სულ 10 დღე იმუშავა. ნ-ს მიმართ შუამდგომლობის აღძვრა მხოლოდ იმის ცდა იყო, რომ ნ. ეხსნათ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან. საერთოდ გასათვალისწინებელია, რომ საქმის შეწყვეტისას მხედველობაში არ უნდა იქნეს მიღებული ისეთი შუამდგომლობა, რომელიც არ ასახავს კოლექტივის უმრავლესობის აზრს და იგი გამოხატავს მარტოდენ ორგანიზაციისა და დაწესებულების ხელმძღვანელის, არჩევითი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების თავმჯდომარეთა (პარტიული, პროფკავშირული, კომკავშირული) ან თანამდებობის პირის მოსაზრებას. ჩვენს მიერ მოტანილი მაგალითი-

დან კი ჩანს, რომ შუამდგომლობა აღიძრა სწორედ საწარმოს ხელმძღვანელის ინიციატივით, ხოლო ფართო აქტივი საერთოდ არ იცნობდა ნ-ს და მისი საქმიანობის შესახებაც არაფერი იცოდა.

იუიდიულ ლიტერატურაში და საგამომძიებლო ორგანოების პრაქტიკულ მოღვაწეობაში აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ კანონმდებლის მიერ განსაზღვრული არ არის დამნაშავე პირის თავდებქვეშ გადაცემასთან დაკავშირებით საქმის წარმოებით შეწყვეტის სტადია.¹

ამ მხრივ გამონაკლისია ესტონეთის სსრ სსსკ, რომლის მე-6 მუხლი მოითხოვს, საქმე არ შეწყდეს დამნაშავე პირის კოლექტივზე გადაცემით თუ მას ბრალდება არ ექნება წარდგენილი. თუმცა ეს წესი გეხვდება ესტონეთის სსრ სსსკ-ში და მართალია სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების სსს კოდექსებში იგი შეტანილი არ არის, მაგრამ საგამომძიებლო პრაქტიკაში საზოგადოებრივ ორგანიზაციებს დამნაშავე პირი გადაეცემა მხოლოდ ბრალდების წაყენების შემდეგ. კოლექტივზე თავდებქვეშ დამნაშავის გადაცემა მისთვის ბრალდების წაყენების გარეშე, გამოიწვევს არასრულყოფილი მასალების საფუძველზე საქმის წარმოებით შეწყვეტას, რაც დაუშვებელია.

2. სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა დამნაშავე პირის ამხანაგურ სასამართლოზე გადაცემით გათვალისწინებულია საქართველოს სსრ სსსკ მე-7 მუხლით. საინტერესოა აღინიშნოს, რომ მოცემულ შემთხვევაში მე-7 მუხლით არ არის ჩამოყალიბებული ის პირობები და საფუძვლები, რომელთა არსებობის შემთხვევაშიც დაიშვება საქმის შეწყვეტა და მისი ამხანაგური სასამართლოსათვის გადაცემა. სასამართლოს, პროკურორის, აგრეთვე გამომძიებელსა და მომკვლევს, პროკურორის თანხმობით, საქართველოს სსრ სსკ 52-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლების არსებობისას, უფლება

¹ საქართველოს სსრ სსსკ მე-9 მუხლში არაფერი არ არის ნათქვამი თუ როდის უნდა გადაეცეს დამნაშავე პირი თავდებქვეშ მშრომელთა კოლექტივს. მიუხედავად ამისა, საგამომძიებლო პრაქტიკით საქმის წარმოებით შეწყვეტა და დამნაშავე პირის კოლექტივზე გადაცემა ხდება მხოლოდ და მხოლოდ ბრალდების წარდგენის შემდეგ.

ო ბ ა), ხოლო მცირე მნიშვნელოვანი ქმედობის დროს კი საქმის არაღძვრა ან ასეთის შეწყვეტა ს ა ვ ა ლ დ ე ბ უ ლ ო ა.

როგორც საგამომძიებლო პრაქტიკიდან ჩანს, მრავალ შემთხვევაში გამომძიებლები დანაშაულის მცირე მნიშვნელობის ცნებას აიგივებენ ქმედობის მცირე მნიშვნელობასთან და გამოაქვთ დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის არაღძვრას თაობაზე, საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილზე მითითებით. რა თქმა უნდა, ასეთი პრაქტიკა მიუღებელია და იგი ვერ პასუხობს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მოთხოვნებს.¹

3. სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა გარემოებათა შეცვლის გამო განსაზღვრულია სსს კოდექსის მე-6 და სს კოდექსის 51-ე მუხლებით. სასამართლოს, პროკურორს, აგრეთვე გამომძიებელსა და მომკვლევს, პროკურორის თანხმობით, უფლება აქვთ შეწყვიტონ საქმე თუ მიაჩნიათ, რომ გამოძიების მსვლელობაში დამნაშავე პირის მიერ ჩადენილმა ქმედობამ გარემოებათა შეცვლასთან დაკავშირებით დაკარგა საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი ან თვით დამნაშავე აღარ წარმოადგენს საზოგადოებისათვის საშიშ პიროვნებას. გარემოებათა შეცვლაში უნდა ვიგულისხმოთ კონკრეტულ პირობებში განსაზღვრული ადმინისტრაციული ადგილის ან მთლიანად მთელი ქვეყნის მასშტაბით ცხოვრების სოციალურ-პოლიტიკური პირობების შეცვლა.

მე-6 მუხლის საფუძველზე სისხლის სამართლის საქმის შესაწყვეტად საჭიროა ერთ-ერთი შემდეგი საფუძვლის არსებობა:

1) ჩადენილმა ქმედობამ დაკარგა საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი ან

2) პირი, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაული, აღარ არის საზოგადოებრივად საშიში.

თუ ჩადენილმა ქმედობამ საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი დაკარგა, ამ შემთხვევაში სასამართლოში საქმის განხილვისას ან წინასწარი გამოძიების დროისათვის თვით ქმე-

¹ იხ. Н. Ф. Кузнецова. Освобождение от уголовной ответственности с передачей дела в товарищеский суд., М., 1964.

დობა არ წარმოადგენს საზოგადოებისათვის რაიმე საშიშ მოვლენას, მან გარკვეული ვითარების შეცვლის გამო დაკარგა საშიში ხასიათი. სამამულო ომის დროს ყველა მოკავშირე რესპუბლიკის კანონმდებლობით გათვალისწინებული იყო სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა სასურსათო ბარათებით სპეკულაციისათვის. სამამულო ომის ძლევამოსილად დამთავრების შემდეგ გაუქმდა სასურსათო ბარათები. ომის დროს სასურსათო ბარათებით ვაჭრობა საზოგადოებრივად საშიშ ქმედობას წარმოადგენდა, ხოლო სასურსათო ბარათების გაუქმების შემდეგ ამ ქმედობამ დაკარგა საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, ამდენად თუ პირს დანაშაული ჩადენილი ჰქონდა სასურსათო ბარათების ძალაში ყოფნის დროს, მისი გაუქმების შემდეგ საქმე უნდა შეწყვეტილიყო გარემოებათა შეცვლის გამო. ასეთ პირობებში განხილული ქმედობა თავისი ობიექტური ხასიათით ჩაითვლება საზოგადოებრივად არასაშიშ ქმედობად, მიუხედავად იმისა, თუ ვის მიერ იქნა დანაშაული ჩადენილი.

გარემოების შეცვლის გამო საქმე შეიძლება შეწყდეს იმ შემთხვევაშიც, როცა თვით ქმედობას არა აქვს დაკარგული საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი, მაგრამ ასეთი დაკარგა დანაშაულის ჩამდენმა პირმა.

მე-6 მუხლის თანახმად, სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტა დასაშვებია პროცესის ყველა სტადიაზე. ამასთან, მოკვლევისა და გამოძიებლის მიერ აღნიშნული საფუძვლით საქმის შეწყვეტისათვის აუცილებელია პროკურორის თანხმობა.

საგამომძიებლო პრაქტიკაში არის შემთხვევები როცა სისხლის სამართლის საქმე არასწორად წყდება. ცალკეულ შემთხვევაში გარემოების შეცვლის მოტივი მოყვანილია ისეთი პირობებისათვის, სადაც ასეთზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლება. ზოგჯერ გარემოებათა შეცვლას ხსნიან ბრალდებულის ცხოვრების პირობების შეცვლით. მაგალითად, მე-6 მუხლის გამოყენებით საქმე წყდება ბრალდებულის სამუშაოზე მოწყობისას, საცხოვრებლად სხვა ადგილზე გადასვლისას და პატიმრობაში ყოფნასთან დაკავშირებით. რა თქმა უნდა, საქმისადმი ასეთი ფორმალური მიდგომა კანონის მოთხოვნის უხეში დარღვევაა და ვერ პასუხობს მართლმსაჯულების სწო-

რად განხორციელების ამოცანებს. შსს ქ. ქუთაისის საგამომ-
ძიებლო განყოფილებაში სსს კოდექსის მე-6 მუხლის საფუ-
ძველზე პ-ს მიმართ საქმე შეწყდა იმ მოტივით, რომ ავარიის
შედეგად, რომლის დროსაც ორი პირი დაიღუპა, თვით პ-მ
მიიღო სხეულის მძიმე კატეგორიის დაზიანება.

გამომძიებელმა პ-ს მიერ ჩადენილი დანაშაული დაადგი-
ნა, მაგრამ საქმე წარმოებით შეწყვიტა გარემოებათა შეცვლის
მოტივით, ხოლო გარემოების შეცვლად მიაჩნია ის ფაქტი,
რომ ავარიის შედეგად თვითონ პ-ც დაზიანდა.

მე-6 მუხლში გათვალისწინებული საფუძვლით საქმის
შეწყვეტისას უნდა გვახსოვდეს, რომ კანონმდებელი გარე-
მოების შეცვლის ცნებაში გულისხმობს საზოგადოებრივ
ცხოვრებაში მომხდარ გარკვეულ ცვლილებებს და არა ცალ-
კეულ პირთან დაკავშირებულ ოჯახური ან საზოგადოებრივი
მდგომარეობის შეცვლას.

4. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე მასა-
ლების საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისათვის გადაცემა გათ-
ვალისწინებულია საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის სა-
პროცესო კოდექსის მე-9¹ მუხლის საფუძველზე. იმ შემთხვე-
ვაში თუ პირი ჩაიდენს მცირე მნიშვნელობის ან ისეთ დანა-
შაულს, რომელიც არ წარმოადგენს დიდ საზოგადოებრივ სა-
შიშროებას და თანაც დანაშაულის ფაქტი სახეზეა, ხოლო და-
ნაშაულის ჩამდენი პირი შეიძლება გამოსწორდეს საზოგადო-
ებრივი ზემოქმედებით, სასამართლოს, პროკურორის, აგრეთ-
ვე გამომძიებელს და მოკვლევის ორგანოს, პროკურორის
თანხმობით, უფლება აქვთ სისხლის სამართლის საქმის აღ-
ძვრის გარეშე მასალა განსახილველად გადასცენ ამხანაგურ
სასამართლოს ან არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიას, ან-
და დამნაშავე გადასცენ თავდებქვეშ მშრომელთა კოლექტივს
ან საზოგადოებრივ ორგანიზაციას ხელაწალი აღზრდისა და
გამოსწორებისათვის.

აღნიშნული მუხლის ერთ-ერთი ნაკლია ის, რომ შეუსრუ-
ლებელი რჩება ამავე კოდექსის 59-ე მუხლის მოთხოვნა, რომ-
ლის მიხედვითაც მოკვლევისა და წინასწარი გამომძიების ჩატა-
რებისას აუცილებელია დადგინდეს: დანაშაულის შემთხვევა,
დანაშაულის ჩადენის დრო, ადგილი, ხერხი, მოტივი,

ბრალდებულის ბრალეულობა დანაშაულის ჩადენაში, გარემოებანი, რომლებიც გავლენას ახდენენ ბრალდებულის პასუხისმგებლობის ხარისხსა და ხასიათზე და სხვ. საქმის აღძვრის გარეშე გარკვეულ შემთხვევაში შეუძლებელი ხდება სრულყოფილად დადგინდეს არა მარტო ზემოთ მითითებული გარემოებანი, არამედ დანაშაულის ფაქტი.

საქართველოს სსრ სსკ მე-9¹ მუხლისა და სხვა მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსების შესაბამისი მუხლების არსებითი ნაკლია, რომ მე-9¹ მუხლის შინაარსი ეწინააღმდეგება როგორც საქართველოს სსრ სსსკ მე-3 მუხლს, ისე „საფუძვლების“ მე-3 მუხლს. კერძოდ, საქართველოს სსრ სსსკ მე-3 მუხლში მითითებულია რომ „ს ა ს ა მ ა რ თ ლ ო, პ რ ო კ უ რ ო რ ი, გა-
მ ო მ ძ ი ე ბ ე ლ ი და მ ო კ ე ლ ე ვ ი ს ო რ გ ა ნ ო მო-
ვ ა ლ ე ნ ი ა რ ი ა ნ თ ა ე ი ს ი კ ო მ პ ე ტ ე ნ ც ი ი ს
ფ ა რ გ ლ ე ბ შ ი ა ღ ძ რ ა ნ ს ი ს ხ ლ ი ს ს ა მ ა რ თ ლ ი ს
ს ა ქ მ ე დ ა ნ ა შ ა უ ლ ი ს ნ ი შ ნ ე ბ ი ს ა ღ მ ო ჩ ე ნ ი ს
ყ ვ ე ლ ა შ ე მ თ ხ ვ ე ვ ა შ ი (ხაზგასმა ჩვენია მ.ქ.), მიიღონ
ამ კოდექსით გათვალისწინებული ზომები დანაშაულის შემ-
თხვევის, დანაშაულის ჩადენაში დამნაშავე პირის დასადგე-
ნად და მათ დასასჯელად. ასეთივე შინაარსის არის „საფუძ-
ვლების“ მე-3 მუხლიც.

მაშასადამე, ერთი მხრივ, საქართველოს სსრ სსსკ მე-3 მუხ-
ლი ავალდებულებს სასამართლოს, პროკურორს, გამომძიე-
ბელს, მომკვლევ პირს დანაშაულის ნიშნების აღმოჩენის ყვე-
ლა შემთხვევაში აღძრან სისხლის სამართლის საქმე, ხოლო
მეორე მხრივ, იმავე კოდექსის მე-9¹ მუხლი არ ავალდებულებს
სასამართლოს, პროკურორს, გამომძიებელს და მომკვლევ
პირს ყ ვ ე ლ ა შ ე მ თ ხ ვ ე ვ ა შ ი აღძრას სისხლის სამარ-
თლის საქმე.

ამრიგად, ჯერ ერთი, საქართველოს სსრ სსსკ მე-9¹ მუხლის
შინაარსი ფაქტიურად ეწინააღმდეგება „საფუძვლების“ მე-3
მუხლის მოთხოვნებს, რაც დაუშვებელია, ხოლო მეორე მხრივ,
ერთი კანონის (საქართველოს სსრ სსსკ) ორი მუხლი (მე-3 და
მე-9¹) შეიცავს ურთიერთგამომრიცხავ ნორმას, რაც აგ-
რეთვე მიუღებელია.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს სსრ სსსკ-ში თავი-

დანვე არ იყო გათვალისწინებული მე-9¹ მუხლი, ისე როგორც ამას ადგილი ჰქონდა, მაგალითად, რსფსრ-ის სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში (იხ. რსფსრ-ის სსსკ მე-10 მუხლი), მაგრამ შემდგომში საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმმა მიიღო ბრძანებულება, რომლის ძალითაც კოდექსში შეტანილ იქნა მე-9¹ მუხლი.¹

საქართველოს სსრ სსსკ 108-ე მუხლის შესაბამისად სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა ხდება:

ა) მოქალაქეთა განცხადებით ან შეტყობინებით დანაშაულის ჩადენის ფაქტზე;

ბ) სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საწარმოს, ორგანიზაციის, დაწესებულებისა და თანამდებობის პირის მიერ მოწოდებული ცნობის საფუძველზე;

გ) პრესაში გამოქვეყნებულ ცნობის საფუძველზე, სადაც მითითებული იქნება დანაშაულის არსებობის ფაქტი;

დ) პირის გამოცხადებით და ბრალის აღიარებით;

ე) მოკვლევის ორგანოს, გამომძიებლის, პროკურორის, სამართლოს ან მოსამართლის, მიერ დანაშაულის ნიშნების ან დანაშაულის შემთხვევის უშუალოდ გამომჟღავნების შემთხვევაში.

ამასთან, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ყველა კონკრეტულ შემთხვევაში, რა საფუძველიც არ უნდა დაედოს სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას, სისხლის სამართლის საქმის აღმძვრელი პირი წინასწარ ამოწმებს საამისო საფუძველს და საქმის აღძვრის დადგენილება გამოაქვს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც შემოწმების მასალებით დადგინდება დანაშაულის ნიშნების არსებობა, ყველა სხვა შემთხვევაში საქმის აღძვრა გამორიცხულია.

უნდა შევნიშნოთ, რომ მოკავშირე რესპუბლიკების სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსებში არსებობს ცალკეული განსხვავებანი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის საბაბთა და საფუძველთა ჩამოთვლისას. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ყველა მოკავშირე რესპუბლიკების საპროცესო კოდექსები

¹ იხ. საქ. სსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის 1963 წ. 28 ივნისის ბრძანებულება, (საქ. სსრ უმაღლესი საბჭოს უწყებები, 1963, № 19. გვ. 313).

სათვის ერთიანი და საერთოა ის გარემოება, რომ სისხლის სამართლის საქმე უნდა აღიძრას დანაშაულის ნიშნების არსებობის შემთხვევაში. ასეთ პირობებში გასაგებია, რომ საქმის აღძვრა სავალდებულოა ყველა შემთხვევაში თუ სახეზე გვექნება დანაშაულის ფაქტი.

აღნიშნულიდან გამომდინარე. იმ დასკვნამდე მივღევართ, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის შემდგომი სრულყოფის მიზნით მე-9¹ და 108-ე მუხლებს შორის არსებული წინააღმდეგობა უნდა აღმოიფხვრას. ამასთან ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ სანამ საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-9¹ მუხლი კანონმდებელს არ გაუუქმებია, მისი მოთხოვნის დაცვა თანაბრად სავალდებულოა სასამართლოს, პროკურორის, გამომძიებლისა და მომკვლევე პირისათვის.

სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე მასალების საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისათვის გადაცემა, როგორც პროცესის დამოუკიდებელი ინსტიტუტის არსებობა. იმსახურებს კრიტიკულ შენიშვნებს საერთოდ და აგრეთვე გამოძიების ჩატარების სრულყოფის თვალსაზრისითაც. ჩადენილი დანაშაულისათვის დამნაშავე პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან განთავისუფლება გამოძიებისა და სასამართლო განხილვის გარეშე უდავოდ დაკავშირებულია მასალების ზერელე შემოწმებასთან, ჩადენილი დანაშაულის გარემოებათა არასრულყოფილ დადგენასთან. ყოველივე ამან კი შეიძლება გამოიწვიოს სოციალისტური კანონიერების დარღვევა, დანაშაულობათა წინააღმდეგ ბრძოლის შეფერხება. ამასთან იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება. რომლის თანახმადაც, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე მასალების საზოგადოებრივი ორგანიზაციებისათვის გადაცემა განხილულია, როგორც სისხლის სამართლის პროცესის დადებითი ინსტიტუტი მისი გამოყენების სიმარტივის თვალსაზრისით.

საგამომძიებლო პრაქტიკაში როგორც საქართველოს სსრ სსს კოდექსის მე-9¹ მუხლის, ისე მე-7, მე-8, მე-9 მუხლების გამოყენების შემთხვევაში სისხლის სამართლის საქმეს ან აღძრავენ ხოლმე, ან აღძრულ საქმეს წარმოებით შეწყვეტენ

დანაშაულის „მცირე მნიშვნელობის“, ან საქმის წარმოების „მიზანშეუწონლობის“ გამო.

აღნიშნული გარემოება ჩვენი კანონმდებლობის მიერ საქმის შესაწყვეტად ან საქმის აღძვრაზე უარის თქმისათვის გათვალისწინებული არ არის და იგი არასწორად გამოიყენება საქართველოს სსრ სსკ მე-8 მუხლის მეორე ნაწილით, 52-ე და 53-ე მუხლებში გათვალისწინებულ საფუძველთა არასათანადო გაგებით.

საქმის არაღძვრა ან ასეთის შეწყვეტა მიზანშეუწონლობის მოტივით მრავალ შემთხვევაში დამნაშავე პირის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან განთავისუფლების საფუძველი ხდება.

უნდა შევნიშნოთ, რომ ზოგჯერ გამოძიების ჩატარების შემთხვევაშიც საქმის შესაწყვეტად ასეთივე მოტივით გამოიყენება ზემოთ აღნიშნული „საფუძვლები“, მაგრამ თუ საქმეზე გამოძიება სრულყოფილად ჩატარდა და მხოლოდ გამოძიებელი უშვებს შეცდომას დანაშაულის შეფასებასთან დაკავშირებით, ხარვეზის გამოსწორება შედარებით იოლია, ზედამხედველ პროკურორს საშუალება აქვს დროის მცირე მონაკვეთში საქმეს მისცეს სათანადო მიმართულება (საქმე წარმართოს სასამართლოში, შეწყვიტოს დამნაშავე პირის თავდებეჭვეშ გადაცემით, და სხვა). მაგრამ მიღებული გადაწყვეტილების შესაბამისი ღონისძიების გატარება რთულდება თუ მტკიცებები არ არის დამაგრებული კანონით გათვალისწინებული წესის დაცვით. ასეთ დროს შეიძლება გამოძიებას ხელიდან გამოეცალოს მნიშვნელოვანი ხასიათის დამამტკიცებელი საბუთები (მოწმის სახით დაკითხულ პირთა მიერ თავიანთი ახსნა-განმარტებების უარყოფა; დაზარალებულის შერიგება ბრალდებულთან, როდესაც დაზარალებულის მხრიდან ადგილი აქვს ანგარებას და სხვ.) მისი განადგურების, დაკარგვის ან სხვა გზით. ამიტომ გამოძიებელმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს მიღებული დადგენილების ოპერატიულად გატარებას¹.

¹ აღნიშნულ შემთხვევებში დაშვებულ შეცდომებზე თავის დროზე გამახვილდა ყურადღება და მიღებულ იქნა საჭირო ზომები სისხლის სამართლის საქმის აღსაძვრელად და გამოძიების ნორმალურად ჩატარებისათვის.

საქართველოს სსრ სსკ 186-ე მუხლის პირველი ნაწილით კ-ს მიმართ აღძრული სისხლის სამართლის საქმე წარმოებით შეწყდა იმასთან დაკავშირებით, რომ „აღნიშნული მუხლის პირველი ნაწილი სასჯელის სხვა ზომებთან ერთად ითვალისწინებს თანამდებობიდან დათხოვნას, ხოლო კ-ს საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარების დროისათვის აღმინისტრაციამ კ. გაანთავისუფლა სამუშაოდან“¹.

პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში არმიცემა „სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემისა და მისი დასჯის მიზანშეუწონლობით“ ან იმ მოტივით, რომ ჩადენილი დანაშაულისათვის სხვა სასჯელთან ერთად გათვალისწინებულია სამუშაოდან დათხოვნა, ხოლო საქმეზე გამოძიების დამთავრებისათვის პირი უკვე განთავისუფლებულია დაკავებული თანამდებობიდან, არა მარტო უსაფუძვლო და დაუშვებელია, არამედ ასეთი გადაწყვეტილების მიღება ეწინააღმდეგება კანონმდებლობას.

თუ პირმა დანაშაული ჩაიდინა, როგორი სახითაც არ უნდა იყოს იგი, სათანადოდ უნდა იქნეს გამოკვლეული და გამოძიებული ვალდებულია გადაწყვეტილება მიიღოს მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად. დანაშაული თუ მცირე მნიშვნელობის არის (52-ე მუხლი), ან ასეთი არ წარმოადგენს დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას (53-ე მუხლი), გამომძიებელმა უნდა იმოქმედოს სისხლის სამართლის მატერიალური და საპროცესო კოდექსებით გათვალისწინებული ნორმებით—კონკრეტულ შემთხვევაში (საქართველოს სსრ სსკ 31 მუხლის საფუძველზე) საქმე შეიძლება არ აღიძრას ან იგი წარმოებით შეწყდეს და დამნაშავე გადაეცეს ამხანაგურ სასამართლოს, მშრომელთა კოლექტივს თავდებქვეშ ან არასრულწლოვანთა საქმეების კომისიას.

ჩვენს მიერ მოტანილი მაგალითებით გვინდოდა ხაზგასმით გვეჩვენებინა, რომ ამ საქმეებით არასწორად გადაწყდა არა მარტო ბრალისა და სასჯელის საკითხი კონკრეტული პირების მიმართ, არამედ არასწორად იქნა რეალიზებული საქმის შეწყვეტის საფუძვლები. ზოგ შემთხვევაში კი ასეთის საფუძ-

¹ იხ. ქ. ქუთაისის პროკურატურის არქივი, საქმე № 34 834, 1967.

ვლად გამოყენებულ იქნა ისეთი გარემოებანი, რომელთა არსებობა კანონმდებლის მიერ საერთოდ არ არის გათვალისწინებული საქმის შეწყვეტის ან ასეთის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილების გამოსატანად.

ზემოხსენებულ გარემოებათა გათვალისწინებით უნდა აღინიშნოს, რომ მოკვლევის, გამოძიების სტადიაში საქმის წარმოებით შეწყვეტა ან ასეთის აღძვრაზე უარის თქმა საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიებათა გატარების თვალსაზრისით ჯერ კიდევ სერიოზული ნაკლოვანებებით ხასიათდება. ზოგ შემთხვევაში კი ასეთი საფუძვლით ხდება კანონის მოთხოვნათა უხეში დარღვევა. დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მოკვლევისა და გამოძიების ორგანოებმა ყოველთვის უნდა დაადგინონ დამნაშავე პირი და მისცენ იგი სისხლის სამართლის პასუხისგებაში ჩადენილ დანაშაულთან დაკავშირებით, აწარმოონ სრულყოფილი, ყოველმხრივი და ობიექტური გამოძიება სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსების შესაბამისი მუხლების განუხრელი და ზუსტი დაცვით.

4 სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილება

სისხლის სამართლის საქმე წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის სტადიაზე წყდება პროკურორის, გამომძიებლისა და მომკვლევ პირის მიერ გამოტანილი დადგენილების საფუძველზე, სადაც საბოლოოდ უნდა იქნეს გადაწყვეტილი საქმესთან დაკავშირებით ყველა წამოჭრილი საკითხი.

როგორც წესი, საქმის შეწყვეტის შესახებ დადგენილება უნდა იყოს საფუძვლიანი და ასეთი უნდა გამომდინარეობდეს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობიდან. დადგენილება იმ შემთხვევაში შეიძლება ჩაითვალოს საფუძვლიანად თუ იგი აკმაყოფილებს შემდეგ ძირითად მოთხოვნებს:

1. საქმის მასალებით შემოწმებულ იქნა ყველა არსებული მტკიცებები და ყველა მათგანი სათანადოდ იქნა გათვალისწინებული და გაანალიზებული დადგენილებით;

2. არსებული მტკიცებები აღებულ იქნა და გაანალიზდა მთლიანობაში;

3. არსებულ მტკიცებულებათა საფუძველზე შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ ერთი დასკვნის გაკეთება;

4. დადგენილებაში მოცემული დასკვნები არ ეწინააღმდეგება საქმის ფაქტიურ გარემოებას;

5. დასკვნები, რომლებიც ჩამოყალიბებულია პროცესუალური აქტის სახით, დასტურდება საქმეში არსებული მტკიცებულებებით;

6. დადგენილების სარეზოლუციო ნაწილი მთლიანად შეესაბამება დადგენილების აღწერილობის ნაწილში მოცემულ ფაქტიურ გარემოებებს.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 209-ე მუხლი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს დადგენილების დასაბუთების საკითხს. აღნიშნული მუხლით განსაზღვრულია, რომ გამოძიებელი ადგენს მოტივირებულ დადგენილებას საქმის შეწყვეტის შესახებ.

პროცესუალური დოკუმენტის მოტივირებული სახით მიღება, მისი სათანადო დასაბუთება, მისი სრულყოფილებისა და კანონის საფუძველზე მიღების ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისებაა. ამასთან, ასეთი სახით მიღებული დოკუმენტი გარკვეულ აღმზრდელობით მნიშვნელობასაც იძენს და სათანადოდ მოქმედებს იმ პირებზე, რომლებსაც ეს დოკუმენტი ეხება.

მოტივირებული დადგენილება ნიშნავს, რომ მასში დაწვრილებით არის გადმოცემული ის გარემოებანი, რომელთა არსებობის საფუძველზე ხდება საქმის წარმოებით შეწყვეტა. დასაბუთება უნდა ეყრდნობოდეს და გამომდინარეობდეს სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობიდან. გამოძიებლის მიერ სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილებაში მითითებული უნდა იყოს თუ რომელი მუხლის საფუძველზე შეწყდა წარმოებით საქმე. ამასთან, საქმის შეწყვეტისას აუცილებელია სწორად იქნეს გამოყენებული მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობა. კანონის სწორად გამოყენება საქმის სწორად შეწყვეტის ერთ-ერთი წინაპირობაა. სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისას გამოძიებელი ხელმძღვანელობს საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-5, მე-9 მუხლებითა და მე-200 მუხლის „ბ“ პუნქტის საფუძველზე.

საქართველოს სსრ სსსკ 209-ე მუხლით საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ გამომძიებელს გამოაქვს დასაბუთებულ დადგენილება, რომელშიაც აღნიშნული უნდა იყოს ცნობები ბრალდებულის ვინაობის შესახებ, აიწეროს საქმის არსი და საქმის შეწყვეტის საფუძველი სათანადო დამამტკიცებელი საბუთების მოშველიებით. დადგენილებაში მოთითებული უნდა იყოს საქმის ის ფურცლები, სადაც ესა თუ ის არგუმენტ დასტურდება.

დადგენილებით უნდა გადაიქრას ნიუთიერი დამამტკიცებელი საბუთების საკითხი და მიეთითოს აღკვეთის ღონისძიებების, სამოქალაქო სარჩელისა და შესაძლო კონფისკაციის უზრუნველყოფის ღონისძიებათა გაუქმების შესახებ.

თუ საქმის მასალებით პირის მიერ დანაშაულის ჩადენა არ დადასტურდა და მის მიმართ საქმეზე სათანადო დადგენილების გამოტანით წარმოებით შეწყვეტით — თუ საქმეში არსებული მასალებით დასტურდება, რომ პირმა ჩაიდინა ისეთი გადაცდომა, რომელიც დისციპლინარულ პასუხისმგებლობა იწვევს, — ეს სათანადოდ უნდა აისახოს დადგენილებაში და გამომძიებელს უფლება აქვს სისხლის სამართლის შეწყვეტილი დადგენილებითვე დისციპლინური დევნა აღძრას.

დადგენილებაში უნდა მიეთითოს მისი შედგენის ადგილი და დრო. დადგენილებას ხელს აწერს გამომძიებელი.¹

დადგენილებას აუცილებლად თან უნდა ერთვოდეს ცნობები გამომძიებლის მიმდინარეობისა და ბრალდებულის პატიმრობაში ყოფნის ხანგრძლივობის შესახებ. როგორც წესი, საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილებას გამომძიებელი უგზავნის ზედამხედველ პროკურორს.

საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ გამომძიებელმა დაუყოვნებლივ უნდა აცნობოს იმ პირს, რომლის მიმართაც შეწყდა საქმე, დაზარალებულს, აგრეთვე იმ პირებსა და დაწესებულებებს, რომელთა განცხადებაც დაედო საფუძველად საქმის აღძვრას. ყველა ამ პირს აცნობებენ რა საქმის შეწყვეტის შესახებ, სათანადოდ უნდა განუმარტონ საქმის წარმოებით

¹ სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილებას, ისევე, როგორც სხვა პროცესუალურ დოკუმენტს, კომპეტენციის ფარგლებში ხელს აწერენ მომკვლევო, გამომძიებელი და პროკურორი.

შეწყვეტის დადგენილების გასაჩივრების წესი. აღნიშნულ ზღვრით თხოვნით მათ ეძლევათ ცნობა საქმის შეწყვეტის შესახებ. იმ საფუძველთა მითითებით, რაც საქმის შეწყვეტის საბაზი გახდა.

ამასთან, თუ გამოძიებით დადასტურდა ისეთი ფაქტები, რომლებიც მოითხოვენ საზოგადოებრივი ზემოქმედების ღონისძიებათა გატარებას იმ პირის მიმართ, რომელიც მიცემული იყო სისხლის სამართლის პასუხისგებაში, ან სხვა პირთა მიმართ, გამომძიებელი ვალდებულია საქმის შეწყვეტის შემდეგ ეს აცნობოს ამხანაგურ სასამართლოს, საზოგადოებრივ ორგანიზაციას, ან მშრომელთა კოლექტივს. ამდენად, გამოძიებელი ვალდებულია სათანადო რეაგირება მოახდინოს გამოძიებით დადგენილ ყოველ ფაქტზე.

დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ შესდგება შესავლის, აღწერილობითი და სარეზოლუციო ნაწილებისაგან.

შესავალში მოცემული უნდა იქნას შემდეგი ძირითადი საკითხები:

1) დადგენილების შედგენის (გამოტანის) ადგილი (ქალაქის, რაიონის, დაბის, სოფლის ან სხვა რომელიმე დასახელებული პუნქტის ჩვენებით);

2) დოკუმენტის შედგენის დრო (წელი, თვე და რიცხვი);

3) დადგენილების გამომტანი პირის გვარი, სამხედრო, სპეციალური წოდების ან საკლასო ჩინის მითითებით. თუ დადგენილების გამომტან პირს ასეთი გააჩნია;

4) რა ფაქტთან დაკავშირებით იქნა აღძრული სისხლის სამართლის საქმე, სისხლის სამართლის კოდექსის რომელი მუხლებით არის გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნები. ვისი ბრალდების მიმართ ან რა სახის დანაშაულის ჩადენასთან დაკავშირებით.

აღწერილობით ნაწილში მოცემული უნდა იყოს საქმის არსი, მისი შეწყვეტის საფუძველი და ასეთის მოტივირება. აღწერილობით ნაწილში სრულყოფილად უნდა იქნეს დასაბუთებული გამომძიებლის მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აუცილებლობა, რომელიც უნდა ეყრდნობოდეს და გამომდინარეობდეს მოქმედი კანონმდებლობის მოთხოვნილებიდან.

იმის მიხედვით დადგენილება საქმის შეწყვეტის შესახებ ; მოტანილ იქნა პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში (ცემამდე თუ პასუხისგებაში მიცემის შემდეგ, გამომძიებელ სათანადოდ ასაბუთებს საქმის აღძვრის ან პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემის საფუძველს. დადგენილებაში სრულყოფილად უნდა გადმოიცეს თუ რაში მდგომარეობა საქმის აღძვრის ან პირის პასუხისგებაში მიცემის არსი, მტკიცებულებათა არსებობამ განაპირობა საქმის აღძვრა პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა. აღნიშნულის შემდეგ დადგენილებაში თანმიმდევრულად უნდა გადმოიცეს ყველა ის არგუმენტი და მტკიცებულებანი, რომელთა დასაბუთების საფუძველზე გამომძიებელი მივიდა დასკვნამდე რომ საქმე წარმოებით უნდა შეწყდეს.

მოცემულ შემთხვევაში აუცილებელია საქმის შეწყვეტის მოტივების ღრმა ანალიზი, რომელიც უნდა ეყრდნობოდ მხოლოდ და მხოლოდ საქმეზე შეკრებილი მასალებიდან ; მომდინარე მტკიცებებს. საქმის შეწყვეტის დადგენილება ფუძნებული უნდა იყოს სათანადო კანონის მოთხოვნაზე.

საქმის შეწყვეტის დასაბუთების შემდეგ გამომძიებელ ვალდებულია მიუთითოს საპროცესო კოდექსის შესაბამის მუხლზე, რომლითაც განსაზღვრულია საქმის შეწყვეტის საფუძველი. ამასთან, გამომძიებელი სარგებლობს და სათანადო მითითებას აკეთებს არა მარტო სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის შესაბამის მუხლებზე, არამედ სისხლის სამართლის კოდექსის მატერიალურ ნაწილზეც.

მაგალითად, საკმარისი არ არის დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის მოტივით სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისას მარტოდენ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-5 მუხლის მე-2 პუნქტზე მითითება მოცემულ შემთხვევაში დადგენილების აღწერილობით ნაწილში მოცემული უნდა იყოს ის გარემოება თუ რაში გამოიხატება დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობა, კერძოდ, აუცილებელი მოგერიება (საქ. სსრ სსკ მე-15 მუხლი), უკიდურესი აუცილებლობა (სსკ მე-16 მუხლი), დანაშაულის მცირე მნიშვნელობა (მე-8 მუხლის მეორე ნაწილი) და ყველა ის გარემოება, რაც საფუძვლად დაედო საქმის შეწყვეტას.

აღნიშნული მოთხოვნის დაცვა განსაკუთრებით საჭიროა ამ შემთხვევაში, როდესაც საქმე წყდება წარმოებით ამხანაგურ სასამართლოზე, არასრულწლოვანთა კომისიაზე ან კოლექტივზე გადასაცემად. ყველა ამ შემთხვევაში სისხლის სამართლის მატერიალურ კანონმდებლობაზე მითითება სავალდებულო და აუცილებელია იმ თვალსაზრისითაც, რომ სწორედ მატერიალური კოდექსის სათანადო მუხლებით არის განსაზღვრული, როგორც საქმის წარმოებით შეწყვეტის წესი, ისე იმ წინაპირობების არსებობა, რომელთა გარეშე საქმის შეწყვეტა კანონმდებელს შეუძლებლად მიაჩნია (იხ. საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის 52—53 მუხლები).

დადგენილების სარეზოლუციო ნაწილში მოცემული უნდა იქნეს მიღებული გადაწყვეტილების არსი, რომლიდანაც მთავარია საქმის შეწყვეტის გადაწყვეტილების მიღება.

1) თუ საქმე წარმოებით შეწყდა პირის სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემამდე, ამ შემთხვევაში სარეზოლუციო ნაწილში უნდა მიეთითოს, რომ საქმე წყდება იმ ვაქტთან დაკავშირებით, რომელიც საფუძვლად დაედო საქმის აღძვრას;

2) თუ კონკრეტულ პირს წარდგენილი ჰქონდა ბრალდება, სარეზოლუციო ნაწილში მითითებული იქნება თუ ქის მიმართ და რა მოტივით უნდა შეწყდეს სისხლის სამართლის საქმე.

დადგენილების სარეზოლუციო ნაწილში გარდა ძირითადი ფაქტორისა, რომ საქმე წარმოებით შეწყდა, უნდა აისახოს შემდეგი გარემოებები:

1) აღმკვეთი ღონისძიების შეცვლა, თუ ასეთი გამოყენებული იყო;

2) ყადაღადადებულ ქონებაზე ყადაღის მოხსნა;

3) ნივთმტკიცების შემდგომი ბედის საკითხის გადაწყვეტა;

4) დაინტერესებულ პირთათვის საქმის შეწყვეტის შეტყობინება და მათთვის მიღებული გადაწყვეტილების გასაჩივრების წესის განმარტება;

5) ზედამხედველ პროკურორთან დადგენილების ასლის გადაგზავნა;

6) საზოგადოებრივი ორგანიზაციისათვის ან მშრომელთა

კოლექტივისათვის სათანადო ინფორმაციის მიწოდება პირი მძიმარტ დისციპლინური ან ადმინისტრაციულ ღონსძიების გა სატარებლად.

და ბოლოს, სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწ ყვეტის დადგენილება უნდა პასუხობდეს მოცემულ საქმეზე წამოჭრილ ყველა საკითხს და იგი უნდა წარმოადგენდეს სრულყოფილ იურიდიულ დოკუმენტს, რომელსაც კონკრეტულ საქმესთან დაკავშირებით კანონის ძალა აქვს და დადგენილების სარეზოლუციო ნაწილში გადაწყვეტილი საკითხების შესრულება სავალდებულოა ყველა იმ პირისათვის ვისაც ე შესენება.

5. საპროკურორო ზედამხედველობა წინასწარი გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებით

1. საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელების ზოგადი საკითხები

მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოთა საქმი მიანობაში კანონიერების შესრულებაზე საპროკურორო ზედამხედველობა ხორციელდება წინასწარი გამოძიების მთელ პერიოდში, ვრცელდება სისხლის სამართლის პროცესის ყველ მონაწილეზე, აგრეთვე გამომძიებელზე, მომკვლევ პირზე, მიუხედავდა იმისა, თუ რომელ უწყებას ემორჩილება ადმინისტრაციულად მომკვლევი პირი ან გამომძიებელი¹.

წინასწარი გამოძიების ორგანოებისადმი საპროკურორო ზედამხედველობის სპეციფიკა იმაში მდგომარეობს, რომ პროკურატურა არა მარტო ახორციელებს მათ მძმარტ ზედამხედველობას, არამედ ამასთან ერთად გამოდის როგორც ორგანიზატორი და წარმმართველი ძალა დანაშაულობასთან ბრძოლის საქმეში. ამდენად, პროკურორი გვევლინება პროცესუალურ ხელმძღვანელად წინასწარი გამოძიების ორგანოთა საქმიანობაზე, მიუხედავად იმისა, თუ რომელ უწყებაში (შინა-

¹ იხ. Н. В. Жогин, Ф. Н. Фаткулин. Предварительное следствие в Советском уголовном процессе, М., 1965, стр. 345.

გან საქმეთა სამინისტროს, სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტი) მოქმედებენ ეს ორგანოები¹.

სსრ კავშირის გენერალური პროკურორის 1965 წლის 30 დეკემბრის № 125 ბრძანებაში ხაზგასმულია, რომ სსრ კავშირის პროკურატურის დირექტივები გამოძიების საკითხებზე სავალდებულოა გამოძიების ყველა ორგანოსათვის.

სსრ კავშირის საპროკურორო ზედამხედველობის მოქმედი დებულების მე-17, მე-18, მე-19 მუხლებითა და საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 211-ე მუხლის შესაბამისად განსაზღვრულია სსრ კავშირის გენერალური პროკურორისა და მისდამი დაქვემდებარებული პროკურორების უფლება-ვალდებულებანი მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების ორგანოებისადმი.

პროკურორი ვალდებულია მისცეს სისხლის სამართლის პასუხისგებაში დანაშაულის ჩამდენი პირი, მიიღოს ზომები დანაშაულის გასაჩნებლად და დამნაშავე პირის დასადგენად, რათა დამნაშავე არ დარჩეს დაუსჯელი; თვალყური ადევნოს, რომ უდანაშაულო პირი არ იქნეს მიცემული სისხლის სამართლის პასუხისგებაში, მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების მიმდინარეობისას ზუსტად სრულდებოდეს გამოძიების წარმოების კანონით დადგენილი წესები; უზრუნველყოს, რომ არავინ იქნეს დაპატიმრებული სასამართლოს დადგენილების ან პროკურორის სანქციის გარეშე.

პროკურორს უფლება აქვს:

• 1. მისცეს მითითებანი მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების წარმოების, ექვემდებარებისა და ბრალდებულის მიმართ აღკვეთის ღონისძიების შერჩევის, შეცვლის ან გაუქმების, ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის, დანაშაულის კვალიფიკაციისა და ბრალდების მოცულობის, საქმის წარმართვის, აგრეთვე ცალკეული საგამომძიებლო მოქმედებათა წარმოებისა და მიმალული დამნაშავის დაქვების შესახებ;

2. მოსთხოვოს მოკვლევის ორგანოსა და გამომძიებელს სისხლის სამართლის საქმის შესამოწმებლად დოკუმენტები,

¹ იხ. Научно-практический комментарий к уголовно-процессуальному Кодексу РСФСР, М., 1965, стр. 304.

მასალები და სხვა ცნობები ჩადენილი დანაშაულის შესახებ, მოკვლევის, წინასწარი გამოძიებისა და დამნაშავის დაძვების მსვლელობის შესახებ;

3. მონაწილეობა მიიღოს მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების წარმოებაში და საჭირო შემთხვევაში აწარმოოს წინასწარი გამოძიება ან ცალკეული საგამომძიებლო მოქმედება;

4. დაუბრუნოს სისხლის სამართლის საქმე მოკვლევის ორგანოს და გამომძიებელს თავისი წერილობითი მითითებებით, დამატებითი მოკვლევისა და გამოძიებისათვის;

5. გააუქმოს მოკვლევის ორგანოსა და გამომძიებლის უკანონო და დაუსაბუთებელი დადგენილებანი;

6. ჩამოაშოროს მოკვლევის ან გამოძიების შემდგომ წარმოებას მოკვლევის ჩამტარებელი პირი, ან გამომძიებელი, თუ მათ საქმის გამოძიების დროს დაარღვიეს კანონი;

7. ჩამოართვას ყოველი საქმე მოკვლევის ორგანოს და გადასცეს გამომძიებელს, აგრეთვე საქმე ერთი გამომძიებლიდან მეორეს გადასცეს, რაც შეიძლება უფრო სრული და ობიექტური გამოძიების უზრუნველყოფის მიზნით;

8. მოკვლევის ორგანოს დაავალოს ცალკეული საგამომძიებლო მოქმედებათა და სამძებრო ღონისძიებათა შესრულება ისეთ საქმეებზე, რომლებიც პროკურატურის გამომძიებლის წარმოებაშია;

9. შეწყვიტოს სისხლის სამართლის საქმე კანონში აღნიშნული საფუძვლებით.

იმისათვის, რომ პროკურორი ყოველთვის იყოს საქმის კურსში, კანონმდებელმა გაითვალისწინა და განსაზღვრა ცალკეულ საგამომძიებლო მოქმედებაში პროკურორის ჩარევა. კერძოდ, გამომძიებელი და მომკვლევნი ვალდებულია პროკურორისაგან მიიღოს სანქცია და თანხმობა.

გამომძიებლისა და მომკვლევისათვის პროკურორის სანქცია საჭიროა შემდეგ შემთხვევებში:

1) ბრალდებულის ან ეჭვმიტანილის მიმართ აღმკვეთ ღონისძიებად პატიმრობის შეფარდებისას (სსსკ მე-10, 81-ე, 88-ე, 197-ე მუხლები);

2) დოკუმენტების ამოღებისას, დათვალიერებისა და გა-

ცემისას, როდესაც ისინი შეიცავენ ცნობებს, რომელიც სახელმწიფო საიდუმლოებას წარმოადგენს (სსსკ 165-ე, 167-ე მუხლები);

3) ჩხრეკის წარმოებისას (სსსკ 166-ე მუხლი);

4) კორესპონდენციაზე ყადაღის დადებისას ან ფოსტა-ტელეგრაფის დაწესებულებაში მისი ჩამორთმევისას (სსსკ 175-ე მუხლი);

5) სამედიცინო დაწესებულებაში პაციენტობაში არმყოფი ბრალდებულის ან ექვმიტანილის მოთავსებისას (სსსკ 190-ე მუხლი).

მოკვლევის ორგანოსათვის ან გამომძიებლისათვის საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარებისას პროკურორის თანხმობა სავალდებულოა შემდეგ შემთხვევებში:

1) სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტისას საქართველოს სსრ სსსკ მე-6, მე-7, მე-8, მე-9 და მე-9¹ მუხლებით;

2) აღკვეთის ღონისძიების შეცვლის დროს, როდესაც იგი შეფარდებული იყო პროკურორის მითითების საფუძველზე (სსსკ 94-ე მუხლი).

1966 წელს საქართველოს სსრ სსს კოდექსს, ისევე, როგორც მოკავშირე რესპუბლიკების კოდექსებს, დაემატა ახალი მუხლი, რომლითაც მოწესრიგებულია შსს-ს საგამომძიებლო ქვედანაყოფების უფროსთა უფლება-მოვალეობანი წინასწარი გამოძიების ჩატარებისას.

საქართველოს სსრ სსსკ 127¹-ე მუხლის საფუძველზე საგამომძიებლო ქვედანაყოფების უფროსებს უფლება აქვთ:

1) შეამოწმონ სისხლის სამართლის საქმეები;

2) საგამომძიებელს მითითებები მისცენ წინასწარი გამოძიების წარმოების შესახებ, ბრალდებულის სახით პასუხისგებაში მიცემის, დანაშაულის კვალიფიკაციისა და ბრალდების მოცულობის შესახებ, საქმის წარმართვისა და ცალკეულ საგამომძიებლო მოქმედებათა შესრულების შესახებ;

3) გადასცენ საქმე სხვა საგამომძიებელს;

4) დაავალონ საქმის საგამომძიებელს რამდენიმე საგამომძიებელს;

5) მონაწილეობა მიიღონ წინასწარ საგამომძიებაში ან პირადად აწარმოონ საგამომძიებლის უფლებამოსილებით.

აღნიშნულთან დაკავშირებით ეურნალ „საბჭოთა სამარ-

თალში“ სახსრებით სწორად გამოითქვა აზრი, რომ ასეთი უფლებების მინიჭება შსს-ს საგამომძიებლო ქვედანაყოფების უფროსებს აქცევს გამოძიების ხელმძღვანელებად.

თავის მხრივ ასეთი ხელმძღვანელობის მინიჭებით მათ ეკისრებათ პასუხისმგებლობა გამოძიების ხარისხისათვის, გამოძიების ვადების დაცვისათვის, დანაშაულის გახსნისა და მისი აღკვეთისათვის¹.

მართალია, საქართველოს სსრ სსსკ 127¹ მუხლით ქვეგანყოფილების უფროსებს სათანადო უფლება მიეცათ წინასწარი გამოძიების სწორი და ეფექტური წარმართვისათვის, მაგრამ ისინი საბოლოოდ მაინც ვერ სწყვეტენ საკითხს და გარკვეულ პირობებში მჭიდროდ არიან დაკავშირებული საპროკურორო ზედამხედველობასთან.

ამავე მუხლით განყოფილების უფროსს უფლება აქვს გადასცეს საქმე ერთი გამომძიებლიდან მეორეს, განსაკუთრებით ხაზგასმულია ის გარემოება, რომ თუმცა საქმის გადაცემის უფლება მიეცა განყოფილების უფროსს, რათა საქმე სწრაფად და ხარისხიანად იქნეს გამოძიებული, მაგრამ კანონმდებელი საქმის აცილების ფუნქციას გამომძიებლისათვის ან მთლიანად რომელიმე საგამომძიებლო აპარატისათვის კვლავ მართლოდენ პროკურორის ფუნქციებში ტოვებს.

როდესაც საქმის ერთი გამომძიებლიდან მეორე გამომძიებლისათვის გადაცემასთან დაკავშირებით ლაპარაკია საგამომძიებლო განყოფილების უფროსის უფლებაზე, იგულისხმება, რომ საქმეზე უნდა ჩატარდეს სრულყოფილი და ობიექტური გამოძიება შედარებით მცირე დროის მონაკვეთში. ამდენად, ასეთ შემთხვევაში საქმის სხვა გამომძიებელზე გადაცემა ნაკარნახევია წმინდა ოპერატიული მოსაზრებით და ის არ ნიშნავს გამომძიებლის ჩამოშორებას სისხლის სამართლის საქმეებისაგან. მხოლოდ პროკურორს აქვს უფლება ჩამოაშო-

¹ იხ. ა. ბაქრაძე, გ. ქველიძე. გამოძიებისადმი ზედამხედველობისა და კონტროლის განხორციელება, „საბჭოთა სამართალი“, 1969, № 5, გვ. 30—34.

როს მოკვლევით ან გამოიყენების შემდგომ წარმოებას ის პირი, რომელიც მოკვლევას ატარებს, ან გამომძიებელი, თუ მათ დაარღვიეს კანონი საქმის გამოძიების დროს.

განყოფილების უფროსებისადმი მიცემულ უფლებათა განხილვის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ:

1) შსს-ს ორგანოებისათვის წინასწარი გამოძიების უფლების მიცემა განაპირობა იმ გარემოებამ, რომ პროცესუალურ ნორმათა საფუძველზე ჩამოყალიბებულიყო ამ ორგანოებისადმი როგორც ადმინისტრაციული, ისე პროცესუალური წარმმართველი ფიგურა, რომელიც სათავეში უდგას წინასწარ გამოძიებას და მისდამი მიცემულ უფლებათა განხორციელების გზით წარმართავს წინასწარ გამოძიებას ობიექტური ჭეშმარიტების დასადგენად;

2) სხვადასხვა ორგანოებში საგამომძიებლო აპარატის ჩამოყალიბებით კიდევ უფრო ამაღლდა პროკურორის როლი წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის ორგანოებისადმი საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელების თვალსაზრისით. ამასთან შედარებით გართულდა და საგრძნობლად გაიზარდა პროკურორის მოღვაწეობის არე;

3) შინაგან საქმეთა სამინისტროს საგამომძიებლო დანაყოფების უფროსებს უფლება აქვთ, რომ კონტროლი გაუწიონ გამომძიებლების მიერ დროულად დანაშაულის გახსნისა და თავიდან აცილების საქმეს, გამოძიების სრულად, ყოველმხრივ და ობიექტურად ჩატარებას, შეამოწმონ სისხლის სამართლის საქმეები, მისცენ აუცილებელი მითითებები, გადასცენ საქმე სხვა გამომძიებელს, პირადად მიიღონ მონაწილეობა წინასწარ გამოძიების ჩატარებაში. როგორც უკვე შევნიშნეთ, ეს უფლებები დანაყოფის უფროსებს აქცევს გამოძიების ხელმძღვანელებად. ამასთან, განყოფილების უფროსებმა გარკვეულად მიიღეს ის უფლებები, რომლებიც წინასწარი გამოძიების ჩატარების სტადიაში ადრე მარტოოდენ პროკურორს ჰქონდა.

საგამომძიებლო განყოფილების უფროსების უფლებამოსილების განსაზღვრით კანონმდებელმა ცალკეულ ფუნქციათა განხორციელება პროკურორთან ერთად დააკისრა განყოფილების უფროსებსაც, მაგრამ არა საპროკურორო ზედამხედველობის თვალსაზრისით.

4) საგამომძიებლო განყოფილების უფროსების ასეთი უფლებით აღჭურვის მიუხედავად პროკურორი იყო და რჩება ერთადერთ პირად, რომელიც სრულყოფილად და მთელი მოცულობით ახორციელებს ზედამხედველობას წინასწარი გამოძიების ყველა სტადიაზე. პროკურორის მითითება საქმეზე წინასწარი გამოძიების ყველა სტადიაზე, საქმეზე წინასწარი გამოძიების ჩატარებასთან დაკავშირებით ისეთივე სავალდებულოა განყოფილების უფროსისათვის, როგორც იმ პირისათვის, რომელიც უშუალოდ აწარმოებს გამოძიებას კონკრეტულ საქმეზე.

2. საპროკურორო ზედამხედველობა გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებით

წინასწარი გამოძიების დამთავრების შემდეგ პროკურორი ვალდებულია კიდევ ერთხელ შეამოწმოს საქმეზე ჩატარებული გამოძიების სრულყოფილება, ობიექტურობა და მიიღოს შესაბამისი გადაწყვეტილება საქმის მიმართულების მისაქმად. საქართველოს სსრ სსსკ 213-ე მუხლით განსაზღვრულია ის საკითხები, რომლებიც უნდა შეამოწმოს პროკურორმა მასთან შესულ საქმეებზე საბრალდებო დასკვნის დასამტკიცებლად:

1. პირველ რიგში პროკურორმა საქმის მასალებით უნდა გაარკვიოს მომხდარია თუ არა ქმედობა, რომელიც ბრალდებულს ერიცხება და არის ის თუ არა ამ ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობა;

2. ხომ არ არის საქმეში გარემოებანი, რომლებიც იწვევენ საქმის შეწყვეტას (მაგალითად, ამნისტია, ხანდაზმულობა, გარემოებათა შეცვლა და სხვ.);

3. სრულყოფილად და ობიექტურად არის თუ არა წინასწარი გამოძიება ჩატარებული;

4. დასაბუთებულია თუ არა წაყენებული ბრალდება საქმეში არსებული დამამტკიცებელი საბუთებით;

5. მიცემულია თუ არა პასუხისმგებაში ბრალდებული და ყველა ის პირი, ვინც მხილებულია დანაშაულის ჩადენაში;

6. წარდგენილია თუ არა ბრალდება ბრალდებულის ყველა

დანაშაულებრივი ქმედობისათვის, რომელიც მოკვლევისა და წინასწარი გამოძიების მიერ იქნა დადგენილი;

7. სწორია თუ არა ჩადენილი დანაშაულის კვალიფიკაცია;

8. სწორად არის თუ არა შედგენილი საქმეზე საბრალდებო დასკვნა;

9. სწორად აქვს თუ არა არჩეული აღმკვეთი ღონისძიება ბრალდებულს;

10. მიღებულ იქნა თუ არა საჭირო ღონისძიებები წამოყენებული სამოქალაქო სარჩელისა და ქონების შესაძლო კონფისკაციის უზრუნველსაყოფად;

11. გამორკვეულია თუ არა დანაშაულის ხელისშემწყობი მიზეზები და მიღებულია თუ არა საჭირო ზომები ასეთის აღსაკვეთად;

12. დატულია თუ არა წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის ჩატარების ყველა სხვა მოთხოვნა.

პროკურორი ვალდებულია ხუთი დღე-ღამის განმავლობაში, საბრალდებო დასკვნის დასამტკიცებლად მასთან შესულ საქმეზე მიიღოს შემდეგი ერთ-ერთი გადაწყვეტილება:

1. დაამტკიცოს თავისი რეზოლუციით ან ცალკე დადგენილებით საბრალდებო დასკვნა ან უშუალოდ შეადგინოს ახალი საბრალდებო დასკვნა (თუ პროკურორი შემოსულ საქმეზე თვითონ შეადგენს ახალ საბრალდებო დასკვნას, ადრე შედგენილ საბრალდებო დასკვნას დაუბრუნებს მომკვლევს ან გამოძიებელს შენიშნულ შეცდომებზე მითითებით);

2. დაუბრუნოს საქმე მოკვლევის ორგანოს ან გამოძიებელს დამატებითი გამოძიების ჩასატარებლად, წერილობითი მითითებებით;

3. დაუბრუნოს საქმე გამოძიებელს ან მომკვლევს, წერილობითი მითითებებით, ახალი საბრალდებო დასკვნის შესადგენად;

4. გამოიტანოს დასაბუთებული დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის წარმოების შესაწყვეტად.

სსს კოდექსის 216-ე მუხლის თანახმად, თუ საჭიროა საქმეზე ბრალდების შეცვლა უფრო მძიმე ბრალდებით ან ისეთი ბრალდებით, რომელიც არსებითად განსხვავდება პირვანდელი ბრალდებისაგან, პროკურორი ვალდებულია საქმე დაუბრუნოს

გამოძიებას ბრალდებულისათვის ბრალდების ხელახლად წა-
საყენებლად.

217-ე მუხლის შესაბამისად კი პროკურორის უფლება აქვს
შეცვალოს სამსჯავრო სხდომაზე გამოსაძახებელ პირთა სია,
გააუქმოს ან შეცვალოს ადრე შერჩეული აღმკვეთი ღონისძი-
ება, ან შეუფარდოს აღმკვეთი ღონისძიება, თუ ასეთი არ იყო
შერჩეული.

როდესაც პროკურორი საქმეში არსებული მასალების შე-
მოწმებით მივა იმ დასკვნამდე, რომ ჩატარებულია სრულყო-
ფილი და ობიექტური გამოძიება, გამოძიების პროცესში და-
ცული იყო კანონიერება, იგი დაამტკიცებს საბრალდებო დას-
კვნას და საქმეს ქვემდებარეობის მიხედვით გადასცემს სასა-
მართლოს. ამასთან სსსკ 218-ე მუხლით პროკურორი ვალდე-
ბულია აცნობოს ბრალდებულს თუ რომელ სასამართლოს გა-
დაეგზავნა საქმე განსახილველად, ხოლო სასამართლოს კი
უნდა აცნობოს საჭიროდ მიაჩნია თუ არა აღნიშნული საქმის
განხილვისას მხარი დაუჭიროს ბრალდებას.

* * *

როგორც ზემოთ დავინახეთ, პროკურორი ახორციელებს
რა ზედამხედველობას წინასწარი გამოძიებისა და მოკვლევის
სწორად ჩატარებაზე, საბოლოოდ და უშუალოდ, ერთპიროვნ-
ულად წყვეტს მასთან საბრალდებო დასკვნის დასამტკიცებ-
ლად შესულ საქმეებზე კონკრეტულ საკითხს და საბოლოოდ
ძირითადად იღებს გადაწყვეტილებას.

სასამართლოში წარმართულ საქმეებზე ზედამხედველი
პროკურორი ამოწმებს საქმეში არსებულ ყველა მასალას და
სწორედ ამის შემდეგ იღებს სათანადო გადაწყვეტილებას. შე-
დარებით თავისებურად ხორციელდება საპროკურორო ზედა-
მხედველობა წარმოებით შეწყვეტილ საქმეებზე. საქართველოს
სსრ სსს კოდექსით გათვალისწინებული ნორმების მიხედვით
საქმის შეწყვეტისათვის, რაც ზემოთ განვიხილეთ, მრავალ
შემთხვევაში კანონმდებელი ითხოვს პროკურორის თანხმობას.
მე-6, მე-7, მე-8, მე-9 მუხლების საფუძველზე მომკვლევი ან
გამომძიებელი საქმეს წყვეტენ მხოლოდ პროკურორის თან-
ხმობით.

ჩვენი აზრით, შედარებით დასაზუსტებელი და სათანადოდ დასახვეწია საპროკურორო ზედამხედველობის განხორციელება წარმოებით შეწყვეტილ იმ საქმეებზე, რომლებზედაც გამომძიებელი და მომკვლევ პირი დამოუკიდებლად იღებენ ასეთ გადაწყვეტილებას და ამ შემთხვევაში პროკურორის თანხმობას კანონმდებელი არ მოითხოვს.

საქართველოს სსრ სსს კოდექსის 208-ე მუხლის საფუძველზე საბრალდებო დასკვნა, საქმესთან ერთად, გამომძიებლის მიერ დაუყოვნებლივ ეგზავნება პროკურორს, ხოლო წარმოებით შეწყვეტილ საქმესთან დაკავშირებით კი ამავე კოდექსის 209-ე მუხლი მოითხოვს, რომ პროკურორს გაეგზავნოს საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილების ასლი. როგორც დავინახეთ, მოცემულ შემთხვევაში კანონმდებელი არ მოითხოვს პროკურორის მიერ წარმოებით შეწყვეტილი საქმის კანონიერების შემოწმებას თვით საქმეში არსებული მასალების საფუძველზე. უფრო მეტიც, კანონმდებლის მიერ ისიც კი არ არის განსაზღვრული თუ დროის რა მონაკვეთში უნდა მოხდეს პროკურორის მიერ მასთან შესული სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის დადგენილების გაცნობა.

პრაქტიკაში გარკვეულ უხერხულობას ქმნის ასეთი უზუსტობა და მრავალ შემთხვევაში პროკურორისათვის დადგენილების გადაგზავნის ეს პროცედურა სრულიად ფორმალურ ხასიათს ატარებს. 210-ე მუხლით გათვალისწინებულია პროკურორის უფლება, განაახლოს გამოძიება შეწყვეტილ საქმეზე. აღნიშნული მუხლის საფუძველზე პროკურორი, სათანადო საფუძვლების არსებობის შემთხვევაში, აუქმებს გამომძიებლის მიერ გამოტანილ დადგენილებას საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ და ანახლებს გამოძიებას. ამ შემთხვევაში პროკურორისათვის არავითარი შეზღუდვა არ არსებობს, მას ყოველთვის შეუძლია გააუქმოს დადგენილება საქმის შეწყვეტის შესახებ თუ გასული არ არის ხანდაზმულობის ვადა. ამდენად პროკურორისათვის ერთადერთი დამაბრკოლებელი გარემოებაა ხანდაზმულობა.

პროკურორი ერთდერთი პიროვნებაა, რომელიც უფლებამოსილია გააუქმოს გამომძიებლის ან მომკვლევ პირის მიერ გამოტანილი დაუსაბუთებელი დადგენილება სისხლის სამარ-

თლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის შესახებ და განაახლოს გამოძიება. ასეთ პირობებში საჭიროდ მიგვაჩნია, რომ ჩვენი საპროცესო კოდექსის მიერ კონკრეტულად იქნეს განსაზღვრული თუ დროის რა მონაკვეთში უნდა მოახდინოს საქმის შეწყვეტის კანონიერების შემოწმება პროკურორმა, ჩვენი აზრით, საჭიროა სათანადო ცვლილება იქნას შეტანილი 209-ე მუხლში, რომლითაც განსაზღვრულია სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა. ამ ცვლილებაში ჩვენ ვგულისხმობთ იმას, რომ მას დაემატოს სპეციალური ნორმა, რომლითაც ზუსტად იქნება განსაზღვრული დროის ის მონაკვეთი, რომლის განმავლობაშიც ზედამხედველმა პროკურორმა უნდა შეამოწმოს საქმის შეწყვეტის კანონიერება. საგამომძიებლო პრაქტიკის შესწავლა ცხადყოფს, რომ ცალკეულ საქმეებზე გამოძიების განახლება ხდება მისი შეწყვეტიდან რამდენიმე წლის გასვლის შემდეგ, რაც, რა თქმა უნდა, არ იძლევა სათანადო ეფექტს და მრავალ შემთხვევაში შეუძლებელი ხდება საქმეზე ობიექტური ჭეშმარიტების დადგენა. ამიტომ ზედამხედველმა პროკურორმა უმოკლეს ვადაში უნდა მოახდინოს ყველა შეწყვეტილი საქმის შემოწმება და თუკი საქმის შეწყვეტას არასწორად თვლის განაახლოს გამოძიება.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი

თავი I. გამოძიების შეჩერებისა და დამთავრების საფუძვლები	9
1. გამოძიების შეჩერების ზოგადი საფუძვლები	9
2. გამოძიების დამთავრება სისხლის სამართლის საქმის სასამართლოში გადაგზავნით	14
3. წინასწარი გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სპეციფიკური საკითხი	24
4. გამოძიების დამთავრება დადგენილების გამოტანით და სისხლის სამართლის საქმის წარმართვა სასამართლოში სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ღონისძიების საკითხის გადასაწყვეტად	31
თავი II. გამოძიების დამთავრება სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტით (ზოგადი საკითხები)	44
1. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის საფუძვლების ზოგადი მიმოხილვა	44
2. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის ზოგიერთი თავისებურებანი	58
თავი III. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტის ძირითადი საკითხები	71
1. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა დანაშაულის შემთხვევისა და ქმედობაში დანაშაულის შემადგენლობის არარსებობის საფუძვლით	71
2. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა დანაშაულის ჩადენაში ბრალდებულის მონაწილეობის დაუდასტურებლობის საფუძვლით	102
3. სისხლის სამართლის საქმის წარმოებით შეწყვეტა დანაშაულის მიმართ საზოგადოებრივი ხასიათის ზემოქმედების ღონისძიებათა გამოყენების საფუძვლით	139
4. სისხლის სამართლის საქმის შეწყვეტის დადგენილება	178
5. საპროკურორო ზედამხედველობა წინასწარი გამოძიების დამთავრებასთან დაკავშირებით	184

МИХАИЛ ЗАХАРЬЕВИЧ КУРДАДЗЕ

Основные вопросы окончания следствия

(На грузинском языке)

Издательство «Сабчота Сакартвелო»

Тбилиси, Марджанишвили, 5

1972

რედაქტორი შ. კახანაძე
მხატვარი ტ. შეყილაძე
მხატვრული რედაქტორი ნ. ოქრუაშვილი
ტექნიკური რედაქტორი ნ. ქავთარაძე
კორექტორი ე. მესხი
გამომშვები მ. წიგწივაძე

გადაეცა წარმოებას 12/IX-72 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12/XII-72 |
ქალაქის ზომა 84×108¹/₃₂. პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 10.29.

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 9.24.

უე 07376.

ტირაჟი 3.000.

შეკვ. № 889.

ფასი 67 კაპ.

გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარბოლოგრაფმრეწველობის სტამბა № 1, თბილისი,
ოჩოხიძის ქ. № 50.

Типография № 1 Главполиграфпрома Госкомитета Совета
Министров Груз. ССР по печати. Тбилиси, ул. Орджоникидзе 5С